

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Π.Μ.Σ. "Δημόσια Διοίκηση- Δημόσιο Μάνατζμεντ"
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα:

Αρχή της αναλογικότητας και Ελληνική Αστυνομία -
Οριοθέτηση της αστυνομικής δράσης και εκπαίδευση του
αστυνομικού προσωπικού

Principle of proportionality and Hellenic Police
- Limitation of police action and training of police personnel

Όνοματεπώνυμο Φοιτητή: Ευαγγελία Ράλλη (Δ.Μ.2101)
Επιβλέπων καθηγητής: Βασίλειος Τζέμος

Αθήνα
Μάρτιος 2023

Τριμελής Επιτροπή

1.

2.

3.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Αυτή η διπλωματική εργασία υποβάλλεται από την Ευαγγελία Ράλλη (ΑΜ: 2101) συγγραφέα της, ως μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Δημόσια Διοίκηση – Δημόσιο Μάνατζμεντ», του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής. Υπεύθυνα δηλώνεται ότι, η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία είναι πρωτότυπη και ότι εκπονήθηκε αποκλειστικά και μόνο από την Υπογράφουσα και μόνο για την απόκτηση του συγκεκριμένου μεταπτυχιακού τίτλου. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει αξιολογηθεί στο πλαίσιο άλλου μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό.

Σε περίπτωση που διαπιστωθεί ότι μέρος της διπλωματικής εργασίας δεν αποτελεί πρωτότυπη εργασία, αλλά αντιγραφή ήδη δημοσιευμένης εργασίας, η φοιτήτρια θα απορρίπτεται οριστικά από το συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών.

Ονοματεπώνυμο / Υπογραφή

ΡΑΛΛΗ Ευαγγελία

Στον Θανάση,

στη Στέλλα,

στη Σοφία.

Περιεχόμενα

Περίληψη	7
Abstract.....	8
Εισαγωγή	9
Κεφάλαιο 1 : Η αρχή της αναλογικότητας ως γενική αρχή δικαίου	11
1.1 Οι αρχές δικαίου που διέπουν τη δημόσια διοίκηση	11
1.2 Η αρχή της αναλογικότητας.....	16
1.3 Νομική πρόβλεψη της αρχής της αναλογικότητας στο εθνικό και διεθνές δίκαιο	20
1.4 Στοιχεία που συνθέτουν την αρχή της αναλογικότητας	24
Κεφάλαιο 2 : Η Ελληνική Αστυνομία και ο ρόλος της στη διασφάλιση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας	28
2.1 Αποστολή και ρόλος της Ελληνικής Αστυνομίας	28
2.2 Μορφές και μέσα άσκησης της αστυνομικής δράσης	34
2.3 Αρχές και κανόνες που διέπουν την αστυνομική δράση κατά το δημόσιο και αστυνομικό δίκαιο	40
Κεφάλαιο 3: Η αρχή της αναλογικότητας ως εργαλείο οριοθέτησης της αστυνομικής δράσης	49
3.1 Σύγκρουση δικαιωμάτων κατά την αστυνομική δράση και η εξυπηρέτηση σκοπών δημοσίου συμφέροντος	51
3.2 Η έννοια του διοικητικού καταναγκασμού ως μέσο εκπλήρωσης της αποστολής της Ελληνικής Αστυνομίας.....	56
3.3 Η έννοια της διακριτικής ευχέρειας και διακριτικής αξιολόγησης κατά την αστυνομική δράση	60
3.4 Η αρχή της αναλογικότητας στο αστυνομικό δίκαιο - Παραδείγματα οριοθέτησης της αστυνομικής δράσης με βάση την αρχή της αναλογικότητας.....	63
3.4.1 Έρευνες (ατόμων /αντικειμένων / χώρων).....	65
3.4.2 Παράσταση σε δημόσιες συναθροίσεις και συγκεντρώσεις	70
3.4.3 Προσαγωγή υπόπτων και εξακρίβωση στοιχείων	78
3.4.4 Χρήση υλικής ή άυλης βίας – χρήση όπλων.....	81
Κεφάλαιο 4 : Ο ρόλος της εκπαίδευσης του αστυνομικού προσωπικού στη σωστή εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας κατά το αστυνομικό έργο	86
4.1 Υφιστάμενο νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο εισαγωγής και εκπαίδευσης προσωπικού στην Ελληνική Αστυνομία - Περιεχόμενο και μέσα υφιστάμενης	

αστυνομικής εκπαίδευσης και μετεκπαίδευσης ως προς την αρχή της αναλογικότητας	89
4.1.1 Σχολή Αξιωματικών Ελληνικής Αστυνομίας (Σ.Α.Ε.Α.)	93
4.1.2 Σχολή Αστυφυλάκων	94
4.1.3 Σχολή Μετεκπαίδευσης και Επιμόρφωσης (Σ.Μ.Ε.).....	96
4.1.4 Σχολή Εθνικής Ασφάλειας (Σ.ΕΘ.Α.)	99
4.1.5 Άλλοι φορείς εκπαίδευσης.....	100
4.1.6 Ευρωπαϊκοί και Διεθνείς Φορείς Εκπαίδευσης	102
4.2 Κριτική Επισκόπηση υφιστάμενης εκπαίδευσης.....	102
4.2.1 Αποστολή της Ελληνικής Αστυνομίας	103
4.2.2 Αρμοδιότητες αστυνομικών υπαλλήλων και νομιμότητα αυτών	105
4.2.3 Κοινωνικές, πολιτικές, πολιτισμικές και οικονομικές συνθήκες.....	109
4.2.4 Ψυχολογική και σωματική προετοιμασία	111
Κεφάλαιο 5 : Συμπεράσματα	115
Πηγές - βιβλιογραφία.....	125

Περίληψη

Η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί γενική αρχή δικαίου, η οποία κατοχυρώνεται δημοκρατικά στο εθνικό Σύνταγμα και στο ενωσιακό δίκαιο, δεσμεύοντας κάθε έκφανση της κρατικής λειτουργίας. Φυσικό της χώρο αποτελεί η διακριτική ευχέρεια της περιοριστικής δημόσιας διοίκησης¹, στη δράση της οποίας θέτει τα άκρα όρια, αρτιώνοντας τη νομιμότητά της. Αναπτύσσεται σε συγκρουσιακό επίπεδο στο πεδίο των θεμελιωδών δικαιωμάτων, λειτουργώντας ως εξισορροπητικό εργαλείο. Το μοτίβο² της επίκλησής της περιλαμβάνει την ύπαρξη θεμιτού δημόσιου σκοπού για τον περιορισμό έννομου συμφέροντος ή θεμελιώδους δικαιώματος, την προσφορότητα του περιοριστικού μέσου και την αναγκαιότητα αυτού. Η αρχή της αναλογικότητας αποκτά ρυθμιστικό ρόλο και τυγχάνει ευρείας εφαρμογής κατά την αστυνομική δράση, η οποία αποτελεί την κατεξοχήν έκφανση της περιοριστικής δημόσιας διοίκησης. Αιτιολογική βάση και αναγκαιότητα επίκλησής της αποτελεί η διττή αποστολή της Ελληνικής Αστυνομίας, η οποία επιδιώκει την εξασφάλιση των κοινών αγαθών της δημόσιας τάξης και ασφάλειας από τη μία πλευρά και την προστασία των έννομων συμφερόντων και θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών από την άλλη.

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι αρχικά να αποκρυσταλλωθούν τα στοιχεία της αναλογικότητας κατά την αστυνομική δράση, ώστε να καταστεί πιο εύκολη τόσο η επίκλησή της από τους αστυνομικούς, όσο και ο έλεγχος τυχόν απόκλισης από αυτήν. Στη συνέχεια, επιδιώκεται να εξεταστεί η πληρότητα της νομοθετικής και θεσμικής πρόβλεψης της αρχής της αναλογικότητας στη δράση των αστυνομικών, ώστε να αποτελεί अपαράβατο γνώμονα των ενεργειών τους. Τέλος, ερευνάται η επάρκεια της παρεχόμενης αστυνομικής εκπαίδευσης και μετεκπαίδευσης ως προς την αρχή της αναλογικότητας, μέσω των υφιστάμενων Αστυνομικών Σχολών, διατυπώνοντας παράλληλα ανάλογα συμπεράσματα και προτάσεις, στην κατεύθυνση μιας περισσότερο εφαρμοσμένης προσέγγισης της εν λόγω αρχής κατά την αστυνομική δράση.

Λέξεις κλειδιά: Αναλογικότητα, προσφορότητα, αναγκαιότητα, αστυνομική δράση, αστυνομική εκπαίδευση.

¹ Β. Τζέμος, «Εφαρμοσμένο Διοικητικό Δίκαιο και Αρχές Δικαίου και Μάνατζμεντ», στο *Δημόσιο Δίκαιο* – Επιστημονικό Περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων, τ.1-2, Αθήνα, 2021, σελ.16.

² Β. Τζέμος, «Η μέρα νύχτα. Η πανδημία, η ζωή ως το υπέρτατο αγαθό και οι δύο όψεις της αναλογικότητας», στο *Δημόσιο Δίκαιο* - Επιστημονικό Περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων, τ.1-2, 2020, σελ. 5.

Abstract

The principle of proportionality is a general principle of law, which is democratically enshrined in the national Constitution and in European Union law, binding every manifestation of state function³. Its natural space is the discretion of the restrictive public administration, in whose action it sets the extreme limits, enhancing its legitimacy. It develops at a conflicting level in the field of fundamental rights, acting as a balancing tool. The pattern⁴ of its invocation includes the existence of a legitimate public purpose for the limitation of a legal interest or fundamental right, the appropriateness of the restrictive instrument and its necessity. The principle of proportionality acquires a regulatory role and is widely applied during police action, which is the preeminent manifestation of restrictive public administration. The rationale and necessity of its invocation is the dual mission of the Hellenic Police, which seeks to ensure the common goods of public order and security on the one part and the protection of the legal interests and fundamental rights of citizens on the other.

The purpose of this research is initially to crystallize the elements of proportionality during police action, so as to make it easier both to invoke it by the police officers, and to control any deviation from it. Next, it is sought to examine the completeness of the legislative and institutional provision of the principle of proportionality in the action of the police, so that it constitutes an inviolable guide to their actions. Finally, the adequacy of the provided police training and further training in terms of the principle of proportionality, through the existing Police Schools, is researched, at the same time formulating corresponding conclusions and proposals, in the direction of a more applied approach of the principle in police action.

Key words: Proportionality, appropriateness, necessity, police action, police training.

³ V. Tzemos, "Applied Administrative Law and Principles of Law and Management", in Public Law - Scientific Journal of the Greek Publicists Union, vol.1-2, Athens, 2021, p.16.

⁴ B. Tzemos, "The day is night. The pandemic, life as the supreme good and the two sides of proportionality", in Public Law - Scientific Journal of the Greek Publicists Union, vol.1-2, 2020, p. 5.

Εισαγωγή

Η Ελληνική Αστυνομία αποτελεί τμήμα του κρατικού μηχανισμού και συγκεκριμένα μέρος της εκτελεστικής εξουσίας, επιφορτισμένη με την τήρηση της δημόσιας τάξης και την προστασία της δημόσιας ασφάλειας. Σήμερα, διανύουμε μια περίοδο έντονου ενδιαφέροντος των πολιτών για την Ελληνική Αστυνομία, κυρίως λόγω της έξαρσης που παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια η εγκληματικότητα, της αλλαγής των μορφών της ως επακόλουθο των κοινωνικοοικονομικών συγκυριών, αλλά και του τρόπου που προβάλλονται αυτά από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Τα ζητήματα «ασφάλειας ή ανασφάλειας» των πολιτών, είναι ψηλά στη λίστα των πολιτικών συζητήσεων και αντιπαραθέσεων και κυριαρχούν στις δεσμεύσεις / εξαγγελίες προς τους πολίτες.

Παράλληλα, συχνά μεταφέρονται στους πολίτες, μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης, εικόνες αστυνομικών που, κατά τη διάρκεια της δράσης τους, παραβαίνουν τα όρια της νομιμότητας, προκαλώντας δυσμενή σχόλια και αντιδράσεις. Τα φαινόμενα προβληματικής μεταχείρισης του πολίτη από τη δημόσια διοίκηση και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα, καθώς και η κακοδιοίκηση, η διαφθορά, η κακή διαχείριση του δημοσίου χρήματος και άλλα έχουν οδηγήσει σε μείωση της αξιοπιστίας της διοίκησης και του κύρους της⁵.

Στην κατεύθυνση εμπέδωσης του αισθήματος ασφάλειας των πολιτών και αξιοπιστίας των παρεχόμενων υπηρεσιών εκ μέρους της Ελληνικής Αστυνομίας, αποτελεί βασική αλλά και δύσκολη επιδίωξη η εξισορρόπηση μεταξύ της αποστολής της Ελληνικής Αστυνομίας και των μέσων που διαθέτει και χρησιμοποιεί. Κυρίως, γιατί, στο πλαίσιο της αποστολής της, καταφεύγει ολοένα και περισσότερο στην άσκηση διακριτικής ευχέρειας, γεγονός που απαιτεί την οριοθέτηση της δράσης της, ώστε να εκπληρώνει μεν την αποστολή της, χωρίς να καταφεύγει σε καταχρήσεις και περαιτέρω παραβίαση των δικαιωμάτων των πολιτών, πλην της απολύτως αναγκαίας. Η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας από τους αστυνομικούς υπαλλήλους αναδύεται ως το κατάλληλο διαιτητικό εργαλείο για την εξασφάλιση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας ως εκφάνσεις του γενικού συμφέροντος, με ταυτόχρονη προάσπιση των ατομικών δικαιωμάτων των πολιτών και την ελάχιστη δυνατή προσβολή τους στο μέτρο του απολύτως αναγκαίου.

⁵Α. Μακρυδημήτρης, *Ο 'μεγάλος ασθενής'*, η μεταρρύθμιση και ο εκσυγχρονισμός της Δημόσιας Διοίκησης, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1999, σελ. 44 επ.

Έτσι, στο πλαίσιο της παρούσας και συγκεκριμένα στο πρώτο κεφάλαιο θα παρατεθεί ο ορισμός, η νομική πρόβλεψη και οι πτυχές της αρχής της αναλογικότητας ως γενικής αρχής δικαίου, προκειμένου να γίνει επαρκώς κατανοητή και εν συνεχεία σωστά εφαρμοστέα. Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο, θα αποτυπωθεί η αποστολή της Ελληνικής Αστυνομίας και το αστυνομικό έργο, μέσα από το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο που το προβλέπει και το διέπει, ώστε να αναδειχθεί ο κατά βάση περιοριστικός χαρακτήρας της αστυνομικής εξουσίας, που αποτελεί και τη γενεσιουργό αιτία της αδήριτης ανάγκης επίκλησης της αρχής της αναλογικότητας.

Θα ήταν λάθος να μείνουμε μόνο στην εξέταση των νομικών προβλέψεων και επιταγών που αφορούν στην αστυνομική δράση και στα ανθρώπινα δικαιώματα. Ανυπέρβλητη είναι η ανάγκη συνεξέτασης της αστυνομικής πρακτικής, που ακολουθείται καθημερινά σε συντρέχουσα περίπτωση, ως συνδυασμός πολλών παραγόντων, που εδράζονται στις ειδικότερες συνθήκες τέλεσης ενός αδικήματος, στη βαρύτητα του αδικήματος που διαπράττεται, στους μηχανισμούς και στα μέσα δράσης – αντίδρασης των αστυνομικών οργάνων (υλική ή άυλη βία, παραβίαση δικαιωμάτων κ.α.), στον χρόνο τέλεσης και αντίδρασης (εφαρμογή στην προσωρινή κράτηση, στη νόμιμη άμυνα κ.α.), στον έλεγχο νομιμότητας των αστυνομικών μέσων και τη σύνταξη αυτών με τις γενικές αρχές δικαίου (έλεγχος διακριτικής ευχέρειας κατά τη δράση ή δικαστικός έλεγχος μετά). Έτσι, στο τρίτο κεφάλαιο της παρούσας, το οποίο αποτελεί και το πιο εκτενές, αφενός διατυπώνεται η αιτιολογική συνάφεια της αρχής της αναλογικότητας με το αστυνομικό έργο και αφετέρου γίνεται μελέτη συγκεκριμένων ενδεικτικών περιπτώσεων αστυνομικών ενεργειών, όπου γίνεται επίκληση της αρχής, όχι μόνο κατ' ανάγκη ουσιαστικής νομιμότητας αλλά και τυπικής, επειδή προβλέπεται από το αστυνομικό δίκαιο. Παράλληλα, θα διατυπωθούν προβληματισμοί ορθής εφαρμογής της αρχής.

Οι προβληματισμοί αυτοί, δεδομένου ότι επιζητούν επίλυση, θα ακολουθήσει το τέταρτο κεφάλαιο, στο οποίο προτάσσεται η ολιστική αστυνομική εκπαίδευση και μετεκπαίδευση ως μέσο κατάλληλης προετοιμασίας και κατάρτισης του αστυνομικού, ώστε να εξασφαλίζεται η εφαρμοσμένη και όχι η μηχανιστική και δογματική προσέγγιση της αρχής της αναλογικότητας. Έτσι, παρατίθεται το θεσμικό / κανονιστικό πλαίσιο των υφιστάμενων φορέων αστυνομικής εκπαίδευσης, το περιεχόμενο αυτής, ενώ παράλληλα επιδιώκεται μία κριτική επισκόπηση των προγραμμάτων σπουδών, σε σχέση πάντα με την εμπέδωση της αρχής της αναλογικότητας. Η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση συμπερασμάτων και

προτάσεων καλύτερης εμπέδωσης και καλλιέργειας της αρχής της αναλογικότητας από τους αστυνομικούς, συνδυαστικά με τη λειτουργία ενός σύγχρονου και διαρκώς επικαιροποιημένου συστήματος εκπαίδευσης και μετεκπαίδευσης.

Προς επίρρωση των όσων παρατίθενται στην παρούσα, αναζητήθηκαν και αξιοποιήθηκαν κατά βάση βιβλιογραφικές πηγές, όπως συγγράμματα, βιβλία, επιστημονικά άρθρα, μελέτες, διατριβές, ιστοσελίδες κ.λπ., καθώς και νομοθετικά κείμενα, σχέδια νόμων, νομολογία δικαστηρίων, δημοσιεύματα κ.α., ενώ έγινε συσχέτιση αυτών με την αστυνομική πρακτική, όπως αυτή περιγράφεται στο αστυνομικό δίκαιο. Πρόσκομμα στην έρευνα αποτέλεσε η ύπαρξη πολλών πηγών όπως υπηρεσιακών διαταγών, εγγράφων, απολογισμών δράσης, στατιστικών στοιχείων κ.α., τα οποία δεν είναι δημοσιευμένα ή προς δημοσίευση.

Κεφάλαιο 1 : Η αρχή της αναλογικότητας ως γενική αρχή δικαίου

1.1 Οι αρχές δικαίου που διέπουν τη δημόσια διοίκηση

Η δράση της δημόσιας διοίκησης διέπεται από θεμελιώδεις αρχές, δηλαδή από γραπτούς και άγραφους κανόνες και αφορούν την οργάνωση και λειτουργία της⁶. Ο προορισμός των γενικών αρχών είναι η πλήρωση των κενών του νόμου, ερμηνεύοντας την πραγματική βούληση του λογικού και σώφρονα νομοθέτη, κατά το πνεύμα του Συντάγματος και συνεπώς η κατά το δυνατόν ολοκλήρωση της συνταγματικής αρχής της νομιμότητας της Διοίκησης⁷. Αντλούν τη δυναμική τους λειτουργία από τον νομικό πολιτισμό, που έχει εσωτερικοποιηθεί από την έννομη τάξη - κειμένη νομοθεσία. Οι γενικές αρχές επιτελούν συγκεκριμένη λειτουργία. Χρησιμοποιούνται ως: α) κανόνες δικαίου, αποτελώντας αναπόσπαστο μέρος των κανόνων νομιμότητας που συνθέτουν την έννομη τάξη και β) κατευθυντήριες υποδείξεις προς τον Δικαστή και τη Διοίκηση ή αλλιώς ειπωμένο αποσκοπούν στην πλήρωση των κενών του θετικού δικαίου⁸. Αποτελούν θετικό δίκαιο, αφού εντάσσονται στο δικαιοϊκό σύστημα και, είτε διατυπώνονται αυτόνομα σύνταγμα, είτε

⁶Χ. Χρυσανθάκης, *Εισηγήσεις Διοικητικού Δικαίου*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2006, σελ.47.

⁷Π. Δαγτόγλου, *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 169

⁸Α. Μαρκαντωνάτου – Σκαλτσά, *Γενικές Αρχές στη Νομολογία του ΣτΕ και του ΔΕΚ*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2007, σελ. 20.

απορρέουν από άλλες διατάξεις. Επίσης, αποτελούν συστατικούς κρίκους των διατάξεων της έννομης τάξης και βοηθούν στην ερμηνευτική αποκάλυψή τους⁹.

Η Δημόσια Υπηρεσία αποτελείται από διοικητικά όργανα στα οποία ανατέθηκε από τον νόμο η διαχείριση ορισμένων διοικητικών υποθέσεων. Οι κανόνες που διέπουν τη λειτουργία της είναι ότι ιδρύεται από τον νόμο, προσαρμόζεται ανάλογα με τις υφιστάμενες ανάγκες, έτσι ώστε να εξυπηρετεί διαρκώς και αποτελεσματικά το δημόσιο συμφέρον, λειτουργεί συνεχώς στο πλαίσιο της αρχής της διαρκούς και αδιάλειπτης λειτουργίας του κράτους και λειτουργεί με βάση την αρχή της ισότητας απέναντι στους πελάτες – χρήστες. Οι δημόσιοι υπάλληλοι, κατά την εκπλήρωση της αποστολής τους, λειτουργούν ως «εκτελεστές της θέλησης του κράτους», όπως αυτή ερμηνεύεται από τα αρμόδια όργανα και τις αρχές και «υπηρετούν τον λαό». Αυτό σημαίνει ότι «υπηρετούν και προασπίζουν το συμφέρον όλων των πολιτών κατά τρόπο ισότιμο και αντικειμενικό, δίχως αυθαιρεσίες, διακρίσεις ή αποκλεισμούς»¹⁰. Έτσι, στο πλαίσιο αυτό, βασικές αρχές δράσης της διοικητικής οργάνωσης είναι η νομιμότητα, η εξυπηρέτηση ή η θεραπεία του δημοσίου συμφέροντος και η προστασία του διοικούμενου¹¹.

Η αρχή της νομιμότητας συνδέεται και συνάγεται από τις αρχές της λαϊκής κυριαρχίας και του αντιπροσωπευτικού συστήματος, για τον λόγο ότι η εκτελεστική εξουσία (και κατ' επέκταση η δημόσια διοίκηση) υποτάσσεται έμμεσα στο εκλογικό σώμα, μέσω της υποταγής της στις πράξεις του νομοθετικού οργάνου¹². Δεδομένου ότι οι νόμοι παράγονται από τον εκλεγμένο νομοθέτη, η τήρησή τους συνεπάγεται πρωτίστως τον σεβασμό της ίδιας της λαϊκής κυριαρχίας, που αποτελεί τη βάση του δημοκρατικού πολιτεύματος. Επομένως, η υποχρέωση όλων των εκφάνσεων της κρατικής εξουσίας να δρουν και να αυτοπεριορίζονται μέσα στα πλαίσια του νόμου, προέρχεται από το σύνταγμα και συνδέεται άρρηκτα με την αρχή του κράτους δικαίου και την αρχή της διάκρισης των εξουσιών¹³. Έχει την έννοια ότι «τα όργανα της δημόσιας διοίκησης υποχρεούνται να μη δρουν αντίθετα με τις επιταγές των

⁹ Δ. Κόρσος, *Διοικητικό Δίκαιο, Γενικός Μέρος*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2005, σελ. 172.

¹⁰ Α. Μακρυδημήτρης *Αξιοκρατία δεν είναι μόνο η αντικειμενικότητα*, Εισήγηση στο 1^ο διεθνές συνέδριο του Α.Σ.Ε.Π. με θέμα “Επιλογή Ανθρώπινου Δυναμικού στον Δημόσιο Τομέα: Νέες τάσεις & προκλήσεις”, Αθήνα, 9/11/2017, σελ.1-2.

¹¹ Ι. Κοϊμτζόγλου, *Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου – Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο*, εκδ. Σάκκουλας Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1999, σελ. .117, 145 και Ε. Σπηλιωτόπουλος, *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου*, τόμος Ι, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 91 επ.

¹² Χ. Χρυσανθάκης, *όπ.π.* (υποσημ. 6), σελ.48.

¹³ Α. Μακρυδημήτρης, *Δημόσια Διοίκηση, Στοιχεία Διοικητικής Οργάνωσης*, Γ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 28.

κανόνων της έννομης τάξης, παρά μόνο να πράττουν ό,τι επιτρέπεται από τους κανόνες αυτούς». Κατά άλλη διατύπωση, η αρχή της νομιμότητας που διέπει τις ενέργειες των οργάνων των δημοσίων νομικών προσώπων έχει δύο έννοιες. Κατά την πρώτη, οι ενέργειες των οργάνων πρέπει να μην αντιτίθενται σε κανόνα δικαίου, ενώ κατά τη δεύτερη, πρέπει να είναι σύμφωνες ή να βρίσκονται σε αρμονία με τους κανόνες δικαίου¹⁴. Η διοικητική δράση είναι «νομικά επιτετραμμένη», δηλαδή πηγάζει και προβλέπεται από το ισχύον δίκαιο, ενώ παράλληλα από το ισχύον δίκαιο καθίσταται περιορισίμη η ελευθερία των ιδιωτών, έτσι ώστε η αρχή της νομιμότητας να ακτινοβολεί συζευκτικά στη θεσμική πρωταρχία των θεμελιωδών δικαιωμάτων έναντι των κρατικών εξουσιών¹⁵. Στο Σύνταγμα κατοχυρώνεται έμμεσα ως αρχή από την ερμηνεία των άρθρων 1 παρ.3, 5 παρ. 3, 43 παρ.1, 50, 78 παρ.1, 82, 83, 94 και 95.

Η αρχή του δημοσίου συμφέροντος αναφέρεται άμεσα ή έμμεσα στα άρθρα 1 παρ. 3, 33 παρ. 2, 103 παρ.1 και 106 παρ. 1 του Συντάγματος, όπου διακηρύσσεται ότι τα όργανα της δημόσιας διοίκησης οφείλουν να δρουν πάντοτε προς επιδίωξη του δημοσίου συμφέροντος. Ο σκοπός εξυπηρέτησής του εξειδικεύεται από το νομοθετικό όργανο, το οποίο καθορίζει σε κάθε περίπτωση την οργάνωση, τη λειτουργία και τα νομικά και υλικά μέσα δράσης των δημοσίων οργάνων. Δημόσιο συμφέρον θεωρείται η «ωφέλεια που απολαμβάνει ο λαός, ο οποίος είναι οργανωμένος σε κράτος σύμφωνα με μία έννομη τάξη»¹⁶. Ο όρος «δημόσιο» συμφέρον συναντάται επίσης στην έννομη τάξη και με τους όρους «κοινωνικό», «εθνικό», «γενικό», «μείζον» κ.α. θέλοντας να εννοήσει κατά περίπτωση το άθροισμα των συμφερόντων όλων των μελών της κοινωνίας, τα οποία αφορούν την ικανοποίηση των αναγκών τους σε αγαθά όπως η ασφάλεια, η δημόσια τάξη, η εθνική άμυνα, η οικονομία, η υγεία, η παιδεία κ.λπ. Αποτελεί μία «έννοια - μητέρα», μία «έννοια - ψυχή» του δικαίου που διέπει τη δράση των δημοσίων λειτουργιών¹⁷. Η αρχή της προστασίας του δημοσίου συμφέροντος υπερέχει σαφώς θα υποστήριζε κανείς έναντι των άλλων, αφού κατά πάγια θέση της νομολογίας¹⁸ αποτελεί λόγο

¹⁴Ε. Σηλιωτόπουλος, όπ.π (υποσημ. 11), σελ. 91.

¹⁵Β. Τζέμος, *Οργανωτικό Διοικητικό Δίκαιο*, Διαγράμματα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σελ. 28-29.

¹⁶Χ. Χρυσανθάκης, όπ.π. (υποσημ. 6), σελ 49.

¹⁷ Γ. Κατρούγκαλος «Νομική και ιδεολογική λειτουργία του γενικού συμφέροντος», στο *Δίκαιο και Πολιτική*, 19-20/1990, Αθήνα, 1990, σελ. 71-90.

¹⁸Πορίσματα Νομολογίας του Συμβουλίου Επικρατείας 1929-1959, Αθήνα, 1969, σελ. 80, όπως παραπέμπεται από Β. Βουτσάκη, «Η αρχή της αναλογικότητας: από την ερμηνεία στη διάπλαση δικαίου», σε Κ. Σταμάτη (επιμ.), *Όψεις του κράτους δικαίου Ιστορικές αναδρομές στην ελληνική θεωρία και σύγχρονες αναζητήσεις*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1990, σελ.210.

περιορισμού δικαιώματος, στο πλαίσιο της κυριαρχικής αλλά και εγγυητικής λειτουργίας του κράτους, αρκεί βέβαια να διαφαίνεται σαφώς ορισμένος δημόσιος σκοπός και ο περιορισμός να τελείται υπό προϋποθέσεις, όπως θα δούμε παρακάτω. Θα πρέπει εν ολίγοις, η αρχή εξυπηρέτησης του δημοσίου συμφέροντος να εφαρμόζεται όχι ως γενικός κανόνας, αλλά ενόψει πραγματικής και συγκεκριμένης περίπτωσης στο πεδίο του δικαίου, λαμβάνοντας υπόψη πάντα την προσφορότητα και την αναγκαιότητα ως μέθοδο για τη στάθμιση και εξισορρόπησή του με τα θιγόμενα θεμελιώδη δικαιώματα.

Το ελληνικό Σύνταγμα κατοχυρώνει στο άρθρο 2 παρ.1 τον σεβασμό της αξίας του ανθρώπου, ως αρχή απαραβίαστη, αναγνωρίζοντας στο άτομο την χωρίς αμφισβήτηση ατομική, κοινωνική και βιολογική διάσταση και το δικαίωμα να απολαμβάνει ελεύθερα τα έννομα δικαιώματά του¹⁹. Με αυτήν, συνδέεται και η αρχή του κράτους δικαίου, με την έννοια ότι το κράτος έχει την υποχρέωση να προστατεύει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Παράλληλα δε, τα άτομα έχουν πλήρως το δικαίωμα να αξιώνουν από το κράτος τη λήψη αναγκαίων μέτρων για την ασφάλειά τους από ενέργειες τρίτων, καθώς και τη λήψη μέτρων που τους εξασφαλίζει την πραγματική απόλαυση των δικαιωμάτων τους²⁰. «Η ανθρώπινη αξία είναι ο πυρήνας του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η δημοκρατική αρχή (δημοκρατία, λαϊκή κυριαρχία) είναι ο πυρήνας της πολιτειακής (κρατικής, ευρωπαϊκής, διεθνούς) οργάνωσης. Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και δημοκρατική αρχή συλλειτουργούν ως οι ‘‘υπεραρχές’’ (κορωνίδες, θεμέλια) κάθε έννομης τάξης»²¹. Η αρχή του κράτους δικαίου, όπως και η αρχή του κοινωνικού κράτους, αποτελούν θεμελιώδεις αρχές του Συντάγματος και έννοιες που αναπτύσσουν ένα ρυθμιστικό πεδίο στην έννομη τάξη. Σύμφωνα με αυτές, η κρατική εξουσία περιορίζεται και ελέγχεται με κανόνες δικαίου σε όλες τις εκφάνσεις και λειτουργίες της²². Παράλληλα, το κράτος υποχρεούται να παρεμβαίνει διορθωτικά στην κοινωνία, προκειμένου να μετριάξει τις κοινωνικές αντιθέσεις και να εξασφαλίζει την κοινωνική ισορροπία, έχοντας χρέος τη λήψη θετικών μέτρων για την προστασία των φορέων τους²³. Αποδέκτης της υποχρέωσης προστασίας των δικαιωμάτων είναι κάθε φορέας δημόσιας εξουσίας, ενώ ισχύει και

¹⁹Β. Τσεβρένης, *Ανθρώπινη αξιοπρέπεια*, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα, 2012, σελ. 47.

²⁰Β. Τσεβρένης, *όπ.π.* (υποσημ. 19), σελ. 55.

²¹ Β. Τζέμος, «Η Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια στο Δίκαιο της Ε.Ε.» στο *Δημόσιο Δίκαιο* - Επιστημονικό Περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων (ΕΕΔ), τ.1, Αθήνα, 2016, σελ.2.

²²Ι. Κοϊμτζόγλου, *όπ.π.* (υποσημ.11), σελ. 28.

²³Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2014., σελ.386.

έναντι τρίτων, δηλαδή των ιδιωτών (θεωρεία της τριτενέργειας). Το συνταγματικό υποκείμενο (δηλαδή ο φορέας του δικαιώματος) τίθεται σε διακινδύνευση, όχι μόνο από το ίδιο το κράτος, αλλά και από άλλα υποκείμενα, που διαθέτουν ανάλογη ισχύ και τα οποία αποτελούν και αυτά πηγές διακινδύνευσης θεμελιωδών δικαιωμάτων²⁴. Στο πεδίο των ιδιωτικών σχέσεων επιτυγχάνεται έμμεσα χωρίς άμεση αναφορά στο Σύνταγμα, αλλά με γενικές ρήτρες και αόριστες έννοιες ιδιωτικού δικαίου, π.χ. την καλή πίστη, τα χρηστά ήθη, την κατάχρηση δικαιώματος²⁵.

Αυτές οι αρχές, αποτελούν τη μήτρα της αρχής της νομιμότητας, εμποδίζοντας την κρατική αυθαιρεσία σε βάρος των πολιτών, γεννώντας παράλληλα και την αρχή της προστασίας του διοικουμένου, στην οποία εντάσσονται και άλλες αρχές που διέπουν την δράση και λειτουργία των δημοσίων οργάνων, λειτουργώντας στο ίδιο πλαίσιο και με τον ίδιο σκοπό. Έτσι, η αρχή προστασίας του διοικουμένου περικλείει τις αρχές της χρηστής και καλόπιστης διοίκησης, της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του διοικουμένου, της αμεροληψίας, της ισότητας, της αναλογικότητας κ.α.²⁶. Οι αρχές αυτές, ως απορρέουσες από το Σύνταγμα, έχουν υπερνομοθετική ισχύ και δεσμεύουν όλες τις λειτουργίες του κράτους (νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική). Δε νοείται παράβαση της αρχής της χρηστής διοίκησης²⁷ ή άλλων αρχών πλην της νομιμότητας, στις περιπτώσεις εκείνες, που η Διοίκηση ενεργεί στο πλαίσιο της δέσμιας αρμοδιότητάς της. Ωστόσο, αποτελούν αναγκαίο συμπλήρωμα της νομιμότητας, στις περιπτώσεις που η διοικητική αρμοδιότητα ασκείται κατά διακριτική ευχέρεια, πλαισιώνοντας και ελέγχοντας την, ώστε να αποφεύγονται φαινόμενα διαφθοράς και κακοδιαχείρισης, τα οποία προκαλούν τον διοικητικό ή δικαστικό έλεγχο των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειας της Διοίκησης²⁸. «Στις περιπτώσεις της διακριτικής ευχέρειας της διοικητικής δράσης η αρχή της νομιμότητας ολοκληρώνεται, αρτιώνεται με την αρχή της χρηστής διοίκησης και επί

²⁴ Δ. Στράνης, *Το δημόσιο δίκαιο στο εργατικό δίκαιο του 21ου αιώνα – Ιδιωτικό ή και Δημόσιο δίκαιο*; εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2010, σελ.208.

²⁵ Ι. Κοϊμτζόγλου, *όπ.π.* (υποσημ.11), σελ. 80.

²⁶ Α. Μαρκαντωνάτου – Σκαλτσά, *Διοικητικό Δίκαιο, Εισαγωγή – Θεμελιώδεις έννοιες*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 168επ., η ίδια, *Η προστασία του διοικουμένου*, , εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2000, σελ.91, Επ. Σπηλιωτόπουλος, *όπ.π.* (υποσημ.7), σελ. 99, Α. Ράϊκος, *Συνταγματικό Δίκαιο - Θεμελιώδη δικαιώματα*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ.203, Χ. Χρυσανθάκης, *όπ.π.* (υποσημ. 6), σελ.50-55.

²⁷ Α. Γέροντας, *Επιτομή Γενικού Διοικητικού Δικαίου*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2015, σελ. 91.

²⁸ Α. Μακρυδημήτρης, *όπ.π.* (υποσημ. 13), σελ. 32.

περιοριστικής δημόσιας διοίκησης με την αρχή της αναλογικότητας»²⁹. Η αρχή της χρηστής διοίκησης έχει δε πεδίο εφαρμογής όχι μόνο στις πράξεις της διοικήσεως (υπό την έννοια της νομικής / διοικητικής πράξης), αλλά και άλλες πτυχές συνδιαλλαγής των κρατικών οργάνων με τον πολίτη, δηλαδή την επικοινωνία, την παροχή υπηρεσιών, αλλά και την οργάνωση των δημοσίων υπηρεσιών, δεσμεύοντας το οργανωτικό διοικητικό δίκαιο³⁰.

Από τις παραπάνω αρχές, η αρχή της αναλογικότητας εμφανίζει μεγάλο θεωρητικό, πρακτικό και δικαστικό ενδιαφέρον, αφού προβάλλεται ως «μία μέθοδος, ένα διαιτητικό εργαλείο»³¹ στα χέρια του νομοθέτη, της εκτελεστικής λειτουργίας, αλλά και του δικαστή, με το οποίο καλείται να σταθμιστεί το συμφέρον που επιδιώκεται από τη δράση της δημόσιας διοίκησης και του έννομου συμφέροντος ή του δικαιώματος που θίγεται κατά τη δράση αυτή. Αποτελεί την αρχή που φέρει ως «διττό ηθικοπολιτικό θεμέλιο», την αρχή του κράτους δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα³². Συνιστά μία από τις σπουδαιότερες και σημαντικότερες αρχές που διέπουν το δημόσιο δίκαιο, τυγχάνει εφαρμογής στην περιοριστική έκφανση της διοικήσεως και αρτιώνει θεωρητικά αλλά και εφαρμοσμένα (μέσω της νομολογίας) την αρχή της νομιμότητας της διοικητικής δράσης.

1.2 Η αρχή της αναλογικότητας

Η αρχή της αναλογικότητας γεννήθηκε στην αρχαία ελληνική σκέψη ως η αρχή της «μεσότητας» ή «μέτρον άριστον» ή «μηδέν άγαν», δηλαδή ότι όλα πρέπει να τελούνται με μέτρο ή αναλογία (θετική διατύπωση) ή τίποτε με υπερβολή ή δυσαναλογία (αρνητική διατύπωση)³³.

Αναζητώντας τον ορισμό της αναλογικότητας οδηγούμαστε αβίαστα στη συσχέτιση δύο μεγεθών, αποτυπώνοντας με αυτόν τον τρόπο την ιδέα του «μέτρου»³⁴.

²⁹ Β. Τζέμος, «Εφαρμοσμένο Διοικητικό Δίκαιο και Αρχές Δικαίου και Μάνατζμεντ», στο *Δημόσιο Δίκαιο – Επιστημονικό Περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων*, τ.1-2, Αθήνα, 2021, σελ.5.

³⁰ Β. Τζέμος, «Σύννομη κακοδιοίκηση», στο *Δημόσιο Δίκαιο – Επιστημονικό Περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων*, τ.2-3, Αθήνα, 2017 σ.102-104.

³¹ Β. Τζέμος, «Η “ώριμη” αναλογικότητα», στο Β. Τζέμος (επιμ.), *Βιβλίο Πρακτικών του Ετήσιου Επιστημονικού Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων*, σε συνεργασία με τον Δικηγορικό Σύλλογο Πατρών, 12-13 Απριλίου 2019, στην Πάτρα, με θέμα «Το Δημόσιο Δίκαιο σε “αμχανία”», σελ. 10-36, Αθήνα, 2020, σελ. 12.

³² Β. Τζέμος, όπ.π. (υποσημ.31), σελ. 13.

³³ Β. Τζέμος, «Η μέρα νύχτα. Η πανδημία, η ζωή ως το υπέρτατο αγαθό και οι δύο όψεις της αναλογικότητας», στο *Δημόσιο Δίκαιο – Επιστημονικό Περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων*, τ.1-2, 2020, σελ. 4.

³⁴ Θ. Δαλακούρας, *Αρχή αναλογικότητας και μέτρα δικονομικού καταναγκασμού*, εκδ. Σάκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1993, σελ.29.

Ως αρχή σημαίνει την αναλογία των μέσων προς τους νόμιμους κρατικούς σκοπούς και την υπάρχουσα πραγματική κατάσταση³⁵. Ανατρέχοντας σε υφιστάμενες ερευνητικές παραδοχές, διαπιστώνουμε ότι κοινός παρονομαστής όλων είναι η σχέση αλληλεξάρτησης δύο μεγεθών, του μέσου και του σκοπού και η διαπίστωση ότι αυτή ενεργοποιείται σε συγκρουσιακό πεδίο³⁶. Για να γίνει περισσότερο κατανοητός ο ορισμός της, θα μπορούσαμε να την αποκαλέσουμε και «αρχή απαγόρευσης της υπερβολής»³⁷. Ως αρχή, απορρέει από την «αναγκαιότητα των νομοθετικών περιορισμών των ατομικών ελευθεριών, ώστε να ανταποκρίνονται προς τον σκοπό για τον οποίο θεσπίζονται και να μην υπερβαίνουν το εκάστοτε απαραίτητο μέτρο»³⁸. Προϋποθέτει ότι υπάρχει εύλογη σχέση μεταξύ του επιδιωκόμενου νόμιμου σκοπού και του περιορισμού αυτού³⁹ και σχέση αναλογίας μεταξύ του σκοπού που καλείται να υπηρετήσει ο περιορισμός και του περιοριστικού μέτρου⁴⁰. Μέσο και σκοπός είναι έννοιες αλληλένδετες που βρίσκονται σε σχέση αιτίας και αποτελέσματος (τελλολογική σχέση, εύλογη σχέση, συνάφεια)⁴¹, εφόσον βέβαια ο σκοπός που επιδιώκεται είναι υπαρκτός, νόμιμος και ορισμένος⁴².

Στην ελληνική έννομη τάξη η αρχή της αναλογικότητας καταλαμβάνει σημαντική θέση, συνδέεται με την έννοια του δικαίου γενικότερα και τυγχάνει εφαρμογής σε όλους τους κλάδους του δικαίου, ιδιαιτέρως δε στα ατομικά δικαιώματα. Έχει αναγνωριστεί ως ιδιόμορφη κανονιστική αρχή και ερμηνευτικός κανόνας για την αξιολόγηση της συνταγματικότητας των περιορισμών των θεμελιωδών δικαιωμάτων από τον νόμο και τους εφαρμοστές τους⁴³. Προϋποθέτει σύγκρουση έννομων αγαθών ή αξιών, που αναγνωρίζονται και προστατεύονται από την έννομη τάξη, πηγάζουν από κανόνες δικαίου ίδιου κύρους και έχουν αντιθετικό

³⁵Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα τ.8 σελ. 288.

³⁶Β. Σκουρής, *Η συνταγματική αρχή της αναλογικότητας και ο νομοθετικός περιορισμός της επαγγελματικής ελευθερίας*, ΕλλΔ/νη 28 (παρατηρήσεις στην Απόφαση 2112/1984 ΣτΕ), 1987, σελ. 135

³⁷Α. Ράικος, *Συνταγματικό Δίκαιο- Θεμελιώδη Δικαιώματα*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ.162.

³⁸Α. Μάνεσης, *Συνταγματικά δικαιώματα – Α' Ατομικές Ελευθερίες*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1982 σελ. 77.

³⁹Π. Δαγτόγλου, ό.π. (υποσημ.7).

⁴⁰Δ. Τσάτσος, *Συνταγματικό Δίκαιο - Θεμελιώδη Δικαιώματα*, τόμος Γ', εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1987, σελ. 245.

⁴¹Δ. Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου, *Η αρχή της αναλογικότητας στο εσωτερικό δημόσιο δίκαιο*, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1989, σελ. 117.

⁴²Β. Βουτσάκης, ό.π. (υποσημ. 18), σελ.215.

⁴³Ξ. Κοντιάδης, *Ο νέος Συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 233-234.

περιεχόμενο⁴⁴. Αποτελεί δε απαύγασμα του κράτους δικαίου και του κοινωνικού κράτους, κατά τις επιταγές των οποίων, η κρατική υπηρεσία αποτελεί το εργαλείο προς επίτευξη της προστασίας των δικαιωμάτων των διοικουμένων.

Και οι τρεις εξουσίες (νομοθετική, η εκτελεστική, η δικαστική), σε όλες τις εκφάνσεις τους, έχουν ως κύρια κατεύθυνση την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο όρος «δημόσια εξουσία» με την έννοια της αρμοδιότητας, «αποκτά ουσιαστικό νόημα όταν αποτελεί το διαδικαστικό - θεσμικό υπόστρωμα για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων». Ωστόσο, συχνά η ουσιαστική απόλαυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων «συναντάει πρακτικά αναχώματα και από την ίδια την πολυσύνθετη και συχνά συγκρουσιακή και αντιφατική φύση και λειτουργία των θεμελιωδών δικαιωμάτων»⁴⁵. Συνεπώς, υποχρέωση της οργανωμένης πολιτείας αποτελεί η οργάνωση και η λειτουργία των υπηρεσιών όλων των εξουσιών της, στην κατεύθυνση της προστασίας των δικαιωμάτων των πολιτών, μέσα στο σύνθετο πλαίσιο δημοσίων, ιδιωτικών και φυσικών κινδύνων⁴⁶. Η αρχή της αναλογικότητας, υπό τις διάφορες εκδοχές της, αναδύεται ως νομικός κανόνας επίλυσης συγκρούσεων θεμελιωδών δικαιωμάτων, διαδραματίζοντας ρυθμιστικό ρόλο.

Ως σύγχρονη αρχή της έννομης τάξης, η αναλογικότητα διαμορφώνεται σταδιακά μετά το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Η νομική της αναγνώριση αρχίζει τον 18ο αιώνα, με την οργάνωση της κρατικής εξουσίας βάσει νομικών κανόνων και τη θεμελίωση των ατομικών δικαιωμάτων. Παράλληλα, δημιουργείται και η ανάγκη κατοχύρωσης βασικών αρχών, ώστε να τεθούν όρια στις επεμβάσεις της κρατικής εξουσίας. Η ιδέα της εν λόγω αρχής εδράζεται στην παραδοχή ότι το δίκαιο πρέπει να εξυπηρετεί τους ανθρώπους και στην κατεύθυνση αυτή θέτει τα αναγκαία όρια στον περιορισμό που δέχονται τα ατομικά δικαιώματα σε σχέση με την εξυπηρέτηση του σκοπού του εν λόγω περιορισμού.

Έχει ως αρχή έννοια θετική και αρνητική⁴⁷. Με τη θετική έννοια, η αρχή αξιώνει ότι το κάθε λαμβανόμενο μέτρο θα πρέπει να τελεί σε αυστηρή αναλογία

⁴⁴Σ. Ορφανουδάκης, *Η αρχή της αναλογικότητας στην ελληνική έννομη τάξη*, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 31.

⁴⁵ Β. Τζέμος, «Γενική Θεωρία Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Πρωτογενές Ενωσιακό Δίκαιο», στο *Δημόσιο Δίκαιο - Επιστημονικό Περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων (ΕΕΔ)* τ.2,3, Αθήνα, 2018, σελ. 212-213 και του ίδιου (επιμ) *Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Ερμηνεία κατ'άρθρον*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2015, σελ. 626 επ.

⁴⁶ Β. Τζέμος, *όπ.π.* (υποσημ. 32), σελ. 11.

⁴⁷ Αντ. Χάνος, «'Αρνητική' και 'θετική' έννοια της αρχής της αναλογικότητας: Εννοιολογικά στοιχεία και δικαστικός έλεγχος», στον τόμο III του συλλογικού τόμου *Χαριστήριο εις Λουκά Θεοχαρόπουλο και Δημήτρα Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου*, εκδ., Επιστημονική Επετηρίδα/ Τμήμα

προς τον σκοπό που επιδιώκεται με αυτό, λαμβάνοντας υπόψη τα ειδικότερα χαρακτηριστικά της υπό κρίση περίπτωσης. Αντίστοιχα, με την αρνητική έννοια, η αρχή αξιώνει ότι το λαμβανόμενο μέτρο δεν είναι δυσανάλογο ή έστω εμφανώς δυσανάλογο προς τον εκάστοτε επιδιωκόμενο σκοπό. Η θετική έννοια της αναλογικότητας δεσμεύει τον νομοθέτη, επιβάλλοντας συνταγματικό περιορισμό στον νόμο που έχει στον περιοριστικό περιεχόμενο σε θεμελιώδες δικαίωμα, ενώ η με αρνητική έννοια, επιβάλλει τον έλεγχο της τήρησης του περιορισμού αυτού από τον δικαστή και τη διοίκηση.

Στο πεδίο του διοικητικού δικαίου, η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί ειδικότερη αρχή συνταγματικής προέλευσης δηλ. στοιχείο και ολοκλήρωμα της αρχής της νομιμότητας που διέπει τη δράση της διοικήσεως. Έχει πεδίο εφαρμογής την κυριαρχική και συγκεκριμένα την περιοριστική δημόσια διοίκηση (λ.χ. έκδοση δυσμενών διοικητικών πράξεων, υλικές ενέργειες περιορισμού δικαιωμάτων κ.α.). Εφαρμόζεται επί πράξεων διακριτικής εξουσίας, ως υποεκδοχή της αρχής της χρηστής διοίκησης επί περιοριστικής δράσης της κρατικής εξουσίας και συνιστά «περιορισμό της υπό των διοικητικών οργάνων ασκήσεως αυτής»⁴⁸. Κατά την άσκηση διακριτικής ευχέρειας εκ μέρους της διοικήσεως, τα όργανά της έχουν τη δυνατότητα επιλογής να προβούν ή να παραλείψουν μια διοικητική ενέργεια, καθώς επίσης να επιλέξουν μεταξύ περισσότερων μορφών, τρόπων ή χρόνων διοικητικής δράσης⁴⁹. Εδώ, η αρχή της αναλογικότητας δρα ως άκρο όριο της διακριτικής ευχέρειας και παραβίαση της αρχής από τα όργανα της διοίκησης, συνεπάγεται παρανομία. Επιπλέον, ως αρχή απορρέουσα και κατοχυρωμένη από το Σύνταγμα, αποκτά υπερνομοθετική ισχύ. Για το λόγο αυτό, αγγίζει και τη δέσμια αρμοδιότητα της διοικητικής δράσης, αφού αυτή υπάγεται δεσμευτικά και αγωγή στις επιταγές του Συντάγματος. Γενικά, η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί την «αρχή της λογικής δράσης και αποτελεσματικότητας» και η «αρχή της φιλελεύθερης και συνετής ασκήσεως της δημόσιας εξουσίας» από τη δημόσια διοίκηση⁵⁰.

Τέλος, η αρχή της αναλογικότητας λαμβάνει και τη μορφή της «minimum υποχρεωτικής κρατικής προστασίας στο πλαίσιο της εγγυητικής λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης, ενόψει της διακινδύνευσης δικαιωμάτων από ιδιώτες ή από

Νομικής της Σχολής Νομικών Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών/Α.Π.Θ. σειρά 10, Θεσσαλονίκη, 2009, σελ. 659-702, σελ. 660.

⁴⁸ Δ. Κόρσος, όπ.π. (υποσημ. 9), σελ.173.

⁴⁹ Β. Τζέμος, όπ.π. (υποσημ. 15), σελ. 30.

⁵⁰ Β. Τζέμος, όπ.π. (υποσημ. 29), σελ. 17.

φυσικές καταστροφές και πανδημίες, απαγορεύοντας την υπερβολική κρατική αδράνεια ή την υπερβολικά περιορισμένη προστασία»⁵¹ (αντίστροφη αναλογικότητα).

Συγκεντρωτικά, η αρχή της αναλογικότητας αναδύεται ως μία αρχή, η οποία α) εισήχθη δημοκρατικά στο ισχύον Σύνταγμα, αποκτώντας υπερνομοθετική ισχύ, β) επιδιώκει να επιλύσει νομικές συγκρούσεις «εντός του φιλελευθερισμού», γ) είναι μία «μορφή πρακτικής δικαιοκρατίας» και δ) επενεργεί σταθερά στις συγκρούσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων, αποκτώντας κοινωνική χροιά στις σύγχρονες πολιτείες⁵².

1.3 Νομική πρόβλεψη της αρχής της αναλογικότητας στο εθνικό και διεθνές δίκαιο

Η αρχή της αναλογικότητας έχει τύχει ευρείας επεξεργασίας, τόσο σε θεωρητικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο νομολογίας και έχει συμπεριληφθεί τόσο στο εθνικό, όσο και στο ενωσιακό δίκαιο. Βρίσκει τις απαρχές της στην ελληνική αρχαιότητα, με πρώτο τον Αριστοτέλη να την αναφέρει στη διδασκαλία του και να υπερτονίζει την αξία του ορθού μέτρου, το οποίο συνδέεται άμεσα με την έννοια της δικαιοσύνης και της απαγόρευσης των υπερβολών⁵³. Εμφανίζεται και τη σκοτεινή περίοδο του μεσαίωνα όπου, με την αποτύπωσή της στη Magna Carta Libertatum του 1215, η αγγλική Βασιλική οικογένεια δεσμευόταν από την αρχή αυτή, στην επιβολή των ποινών. Βέβαια, όπως ήταν αναμενόμενο, η αρχή αυτή δεν έτυχε εφαρμογής. Ήταν αναγκαίο να περάσουν χρόνια, έτσι ώστε στη σύγχρονη ιστορία πλέον και με την μετεξέλιξη του φεουδαρχισμού σε κοινωνικό κράτος και την ενίσχυση του ρόλου της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας, να κριθεί απαραίτητη η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας, προκειμένου να προστατευθούν οι αφηρημένες δικαιοδικές αξίες, αλλά και τα δικαιώματα του ανθρώπου. Χαρακτηριστική είναι η φράση του Jellinek «η αστυνομία δεν πρέπει να πυροβολεί τα σπουργίτια με κανόνια» που αποτυπώνει την επικρατούσα κατάσταση⁵⁴.

Κατά τον 18ο αιώνα μαζί με την κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων επιζητήθηκε και η υιοθέτηση κάποιων κύριων αρχών, όπως η αρχή της νομιμότητας της δράσεως της εκτελεστικής εξουσίας και μαζί με αυτήν και η αρχή της αναλογικότητας, όπου η νομική της έννοια ταυτίστηκε με την αρχή της

⁵¹Β. Τζέμος, *όπ.π.* (υποσημ. 33), σελ. 7.

⁵²Β. Τζέμος, *όπ.π.* (υποσημ. 32), σελ. 12-13.

⁵³Δ. Λυπουρλής (μτφ), *Ηθικά Νικομάχεια* του Αριστοτέλη, Τόμος 2ος, Βιβλίο Ε΄, εκδ. Ζήτρος, Θεσσαλονίκη, 2006, 1131α, 1131β.

⁵⁴Β. Βουτσάκης, *όπ.π.* (υποσημ. 18), σελ. 207.

αναγκαιότητας. Κατά το 1799, ο V. Berg, μέσα από το «Δίκαιο της Φύσεως και της Λογικής», τόνισε τα όρια της αστυνομικής εξουσίας με βάση τη σχέση μέσου-σκοπού, ως κύρια κριτήρια για τη νομιμότητα των αστυνομικών ενεργειών. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με αυτόν, τα αστυνομικά όργανα μπορούν να περιορίζουν το ατομικό δικαίωμα της ελευθερίας των ατόμων, όσο αυτό είναι αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Στη συνέχεια, οι απόψεις αυτές υπερίσχυσαν στη θεωρία του αστυνομικού δικαίου και προσυπογράφησαν και σε άλλες χώρες της Ευρώπης και κυρίως⁵⁵ στο Πρωσικό Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, χωρίς όμως να αναφέρεται ρητώς η αρχή. Ακόμη, ο Otto Mayer το 1895 που πρόσθεσε τον όρο «αναλογικότητα της άμυνας», όπως και άλλοι θεωρητικοί, καταλήγουν στο ότι η κρατική και κυρίως η αστυνομική επέμβαση πρέπει να εφαρμόζει το λιγότερο επαχθές μέτρο και να απαγορεύονται εκείνα τα μέτρα που είναι μη αναγκαία. Άλλωστε, και το Πρωσικό Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο αναφέρει ως γενική αρχή του αστυνομικού δικαίου ότι: «τα αστυνομικά όργανα οφείλουν να λαμβάνουν μόνο τα αναγκαία προς επίτευξη των σκοπών τους μέτρα»⁵⁶.

Η σημερινή νομική έννοια της αρχής της αναλογικότητας σχηματίστηκε μετά το τέλος του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου⁵⁷, ενώ στη σύγχρονη εποχή, πρωτοεμφανίστηκε στο γερμανικό και γαλλικό αστυνομικό δίκαιο. Παράλληλα, η αρχή της αναλογικότητας προβλέπεται και στα άρθρα 8-11 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), όπου προβάλλεται ως επιταγή αναγκαιότητας σε μια δημοκρατική κοινωνία για την προστασία αποκλειστικά απειλούμενων δημοσίων συμφερόντων και άλλων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ μεγάλη πρακτική σημασία αναπτύσσει στα πλαίσια του θεμελιώδους δικαιώματος της ιδιοκτησίας⁵⁸. Παράλληλα, παραδείγματα της νομολογίας δείχνουν ότι αυτή εφαρμόζεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). Επιπλέον, εφαρμόστηκε και από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το οποίο την αναγνώρισε ως αρχή του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου⁵⁹. Η ευρωπαϊκή νομολογία έχει ασχοληθεί με την αρχή, παράγοντας νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με την οποία καθορίζονται τα όρια της αρχής της αναλογικότητας και στην «περίπτωση που προσφέρονται προς επιλογή περισσότερα

⁵⁵ Α. Δημητρόπουλος, *Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος*, τ. Γ' (Ι), εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2005, σελ. 245-246.

⁵⁶ Θ. Δαλακούρας, *όπ.π.* (υποσημ. 34), σελ. 34-37.

⁵⁷ Θ. Δαλακούρας, *όπ.π.* (υποσημ. 34), σελ. 29.

⁵⁸ Β. Τζέμος, *όπ.π.* (υποσημ. 32), σελ. 14.

⁵⁹ Στην απόφαση 118/75 από 07/07/1976.

κατάλληλα μέτρα, πρέπει να επιλέγεται το λιγότερο καταναγκαστικό, οι δε επιβαλλόμενες επιβαρύνσεις δεν πρέπει να είναι υπέρμετρες σε σχέση με τους επιδιωκόμενους σκοπούς»⁶⁰.

Επίσης, η αρχή της αναλογικότητας συναντάται για πρώτη φορά στον τίτλο του Πρωτοκόλλου σχετικά με την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας που προσαρτήθηκε στη Συνθήκη του Άμστερνταμ, αλλά και στο αντίστοιχο Πρωτόκολλο που προσαρτήθηκε στη Συνθήκη της Λισσαβόνας. Ξεχωριστή αναφορά στην αρχή της αναλογικότητας γίνεται όμως και στην ίδια τη Συνθήκη της Λισσαβόνας στο άρθρο 5§4 της ενοποιημένης απόδοσης της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου ορίζεται ότι «σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, το περιεχόμενο και η μορφή της δράσης της Ένωσης δεν υπερβαίνουν τα απαιτούμενα για την επίτευξη των στόχων των Συνθηκών». Θεσπίζεται επίσης ως ρητός κανόνας ενωσιακού δικαίου με το άρθρο 52 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. (ΧΘΔΕΕ), με σκοπό να περιορίσει τους περιορισμούς των θεμελιωδών δικαιωμάτων από τα ενωσιακά όργανα και από τα κρατικά όργανα καθόσον εφαρμόζουν το ενωσιακό δίκαιο.

Η διεθνής αναγνώριση της αρχής της αναλογικότητας οδήγησε και στην υιοθέτησή της και από άλλα κράτη - μέλη, απολαμβάνοντας ευρείας αποδοχής και εκτίμησης σε παγκόσμιο επίπεδο. Χαρακτηριστικές αποτελούν οι περιπτώσεις της Αγγλίας και της Γαλλίας, όπου στη μεν πρώτη, παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας αποτελεί λόγο ακυρώσεως μίας διοικητικής πράξης, ενώ στη δεύτερη η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη του 1789, στο άρθρο 8 του οποίου αναγράφεται ότι «Ο νόμος οφείλει να επιβάλλει ποινές που είναι αποκλειστικά και απόλυτα αναγκαίες. Κανείς δεν μπορεί να τιμωρηθεί παρά με νόμο που είχε θεσπιστεί πριν το αδίκημα και ο οποίος εφαρμόζεται νόμιμα». Ακόμα, η αρχή αναγνωρίζεται στην Αυστρία από τη θεωρία και τη νομολογία του Συνταγματικού Δικαστηρίου, όπως επίσης και από το ομοσπονδιακό Σύνταγμα της Ελβετίας. Η αρχή καθιερώνεται ρητά στη διάταξη του άρθρου 36 παρ.3 του νέου ομοσπονδιακού Συντάγματος της Ελβετίας, κατά την οποία «Περιορισμοί θεμελιωδών δικαιωμάτων πρέπει να είναι ανάλογοι με τον επιδιωκόμενο σκοπό»⁶¹. Επίσης, το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο την συνάγει από την αρχή του κράτους δικαίου και το

⁶⁰ Δ. Παπαγιάννης, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 134.

⁶¹ Α. Ράικος, *όπ.π.* (υποσημ. 37), σελ. 163.

περιεχόμενο των ατομικών δικαιωμάτων και της αποδίδει συνταγματική ισχύ, που δεσμεύει το νομοθέτη⁶².

Στην Ελλάδα, η αρχή της αναλογικότητας κατοχυρώνεται πανηγυρικά στο άρθρο 25 παρ. 1 εδ. δ' του αναθεωρημένου ελληνικού Συντάγματος του 2001, όπου ορίζεται ότι «οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα, είτε από τον νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας». Παρ' όλο που δεν είχε αμφισβητηθεί η συνταγματική ισχύς της εν λόγω αρχής, αφού συναγόταν από τη γενικότερη αρχή του κράτους δικαίου, η ρητή κατοχύρωση της στο Σύνταγμα έρχεται να άρει τις οποιοσδήποτε αμφισβητήσεις. Μάλιστα, την καθιερώνει άμεσα, αναγνωρίζοντας την ανάγκη ανάδειξης και εφαρμογής της σε εκείνες τις περιπτώσεις, όπου η στενή ερμηνεία και η ανελαστική εφαρμογή των νομοθετικών διατάξεων προσβάλλουν την αρχή της «ουσιαστικής δικαιοσύνης» και την αρχή της νομιμότητας υπό ευρεία έννοια. Η ρητή κατοχύρωσή προσδίδει μεγάλη πρακτική σημασία, δεδομένου ότι, με τη συνταγματοποίησή της η αρχή αποκτά ιεραρχική υπεροχή στην έννομη τάξη και αξιώνει τη σύμφωνη με αυτήν ερμηνεία της κοινής νομοθεσίας⁶³.

Επισημαίνεται ωστόσο ότι, ακόμη και πριν τη συνταγματική της κατοχύρωση, σε αρκετές αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας, υπαινισσόταν η ύπαρξή της. Συγκεκριμένα στην απόφαση 343/1943, διατυπώθηκε η άποψη ότι τα αστυνομικά όργανα δύνανται να ασκήσουν βία κατά των πολιτών, όταν αυτό ορίζεται από το νόμο ή όταν αυτό από την περίπτωση κρίνεται «απολύτως αναγκαίο»⁶⁴. Επίσης, Απόφαση 2112/1984 του Συμβουλίου της Επικρατείας καθιέρωσε την αρχή της αναλογικότητας ως «περιορισμό των περιορισμών» των δικαιωμάτων του ανθρώπου, συμπεραίνοντάς την από την αρχή του κράτους δικαίου⁶⁵.

Τόσο σε διεθνές, όσο και σε εθνικό επίπεδο η συνταγματική κατοχύρωση της αρχής της αναλογικότητας, καθιστά αυτήν άμεσα εφαρμόσιμη έναντι απάντων των φορέων άσκησης εξουσίας⁶⁶. Ωστόσο, στην κείμενη νομοθεσία δεν προσδιορίζεται

⁶²Κ. Κοκκινιάκης, *Η σχέση ποινικοδικονομικής δραστηριότητας και αστυνομικής πρόληψης ενόψει της κρατικής παρέμβασης στο χώρο των συνταγματικών δικαιωμάτων και εν γένει των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*, ΠoinΔικ 6/2002, σελ. 660-661.

⁶³Γ. Τριανταφύλλου, *Η αρχή της αναλογικότητας στην ποινική δίκη*, ΕλλΔνησ 1990, σελ. 300επ.

⁶⁴Ζ. Παπαϊωάννου, *Αστυνομικό Δίκαιο, Η λειτουργική αρμοδιότητα του αστυνομικού προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας*, Β' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 535.

⁶⁵Θ. Δαλακούρας, *όπ.π.* (υποσημ. 37), σελ. 40.

⁶⁶Θ. Δαλακούρας, *όπ.π.* (υποσημ. 37), σελ. 40.

ειδικά το περιεχόμενο της αρχής, αφήνοντας έτσι τον ερμηνευτή του δικαίου αυτό το έργο⁶⁷.

1.4 Στοιχεία που συνθέτουν την αρχή της αναλογικότητας

Αφού, λοιπόν, έγινε αναφορά στη συνταγματική θεμελίωση της αρχής της αναλογικότητας στην ελληνική αλλά και στη διεθνή έννομη τάξη, κρίσιμο φαίνεται να επιχειρηθεί η εξειδίκευση και ανάλυση της αρχής, ώστε να γίνει πιο ξεκάθαρη η σωστή εφαρμογή της. Παρά τις μεθοδολογικές, δικονομικές και ουσιαστικές διαφορές των επιμέρους προβλέψεων της αρχής, διαπιστώνει κανείς ότι κοινή συνισταμένη είναι ο κανόνας της «αναλογίας μέσου προς σκοπό» ή ακριβέστερα της «αναλογίας του εκάστοτε ελεγχόμενου δημόσιου περιοριστικού μέτρου προς ένα θεμιτό δημόσιο σκοπό»⁶⁸. Τα υποστοιχεία που χαρακτηρίζουν την αρχή της αναλογικότητας εκφέρονται και ως επί μέρους αρχές, οι οποίες σωρευτικά συνθέτουν την αρχή της αναλογικότητας. Πρόκειται για τα στοιχεία α) του θεμιτού δημόσιου σκοπού, β) της προσφορότητας (ή αποτελεσματικότητας ή καταλληλότητας) και γ) της αναγκαιότητας (ή του λιγότερου επαχθούς μέτρου, του ηπιότερου μέτρου, της λιγότερης δυνατής επέμβασης).

Όπως απορρέει από τη συνταγματική διατύπωση⁶⁹, θεμιτός δημόσιος σκοπός αποτελεί η προστασία θεμελιώδους δικαιώματος ή θεμελιωδών δικαιωμάτων ή έννομου συμφέροντος, τα οποία συνιστούν την αιτία πρόκλησης του περιοριστικού μέτρου. Δηλαδή, για να υπάρχει θεμιτός δημόσιος σκοπός θα πρέπει το δικαίωμα που περιορίζεται και προστατεύεται, να προβλέπεται στο Σύνταγμα (άρθρα 4-25) ή να είναι έννομο, δηλαδή να θεσπίζεται / κατοχυρώνεται με νόμο. Το περιοριστικό μέτρο δε, θα πρέπει να είναι σύμφωνο και με τη διάταξη που προβλέπει το δικαίωμα / συμφέρον. «Ο γενικός περιορισμός των περιορισμών της αναλογικότητας έπεται ως ασφαλιστική δικλείδα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ειδικού συστήματος των συνταγματικών περιορισμών κάθε δικαιώματος»⁷⁰. Αυτό σημαίνει ότι, πέραν των ειδικότερων περιορισμών που ενδέχεται να προβλέπονται ανά δικαίωμα, ο δημόσιος θεμιτός σκοπός περιορίζεται και από τη γενική ρήτρα της μη παραβίασης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και του πυρήνα των θεμελιωδών

⁶⁷Σ. Ορφανουδάκης, όπ.π. (υποσημ. 44), σελ. 25.

⁶⁸Β. Τζέμος, όπ.π. (υποσημ. 32), σελ. 15.

⁶⁹Άρθρο 25 ελληνικού Συντάγματος.

⁷⁰Β. Τζέμος, όπ.π. (υποσημ. 32), σελ. 22.

δικαιωμάτων. Επιπλέον, ο δημόσιος σκοπός, για να είναι θεμιτός, θα πρέπει να είναι συγκεκριμένος και ορατός και όχι γενικός και αφηρημένος.

Πρόσφορο (κατάλληλο) είναι το μέτρο, το οποίο είναι ικανό να επιφέρει το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα ή να διευκολύνει ή να προωθήσει έναν συγκεκριμένο σκοπό. Αν ένας σκοπός επιτυγχάνεται έστω και εν μέρει, τότε το επιβαλλόμενο διοικητικό ή και νομοθετικό μέτρο θεωρείται κατάλληλο και συνταγματικά επιτρεπτό. Προϋπόθεση σε αυτό αποτελεί ότι το συγκεκριμένο μέτρο είναι ικανό πραγματικά ή νομικά να συμβάλλει στην επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού⁷¹. Με άλλα λόγια, θα πρέπει ο επιβαλλόμενος περιορισμός να είναι έστω και στοιχειωδώς σε θέση να οδηγήσει στην πραγμάτωση του ζητούμενου στόχου - αποτελέσματος και όχι απαραίτητα την πλήρη επίτευξη του σκοπού. Αντίθετα, ένα μέτρο το οποίο θεωρείται εξ' αρχής άσκοπο και άστοχο θεωρείται αυτομάτως και ακατάλληλο. Διαπιστώνουμε ότι, η έρευνα της καταλληλότητας ενός μέτρου έχει εμπειρικό χαρακτήρα και ότι το στοιχείο υποκειμενικότητας έχει βαρύνων ρόλο στο στάδιο του ελέγχου της αναλογικότητας. Αυτό γίνεται αμέσως αντιληπτό, αφού η πρόγνωση της προσφορότητας από το κρατικό όργανο είναι δυνατόν να διαφέρει κατά περίπτωση λόγω των διαφορετικών εμπειριών ή αντιλήψεών του. Εξάλλου μπορεί σε μια δεδομένη στιγμή να γίνει λήψη μιας λιγότερο πρόσφορης ρύθμισης αν δεν υπάρχει η απολύτως πρόσφορη. Παρά ταύτα, η αρχή της προσφορότητας διατηρεί βαρύνουσα σημασία, αφού αποτρέπει τη λήψη άρα και εφαρμογή ακατάλληλων μέτρων, ενώ παράλληλα ορίζει με ακρίβεια τον επιδιωκόμενο σκοπό, στοιχείο απαραίτητο για τον έλεγχο της αναγκαιότητας.

Επίσης, κατά τις επιταγές της αναλογικότητας, όπως μελετάται στην παρούσα, μεταξύ των περισσότερων δυνατών και κατάλληλων μέτρων, πρέπει να προτιμάται το ηπιότερο, δηλαδή εκείνο που θίγει λιγότερο το άτομο και το κοινωνικό σύνολο⁷². Σκοπός της παραπάνω ρύθμισης είναι η εξακρίβωση των συνταγματικών επιταγών και εγγυήσεων και όχι η ιεράρχηση των αγαθών, ώστε να μπορέσει να γίνει στάθμιση με τον πιο δίκαιο τρόπο των ατομικών συμφερόντων και δικαιωμάτων⁷³. Η απαίτηση αυτή αποτυπώνει και το τρίτο υποστοιχείο της αρχής της αναλογικότητας, που αξιώνει ότι το λαμβανόμενο μέτρο θα είναι αναγκαίο⁷⁴. Ο έλεγχος της αναγκαιότητας

⁷¹Ζ. Παπαϊωάννου, *όπ.π.* (υποσημ. 64), σελ. 541.

⁷²Ζ. Παπαϊωάννου, *όπ.π.* (υποσημ. 64), σελ. 34.

⁷³Α. Γέροντας, *Η αρχή της αναλογικότητας στο Γερμανικό Δημόσιο Δίκαιο*, ΤοΣ, 1984, σελ. 26.

⁷⁴Α. Μαρκαντωνάτου – Σκαλτσα, *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου*, εκδ. Σάκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2016, σελ. 194.

είναι πιο κρίσιμος στην ορθή εφαρμογή της αναλογικότητας σχετικά με τον περιορισμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αλλά και πιο δύσκολος συγκριτικά με τον έλεγχο της προσφορότητας. Κι αυτό γιατί κατά τον έλεγχο αναγκαιότητας, αναζητείται το λιγότερο περιοριστικό του θιγόμενου θεμελιώδους δικαιώματος πρόσφορο μέτρο. Επιχειρείται δηλαδή να εντοπιστεί το μοναδικό αναγκαίο μεταξύ των υπαρχόντων πολλών πρόσφορων ή αλλιώς να διαπιστωθεί εάν το κρινόμενο νομοθετικό ή διοικητικό μέτρο είναι το λιγότερο επαχθές από τα υφιστάμενα πρόσφορα. Κατά μία άλλη προσέγγιση, κατά τον έλεγχο αναγκαιότητας εξετάζεται αν το περιοριστικό ενός δικαιώματος μέτρο είναι «προδήλως μη αναγκαίο»⁷⁵. Δηλαδή, βεβαιώνεται ότι το μέτρο που επιλέγεται μεταξύ άλλων είναι αναγκαίο υπό την έννοια ότι είναι και πρόσφορο και ένα από τα πιο ήπια (λιγότερο επαχθή). Η δεύτερη αυτή προσέγγιση / μεθοδολογία έχει το πλεονέκτημα ότι αναζητείται ρεαλιστικά η ηπιότητα ενός μέτρου και όχι το ένα και μοναδικό λιγότερο επαχθές πρόσφορο μέσο, αφού η αναζήτηση του ηπιότερου είναι ένα εγχείρημα δύσκολα τεκμηριώσιμο⁷⁶.

Η αρχή του ηπιότερου μέσου απορρέει από την αρχή του κράτους δικαίου και αποτελεί σύνθεση των άρχων της ισότητας και της επιείκειας. Με αυτή την έννοια, η αρχή της αναλογικότητας αναδύεται ως μία από τις αρτιότερες εκφράσεις της αρχής της νομιμότητας. Παράλληλα, επιβεβαιώνεται με την επίκλησή της ότι δεν ισχύει ανεξέλεγκτη η αρχή της σκοπιμότητας⁷⁷. Συνεπώς, για το κριτήριο της αναγκαιότητας, θα πρέπει «το κατά τα λοιπά πρόσφορο μέσο να είναι το λιγότερο επαχθές για το αντίρροπο στον επιδιωκόμενο εγγύτερο σκοπό έννομο συμφέρον»⁷⁸. Σε κάθε περίπτωση, η κρίση περί αναγκαιότητας πρέπει να εκφέρεται συνολικά, αλλά πάντα αιτιολογημένα, ενώ όπως αναφέρθηκε και στον περιορισμό της εξέτασης του θεμιτού δημόσιου σκοπού, θα πρέπει να προηγείται του ελέγχου αναγκαιότητας η μη παραβίαση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και του πυρήνα των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

⁷⁵ Β. Τζέμος, *όπ.π.* (υποσημ. 32), σελ. 30-34.

⁷⁶ Β. Τζέμος, *όπ.π.* (υποσημ. 32), σελ. 33.

⁷⁷ Ζ. Παπαϊωάννου, *όπ.π.* (υποσημ. 64), σελ. 544.

⁷⁸ Αντ. Χάνος, «Τελολογική ερμηνεία του δικαίου και αρχή της αναλογικότητας» στο συλλογικό τόμο *Σκοπός, τελεολογία και δίκαιο - Εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2006/2007*, με επιμέλεια Ι. Στράγγα Ι – Χ. Παπαχαλαράμπους, τ. 4 της σειράς *Πεπραγμένα της Ελληνικής Εταιρείας Δικαιοφιλοσοφικής και Δικαιοϊστορικής Ερεύνης*, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2010, σελ. 343-368, σελ. 353.

Στη νομολογία⁷⁹, η αναλογικότητα γίνεται αντιληπτή και υπό στενή έννοια⁸⁰, ως η αρχή της αναλογίας (ή *strictu sensu* αναλογικότητα, η θετική αναλογικότητα, η ορθολογικότητα, η αυστηρή αναλογικότητα, η συμμετρικότητα)⁸¹. Με την αρχή της αναλογίας γίνεται αναφορά στη σχέση που διέπει το μέτρο με τον σκοπό και όχι σε καθένα από τα δύο αυτά τα στοιχεία χωριστά. Δηλαδή, «με το κριτήριο της ορθολογικότητας αναζητείται η όσο το δυνατόν καλύτερη εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος, με το μικρότερο όμως δυνατό κοινωνικό κόστος σε όλους τους τομείς»⁸². Η έκφραση αυτή της αναλογικότητας εστιάζει στην αποτελεσματικότητα του μέσου, μέσω της στάθμισης πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων ενός μέσου σε σχέση με τον νόμιμο σκοπό της διοικητικής δράσης. Κατά μία άποψη, η *strictu sensu* αναλογικότητα αποτελεί υποστοιχείο της αναλογικότητας με την ευρεία έννοια και θα πρέπει να εξετάζεται, αφού διαπιστώσουμε τη συνδρομή της προσφορότητας του περιοριστικού μέτρου και αφού προβούμε στον έλεγχο της αναγκαιότητας και υπάρξει κατάφαση. Δηλαδή ο ένας έλεγχος προϋποθέτει και ακολουθεί τον άλλον με τη σειρά προσφορότητα – αναγκαιότητα - αναλογία⁸³. Ωστόσο, δεν διαπιστώνεται εάν η αρχή της αναλογικότητας σε στενή έννοια αποτελεί τμήμα του νομικού ελέγχου της αναλογικότητας με την ευρεία έννοια, δεδομένου ότι δεν απευθύνεται στον δικαστή, αλλά στον νομοθέτη και στην κανονιστικώς δρώσα διοίκηση, ως αρχή καλής νομοθέτησης⁸⁴.

Καταληπτικά, διαπιστώνουμε ότι, «φυσικός χώρος της αρχής της αναλογικότητας είναι η διακριτική ευχέρεια της περιοριστικής δημόσιας διοίκησης»⁸⁵, κατά τη δράση της οποίας θα πρέπει να υπάρχει σύννομος σκοπός, αλλά και ανάλογο μέσο προς επίτευξη του σκοπού αυτού. Συνοπτικά, θα λέγαμε ότι το «βασικό μοτίβο της αναλογικότητας»⁸⁶ στη δράση της δημόσιας διοίκησης, σύμφωνα και με όσα προαναφέρθηκαν είναι:

α) η ύπαρξη θεμιτού δημόσιου σκοπού, δηλαδή η προστασία θεμελιώδους δικαιώματος ή θεμελιωδών δικαιωμάτων ή έννομου συμφέροντος, ως αιτία του περιοριστικού μέτρου,

⁷⁹Ενδεικτικά, Α.Π.10/2003 ΤοΣ 2003, 736, Α.Π. 26/2003 ΤοΣ 2003, 746, ΣτΕ 536/2003 Δ' Τμ., ΕλλΔνση 2003, 1031 και ΣτΕ 3635/2003 Ε' Τμ., ΕλλΔνση 2004, 1239.

⁸⁰Δ. Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου, *όπ.π.* (υποσημ. 41), σελ. 44-47.

⁸¹Θ. Δαλακούρας, *όπ.π.* (υποσημ. 34), σελ.43.

⁸²Δ. Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου *όπ.π.* (υποσημ. 41), σελ. 47.

⁸³Σ. Ορφανουδάκης, *όπ.π.* (υποσημ. 44), σελ. 35.

⁸⁴Β. Τζέμος, *όπ.π.* (υποσημ. 33), σελ. 6.

⁸⁵Β. Τζέμος, *όπ.π.* (υποσημ. 29), σελ.16.

⁸⁶Β. Τζέμος, *όπ.π.* (υποσημ. 33), σελ. 5.

β) το μέτρο που επιλέγεται να είναι πρόσφορο, δηλαδή κατάλληλο και ικανό προς επίτευξη του δημόσιου σκοπού και

γ) το μέτρο να είναι αναγκαίο, δηλαδή απαραίτητο και λιγότερο επαχθές από τα άλλα πρόσφορα μέτρα, προς επίτευξη του ίδιου δημόσιου σκοπού.

Κεφάλαιο 2 : Η Ελληνική Αστυνομία και ο ρόλος της στη διασφάλιση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας

Από τα αρχαία χρόνια μέχρι και σήμερα η αστυνομία αποτελεί μέρος κάθε οργανωμένης κοινωνίας. Η ύπαρξή της είναι απαραίτητη για την εξασφάλιση της δημόσιας ασφάλειας και την απρόσκοπτη συμβίωση των μελών της. Αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους θεσμούς της δημοκρατίας, χωρίς την ύπαρξη του οποίου το κράτος και οι νόμοι δεν θα μπορούσαν να υφίστανται. Σήμερα, στις δυτικές δημοκρατίες, η αστυνομία βρίσκεται στον πυρήνα του κράτους. Το κράτος στηρίζει τις δομές και τη συνολική οργάνωσή του σε ένα ευρύ φάσμα κανόνων δικαίου, μέσα από τους οποίους νομιμοποιείται η δράση της Αστυνομίας, η οποία, ως μηχανισμός του κράτους, δε λειτουργεί αυτόνομα και ανεξάρτητα, αλλά, η λειτουργία της περιορίζεται και προσδιορίζεται από ένα νομικό, κανονιστικό και δεοντολογικό πλαίσιο, με βάση τους υφιστάμενους συνταγματικούς κανόνες και αρχές.

2.1 Αποστολή και ρόλος της Ελληνικής Αστυνομίας

Η Ελληνική Αστυνομία, όπως τη γνωρίζουμε σήμερα, συστάθηκε το 1984, με τη συγχώνευση της Χωροφυλακής και της Αστυνομίας Πόλεων⁸⁷. Αρχικά, υπήχθη απευθείας στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης – νυν Προστασίας του Πολίτη-, όμως με την πάροδο των χρόνων και με γνώμονα, αφενός μεν την επιδιωκόμενη εύρυθμη διοικητική και λειτουργική αυθυπαρξία της, αφετέρου δε την αποκέντρωση των Υπηρεσιών της, προβλέφθηκε η σύσταση Αρχηγείου με το Νόμο 2800/2000 (Α΄- 41) «*Αναδιάρθρωση Υπηρεσιών Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, σύσταση Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες διατάξεις*».

Σύμφωνα με τον Νόμο αυτό, το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη έχει ως αποστολή «να κατοχυρώνει και να διατηρεί τη δημόσια τάξη», «να προστατεύει τη δημόσια και κρατική ασφάλεια» και «να εξασφαλίζει την πολιτική άμυνα της

⁸⁷Νόμος 1481/1-10-1984, Φ.Ε.Κ. (Α΄ - 152).

χώρας», καθώς επίσης, «να συμμετέχει στην εξασφάλιση της εθνικής άμυνας της χώρας σε συνεργασία με τις Ένοπλες Δυνάμεις»⁸⁸. Κατά το Σύνταγμα, η Ελληνική Αστυνομία αποτελεί «Σώμα Ασφαλείας», όπως απορρέει από συγκεκριμένες διατάξεις του⁸⁹, ενώ αποτελεί ιδιαίτερο ένοπλο Σώμα⁹⁰.

Πρόκειται λοιπόν για ένα Σώμα Ασφάλειας, το οποίο μεριμνά για την εξασφάλιση της δημόσιας ειρήνης και ευταξίας, επαγρυπνώντας παράλληλα για την ομαλή συλλογική διαβίωση των πολιτών. Ταυτόχρονα, δεσμεύεται αναφορικά με την πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας, καθώς και την προστασία του κράτους και του δημοκρατικού πολιτεύματος κατά τις συνταγματικές επιταγές.

Έχει τοπική αρμοδιότητα σε όλη την επικράτεια, εκτός από τους χώρους αρμοδιότητας του Λιμενικού Σώματος – Ελληνικής Ακτοφυλακής⁹¹ και συγκροτείται από Κεντρικές και Περιφερειακές Υπηρεσίες, οι οποίες με τη σειρά τους υπάγονται στο Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας. Το τελευταίο, επωμίζεται την ευθύνη για τη σωστή λειτουργία και δράση των επιμέρους Υπηρεσιών, πάντα υπό την αιγίδα της πολιτικής του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη.

Η θεμελιώδης αποστολή της Ελληνικής Αστυνομίας καλύπτει συγκεκριμένους κύκλους αστυνομικών αρμοδιοτήτων, κινούμενη σε τρεις άξονες⁹²: α) την εξασφάλιση της δημόσιας ειρήνης και ευταξίας και της απρόσκοπτης κοινωνικής διαβίωσης των πολιτών, που περιλαμβάνει την άσκηση της αστυνομίας γενικής αστυνόμευσης και τροχαίας, β) την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος και την προστασία του Κράτους και του δημοκρατικού πολιτεύματος, στο πλαίσιο της συνταγματικής τάξης, που περιλαμβάνει την άσκηση της αστυνομίας, δημόσιας και κρατικής ασφάλειας και γ) την πρόληψη και αποτροπή της παράνομης εισόδου - εξόδου αλλοδαπών στην Ελλάδα και τον έλεγχο της τήρησης των διατάξεων που αφορούν την είσοδο, έξοδο, παραμονή και εργασία των αλλοδαπών στη χώρα, που περιλαμβάνει την άσκηση της αστυνομίας αλλοδαπών και προστασίας συνόρων.

⁸⁸ Άρθρο 1 εδαφ. α-δ του Ν. 2800/2000 (Φ.Ε.Κ. Α' - 41).

⁸⁹ Άρθρο 23 παρ. 2 «Απαγορεύεται η απεργία με οποιαδήποτε μορφή στους δικαστικούς λειτουργούς και σ' αυτούς που υπηρετούν στα Σώματα Ασφαλείας», άρθρο 29 παρ. 3 «Απαγορεύονται απολύτως οι οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος στους δικαστικούς λειτουργούς και σε όσους υπηρετούν στις Ένοπλες Δυνάμεις και στα Σώματα Ασφαλείας» και στο άρθρο 56 παρ. 1, 3 αναφέρεται μεταξύ άλλων, η μη ανακήρυξη, ούτε η εκλογή τους σε Βουλευτές, των υπηρετούντων στα Σώματα Ασφαλείας, αν δεν παραιτηθούν πριν από την ανακήρυξή τους ως υποψηφίων.

⁹⁰ Άρθρο 13 παρ.1 του Ν. 4249/2012 (Φ.Ε.Κ. Α' - 73).

⁹¹ Άρθρο 5 του ν. 4150/2013 – Φ.Ε.Κ. Α' 102.

⁹² Άρθρο 11, παρ. 1 και 2, Ν.4249/2014 (Φ.Ε.Κ. Α - 73) «Αναδιοργάνωση της Ελληνικής Αστυνομίας, του Πυροσβεστικού Σώματος και της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας, αναβάθμιση Υπηρεσιών του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και ρύθμιση λοιπών θεμάτων β. αρμοδιότητας Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και άλλες διατάξεις».

Συμμετέχει επίσης στην αντιμετώπιση κάθε έκτακτης ανάγκης που προκύπτει από θεομηνίες και ατυχήματα ή άλλες καταστροφές σε περίοδο ειρήνης ή πολέμου, σε συνεργασία με τις συναρμόδιες Αρχές και Υπηρεσίες, καθώς και στην εξασφάλιση της εθνικής άμυνας της Χώρας, σε συνεργασία με τις Ένοπλες Δυνάμεις⁹³.

Ως «τάξη» ορίζουμε τον σεβασμό προς τους νόμους, καθώς και την επερχόμενη κοινωνική ηρεμία, ευταξία και ευνομία. «Δημόσια τάξη», σύμφωνα με τον παραδοσιακό ορισμό, είναι το σύνολο των άγραφων κανόνων δικαίου, αναφορικά με τη συμπεριφορά του πολίτη μέσα στο κοινωνικό σύνολο, η τήρηση της οποίας είναι απαραίτητη για την επίτευξη της ομαλότητας και της ευρυθμίας μέσα σε μία σύγχρονη κοινωνία. Ωστόσο, η έννοια αυτή μεταβάλλεται ανάλογα με τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που επικρατούν σε ορισμένο χρόνο και τόπο. Η «δημόσια τάξη» αναφέρεται στις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ ατόμων και κοινωνικού συνόλου, περιλαμβάνοντας, έτσι, στον στενό εννοιολογικό της πυρήνα, τα έννομα αγαθά της κοινωνικής ειρήνης και της δημόσιας υγείας. Τελευταία, το εννοιολογικό της περιεχόμενο έχει επεκταθεί, σε τέτοιο βαθμό, ώστε να ταυτίζεται με αυτό του δημοσίου συμφέροντος, το οποίο ορίζεται ως το σύνολο των νόμιμων σκοπών της κοινωνικής συμβίωσης. Κατά συνέπεια, για την προάσπιση της δημόσιας τάξης προβλέπονται: η άσκηση αστυνομίας γενικής αστυνόμευσης, η άσκηση αστυνομίας τροχαίας, η άσκηση αστυνομίας δημόσιας ασφάλειας και η άσκηση αστυνομίας κρατικής ασφάλειας⁹⁴.

Με τον όρο «ασφάλεια» περιγράφεται εννοιολογικά η κατάσταση στην οποία δεν υπάρχουν κίνδυνοι, η κατάσταση στην οποία αισθάνεται κανείς ότι δεν απειλείται, καθορίζεται δε από τη δυνατότητα αποτροπής ενός κινδύνου ή μιας απειλής, καθώς και από την εξασφάλιση σιγουριάς και βεβαιότητας απέναντι στην πιθανή επέλευση του κακού⁹⁵. Η «δημόσια ασφάλεια» αποτελεί «κοινό αγαθό» του οποίου η παραγωγή στηρίζεται στην εκδήλωση δράσεων για την αντιμετώπιση του εγκλήματος. Πρόκειται δηλαδή για ένα συμπαραγώμενο αγαθό του συνόλου και του ίδιου του ενδιαφερόμενου ενεργού πολίτη, το οποίο ενεργοποιεί την κεντρική εξουσία, θέτοντας σε ετοιμότητα τους θεσμούς του κοινωνικού ελέγχου και συμμετοχής. Το στοίχημα για τις σύγχρονες πολιτικές δημόσιας ασφάλειας είναι η επιτυχής αντιμετώπιση της ανασφάλειας και είναι ευθύνη της οργανωμένης πολιτείας

⁹³ Άρθρο 13 του Ν.4249/2014 (Φ.Ε.Κ. Α - 73) όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 231 παρ. 1 του Ν. 4281/2014 (Φ.Ε.Κ. Α -160).

⁹⁴ Α. Τάχος, *Δίκαιο της Δημόσιας Τάξης*, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1990.

⁹⁵ Γ. Μπαμπινιώτης, *Λεξικό νέας ελληνικής γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, 1998, σελ. 210.

να αναπτύξει δυναμικές πρόληψης και καταστολής⁹⁶. Ως έννοια προϋποθέτει μια συγκεκριμένη τάξη πραγμάτων, ενώ συνιστά το αποτέλεσμα μιας θετικής συστοιχίας δράσεων και αντιδράσεων μεταξύ του υποκειμένου και των διαφόρων καταστάσεων που το επηρεάζουν. Είναι από τη φύση του αγαθό δημόσιο, αφού αποτελεί θεμελιακό όρο επιβίωσης του συνόλου, το οποίο θα πρέπει να παρέχεται ισότιμα σε όλα τα μέλη του κοινωνικού συνόλου και να αναφέρεται ως στοιχείο εμπέδωσης της ειρηνικής συμβίωσης των μελών⁹⁷. Παράλληλα, αποτελεί σε μία δημοκρατική κοινωνία προϊόν σωστής λειτουργίας των θεσμών του κράτους και προϋπόθεση εγγύησης των δικαιωμάτων των πολιτών. Ως γενική συνθήκη συνύπαρξης των ανθρώπων, η ασφάλεια δεν μπορεί παρά να υποδηλώνει εκείνο το πλέγμα των εναρμονισμένων σχέσεων και εξισορρόπησης δυνάμεων μεταξύ κοινωνίας και ατόμων, μέσα το οποίο ο σεβασμός των επί μέρους κοινά παραδεκτών αξιών και προτύπων συμπεριφοράς θεωρείται κατοχυρωμένος⁹⁸.

Στο Ελληνικό Δίκαιο δεν υπάρχουν ορισμοί των ανωτέρω εννοιών. Αυτοί συναντιόνται μόνο σε διάφορα νομικά συγγράμματα. Έτσι, «δημόσια τάξη» σημαίνει «τήρηση ή μη αντίθεση σε συγκεκριμένο κάθε φορά κανόνα δικαίου ή κοινωνικής ηθικής και τήρηση ή μη αντίθεση στο σύνολο της κρατούσας έννομης τάξης και της κοινωνικής ηθικής ή με άλλα λόγια του κρατούντος πολιτειακού – κοινωνικού – οικονομικού καθεστώτος σε ένα κράτος⁹⁹». Η «δημόσια ασφάλεια» είναι «συνυφασμένη με την ικανότητα του κράτους να επιβάλλει, μέσω των θεσμών, των οργάνων και των μηχανισμών του τον σεβασμό στην έννομη τάξη και να εμπεδώνει παράλληλα ένα αίσθημα εμπιστοσύνης και σιγουριάς στον κοινωνικό σχηματισμό, για την ασφαλή ενάσκηση των δικαιωμάτων του πολίτη και την απόλαυση των έννομων αγαθών του»¹⁰⁰. Οι έννοιες «δημόσια τάξη» και «δημόσια ασφάλεια» είναι μη ταυτόσημες, αλλά η πρώτη εμπεριέχεται στη δεύτερη, αφού στο εννοιολογικό περιεχόμενο της δημόσιας τάξης ανήκει η δημόσια ασφάλεια, η ησυχία και η υγεία¹⁰¹.

Η Ελληνική Αστυνομία μέσα στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης έχει ρόλο διττό: μέσα από την τήρηση της τάξης προλαμβάνει την εγκληματικότητα και μέσω της καταστολής διαπιστώνει τα εγκλήματα και ανακαλύπτει τους

⁹⁶Θ. Παπαθεοδώρου, *Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική Πολιτική – Συγκριτική προσέγγιση*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002, σελ.20-22.

⁹⁷Θ. Παπαθεοδώρου, *όπ.π.* (υποσημ. 96), σελ.26-27.

⁹⁸Θ. Βέικος, *Ο μύθος του λόγου*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1977, σελ. 67.

⁹⁹Α. Τάχος, *όπ.π.* (υποσημ. 94), σελ. 17.

¹⁰⁰Θ. Παπαθεοδώρου, *όπ.π.* (υποσημ. 96), σελ. 59.

¹⁰¹Α. Μάνεσης, *όπ.π.* (υποσημ. 38), σελ. 653.

δράστες¹⁰². Η πρόληψη και η καταστολή του εγκλήματος αποτελούν θεμελιώδη παραδοσιακά καθήκοντα της Ελληνικής Αστυνομίας. Η εμπειρία δείχνει ότι η μονόπλευρη έμφαση στα κατασταλτικά μέτρα οδηγεί σε όλο και μεγαλύτερο κόστος για το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, στη διόγκωση του πληθυσμού των φυλακών και σε υψηλότερο δείκτη υποτροπής. Αν μελετηθούν και εφαρμοστούν σωστά, τα προληπτικά μέτρα μπορούν, με ποικίλους τρόπους, να συμβάλουν στη σημαντική μείωση της εγκληματικότητας.

Η πρόληψη του εγκλήματος καλύπτει όλα τα μέτρα που αποσκοπούν ή συμβάλλουν στη μείωση της εγκληματικότητας και του αισθήματος ανασφάλειας των πολιτών, τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά, είτε μέσω της άμεσης αποτροπής των εγκληματικών δραστηριοτήτων, είτε μέσω πολιτικών και παρεμβάσεων που αποσκοπούν στη μείωση της εγκληματικότητας και των αιτιών του εγκλήματος. Περιλαμβάνει τις εργασίες της κυβέρνησης, των αρμοδίων αρχών, των υπηρεσιών ποινικής δικαιοσύνης, των τοπικών αρχών και των ειδικευμένων ενώσεων, του ιδιωτικού και εθελοντικού τομέα, των ερευνητών και του κοινού, υποστηριζόμενα από τα μέσα ενημέρωσης¹⁰³. Συνεπώς, τα προληπτικά μέτρα, όχι μόνο αφορούν το έγκλημα υπό τη στενή έννοια του όρου, αλλά καλύπτουν και την «αντικοινωνική συμπεριφορά», η οποία αποτελεί, τρόπον τινά, ένα είδος «προκαταρκτικής φάσης» του εγκλήματος. Παραδείγματα τέτοιων συμπεριφορών είναι οι θορυβώδεις γειτονιές, οι μεθυσμένοι ή θορυβώδεις άνθρωποι, τα πεταμένα σκουπίδια στους δρόμους και γενικότερα ένα υποβαθμισμένο περιβάλλον. Η αντικοινωνική συμπεριφορά υποσκάπτει την αίσθηση της ασφάλειας και της ευθύνης που είναι αναγκαία για τους ανθρώπους που συμμετέχουν σε μία κοινότητα. Επομένως, είναι πολύ σημαντικό να στραφεί το ενδιαφέρον προς τον τομέα της πρόληψης¹⁰⁴. Η πρόληψη στοχεύει στο να αντιμετωπιστεί το θέμα του φόβου του εγκλήματος, δεδομένου ότι ο φόβος μπορεί συχνά να αποδειχθεί εξίσου βλαβερός όσο και το ίδιο το έγκλημα. Ο φόβος του εγκλήματος μπορεί να οδηγήσει σε απομάκρυνση από την κοινωνική ζωή και την απώλεια της εμπιστοσύνης προς την αστυνομία και το κράτος δικαίου. Βέβαια, η πρόληψη του εγκλήματος συνιστά αναγκαίο συμπλήρωμα των κατασταλτικών μέτρων.

¹⁰² Χρ. Ζαραφονίτου, *Εμπειρική Εγκληματολογία*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σελ. 153.

¹⁰³ Χρ. Τσουραμάνης, *Το έγκλημα*, εκδ. Κατσαρού, Αθήνα, 2009, σελ.28-35.

¹⁰⁴ Γ. Νικολόπουλος, *Κατασκευάζοντας έναν Ευρωπαϊκό Χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης: το Πρόγραμμα Χάγη και τα διακυβεύματα μιας υπερκρατικής βαθμίδας κοινωνικού ελέγχου*, Ποινική Δικαιοσύνη, 2005, σελ. 17-56.

Η πρόληψη του εγκλήματος αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τομείς της αντεγκληματικής πολιτικής, έχοντας ως φορέα έκφρασης - υλοποίησης και την Αστυνομία¹⁰⁵. Αντεγκληματική πολιτική θεωρείται «το σύνολο των διαδικασιών μέσω των οποίων το κοινωνικό σώμα οργανώνει τις απαντήσεις του στο εγκληματικό φαινόμενο»¹⁰⁶, ενώ το Συμβούλιο της Ευρώπης την ορίζει ως «το σύνολο των μέτρων που τείνουν στην προστασία της κοινωνίας από την εγκληματικότητα, στη φροντίδα για τη μελλοντική εξέλιξη του εγκληματία και στη διασφάλιση των δικαιωμάτων του θύματος»¹⁰⁷. Υπό την έννοια αυτή η αντεγκληματική πολιτική συμπεριλαμβάνει τους ποινικούς κανόνες, αλλά και τους εξωποινικούς φορείς (θεραπευτικές δομές, κοινωνία των πολιτών κ.λπ.), που λαμβάνουν μέρος με την αντίδρασή τους απέναντι στο έγκλημα. Οι αρχές της κρατικής δράσης για την αντιμετώπιση του εγκλήματος είναι ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου και η συμμόρφωση προς μια ορθολογική αντεγκληματική πολιτική, που στοχεύει στην πρόληψη του εγκλήματος και στην εμπέδωση του αισθήματος ασφάλειας των πολιτών, στην καταστολή του, στην προστασία και ικανοποίηση των θυμάτων και στη μέριμνα για τους εγκληματίες¹⁰⁸. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η αντεγκληματική πολιτική συνεισφέρει σημαντικά εργαλεία στις αστυνομικές υπηρεσίες, ώστε να αναπτύξουν κατάλληλες δράσεις για την πρόληψη της εγκληματικότητας, ενώ παράλληλα συμβάλλει στη βελτίωση της αστυνομίας ως οργανισμού, στην αναγνώριση του έργου της από την κοινωνία και στην καλλιέργεια πνεύματος συνεργασίας για πιο ενεργή συμμετοχή της στην κοινή προσπάθεια εδραίωσης του κοινωνικού αγαθού της ασφάλειας.

Η κουλτούρα της Αστυνομίας συνδέεται άμεσα με την εκτελεστική εξουσία, η οποία σύμφωνα με την κουλτούρα και την πολιτική της χαράσσει και τον τρόπο δράσης της αστυνομίας. Θεωρείται ότι σε πραγματικά ευνομούμενα κράτη, όπου η διαλεκτική ανάμεσα στους κρατούντες και στον λαό είναι ιδιαίτερος αποδοτική, η αστυνομία εποπτεύει και απλά προλαμβάνει τους πολιτειακούς και κοινωνικούς

¹⁰⁵Χ. Καραγιαννίδης, «Ελληνική Αστυνομία και Συμμετοχική Αντεγκληματική Πολιτική – Προβλήματα και Προοπτικές», στο *Εγκληματολογία* τ.1-2/2014, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014, σελ 81.

¹⁰⁶Χρ. Ζαραφονίτου, «‘Αντεγκληματική Πολιτική’ Έγκλημα και Τιμωρία», *Ενημερωτικό Δελτίο της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας*, τ. 6/, Αθήνα, 2020, σελ. 8-9.

¹⁰⁷Α.Καρδαρά, «Γένεση του εγκλήματος και αντεγκληματικές πολιτικές – Η στάση των ΜΜΕ», στο <https://www.postmodern.gr/genesi-tou-egklimatos-ke-antegklimatikes-politikes-i-stasi-ton-mme/> (ανάκτηση την 25-3-2022).

¹⁰⁸Α. Καρδαρά, *όπ.π.* (υποσημ. 107).

κινδύνους¹⁰⁹. Σε καταστάσεις όμως, πολιτειακού χάους, κοινωνικών συγκρούσεων και πολιτικών πολώσεων, η αστυνομία έχει περισσότερο κατασταλτικό χαρακτήρα. Πέρα, όμως από εφήμερες πολιτικές και πέρα από την όποια περιστασιακή πολιτειακή κουλτούρα, η αστυνομία θα πρέπει να συνεχίσει να προφυλάσσει εντατικά την ασφάλεια των πολιτών, η οποία είναι ένα μόνιμο και απαραίτητο χαρακτηριστικό της εκάστοτε Πολιτείας. Σε αυτό το σημείο λοιπόν, η αστυνομία κρίνεται ως αναγκαία υπηρεσία και φυσικά όσοι την αμφισβητούν, θα πρέπει να πείσουν πρώτα εκείνους και μετά τους συμπολίτες τους ότι υπάρχει σήμερα μία αντίστοιχη κοινωνία ευφορίας η οποία πράγματι μπορεί να επιβιώσει χωρίς αστυνομία¹¹⁰.

2.2 Μορφές και μέσα άσκησης της αστυνομικής δράσης

Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των πολυσύνθετων παραγόντων που πραγματοποιούν, συντηρούν και επιτείνουν το κλίμα της αντικοινωνικής συμπεριφοράς, η αντεγκληματική πολιτική συνοδεύεται συνήθως από συνδυασμό τολμηρών και σταθερών προληπτικών και κατασταλτικών αστυνομικών μέτρων¹¹¹. Η αποτελεσματικότητα της αντεγκληματικής πολιτικής εξαρτάται απ' τον ορθολογικό συνδυασμό των μέσων πρόληψης και καταστολής και της λειτουργικότητάς τους, με τελικό στόχο την κατοχύρωση της ασφάλειας του πολίτη, δηλαδή την εμπέδωση του αισθήματος ασφάλειας¹¹².

Στο πλαίσιο εκπλήρωσης της αποστολής της, το προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας προβαίνει σε ενέργειες και χρησιμοποιεί μέσα τόσο προληπτικού, όσο και κατασταλτικού χαρακτήρα. Η διάκριση αυτή σε προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα δεν καθίσταται απόλυτη, δεδομένου ότι το ίδιο μέτρο μπορεί να προσιδιάζει και στις δύο κατηγορίες αντίστοιχα, όπως χαρακτηριστικά συμβαίνει με την αστυνομική κράτηση, αλλά και τις αστυνομικές έρευνες. Η αστυνομική νομοθεσία¹¹³ διαχωρίζει σαφώς τις πτυχές της διττής αποστολής της Ελληνικής Αστυνομίας. Ως πρώτιστο καθήκον της ανάγεται η προληπτική της δράση, δηλαδή η αποτροπή αξιόποινων πράξεων και δυστυχημάτων και η επαναφορά της κοινωνικής ευρυθμίας και ομαλότητας, με την εκδήλωση κατάλληλων κάθε φορά μέτρων.

¹⁰⁹ Χρ. Ζαραφωνίτου, *Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του φόβου του εγκλήματος και της (αν)ασφάλειας*, Ποινική Δικαιοσύνη, τ. 8-9, 2006, σελ. 1031-1039.

¹¹⁰ Γ. Νικολόπουλος, *όπ.π.* (υποσημ. 104), σελ. 17-56.

¹¹¹ Ζ. Παπαϊωάννου, *όπ.π.* (υποσημ. 64), σελ. 341-345.

¹¹² Η. Δασκαλάκης (επιμ.), *Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα*, ΕΚΚΕ 1983, σελ.12.

¹¹³ Άρθρο 93 του Π.Δ. 141/1991.

Στον αντίποδα, η κατασταλτική δράση της Ελληνικής Αστυνομίας λαμβάνει χώρα μετά την τέλεση αξιόποινων πράξεων, με τη μορφή άλλοτε ως αυτεπάγγελτη αστυνομική προανάκριση και άλλοτε ως καταδιωκτική ενέργεια για τη σύλληψη των φερόμενων ως δραστών. Η καταστολή προσλαμβάνει τη μορφή της «θεραπείας» ή ματαίωσης της αξιόποινης πράξης, του περιορισμού στο μέτρο του δυνατού των δυσμενών συνεπειών της, καθώς και της ανεύρεσης και σύλληψης των δραστών και κατάσχεσης των προϊόντων του εγκλήματος. Η κατασταλτική δράση της Αστυνομίας επομένως έχει ως εφιαλτήριο και προϋπόθεση την τέλεση οποιουδήποτε εγκλήματος¹¹⁴.

Έτσι, στο πλαίσιο της προληπτικής δράσης της, η Ελληνική Αστυνομία, μεταξύ άλλων¹¹⁵ ενεργεί αστυνομικές έρευνες (ατόμων, αντικειμένων και χώρων), επιτηρήσεις (δημόσια κέντρα και μεταφορικά μέσα, δημόσιους χώρους, ξενοδοχεία, αεροδρόμια, τους σταθμούς Μ.Μ.Μ κ.α.), παραστάσεις (στα δημόσια θεάματα, τις αθλητικές εκδηλώσεις, εκθέσεις, εορτές, πανηγύρεις και δημόσιες αγορές), περιπολίες (πεζές και εποχούμενες) και αναζητήσεις (ύποπτων και καταδικασθέντων ατόμων). Παράλληλα, στο πλαίσιο της κατασταλτικής δράσης της, επιλαμβάνεται σε περίπτωση διάπραξης αδικήματος, κατά τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ενεργώντας ελέγχους υπόπτων ατόμων και οχημάτων, αναζητήσεις, παρακολουθήσεις, προσαγωγές υπόπτων, εξακριβώσεις στοιχείων ταυτότητας, καταδιώξεις, καθώς και άλλες προανακριτικές και ανακριτικές πράξεις, όπως αστυνομική κράτηση και σύλληψη¹¹⁶.

Αυτονόητο είναι πως ο αστυνομικός υπάλληλος, ως κρατικό όργανο είναι ένα θεσμικό υποκείμενο αρμοδιοτήτων που συγκροτείται και λειτουργεί με βάση τους κανόνες δικαίου. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, εκφράζει τη βούληση της Πολιτείας και εξοπλίζεται με αρμοδιότητες¹¹⁷. Είναι επιφορτισμένος με διοικητικές αρμοδιότητες, δηλαδή, κατά την υπηρεσιακή του δράση είναι πλήρως δεσμευμένος στο ισχύον δίκαιο¹¹⁸, δηλαδή στην αρχή της νομιμότητας. Στο πλαίσιο της διοικητικής του αρμοδιότητας, έχει την ικανότητα, είτε να θεσπίζει κανόνες δικαίου (ατομικούς ή απρόσωπους) με μονομερείς πράξεις ή συμβάσεις, είτε να συμβάλλει στη θέσπιση τέτοιων κανόνων, είτε να προβαίνει σε υλικές ενέργειες. Μπορεί η αρμοδιότητα αυτή

¹¹⁴Ζ. Παπαϊωάννου, *όπ.π.* (υποσημ. 60), σελ. 341.

¹¹⁵Άρθρο 94 του Π.Δ. 141/1991.

¹¹⁶Άρθρο 95 του Π.Δ. 141/1991.

¹¹⁷Κ. Χρυσόγονος, *όπ.π.* (υποσημ. 23), σελ.393-396.

¹¹⁸Β. Τζέμος, *όπ.π.* (υποσημ. 15), σελ. 30.

να είναι καθ' ύλη ή και κατά τόπο, αποφασιστική ή γνωμοδοτική ή συμβουλευτική ή κατευθυντήρια, αποκλειστική ή συλλογική. Επίσης, μπορεί να έχει δέσμια αρμοδιότητα ή να ενεργεί κατά διακριτική ευχέρεια¹¹⁹, ανάλογα με το εάν οι ισχύοντες κανόνες προκαθορίζουν επακριβώς τη δράση του ή του αφήνουν περιθώρια ελευθερίας επιλογής και ενέργειας με περισσότερους του ενός σύννομους τρόπους¹²⁰.

Η αστυνομική δράση είναι πολυδιάστατη και μπορεί να εκφραστεί με διάφορους τρόπους, όπως με την εκδήλωση διοικητικών και δικαστικών πράξεων, υλικών ενεργειών και μικτών (νομικών και υλικών) ενεργειών. Η διάκριση της καθ' ύλην αρμοδιότητας των αστυνομικών οργάνων, σε προληπτική και κατασταλτική, κατά τα ως άνω αναφερόμενα, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι αφορά μία εγκληματολογική και τελολογική προσέγγιση της δράσης της αστυνομίας. Βάσει μίας περισσότερο διοικητικής – νομικής προσέγγισης, δηλαδή εάν οι διενεργούμενες πράξεις υπάγονται και ελέγχονται από τη Διοίκηση ή την δικαστική εξουσία¹²¹ και εάν οι πράξεις απορρέουν από κανόνες διοικητικού δικαίου (κυρίως ειδικού) ή ποινικού δικονομικού δικαίου, οι αστυνομικές πράξεις διακρίνονται περαιτέρω σε διοικητικές και δικαστικές.

Διοικητικές πράξεις εκδίδουν τα αστυνομικά όργανα κατά κύριο λόγο στο πλαίσιο της προληπτικής τους δράσης και λιγότερο στο πλαίσιο της καταστολής του εγκλήματος. Οι πράξεις αυτές έχουν όλα τα χαρακτηριστικά των εκτελεστών διοικητικών πράξεων (κανονιστικών ή ατομικών), δηλαδή είναι εξοπλισμένες με το τεκμήριο της νομιμότητας, είναι άμεσα εκτελεστές και συνδέονται με τη θεραπεία δημόσιου σκοπού μέσω της μονομερούς θέσπισης κανόνα δικαίου¹²². Επίσης, σε όλες τις κατηγορίες των αστυνομικών διοικητικών πράξεων συναντάται ένα πλήθος δεοντολογικών προτάσεων¹²³. Έτσι, τα αστυνομικά όργανα έχουν την αρμοδιότητα να εκδίδουν κανονιστικές διατάξεις και συγκεκριμένα Αστυνομικές Διατάξεις¹²⁴, οι οποίες πρέπει πάντοτε να στηρίζονται σε ειδική και κατάλληλη νομοθετική εξουσιοδότηση κατά τη συνταγματική επιταγή του άρθρου 43 παρ.2 εδαφ.β' του

¹¹⁹Ε. Σπηλιωτόπουλος, *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου*, τ.Ι, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017, σελ.129.

¹²⁰Β. Τζέμος, *όπ.π.* (υποσημ. 15), σελ. 30.

¹²¹Θ. Δαλακούρας, *Η συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού - Ο ρόλος του εισαγγελέα, της αστυνομίας και των λοιπών διωκτικών οργάνων*, Ποινικά χρονικά 5/2006, σελ.247-263, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, σελ.257.

¹²²Ε. Σπηλιωτόπουλος, *όπ.π.* (υποσημ. 119), σελ.99-100 και σελ.103-104.

¹²³Ε. Διαμαντής, *Αστυνομική δράση και προστασία του πολίτη*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2021, σελ. 25.

¹²⁴Άρθρο 12 του Ν. 1481/1984.

Συντάγματος. Εκδίδονται από τον Αρχηγό της Ελληνικής Αστυνομίας και τους Αστυνομικούς Διευθυντές, εγκρίνονται από τον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη ή τον αρμόδιο προς τούτο κατά τα οριζόμενα και δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως προκειμένου ολοκληρωθούν, αποκτήσουν νομική υπόσταση και γίνουν δεσμευτικές προς τους διοικούμενους. Οι παραβάτες δε αυτών τιμωρούνται κατά τον νόμο με κράτηση ή πρόστιμο. Με τις Αστυνομικές Διατάξεις ρυθμίζονται θέματα πρόληψης (γενικής αστυνόμευσης, τροχαίας κ.α.), τήρησης κοινής ησυχίας, προστασίας ανηλίκων, λήψη μέτρων τουριστικού ενδιαφέροντος, τήρηση τάξης σε δημόσιες συναθροίσεις και εκδηλώσεις, κ.α. ή ειδικότερα θέματα και λεπτομέρειες για την εφαρμογή του οργανικού νόμου της Ελληνικής Αστυνομίας, ή άλλων διατάξεων νόμων, με τους οποίους ανατίθενται σε αυτήν καθήκοντα και αρμοδιότητες συναφείς με την αποστολή της. Εκδίδονται επίσης και ατομικές διοικητικές πράξεις, οι οποίες μπορεί να είναι διαταγές (έγγραφες ή προφορικές) με περιεχόμενο θετικό ή αρνητικό, έχοντας τον χαρακτήρα της επιταγής ή της απαγόρευσης (π.χ. κινήσεις τροχονόμου για ρύθμιση της κυκλοφορίας, διοικητική απέλαση, απαγόρευση εισόδου αλλοδαπού στη χώρα, αποκλεισμός δημόσιου χώρου κ.α.). Μπορεί να είναι επίσης άδειες, με τις οποίες αποσκοπείται να επιτρέπονται ελεύθερα ή υπό περιορισμούς ή να απαγορεύονται ορισμένες πράξεις των διοικουμένων ή έργα που είναι δυνατό να διαταράξουν τη δημόσια τάξη ή ασφάλεια ή να προκαλέσουν κίνδυνο στη δημόσια υγεία¹²⁵ (π.χ. έκδοση ταυτότητας και διαβατηρίου, άδεια κυκλοφορίας μοτοποδηλάτων, άδεια ασκήσεως επαγγέλματος φύλακα κ.α., άδεια λειτουργίας καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος, θεώρηση εισόδου αλλοδαπών, άδεια μεταφοράς πυροτεχνημάτων, άδεια οπλοφορίας – οπλοκατοχής κ.α.). Είναι και διοικητικές κυρώσεις ή αλλιώς οι ποινές που επιβάλλονται σε υπαίτιους παραβάτες δηλαδή μη συμμορφούμενους με τη διοικητική νομοθεσία διοικούμενους (π.χ. πρόστιμο τροχαίας παράβασης, χρηματική ποινή, αφαίρεση άδειας ικανότητας οδηγού ή άδειας κυκλοφορίας και πινακίδων οχήματος, απομάκρυνση οχήματος με γερανό, απαγόρευση λειτουργίας επιχείρησης, σφράγιση καταστήματος υγειονομικού ενδιαφέροντος, διακοπή οικοδομικών εργασιών κ.α.).

Δικαστικές πράξεις των αστυνομικών υπαλλήλων¹²⁶ θεωρούνται εκείνες που έχουν σχέση με τα καθήκοντα των αστυνομικών ως γενικοί ανακριτικοί υπάλληλοι,

¹²⁵ Άρθρο 135 του Π.Δ. 141/1991.

¹²⁶ Η ίδρυση της Δικαστικής Αστυνομίας με ανάλογα καθήκοντα θεσμοθετήθηκε με τον Ν. 4963/2022 (Φ.Ε.Κ. Α΄ - 149/30-7-2022) και εκκρεμεί η έκδοση των αναγκαίων Προεδρικών Διαταγμάτων. Η

κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 251 του Κ.Π.Δ., με στόχο τη συλλογή και διατήρηση των αποδείξεων και την εξασφάλιση των ιχνών του εγκλήματος (εξέταση μαρτύρων, κατηγορουμένων, αυτοψίες, έρευνες, κατασχέσεις και άλλες γενικές ανακριτικές πράξεις, ειδικές ανακριτικές πράξεις¹²⁷). Είναι επίσης και οι υλικές ενέργειες νόμιμης βίας στο πλαίσιο των παραπάνω ανακριτικών πράξεων (δέσμευση, σύλληψη, προσωρινή κράτηση, μεταγωγή κ.α.), καθώς επίσης και οι πράξεις συνδρομής σε δικαστικές αρχές (εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων και συνδρομή σε δικαστικούς επιμελητές), κυρίως όταν πρόκειται για άρση αντίστασης και επιβολής αναγκαστικής εκτέλεσης αποφάσεων, με ταυτόχρονη προστασία του δικαστικού επιμελητή σε συντρέχουσα περίπτωση (εκκένωση κτιρίων, εκτέλεση αποφάσεων πολιτικών δικαστηρίων).

Τα αστυνομικά όργανα, προς εκπλήρωση της αποστολής τους και ενάσκησης των αρμοδιοτήτων τους, προβαίνουν σε υλικές ή νομικές ή μικτές ενέργειες. Υλικές είναι εκείνες που επιχειρούνται κυρίως λόγω της ανάγκης για αμεσότητα, ταχύτητα και αποτελεσματικότητα της αστυνομικής δράσης και συνίστανται ενδεικτικά στη λήψη μέτρων για την πρόληψη της εγκληματικότητας (συστάσεις, υποδείξεις, παραινήσεις κ.α.), τη λήψη μέτρων καταστολής (αναζητήσεις, ακινητοποίηση, δέσμευση, σύλληψη, διάλυση συγκέντρωσης κ.α.), τη διατήρηση του ανέπαφου του τόπου του εγκλήματος (αποκλεισμός χώρου, συλλογή πειστηρίων, φωτογράφιση αυτών κ.α.), την εκτροπή της κυκλοφορίας αυτοκινήτων και την απομάκρυνση παράνομα σταθμευμένων οχημάτων με γερανό, τον έλεγχο ταυτότητας υπόπτων ατόμων κ.α. Νομικές είναι αυτές που εντάσσονται στο πλαίσιο των δικαστικών ή κανονιστικών πράξεων (σύνταξη εκθέσεων, έγγραφες κανονιστικές πράξεις κ.α.), ενώ μικτές ενέργειες αποτελούν οι περιπτώσεις βοήθειας (συνδρομής) που παρέχεται από την Αστυνομία στις δημόσιες Αρχές, στους δικαστικούς επιμελητές και στους ιδιώτες, το έργο της Τροχαίας, οι συλλήψεις κ.ά.. Οι αστυνομικές πράξεις είναι σύνθετες και δύσκολα ταξινομούνται σε μία από τις παραπάνω κατηγορίες, δεδομένου του ετερόκλητου αλλά και μικτού χαρακτήρα του περιεχομένου τους και

αιτιολογική Έκθεση Νομοσχεδίου περί «*Σύστασης Δικαστικής Αστυνομίας*» αναφέρει στη σελ. 4-5 ότι «*Σύμφωνα με τη θεωρία, η αστυνομία, εξ' επόψεως λειτουργίας, διακρίνεται σε διοικητική (administrative) και σε δικαστική (judiciaire). Από οργανική άποψη, δεν υφίσταται μέχρι τώρα στη χώρα μας διάκριση μεταξύ διοικητικής και δικαστικής αστυνομίας, και, επομένως, δεν υφίσταται και ιδιαίτερο σώμα δικαστικής αστυνομίας. Το έργο της τελευταίας ασκείται από τους γενικούς και ειδικούς ανακριτικούς υπαλλήλους (άρθρο 31 Κ.Π.Δ.)*».

διαθέσιμη στο <https://diafaneia.hellenicparliament.gr/document/0a-07x5/> (ανάκτηση την 30-1-2023).

¹²⁷ Άρθρα 253-255 του Κ.Π.Δ.

της προσχώρησης στοιχείων εκατέρωθεν της μίας διαδικασίας στην άλλη¹²⁸. Σαφώς και υπάρχουν και οι εσωτερικές πράξεις των αστυνομικών οργάνων που εκδίδονται στο πλαίσιο της ομαλής λειτουργίας της Αστυνομίας ως δημόσιας υπηρεσίας και σύμφωνα με τους κανόνες εσωτερικής διάρθρωσης και ιεραρχίας, οι οποίες δεν αποτελούν αστυνομικά μέτρα, αλλά στοχεύουν στην ομαλή λειτουργία των υπηρεσιών και στην απρόσκοπτη εκτέλεση του αστυνομικού καθήκοντος.

Στο πλαίσιο της δράσης της και προς εκπλήρωση της αποστολής της, η Ελληνική Αστυνομία χρησιμοποιεί επιστημονικές και τεχνικές μεθόδους, διαθέτει τα αναγκαία μεταφορικά και άλλα μέσα, καθώς και τον απαραίτητο υλικοτεχνικό εξοπλισμό. Επίσης, διαθέτει εγκληματολογικά εργαστήρια, παρέχοντας υπηρεσίες και σε άλλες αρχές, ενώ συνεργάζεται με Υπηρεσίες του δημοσίου (Υπουργεία και Ο.Τ.Α.) αλλά και διεθνείς και Ευρωπαϊκούς Οργανισμούς (Interpol, Europol, Frontex κ.α.)¹²⁹. Ενδεικτικά, διαθέτει επίγεια, εναέρια και πλωτά μεταφορικά μέσα (περιπολικά, δίκυκλα, ελικόπτερα, πλωτά σκάφη κ.α.), μηχανολογικό και λοιπό εξοπλισμό εγκαταστάσεων (κτίρια, έπιπλα, λοιπές εγκαταστάσεις), υλικοτεχνικό εξοπλισμό (ασυρμάτους, δίκτυο τηλεπικοινωνίας, δίκτυο και εξοπλισμό πληροφορικής, εξοπλισμό εγκληματολογικών εργαστηρίων, έκδοσης ταυτοτήτων και διαβατηρίων, αναγκαίο εξοπλισμό πυροτεχνουργών κ.α.), οπλισμό και είδη οπλισμού ή αμυντικού εξοπλισμού (διάφορα είδη όπλων, εξαρτήματα όπλων, αλεξίσφαιρα, δακρυγόνα, κροτίδες, ασπίδες κ.α.), καθώς και άλλα μέσα που εξυπηρετούν την εκτέλεση των γενικών ή ειδικότερων καθηκόντων του αστυνομικού (στολή, αστυνομικούς σκύλους, εκπαιδευτικό υλικό κ.α.). Ως ένοπλο Σώμα, το ένστολο προσωπικό¹³⁰ της Ελληνικής Αστυνομίας φέρει και δύναται να χρησιμοποιεί κατάλληλο οπλισμό, εφόδια και μέσα, ενώ εκπαιδεύεται αναλόγως στη χρήση των όπλων και των ειδικών μέσων και μηχανημάτων που χρησιμοποιεί¹³¹.

Το σύνολο των κανόνων που διέπουν την οργάνωση και δράση της Ελληνικής Αστυνομίας είναι κανόνες δημοσίου δικαίου, με εξαίρεση σαφώς κατά τις συναλλακτικές σχέσεις των οργάνων της, όπου βρίσκουν εφαρμογή και κανόνες ιδιωτικού δικαίου (π.χ. δημόσιες συμβάσεις). Δεν θα μπορούσε άλλωστε να είναι διαφορετικά, αφού πρόκειται για δημόσια υπηρεσία, τόσο κατά το οργανικό, όσο και

¹²⁸Ε. Διαμαντής, , όπ.π. (υποσημ. 123), σελ. 14.

¹²⁹Άρθρο 11 παρ.8 του Ν. 4249/2014.

¹³⁰Το προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας διακρίνεται σε ένστολο και πολιτικό. Στο ένστολο προσωπικό εντάσσονται οι αστυνομικοί, οι ειδικοί φρουροί, οι Συνοριακοί Φύλακες και οι συνοριοφύλακες ορισμένου χρόνου (άρθρο 13 παρ. 1 Ν. 4249/2014).

¹³¹Άρθρο 13 παρ.3 του Ν. 4249/2014.

κατά το λειτουργικό κριτήριο, η οποία είναι αφενός οργανωμένη εντός του Ν.Π.Δ.Δ. του κράτους και αφετέρου το περιεχόμενο της δράσης της στο σύνολό της αφορά την εξυπηρέτηση και θεραπεία σκοπού δημοσίου συμφέροντος¹³². Όλες οι παραπάνω αρμοδιότητες, πράξεις, ενέργειες και μέσα που χρησιμοποιεί η Ελληνική Αστυνομία, υπόκεινται στις προϋποθέσεις και στους περιορισμούς που τίθενται από το δημόσιο και αστυνομικό δίκαιο και σαφώς στις επιταγές της αρχής της αναλογικότητας, όπως αναλυτικά θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο της παρούσας.

2.3 Αρχές και κανόνες που διέπουν την αστυνομική δράση κατά το δημόσιο και αστυνομικό δίκαιο

Η Ελληνική Αστυνομία αποτελεί ιδιαίτερο ένοπλο Σώμα Ασφαλείας και διέπεται από ειδικούς οργανικούς νόμους. Η ένταξη των αστυνομικών οργάνων στην εκτελεστική εξουσία συνεπάγεται την υπαγωγή της αρμοδιότητάς τους στις αρχές του διοικητικού δικαίου, που διέπουν τη δράση όλων των διοικητικών οργάνων. Έτσι, η αστυνομική εξουσία διέπεται καταρχήν από τις βασικές γενικές αρχές της νομιμότητας, της υπεροχής του δημοσίου συμφέροντος και της προστασίας του διοικουμένου, σαφώς με όλες τις υποεκδοχές της, συμπεριλαμβανομένης της αναλογικότητας. Επιπρόσθετα, λόγω της ιδιομορφίας της επεμβατικής δράσης της διέπεται και από ορισμένες άλλες αρχές, όπως η αρχή της προσήκουσας συμπεριφοράς, η αρχή της απαγόρευσης κατάχρησης εξουσίας, καθώς και των αρχών της διαρκούς ετοιμότητας και της διαρκούς διατεταγμένης υπηρεσίας. Η δράση της Ελληνικής Αστυνομίας περιορίζεται και προδιαγράφεται από ένα μεγάλο αριθμό νομικών κειμένων και άρθρων, αλλά και από τις γενικές ρήτρες της δημόσιας τάξης και ασφάλειας¹³³. Αρχικά, περιορίζεται και καθορίζεται από το Ελληνικό Σύνταγμα. Επιπλέον, από τον Κώδικα Δεοντολογίας του Αστυνομικού και το Αστυνομικό Δίκαιο γενικότερα, την Ποινική Δικονομία, καθώς και τον Ποινικό Κώδικα και σαφώς τον Νόμο περί όπλων. Κατ' αυτόν τον τρόπο παρατηρείται η επανάληψη πανομοιότυπων άρθρων, τόσο στο Σύνταγμα, όσο και στο Αστυνομικό Δίκαιο και τα επιμέρους νομοθετήματα, τα οποία καθορίζουν τη δράση του αστυνομικού επαγγέλματος. Τα πράγματα δεν θα μπορούσαν να είναι διαφορετικά, αφού το

¹³² Β. Τζέμος, όπ.π. (υποσημ. 15), σελ. 31.

¹³³ Ε. Διαμαντής, όπ.π. (υποσημ. 123), σελ. 23.

Σύνταγμα είναι αυτό που δίνει τη γενικότερη κατεύθυνση του δικαίου και της λειτουργίας της Πολιτείας.

Παράλληλα, η δικαιολογητική βάση της πληθώρας νομικών κειμένων σχετικά με τα αστυνομικά καθήκοντα έγκειται στο γεγονός ότι ο αστυνομικός, κατά την εκτέλεση του καθήκοντός του, συχνά καλείται να εφαρμόσει μέτρα διοικητικού καταναγκασμού ή να καταφύγει σε πράξεις υλικής ή άυλης βίας, προσβάλλοντας τη σωματική ακεραιότητα ή την αξιοπρέπεια ή θεμελιώδη δικαιώματα πολιτών, προκειμένου να επιτελέσει με τον τρόπο αυτό ύψιστους κοινωνικούς και ατομικούς σκοπούς. Όπως έχουμε αναφέρει παραπάνω, η κατασταλτική δράση της Αστυνομίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη λήψη μέτρων διοικητικού καταναγκασμού. Όταν δηλαδή τα αστυνομικά όργανα αναπόφευκτα οδηγούνται στη χρήση υλικής βίας, για να είναι νόμιμη η πράξη τους θα πρέπει αυτή να είναι σύμφωνη με την αρχή της νομιμότητας, της υπεροχής του δημόσιου συμφέροντος και της αναλογικότητας. Οι εν λόγω αρχές θα οριοθετήσουν περαιτέρω τη χρήση υλικής βίας από τους αστυνομικούς και κατά συνέπεια θα επιτευχθεί η μικρότερη δυνατή προσβολή των ατομικών και συλλογικών δικαιωμάτων.

Επιπλέον, ο αστυνομικός καλείται να πάρει αποφάσεις σχετικά με τον τρόπο ενάσκησης των υπηρεσιακών του καθηκόντων, ιδίως μάλιστα όταν ενεργεί στα πλαίσια της διακριτικής ευχέρειας. Κατά τη λήψη αυτών των αποφάσεων κατευθύνεται από αρχές και πρότυπα που επηρεάζουν την κρίση του σχετικά με τον δίκαιο και τον ορθό τρόπο δράσης του, οι οποίες σίγουρα διασφαλίζουν, μεταξύ άλλων, ότι η δημόσια εξουσία δεν ασκείται αυθαίρετα, αλλά προς όφελος του κοινωνικού συνόλου. Αυτό άλλωστε χαρακτηρίζει όλες τις δυτικές κοινωνίες που έχουν ένα θεμελιώδη προσανατολισμό σε ορισμένες κεντρικές ηθικές αξίες, αποδεκτές και σταθερές μέσα στον χρόνο. Κάποιες από αυτές έχουν μεταφερθεί και στο πεδίο του δικαίου και αφορούν την εξυπηρέτηση του δημόσιου συμφέροντος, τον σεβασμό των δικαιωμάτων των πολιτών, την τήρηση της ισότητας και της ουδετερότητας, τη διαφάνεια και τη χρηστή διοίκηση κ.α.

Η αρχή της νομιμότητας όπως διατυπώνεται στο Σύνταγμα, ορίζει ότι η δράση της αστυνομίας πρέπει να είναι σύμφωνη με το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Σύνταγμα και τους Νόμους του Κράτους, καθώς και να διέπεται από τη νομιμότητα κατά την άσκηση της διακριτικής ευχέρειας. Αφορά επομένως την επιλογή των κατάλληλων μέσων και λύσεων κατά την κρίση των Αστυνομικών, ενώπιον μιας πιεστικής κατάστασης για τη διαφύλαξη της τάξης και την εφαρμογή του νόμου,

χωρίς ωστόσο να επέλθει βλάβη στη ζωή, στην προσωπικότητα και στα λοιπά δικαιώματα των πολιτών¹³⁴. Σύμφωνα λοιπόν με την αρχή της νομιμότητας, όπως την είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, τα αστυνομικά όργανα, ως εκφραστές της κρατικής εκτελεστικής εξουσίας, έχουν την υποχρέωση, «κάθε πράξη που εκδίδουν, κάθε παράλειψή τους και κάθε υλική ενέργεια ή συμπεριφορά τους να ερείδεται από τον νόμο». Μάλιστα, η αρχή της νομιμότητας που διέπει την αστυνομική δράση «ακτινοβολεί συζευκτικά την πρωταρχία των θεμελιωδών δικαιωμάτων έναντι των κρατικών λειτουργιών»¹³⁵. Η αρχή της νομιμότητας είναι απόρροια της αρχής του κράτους δικαίου, η οποία πρεσβεύει ότι σε ένα κράτος δικαίου η Αστυνομία, για να εκπληρώσει τους σκοπούς της, οφείλει να ενεργεί μόνο κατόπιν αρμοδιότητας, η οποία ανατίθεται σε αυτή από το Νόμο. Η δέσμευση αυτή αποτελεί μία σπουδαία εγγύηση για τους πολίτες και είναι το κυριότερο γνώρισμα που διακρίνει το κράτος δικαίου από το αστυνομικό κράτος.

Από την άλλη πλευρά, η αρχή του δημόσιου συμφέροντος διακηρύττει ότι τα αστυνομικά, όπως και όλα τα διοικητικά, όργανα, οφείλουν να δρουν πάντοτε προς επιδίωξη του δημοσίου συμφέροντος¹³⁶. Εξάλλου, ειδικότερα για το αστυνομικό προσωπικό, η ως άνω αρχή προκύπτει από το άρθρο 2§5 του Π.Δ. 538/1989, όπου ρητώς ορίζεται ότι κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, οι αστυνομικοί έχουν πάντοτε ως σημείο αναφοράς των ενεργειών τους την εξασφάλιση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας, την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος και τη διαφύλαξη των νόμιμων συμφερόντων των πολιτών. Ως έννοια, το δημόσιο συμφέρον είναι μία έννοια γενική και αόριστη και η επίκλησή του κατά τις πράξεις των αστυνομικών ελέγχεται δικαστικά (από το ΣτΕ και τα λοιπά δικαστήρια), για το λόγο αυτό δεν θα πρέπει να γίνεται η επίκλησή του χωρίς εξειδίκευση και σαφή αιτιολογία¹³⁷, πολλώ δε μάλλω όταν αποτελεί λόγο για τον οποίο θίγονται ατομικά δικαιώματα των πολιτών.

Η αρχή της αναλογικότητας με τη σειρά της (περιέχουσα την προσφορότητα και την αναγκαιότητα) συνεπάγεται ότι η χρήση υλικής ή άυλης βίας θα γίνει από τα αστυνομικά όργανα όταν αυτή είναι «αναγκαία», δεν θα υπάρξει δηλαδή άλλο μέσο που να ικανοποιεί τον ίδιο σκοπό. Το «αναγκαίο» μάλιστα σημαίνει ότι η διάρκεια της (της βίας) θα είναι τόση, όση απαιτείται για την εκπλήρωση του συγκεκριμένου σκοπού. Με την αρχή αυτή, τεκμαίρεται ότι όταν ο αστυνομικός κάνει χρήση βίας θα

¹³⁴ Άρθρο 26, παρ. 2, άρθρα 43,50,82,83,95 παρ. 1 Σ. και άρθρο 1 παρ. 2 ΠΔ 538/1989.

¹³⁵ Β. Τζέμος, όπ.π. (υποσημ. 15), σελ. 30.

¹³⁶ Κατ' επιταγή των άρθρων 1 παρ. 3, 33 παρ. 2, 103 παρ.1 και 106 παρ. 1 του Συντάγματος.

¹³⁷ ΣτΕ 2234/1999, ΣτΕ 1682/2002, ΣτΕ 276/1986, ΣτΕ 1615/1988.

πρέπει αυτό το μέτρο που θα χρησιμοποιήσει να είναι μεν κατάλληλο και ταυτόχρονα να έχει τη μικρότερη ένταση και τα λιγότερα δυνατά μειονεκτήματα για τον πολίτη. Η συγκεκριμένη αρχή συνιστά τον «ακρογωνιαίο λίθο» του αστυνομικού λειτουργήματος και γι' αυτό θα προβούμε παρακάτω στην ανάλυσή της.

Οι παραπάνω αρχές εξειδικεύονται και συγκεκριμενοποιούνται στις δημόσιες υπηρεσίες, μέσω κανόνων δεοντολογίας, οι οποίοι υποδεικνύουν συμπεριφορές, εμπειρέχοντας όρια και απαγορεύσεις, επιδιώκοντας την εφαρμογή των γενικών ηθικών αξιών¹³⁸. Οι κώδικες δεοντολογίας περιλαμβάνουν επιταγές και η παράβασή τους επιφέρει συνέπειες ηθικής φύσεως, συνεπαγόμενες συνήθως πειθαρχικές και διοικητικής φύσεως κυρώσεις. Έτσι, οδηγός των δημοσίων λειτουργών είναι ο Ελληνικός αλλά και ο Ευρωπαϊκός Κώδικας Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς, ως απόρροια του Συντάγματος και του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. Παράλληλα, στην κατάρτιση του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, με τον Ν.2690/99, αντικατοπτρίζεται η στόχευση της Πολιτείας για τη δημιουργία πλαισίου ασφαλείας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ υπηρεσιών και πολιτών, καθώς και την προστασία των τελευταίων από αυθαιρεσίες και παραβάσεις των κρατικών οργάνων. Στην Ελληνική Αστυνομία, ο Κώδικας Δεοντολογίας του αστυνομικού προσωπικού αποτυπώνεται στο Π.Δ. 254/2004 (Α' - 238), το οποίο αποτελεί απόρροια του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας. Με αυτόν θεσπίζεται το πλαίσιο ενεργειών, συμπεριφορών και στάσεων, σύμφωνα με το οποίο πρέπει να λειτουργούν οι αστυνομικοί ως δημόσιοι λειτουργοί και στόχο έχει την ανάδειξη της επαγγελματικής και ηθικής πληρότητας του αστυνομικού υπαλλήλου και τη διασφάλιση ενός κοινού άξονα αστυνομικής συμπεριφοράς και δράσης. Ο Κώδικας Δεοντολογίας των αστυνομικών αποτελεί ένα σύνολο αρχών και κανόνων που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των αστυνομικών υπαλλήλων και τις επιτρεπόμενες μεθόδους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Το οριστικό σχέδιο του Κώδικα Δεοντολογίας του αστυνομικού συντάχθηκε με βάση τον Ευρωπαϊκό Κώδικα Αστυνομικής Δεοντολογίας, τις διεθνείς διακηρύξεις για τους κανόνες συμπεριφοράς των αστυνομικών υπαλλήλων, τις παρατηρήσεις και προτάσεις των παραπάνω φορέων. Μάλιστα, ελήφθηκαν υπόψη και οι αντίστοιχοι κώδικες ευρωπαϊκών κρατών, ενώ με σκοπό την πληρέστερη κατάρτιση του Κώδικα Δεοντολογίας εστάλη σχετικό προσχέδιο για σχολιασμό και περαιτέρω προτάσεις στην Εθνική Επιτροπή

¹³⁸Κ. Γώγος, *Κανόνες Δεοντολογίας της Δημόσιας Διοίκησης*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2000, σελ. 17-20.

Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο Συνήγορο του Πολίτη, στο Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα και στις Ομοσπονδίες του αστυνομικού προσωπικού¹³⁹.

Αποτελείται συνολικά από επτά άρθρα, τα οποία περιλαμβάνουν κατευθυντήριες αρχές και κανόνες, χωρίς να υποκαθιστά τη νομοθεσία που ρυθμίζει τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα των αστυνομικών υπαλλήλων. Η τήρηση του Κώδικα αποτελεί θεσμική υποχρέωση του αστυνομικού υπαλλήλου και η παραβίαση των διατάξεών του επισύρει τις κυρώσεις που προβλέπονται από το πειθαρχικό δίκαιο του αστυνομικού προσωπικού, πέραν βέβαια από τις τυχόν προβλεπόμενες κυρώσεις του ουσιαστικού ποινικού δικαίου. Στον κώδικα περιγράφονται οι κανόνες για το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την προστασία των ευάλωτων προσώπων και κοινωνικών ομάδων. Σε γενικές γραμμές περιλαμβάνονται ενέργειες, ενάρτετες στάσεις και αρχές, στοχεύοντας στη δημιουργία ηθικών και ακεραιών αστυνομικών οι οποίοι θα εμπεδώσουν, θα αφομοιώσουν, θα εφαρμόσουν και θα πραγματώσουν τους οριζόμενους κανόνες. Αποτελεί έναν οδηγό ιδανικής δράσης όλων των αστυνομικών υπαλλήλων, πάνω στον οποίο επιβάλλεται να βασιστούν για να διαμορφώσουν μία άψογη συμπεριφορά, επιδεικνύοντας επαγγελματισμό, αλλά και ανθρωπιά όταν χρειαστεί, προστατεύοντας τα έννομα αγαθά και ατομικά δικαιώματα και τηρώντας ταυτόχρονα τις αρχές που διέπουν την δημόσια διοίκηση. Ο Κώδικας Δεοντολογίας περιέχει όλο το φάσμα της επιθυμητής λειτουργίας της Ελληνικής Αστυνομίας. Από τους σκοπούς ύπαρξής της μέχρι τη στιγμή της σύλληψης και την προανάκριση, ακόμη και τον τρόπο που αρμόζει να συμπεριφέρονται απέναντι στους πολίτες και στους άλλους δημοσίους λειτουργούς της Πολιτείας. Απαριθμούνται σε αυτόν οι γενικές υποχρεώσεις των αστυνομικών, ορίζεται ότι ο αστυνομικός υποχρεούται να εκτελεί τα καθήκοντά του όπως ορίζουν το Σύνταγμα και οι νόμοι, να σέβεται την αξία του ανθρώπου και να μεριμνά για την προστασία των δικαιωμάτων του ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου, ενώ παράλληλα οφείλει να ενεργεί πάντοτε με σκοπό την εξασφάλιση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας, την εξυπηρέτηση του δημόσιου συμφέροντος και τη διαφύλαξη των νομίμων συμφερόντων των πολιτών. Οφείλει δε, να ενεργεί πάντα σύμφωνα με τις αρχές της νομιμότητας, της αναλογικότητας, της επιείκειας, της χρηστής διοίκησης, της ίσης μεταχείρισης και του σεβασμού της διαφορετικότητας των ατόμων. Επιπλέον,

¹³⁹Βλ. <http://eaynh.gr/index.php/ta-nea-tis-enosis/item/247-nomothesia-4> (ημερ. πρόσβασης 15-10-2022).

θεσπίζονται κανόνες συμπεριφοράς κατά την αστυνομική δράση γενικά και ειδικότερα κατά τη σύλληψη, τη δέσμευση και την κράτηση των υπόπτων ή συλληφθέντων, καθώς και κατά την προανάκριση, καθώς επίσης υποδεικνύονται ορθές συμπεριφορές, επισημαίνοντας τα στοιχεία των αρχών της χρηστής διοίκησης, της επιείκειας, της αμεροληψίας, της ισότητας, δίνοντας έμφαση στην προστασία των ευάλωτων ομάδων.

Ο Κώδικας Δεοντολογίας του αστυνομικού προσωπικού εντάσσεται στο Αστυνομικό Δίκαιο ή άλλως δίκαιο της δημόσιας τάξης¹⁴⁰, το οποίο συνιστά ειδικό διοικητικό δίκαιο, μέρος του διοικητικού δικαίου, που μελετά περισσότερο λεπτολογικά τους κανόνες διοικητικής οργάνωσης και δράσης των Υπηρεσιών και οργάνων της Ελληνικής Αστυνομίας, ως φορείς της εκτελεστικής εξουσίας. Στο αστυνομικό δίκαιο περιλαμβάνονται νομοθετήματα, προεδρικά διατάγματα και αστυνομικές διατάξεις, αποφάσεις και εγκύκλιοι διαταγές κανονιστικού περιεχομένου, που ρυθμίζουν ζητήματα ειδικού και λεπτομερειακού χαρακτήρα, σχετικά με την αποστολή και τη δράση των αστυνομικών και μεταξύ αυτών, αρκετά που θέτουν αρχές και κανόνες κατά την ειδικότερη δράση των αστυνομικών οργάνων.

Αξίζει να επισημανθεί το Π.Δ.141/1991 (Φ.Ε.Κ. Α΄-58) «*Αρμοδιότητες οργάνων και υπηρεσιακές ενέργειες του προσωπικού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και θέματα οργάνωσης Υπηρεσιών*», το οποίο περιλαμβάνει λεπτομερείς διατάξεις σχετικά με τον τρόπο δράσης των αστυνομικών οργάνων κατά την προληπτική και κατασταλτική δράση τους, λ.χ. κατά τις έρευνες, περιπολίες, συλλήψεις, μεταγωγές, παραστάσεις σε συναθροίσεις, αθλητικές εκδηλώσεις και δημόσια θεάματα, αναζητήσεις και ελέγχους υπόπτων κ.α., τα οποία περιγράφηκαν προηγουμένως, τονίζοντας την αξία του μέτρου, της σύνεσης, της αναλογίας, της ίσης μεταχείρισης και του σεβασμού των δικαιωμάτων των πολιτών. Ενδεικτικά, τίθεται ως προϋπόθεση για τη διενέργεια σωματικής έρευνας ή έρευνας χώρων ή αντικειμένων, η ύπαρξη σοβαρής υπόνοιας τελέσεως αξιόποινης πράξης ή η απόλυτη ανάγκη¹⁴¹. Επιπλέον, η προσαγωγή πολίτη που κατέχει αποδεικτικό στοιχείο της ταυτότητάς του είναι επιτρεπτή στην περίπτωση που η συμπεριφορά του (και όχι απλώς ο τόπος, ο χρόνος ή οι περιστάσεις) κινεί υπόνοιες διάπραξης εγκλήματος¹⁴², ενώ ο χρόνος παραμονής

¹⁴⁰Χ. Χρυσανθάκης, ό.π. (υποσημ. 6), σελ.17.

¹⁴¹Άρθρο 94 του Π.Δ.141/1991.

¹⁴²Άρθρο 74 παρ. 15 περ. θ΄ του Π.Δ. 141/1991.

του στο αστυνομικό κατάστημα πρέπει να είναι ο απολύτως αναγκαίος προς επίτευξη του σκοπού προσαγωγής του. Επίσης, κατά την προληπτική παράσταση των αστυνομικών οργάνων σε δημόσια θεάματα, αθλητικές εκδηλώσεις, εορτές πανηγύρεις, εκθέσεις δημόσιες αγορές, οι τυχόν επεμβάσεις τους, θα πρέπει να γίνονται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε κατά το δυνατό, να μη διαταράσσεται η ησυχία των θεατών και η ομαλή διεξαγωγή της εκδήλωσης, ενώ θα πρέπει να αποφεύγεται κάθε εξεζητημένη ενέργεια, που μπορεί να προκαλέσει δυσμενείς κρίσεις ή εκδηλώσεις των παρευρισκομένων¹⁴³.

Αξιοσημείωτο είναι και το Π.Δ. 538/1989 (Α'-224) «Υποχρεώσεις και δικαιώματα αστυνομικού προσωπικού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης», το οποίο, πέραν του όρκου του Έλληνα αστυνομικού¹⁴⁴, περιλαμβάνει στο άρθρο 2 κανόνες υπηρεσιακής συμπεριφοράς, περικλείοντας και τονίζοντας για άλλη μία φορά σημαντικές αρχές που διέπουν τη δράση του. Μεταξύ άλλων, ορίζεται ότι ο αστυνομικός οφείλει να ενεργεί με σύνεση, αυτοκυριαρχία, σταθερότητα, αποφασιστικότητα, αμεροληψία, αντικειμενικότητα, αξιοπρέπεια, λεπτότητα, ευγένεια, μετριοπάθεια, επιείκεια, σεβόμενος και προστατεύοντας τα δικαιώματα όλων όσων βρίσκονται στην ελληνική Επικράτεια. Επίσης, θα πρέπει να χρησιμοποιεί το κατά το δυνατό ηπιότερα μέσα, αποφεύγοντας κάθε περιττή τραχύτητα, ενόχληση ή αδικαιολόγητη φθορά ιδιοκτησίας. Τέλος, θα πρέπει να έχει πάντα ως γνώμονα των ενεργειών του την εξασφάλιση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας, την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος και τη διαφύλαξη των νομίμων συμφερόντων των πολιτών.

Επιπρόσθετα, μέρος του αστυνομικού δικαίου αποτελεί και το Πειθαρχικό δίκαιο του αστυνομικού προσωπικού, που κωδικοποιήθηκε στο Π.Δ. 120/2008 (Α'-182), ως ενιαίο κείμενο διατάξεων του πειθαρχικού κανονισμού. Στον κώδικα αυτό, προσδιορίζονται οι έννοιες της πειθαρχίας, του υπηρεσιακού καθήκοντος, του πειθαρχικού παραπτώματος, σχετιζόμενες άρρηκτα με την αποστολή του Σώματος. Συγκεκριμένα, πειθαρχία, μεταξύ άλλων ορίζεται «η ευγενής συμπεριφορά των αστυνομικών προς τους πολίτες, καθώς και ο σεβασμός και η προστασία των

¹⁴³Άρθρα 104-106 του Π.Δ. 141/1991.

¹⁴⁴Άρθρο 1 παρ.2 Π.Δ.538/1989 "Ορκίζομαι να φυλάττω πίστη στην πατρίδα, υπακοή στο Σύνταγμα και τους νόμους του κράτους. Να υπερασπίζω με πίστη και αφοσίωση μέχρι της τελευταίας ρανίδας του αίματός μου τις σημαίες. Να υπακούω στους ανωτέρους μου και να εκτελώ πρόθυμα τις διαταγές τους. Να εκπληρώ ευσυνείδητα τα καθήκοντα μου και να διάγω γενικά ως πιστός και φιλότιμος αστυνομικός".

δικαιωμάτων αυτών, που προβλέπονται από το Σύνταγμα και του νόμους»¹⁴⁵. Η πειθαρχία δε, αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη διατήρηση της συνοχής και τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας της Υπηρεσίας. Το υπηρεσιακό καθήκον¹⁴⁶ προσδιορίζεται «από τις υποχρεώσεις που επιβάλλονται από το Σύνταγμα, τους νόμους, τους κανονισμούς του Σώματος, τις διαταγές της Υπηρεσίας και τη συμπεριφορά που πρέπει να τηρεί ο αστυνομικός εντός και εκτός της Υπηρεσίας». Αντίστοιχα, πειθαρχικό παράπτωμα αποτελεί «κάθε υπαίτια και καταλογιστή παράβαση του υπηρεσιακού καθήκοντος με πράξη, ενέργεια ή παράλειψη»¹⁴⁷. Αξίζει να σημειωθεί ότι, κατά την πειθαρχική διαδικασία, προβλέπεται ότι εφαρμόζονται οι κανόνες και αρχές του ποινικού δικαίου και της ποινικής δικονομίας¹⁴⁸, ιδίως τα σχετιζόμενα με την πειθαρχική προανάκριση και ανάκριση, τη συλλογή προανακριτικού υλικού, καθώς και τα δικαιώματα του κατηγορουμένου. Τέλος, όπως προβλέπεται στο πειθαρχικό δίκαιο, ιδιαίτερα ειδεχθή θεωρούνται παραπτώματα που αντιβαίνουν προδήλως στη διττή αποστολή της Αστυνομίας, όπως περιγράφηκενωρίτερα, τα οποία τιμωρούνται με απόταξη ή άλλη ανώτερη πειθαρχική ποινή (αργία με απόλυση ή πρόσκαιρη παύση). Μεταξύ αυτών είναι η προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας¹⁴⁹, η χαρακτηριστικά αναξιοπρεπής συμπεριφορά εντός ή εκτός υπηρεσίας¹⁵⁰, η βαριά παράβαση του υπηρεσιακού καθήκοντος από πρόθεση¹⁵¹, η παράνομη κατακράτηση ή κατακράτηση παρά το Σύνταγμα, η παράνομη βία¹⁵², η βάνανυση συμπεριφορά προς πολίτες¹⁵³ κ.α.

Πέραν των ανωτέρω, υπάρχει, πλήθος αστυνομικών διατάξεων και εγκυκλίων διαταγών για επί μέρους αρμοδιότητες των αστυνομικών, τα οποία ορίζουν ειδικότερους κανόνες συμπεριφοράς και δράσης, όπως λ.χ. κατά την παράστασή τους σε αθλητικές εκδηλώσεις¹⁵⁴ και συναθροίσεις – συγκεντρώσεις¹⁵⁵, τον χειρισμό

¹⁴⁵Άρθρο 2 παρ. 1 εδαφ.ε του Π.Δ. 141/1991.

¹⁴⁶Άρθρο 4 παρ.2 του Π.Δ. 141/1991.

¹⁴⁷Άρθρο 4 παρ.2 του Π.Δ. 141/1991.

¹⁴⁸Άρθρο 8 του Π.Δ. 141/1991.

¹⁴⁹Άρθρο 10 παρ.1 εδαφ γ' του Π.Δ. 141/1991.

¹⁵⁰Άρθρο 10 παρ.1 εδαφ ιβ' του Π.Δ. 141/1991.

¹⁵¹Άρθρο 10 παρ.1 εδαφ ιγ' του Π.Δ. 141/1991.

¹⁵²Άρθρο 10 παρ.1 εδαφ η' του Π.Δ. 141/1991.

¹⁵³Άρθρο 11 παρ. 1 εδαφ.ια' του Π.Δ. 141/1991.

¹⁵⁴Ν. .2725/1999 (Φ.Ε.Κ. Α' -121/17-6-1999), Υπ' αριθμ. 38404/2009 (Φ.Ε.Κ. Β' 1780/26-08-2009) Κ.Υ.Α., Υπ' αριθμ. 24232/2003 (Β'-104/25-8-2003) Κ.Υ.Α. και Υπ' αριθμ. 24560/2003 (Φ.Ε.Κ. Β' - 1071/1-8-2003) Κ.Υ.Α.

¹⁵⁵Π.Δ. 73/2020, Π.Δ. 75/2020, Π.Δ. 82/2020.

υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας¹⁵⁶, τη διερεύνηση υποθέσεων ρατσιστικών κινήτρων κατά τη διερεύνηση υποθέσεων¹⁵⁷, την αντιμετώπιση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, μισαλλοδοξίας και μη ανεκτικότητας κατά την αστυνομική δράση¹⁵⁸, τη διερεύνηση διοικητικών εξετάσεων (πειθαρχικών υποθέσεων) σε σχέση με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁵⁹, την αντιμετώπιση περιστατικών βίας σε βάρος Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι+ πολιτών¹⁶⁰ κ.α.

Βέβαια, οι αστυνομικοί, στο πλαίσιο των καθηκόντων τους ως εφαρμοστές του νόμου και ως γενικοί ανακριτικοί υπάλληλοι, δεσμεύονται από τις αρχές του ποινικού δικαίου, όπως ορίζονται στον Νόμο 4619/2019 «*Κύρωση Ποινικού Κώδικα*», λ.χ. στα άρθρα 1 και 2 περί γενικών αρχών και στα άρθρα 20-25, στα οποία απαριθμούνται οι λόγοι και οι προϋποθέσεις άρσης του αδίκου όπου τυγχάνουν εφαρμογής στις περιπτώσεις χρήσης βίας από τα αστυνομικά όργανα. Επίσης, δεσμεύονται και από τις αρχές του δικονομικού ποινικού δικαίου, όπως ορίζονται στον Νόμο 4620/2019 «*Κύρωση Κώδικα Ποινικής Δικονομίας*» και από τις αρχές που απορρέουν από τις διατάξεις αυτές. Αξίζει να επισημανθούν τα άρθρα 251-252 που αναφέρονται στα καθήκοντα του προανακριτικού υπαλλήλου, κάνοντας ειδική αναφορά στην τήρηση της αρχής της αναλογικότητας, όπως και στα άρθρα που αναφέρονται στις προανακριτικές πράξεις και στους κανόνες / προϋποθέσεις διεξαγωγής τους (έρευνες, πραγματογνωμοσύνες, μαρτυρικές καταθέσεις, κατασχέσεις, αυτοψίες κ.α.), στα δικαιώματα του κατηγορουμένου, στο πώς γίνεται η σύλληψη και η προσαγωγή (άρθρα 278-279 Κ.Π.Δ.), στην προσωρινή κράτηση (άρθρο 286 Κ.Π.Δ.) κ.α.

Ειδική αναφορά αξίζει να γίνει στον Νόμο 3169/2003 αναφορικά με την «*Οπλοχρησία, χρήση πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς, εκπαίδευσή τους σε αυτά και άλλες διατάξεις*», ο οποίος υπάγεται στους ειδικούς ποινικούς νόμους που

¹⁵⁶Υπ' αριθμ. 1507/18/089006 από 31-5-2018 Εγκύκλιος Διαταγή Α.Ε.Α./ Διεύθυνση Νομικής Υποστήριξης.

¹⁵⁷Υπ' αριθμ. 6004/12/35 από 27-12-2007 Εγκύκλιος Διαταγή Α.Ε.Α./ Διεύθυνση Αστυνομικού Προσωπικού.

¹⁵⁸Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας, Υπουργείο Δικαιοσύνης, Αθήνα, 2021 (στο <https://moj.gov.gr/wp-content/uploads/2022/08/NAP-LAST.pdf> ανάκτηση την 21-11-2022) και Οδηγός για τα δικαιώματα των θυμάτων ρατσιστικού εγκλήματος, Υπουργείο Δικαιοσύνης, Εθνικό Τυπογραφείο 2021 (<https://www.astynomia.gr/file/2022/12/Guideforrights.pdf> , ανάκτηση την 21-11-2022).

¹⁵⁹Υπ' αριθμ. 6004/12/63 από 8-10-2015 Εγκύκλιος Διαταγή Α.Ε.Α./Διεύθυνση Αστυνομικού Προσωπικού.

¹⁶⁰Οδηγός αντιμετώπισης και διαχείρισης περιστατικών βίας σε βάρος ΛΟΑΤΚΙ+ πολιτών (διαθέσιμο σε <https://m.facebook.com/PoliceActionForHumanRights/posts/2022893914764780/> ανάκτηση την 21-11-2022).

αφορούν το αστυνομικό έργο. Στον νόμο αυτό, αφού γίνεται επεξήγηση βασικών όρων που χρησιμοποιούνται στην αστυνομική πρακτική (οπλισμός και είδη αυτού, δικαιούμενοι να φέρουν όπλο, πυροβολισμός και είδη αυτού, οπλοκατοχή, οπλοχρησία κ.α.), καθορίζονται οι όροι και οι προϋποθέσεις κατοχής και χρήσης οπλισμού, οι κανόνες ασφαλούς φύλαξής του, η διαδικασία ελέγχου καταλληλότητας για κατοχή και χρήση όπλων, καθώς και ζητήματα εκπαίδευσης στη χρήση όπλων από το αστυνομικό προσωπικό. Ιδιαίτερη σημασία, νομική και πρακτική, έχει το άρθρο 3 του εν λόγω νόμου, στο οποίο καθορίζονται τα επιτρεπόμενα όρια της αστυνομικής επέμβασης και καταστολής και οι προϋποθέσεις χρήσης των πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς. Στο άρθρο αυτό, «ορίζονται με την κατά το δυνατόν μεγαλύτερη σαφήνεια οι περιπτώσεις και οι προϋποθέσεις νόμιμης χρήσης του όπλου, ώστε να υπηρετούνται οι αρχές της νομιμότητας και της αναλογικότητας»¹⁶¹, ενώ παρέχεται και «μία κλίμακα διαβάθμισης της επιτρεπτής χρήσης του όπλου από τον αστυνομικό, από την πιο ήπια ως την πλέον επαχθή, χαρακτηρίζοντας αντίστοιχα τον πυροβολισμό ανάλογα με τον στόχο βολής σε εκφοβιστικό, σε πυροβολισμό κατά πραγμάτων, σε πυροβολισμό ακινητοποίησης και σε πυροβολισμό εξουδετέρωσης»¹⁶².

Παρατηρούμε ότι υπάρχουν νομικές προβλέψεις για όλο το φάσμα ενεργειών του αστυνομικού προσωπικού και με αυτόν τον τρόπο υπογραμμίζονται ο σκοπός ύπαρξης και η αποστολή της Ελληνικής Αστυνομίας. Ταυτόχρονα, οριοθετείται η δράση των αστυνομικών και δεν αφήνονται περιθώρια για αυθαιρεσίες, οι οποίες ενδεχομένως θα έθεταν σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη και την ασφάλεια του λαού. Παρόλο που η άσκηση διακριτικής ευχέρειας των αστυνομικών κρίνεται αναγκαία, απαραίτητη είναι η χάραξη του γενικότερου πλαισίου, εντός του οποίου πρέπει να κυμαίνεται, για να μην ασκείται ανεξέλεγκτα ή με τρόπο αντίθετο προς το Σύνταγμα και τους νόμους του κράτους.

Κεφάλαιο 3: Η αρχή της αναλογικότητας ως εργαλείο οριοθέτησης της αστυνομικής δράσης

¹⁶¹ Αιτιολογική Έκθεση στο Σχέδιο Νόμου «Οπλοφορία, χρήση πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς, εκπαίδευσή τους σε αυτά».

¹⁶² Γ. Μπέκας, *Οπλοφορία και χρήση πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2003, σελ. 32-34.

Η αρχή της αναλογικότητας βρίσκει κατεξοχήν πρόσφορο έδαφος εφαρμογής και αποκτά ιδιαίτερη πρακτική αξία κατά την άσκηση της αστυνομικής εξουσίας. Λειτουργεί ως βασική κατεύθυνση, κυρία δέσμευση και βασικό όριο στη δράση της Ελληνικής Αστυνομίας, η οποία αποτελεί τον πλέον αντιπροσωπευτικό φορέα άσκησης περιοριστικής / κυριαρχικής κρατικής εξουσίας. Προσδιορίζεται όπως είδαμε ως η εύλογη σχέση μεταξύ περιοριστικού μέτρου που χρησιμοποιεί η αστυνομία για την εκπλήρωση της αποστολής της και του επιδιωκόμενου σκοπού, κάτι που αποτυπώνεται γλαφυρά στην παροιμιώδη φράση που χρησιμοποίησαν οι Walter Jellinek¹⁶³ και Fritz Fleiner¹⁶⁴ «Η αστυνομία δεν πρέπει να βάζει με κανόνια κατά των σπουργιτών».

Το γεγονός ότι η αστυνομία θεωρείται ως το κυριότερο όργανο της κρατικής εξουσίας, το οποίο συχνά επιστρατεύεται για την εφαρμογή πολιτικών αποφάσεων και μέτρων μη αποδεκτών από τα λαϊκά στρώματα, φέρει στην επιφάνεια το στοιχείο της κατασταλτικής λειτουργίας του Σώματος, αλλά παράλληλα και τη δημοκρατική λειτουργία του θεσμού. Θεωρητικά, αλλά και στην πράξη, οι έννοιες της καταστολής και του καταναγκασμού έχουν ταυτισθεί με τη λειτουργία του μηχανισμού της αστυνομίας. Καθίσταται, λοιπόν, φανερό το αυξημένο επίπεδο εμπλοκής και ενεργού ανάμιξης του Αστυνομικού Σώματος στη διαδικασία τήρησης των νόμων, της εξασφάλισης της κοινωνικής ειρήνης και ευταξίας, της διατήρησης του αισθήματος ασφάλειας, αλλά και της νομιμοποίησης της πολιτικής εξουσίας. Η συστηματική ωστόσο παραβίαση των ατομικών ελευθεριών από την κρατική εξουσία, δημιουργεί μια εξ ορισμού αντίφαση σε σχέση με την αποστολή του θεσμού της αστυνομίας, η οποία εστιάζει στην προστασία των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των μελών μια δημοκρατικής κοινωνίας¹⁶⁵.

Αντιλαμβάνεται συνεπώς κανείς ότι η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας κατά την εκδήλωση αστυνομικών ενεργειών έχει ιδιαίτερη πρακτική σημασία, κυρίως όσων αφορά στις επεμβάσεις υλικής βίας που επιχειρεί η αστυνομία, θέτοντας με την εφαρμογή της περιορισμούς στην αυθαίρετη και απεριόριστη αστυνόμευση, η οποία πλέον άλλωστε ανήκει στο παρελθόν και συνδέεται με τα ολοκληρωτικά καθεστάτα. Θα έλεγε κανείς ότι δεν είναι τυχαίο πως η αρχή της

¹⁶³ Δ. Κοντογιώργα – Θεοχαροπούλου, *όπ.π.* (υποσημ. 41), σελ. 12.

¹⁶⁴ Fritz Fleiner, *Institution en des Deutschen Verwaltungsrechts*, 8^η έκδοση, Tubingen 1928, σελ. 404 επ., όπως παραπέμπει σε αυτό ο Θ. Δαλακούρας, *όπ.π.* (υποσημ. 34), σελ. 50.

¹⁶⁵ Γ. Παπακωνσταντής, *Η οργάνωση και η διοίκηση της αστυνομίας πολιτικοϊδεολογικά χαρακτηριστικά της ελληνικής αστυνομίας (1984-2000)*, διδακτορική διατριβή, Τμήμα Ψυχολογίας/ Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 2002, σελ. 16-18.

αναλογικότητας γεννήθηκε και διαπλάστηκε στους κόλπους της Ελληνικής Αστυνομίας¹⁶⁶. Στο πλαίσιο της θεωρητικής προσέγγισης της εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας, μέσα από την εξέταση του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου που διέπει το αστυνομικό έργο, αλλά και τις πρακτικές των αστυνομικών οργάνων, διαπιστώνεται ότι τρία είναι τα σημεία που χρήζουν κριτικής μελέτης και ανάπτυξης και στα οποία εδράζεται η αιτιολογική βάση της έντονης αναγκαιότητας της αρχής της αναλογικότητας κατά το αστυνομικό έργο. Αυτά είναι η εξυπηρέτηση σκοπών δημοσίου συμφέροντος ως κύριος στόχος των ενεργειών των αστυνομικών οργάνων, η έννοια του διοικητικού καταναγκασμού ως μέσο εκπλήρωσης της αποστολής τους και η έννοια της διακριτικής ευχέρειας που διέπει τις ενέργειές τους.

3.1 Σύγκρουση δικαιωμάτων κατά την αστυνομική δράση και η εξυπηρέτηση σκοπών δημοσίου συμφέροντος

Τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι «κανόνες δικαίου με ηθικό υπόβαθρο». Κοινός παρονομαστής για τη θεώρηση ενός δικαιώματος ως θεμελιώδους, ανεξάρτητα από την ιδιαίτερη φυσιογνωμία της κάθε έννομης τάξης, είναι η νομική κατοχύρωση του δικαιώματος (ατομικού, κοινωνικού, πολιτικού) σε επίπεδο ανώτατης τυπικής ισχύος (υπερνομοθετικής)¹⁶⁷.

Στην Ελλάδα, το ισχύον Σύνταγμα κατοχυρώνει έναν εκτεταμένο και σύγχρονο κατάλογο ατομικών δικαιωμάτων, με ταυτόχρονη αναγωγή της προστασίας της αξίας του ανθρώπου σε πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας, ενώ διασφαλίζει βασικά και κοινωνικά δικαιώματα¹⁶⁸. Επίσης, το Ευρωπαϊκό Δίκαιο αναγνωρίζει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις αρχές που περιέχονται στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹⁶⁹ Ο κατάλογος των κατοχυρωμένων δικαιωμάτων είναι ιδιαίτερα σημαντικός, είτε πρόκειται για ουσιαστικά, είτε για δικονομικά δικαιώματα¹⁷⁰.

¹⁶⁶ Α. Ράικος, *Συνταγματικό Δίκαιο - Θεμελιώδη δικαιώματα*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 203-204.

¹⁶⁷ Β. Τζέμος, «Γενική Θεωρία Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Πρωτογενές Ενωσιακό Δίκαιο» στο *Δημόσιο Δίκαιο - Επιστημονικό Περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων (ΕΕΔ)*, τ.2-3, 2018, Αθήνα, σελ. 211-212.

¹⁶⁸ Άρθρα 5 και 25 του Συντάγματος.

¹⁶⁹ Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων καταρτίστηκε το έτος 2000, προσαρμόστηκε το 2007 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 2009 με την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας.

¹⁷⁰ Γ. Κτιστάκης, *Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, με αφορμή τα 50 χρόνια του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1959-2009)*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2009, σελ. 28.

Το Σύνταγμα δεν θέτει ωστόσο ιεράρχηση δικαιωμάτων, γιατί τα θεωρεί όλα ισότιμα, όπως νομικώς ισοδύναμες είναι και οι συνταγματικές διατάξεις που τα κατοχυρώνουν. Αυτά συνυπάρχουν και περιορίζονται βάσει του γενικού κανόνα που προβλέπει τον αυτονόητο περιορισμό της άσκησής τους με τρόπο που να μην αναιρεί τη δυνατότητα απόλαυσης του ίδιου ή άλλου θεμελιώδους δικαιώματος από άλλους¹⁷¹. Όπως επίσης και με την αρχή της «πρακτικής αρμονίας ή πρακτικής εναρμόνισης των συγκρουόμενων δικαιωμάτων ή διατάξεων»¹⁷², κατά την εφαρμογή της οποίας απαιτείται σεβασμός της «εύλογης σχέσης των απαιτούμενων μέσων προς τον επιδιωκόμενο σκοπό ή της συνάφειας του μέσου με τον σκοπό»¹⁷³. Κοινός παρανομαστής κάθε μεθόδου επίλυσης συγκρούσεως δικαιωμάτων πρέπει να είναι ότι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια παραμένει απαραβίαστη, όπως και ο πυρήνας κάθε δικαιώματος που συγκρούεται. Δηλαδή, πρακτικά, θα πρέπει οι περιορισμοί να είναι «απολύτως αναγκαίοι για την in concreto προστασία της με αυτό συγκρουόμενης ανθρώπινης αξιοπρέπειας ή του πυρήνα ενός άλλου, με αυτού συγκρουόμενου θεμελιώδους δικαιώματος» και αυτός ο ειδικός έλεγχος αναγκαιότητας θα πρέπει να προηγείται μεθοδολογικά του νομικά προβλεπόμενου ελέγχου της αναλογικότητας¹⁷⁴.

Ο «ιδεότυπος του μοντέρνου κράτους δικαίου σε επίπεδο θεσμικών προθέσεων και στοχεύσεων» είναι ότι αποτελεί φορέα και εγγυητή εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας, ειρήνης, ελευθερίας, ισότητας, δικαιοσύνης, αλληλεγγύης και κοινωνικής πρόνοιας και στο πλαίσιο αυτό, θεσπίζει κανόνες, εποπτεύει την εφαρμογή τους, στοχεύει στην επίλυση των διαφορών και αποβλέπει στην προστασία και ικανοποίηση των δικαιωμάτων των ανθρώπων¹⁷⁵. Η ελευθερία στη σύγχρονη έννομη τάξη εξασφαλίζεται με την ενεργή στάση και επέμβαση του κράτους και όχι με την απουσία του¹⁷⁶. Η πραγματική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι ο λόγος οργάνωσης και άσκησης δημοσίων εξουσιών. Οι τρεις δημόσιες εξουσίες είναι στην πράξη λειτουργίες (υπηρεσίες) προορισμένες στην καλύτερη δυνατή

¹⁷¹ Άρθρο 5 Συντάγματος: «Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη» και Ι. Κοϊμτζόγλου, ό.π. (υποσημ. 11), σελ. 76, 80.

¹⁷² Χ. Χρυσανθάκης, *Εισηγήσεις Συνταγματικού Δικαίου*, τόμος 2, Νομική Βιβλιοθήκη, 2007, σελ. 166

¹⁷³ Α. Μανιτάκης, *Κράτος δικαίου και δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας*, εκδ. Σάκουλα, Θεσσαλονίκη, 1994, σελ. 184.

¹⁷⁴ Β. Τζέμος, ό.π. (υποσημ. 167), σελ. 214.

¹⁷⁵ Β. Τζέμος, ό.π. (υποσημ. 15), σελ. 11.

¹⁷⁶ Δ. Στράνης, ό.π. (υποσημ. 24), σελ. 208, που παραπέμπει στο Δ. Ζερδελή, *Εργατικό Δίκαιο – Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις*, τ.1, 2006, σελ. 128-129.

πραγματική κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων¹⁷⁷. Συνεπώς, χρέος της Πολιτείας είναι η άρση των συγκρούσεων των εκατέρωθεν συμφερόντων, μέσω της στάθμισης των συμφερόντων που εξυπηρετούνται σε κάθε περίπτωση, ο περιορισμός της κατάχρησης δικαιώματος, αλλά και η θέση ορίων και προϋποθέσεων στους περιορισμούς αυτούς. Όλα αυτά αποτέλεσαν και αποτελούν αντικείμενο εκτίμησης των εφαρμοστών του νόμου, αλλά και δικαστικής διερεύνησης, παράγοντας πλούσια νομολογία, ως αποτέλεσμα εκτίμησης των διαφορετικών κάθε φορά κρατουσών συνθηκών. Σύμφωνα λοιπόν με πάγια θέση της νομολογίας, περιορισμός δικαιώματος επιτρέπεται μόνο στην περίπτωση που τελείται κατά τρόπο γενικό (χωρίς να θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος) και εξ αντικειμένου και δικαιολογείται εξ αποχρώντων λόγων εξυπηρέτησης του γενικότερου δημοσίου ή κοινωνικού συμφέροντος¹⁷⁸.

Άλλωστε, αποτελεί θεμελιακή παραδοχή ότι οι άνθρωποι ως μέλη μιας κοινωνίας εκχωρούν μέρος της ελευθερίας τους στους εκάστοτε θεσμικά κρατούντες με στόχο το κοινό συμφέρον και ειδικότερα, ειρήνη μεταξύ των μελών της κοινωνίας και μεταξύ των διαφόρων κοινωνιών, την ασφάλεια και την τάξη στις μεταξύ τους σχέσεις και τελικώς την υγεία, την ελευθερία, την ισότητα και την ευτυχία κάθε ανθρώπου. Το δίκαιο μπορεί εκ πρώτης όψεως και ως προϊδέαση των μη ειδημόνων να είναι κάτι κυριαρχικό, αυστηρό και πλασμένο για να χειραγωγήσει και να κατευθύνει την ζωή μας, όμως η ουσία και η λειτουργία του αντλείται από τις βασικές ανθρώπινες ανάγκες και αρετές σε συνδυασμό με την ανθρώπινη κοινωνικότητα¹⁷⁹.

Στο πλαίσιο αυτό και όπως διατυπώθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η Πολιτεία έχει αναθέσει στην Ελληνική Αστυνομία την προστασία της ζωής, της περιουσίας, των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων και ελευθεριών των πολιτών, χωρίς διακρίσεις βάσει της αρχής της ισότητας, τη διατήρηση της δημόσιας τάξης, την προστασία της δημόσιας και κρατικής ασφάλειας, καθώς επίσης την πρόληψη και την καταστολή της εγκληματικότητας. Επιπλέον, ως δημόσια υπηρεσία, έχει ως κύριο γνώρισμα τη θεραπεία του δημοσίου συμφέροντος.

Η έννοια της δημόσιας ασφάλειας, ως στοιχείο της αποστολής της Ελληνικής Αστυνομίας, έχει διάσταση διττή. Είναι κυριαρχική και εγγυητική. Δηλαδή, από τη μια πλευρά, η επιβολή και η διατήρησή της είναι πρωταρχική επιδίωξη και σκοπός του νομικού καθεστώτος και της κρατικής εξουσίας, η οποία αποβλέπει στην τήρησή

¹⁷⁷ Β. Τζέμος, *όπ.π.* (υποσημ. 167), σελ. 212.

¹⁷⁸ Μ. Σταμάτη, *όπ.π.* (υποσημ. 18), σελ.210.

¹⁷⁹ Β. Τζέμος, *όπ.π.* (υποσημ. 167), σελ. 212.

της μέσω της εξασφάλισης της συμμόρφωσης των πολιτών. Υπό τη διάσταση αυτή, η δημόσια ασφάλεια λειτουργεί υπέρ του κράτους, μέσα από ένα σύνολο σχέσεων κυριαρχίας και υποταγής¹⁸⁰. Υπό την εγγυητική διάσταση, η δημόσια ασφάλεια λειτουργεί υπέρ του πολίτη, γεννώντας πλέγμα υποχρεώσεων στα όργανα του κράτους, ώστε να προασπίσει δικαιώματα και ελευθερίες των πολιτών, τακτοποιώντας τις σχέσεις και τα συμφέροντα των ατόμων και του κοινωνικού συνόλου. Οι δύο αυτές πτυχές της δημόσιας ασφάλειας θα πρέπει να βρίσκονται σε ισορροπία, διαφορετικά μπορούμε να μιλάμε είτε για υπέρμετρη καταστολή εκ μέρους της κρατικής εξουσίας, είτε για έντονη ανασφάλεια. Συνεπώς, η ανάγκη εξισορρόπησης συνδέεται άρρηκτα με την εύρυθμη λειτουργία ενός κράτους δικαίου, δεδομένου ότι στο δημοκρατικό κοινωνικό κράτος δικαίου οι εξουσίες δεν είναι ανεξέλεγκτες, αλλά λειτουργούν θεσμικά εξισορροπούμενες, με αμοιβαίους ελέγχους και αντιρροπήσεις ισχύος¹⁸¹.

Συνδέεται επίσης με την εσωτερική ασφάλεια του κράτους και τη σιγουριά που νιώθουν οι πολίτες για την ορθή λειτουργία του συστήματος¹⁸², εντός των ορίων κυριαρχίας του κράτους, διαχωρίζοντάς την πλήρως από την εθνική (εξωτερική), τη διεθνή (υπερκρατική, διακρατική, περιφερειακή) και την ιδιωτική (μη δημόσια) ασφάλεια¹⁸³. Η δημόσια ασφάλεια είναι συνυφασμένη με την ικανότητα του κράτους να επιβάλλει μέσω των θεσμών, των οργάνων και των μηχανισμών του, τον σεβασμό στην έννομη τάξη και να εμπεδώνει παράλληλα στον κοινωνικό σχηματισμό ένα αίσθημα εμπιστοσύνης και σιγουριάς για την ασφαλή ενάσκηση των δικαιωμάτων του πολίτη και την απόλαυση των εννόμων αγαθών του¹⁸⁴. Ο όρος δεν προσδιορίζεται επακριβώς νομικά, στους γραπτούς κανόνες δικαίου, ως αυτοτελές δικαίωμα, όμως αποκτά περιεχόμενο με βάση το Σύνταγμα, τη νομοθεσία και τα δεδομένα της κοινής πείρας¹⁸⁵. Συγκεκριμένα, υπάρχουν συγκεκριμένες διατάξεις του Συντάγματος στις

¹⁸⁰Μ. Φουκό, *Εξουσία, γνώση και ηθική* (μτφρ) Ζ. Σαρίκας, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα, 1987, σελ. 55-57 - Ι. Μανωλεδάκης, *Το έννομο αγαθό ως βασική έννοια του ποινικού δικαίου*, εκδ. Σάκκουλα, Θεσ/νικη, 1998, σελ. 26 - Π. Δαγλόγλου, *Συνταγματικό Δίκαιο, ατομικά δικαιώματα*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 1991, σελ. 155.

¹⁸¹Β. Τζέμος, ό.π. (υποσημ. 15), σελ.76.

¹⁸²Ε. Λαμπροπούλου, *Εσωτερική ασφάλεια και κοινωνία ελέγχου*, εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2001, σελ.27

¹⁸³Μ. Μπόση, *Ζητήματα ασφάλειας στη νέα τάξη πραγμάτων*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1999, σελ. 24.

¹⁸⁴Μ. Μπόση, ό.π. (υποσημ. 183), σελ. 59.

¹⁸⁵Γ. Δρόσος, «'Δημόσια τάξη' και 'Δημόσια ασφάλεια': Δύο έννοιες του εθνικού Συντάγματος σε διεθνές πλαίσιο, σε: *Χαριστήρια Ι. Δεληγιάννη*, δ' μέρος, Επιστημονική Επετηρίδα Τμήματος Νομικής Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1992, σελ. 27επ..

οποίες γίνεται άμεση αναφορά στον όρο¹⁸⁶, ενώ και αυτές στις οποίες εμπεριέχονται έμμεσα εγγυήσεις της δημόσιας ασφάλειας, όλων όσων βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια να απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους¹⁸⁷.

Αντιλαμβανόμαστε ότι, οι έννοιες της δημόσιας τάξης και ασφάλειας, ως στοιχεία της αποστολής της Αστυνομίας, αλλά και ως υποεκδοχές του δημοσίου συμφέροντος, είναι έννοιες ρευστές, σύνθετες και εξελισσόμενες. Εξαρτώνται δε, από τις ιστορικές, κοινωνικές και δικαιοπολιτικές συνθήκες, σύμφωνα με τις οποίες καθορίζονται και τα όρια της διακριτικής εξουσίας που διαθέτουν οι αρμόδιες αρχές για την επιβολή και διατήρησή τους. Από τον τρόπο που θα εκδηλωθεί η διακριτική αυτή εξουσία εξαρτάται και το περιεχόμενό της¹⁸⁸. Έτσι, η πιστή τήρηση του Συντάγματος και των νόμων εκ μέρους των οργάνων του κράτους, αλλά και η άσκηση ελέγχου ως προς τη νομιμότητα και τα όρια της δράσης αυτών, καθορίζουν εάν η επιβολή και διατήρηση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας θα λειτουργήσει αποκλειστικά υπέρ του κράτους (αυταρχική λειτουργία), είτε παράλληλα υπέρ του κράτους και του πολίτη (εξισορροπιστική λειτουργία).

Η Ελληνική Αστυνομία, έχει χρέος, αφενός να προστατέψει τα δικαιώματα των πολιτών, αφετέρου δε να τα περιορίσει, προς διατήρηση της ευταξίας, της δημόσιας τάξης και ασφάλειας, ως πτυχές της υπέρτατης αρχής της εξυπηρέτησης του δημοσίου συμφέροντος, το οποίο βέβαια αποτελεί και σύνθεση και συγκερασμό πολλών επί μέρους δικαιωμάτων (ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών). Τα αστυνομικά όργανα είναι υποχρεωμένα, αφενός να μην προβαίνουν σε αυθαίρετο ή αδικαιολόγητο περιορισμό των ανθρώπινων δικαιωμάτων (υποχρέωση σεβασμού) και αφετέρου, να πράττουν στοχεύοντας στην εγγύηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων (υποχρέωση προστασίας)¹⁸⁹. Στο σημείο αυτό, εμφανίζεται η αρχή της αναλογικότητας ως εξισορροπητικό εργαλείο, το οποίο θα ορίσει τα άκρα όρια του συνταγματικά επιτρεπτού των αστυνομικών επεμβάσεων στα θεμελιώδη ατομικά

¹⁸⁶Άρθρο 11 παρ.2 εδαφ. β' σε περίπτωση που επίκειται σοβαρός κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια, επιτρέπεται η απαγόρευση δημοσίων συναθροίσεων, άρθρο 25 παρ.1 εγγύηση του κοινωνικού κράτους δικαίου, συνεπώς και το δικαίωμα της ασφάλειας και άρθρο 105 παρ.4 η διαφύλαξη της δημόσιας τάξης και ασφάλειας στο Άγιο Όρος τίθεται υπό την εποπτεία του κράτους. Άρθρα 13 παρ. 2 και άρθρο 18 παρ. 3 προστασία δημόσιας τάξης.

¹⁸⁷Άρθρο 17 που η ιδιοκτησία τίθεται υπό την προστασία του κράτους και άρθρο 5 παρ.2 αποθετικό δικαίωμα - Π. Δαγτόγλου, όπ.π. (υποσημ. 180), σελ. 54 και Δ. Τσάτσος, όπ.π. (υποσημ. 40), σελ.195.

¹⁸⁸Α. Μάνεσης, «Συνταγματική Θεωρία και Πράξη Ι, 1954-1979», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1980, σελ. 61.

¹⁸⁹Εγχειρίδιο εκπαίδευσης *Εκπαίδευση αστυνομικών σε θέματα θεμελιωδών δικαιωμάτων*, Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013, σελ. 33-35.

δικαιώματα των πολιτών. Η μορφή και η ευρύτητα της αστυνομικής επέμβασης δικαιολογείται ως μέσο επίτευξης της προστασίας του γενικού συμφέροντος (του συμφέροντος των πολιτών), μόνο εφόσον τελεί σε σχέση αναλογίας προς αυτό. Έτσι, περιστολή του ατομικού δικαιώματος πρέπει να λαμβάνει χώρα μόνο όταν είναι αναγκαστική και συνάπτεται προς το σκοπό που επιδιώκει ο νόμος¹⁹⁰. Μάλιστα, δεδομένου ότι οι θεσπιζόμενοι νόμοι αναφέρονται στις έννοιες του δημοσίου συμφέροντος, του γενικού συμφέροντος, του κοινού καλού κ.λπ., ως έννοιες αόριστες, ασαφείς και αβέβαιες, εντείνεται η διακινδύνευση της αποκωδικοποίησης της έννοιας εκ μέρους των αστυνομικών που καλούνται να το υπηρετήσουν. Έτσι, ο περιορισμός ενός δικαιώματος χάριν δημοσίου συμφέροντος, θα πρέπει, όχι μόνο να ακολουθεί τις γενικές αρχές δικαίου και της αναλογικότητας, αλλά θα πρέπει οι λόγοι περιορισμού να εξειδικεύονται επαρκώς και να προκύπτουν από την αιτιολογία της πράξης¹⁹¹.

3.2 Η έννοια του διοικητικού καταναγκασμού ως μέσο εκπλήρωσης της αποστολής της Ελληνικής Αστυνομίας

Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, το σύνολο των κανόνων που διέπουν τη δράση της Ελληνικής Αστυνομίας είναι κανόνες δημοσίου δικαίου¹⁹², έχοντας όλα τα χαρακτηριστικά των κανόνων αυτών. Μεταξύ άλλων, δεσμεύουν μονομερώς τους ιδιώτες, δεδομένου ότι διακρίνονται από το στοιχείο της υπεροχής του κράτους ως υποκειμένου της έννομης σχέσης, έναντι του άλλου υποκειμένου (ιδιώτη) και την άσκηση δημόσιας εξουσίας από αυτό, σε αντίθεση με τις ιδιωτικού δικαίου έννομες σχέσεις που ρυθμίζονται με βάση την αρχή της ισότητας των βουλήσεων των υποκειμένων¹⁹³. Σημαντικό λοιπόν στοιχείο που καθορίζει τις σχέσεις των δύο υποκειμένων (κράτους και ιδιώτη) είναι η «εκδήλωση υπερκείμενης (κυριαρχικής) πολιτικής βούλησης», δηλαδή η αστυνομία δρα ως «imperium, ασκώντας κρατικό καταναγκασμό»¹⁹⁴. Η άσκηση δημόσιας εξουσίας με τα κρατικά μέσα καταναγκασμού αποτελεί κλασικό περιεχόμενο της κρατικής διοίκησης και συγκεκριμένα της εξουσιαστικής διοίκησης. «Χαρακτηριστικό παράδειγμα

¹⁹⁰Α. Ταχός, *όπ.π.* (υποσημ. 94), σελ. 57.

¹⁹¹ΣτΕ 276/1986 και ΣτΕ 1615/1988.

¹⁹²Με εξαίρεση σαφώς κατά τις συναλλακτικές σχέσεις των οργάνων της όπου βρίσκουν εφαρμογή και κανόνες ιδιωτικού δικαίου (π.χ. δημόσιες συμβάσεις).

¹⁹³Δ. Στράνης, *όπ.π.* (υποσημ. 24), σελ. 15-23.

¹⁹⁴Χ. Χρυσανθάκης *όπ.π.* (υποσημ. 6), σελ. 15.

εξουσιαστικής διοίκησης είναι το δίκαιο της αστυνομίας και γενικότερα της δημόσιας τάξης, όπως επίσης και ολόκληρο το πλέγμα κανόνων δικαίου που επιβάλλουν διοικητικές κυρώσεις»¹⁹⁵. Όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, οι πράξεις στις οποίες προβαίνουν τα όργανα της Ελληνικής Αστυνομίας, αφορούσες είτε την πρόληψη, είτε την καταστολή του εγκλήματος, αποτελούν πράξεις διοικητικού καταναγκασμού πράξης, παράλειψης ή ανοχής¹⁹⁶.

Πέραν αυτού, αξίζει να επισημανθεί ότι η κατάσταση ασφάλειας είναι συνυφασμένη με τον διοικητικό καταναγκασμό πράξης, παράλειψης ή ανοχής, αφού με αυτόν επιβάλλεται. Συγκεκριμένα, η ασφάλεια επιτυγχάνεται μέσω της συμμόρφωσης του πολίτη στις επιταγές του νόμου, στοιχείο απαραίτητο για τη διατήρηση της τάξης και την ομαλή κοινωνική συμβίωση¹⁹⁷. Συνδέεται με τη νόμιμη εξουσία που απαιτεί και εξασφαλίζει την υπακοή των πολιτών στις επιταγές του νόμου και της τάξης, αλλά και την αποδοχή εκ μέρους τους της κρατικής επέμβασης, υπό την προϋπόθεση ότι λειτουργεί παράλληλα και η εγγυητική λειτουργία της δημόσιας ασφάλειας. Έτσι, η διοίκηση και εν προκειμένω η αστυνομία, έχει τη δυνατότητα, αφενός να δεσμεύει τους ιδιώτες χωρίς τη συναίνεσή τους και αφετέρου να τους εξαναγκάζει σε συμμόρφωση προς τις επιταγές της μονομερώς. Στο πλαίσιο του εξαναγκασμού, σε περίπτωση άρνησης ή παράλειψης συμμόρφωσης, η αστυνομία δύναται να προβαίνει σε μονομερείς πράξεις ή υλικές ενέργειες προς εξαναγκασμό τους με τη βία ή προς άρση της παράνομης κατάστασης¹⁹⁸.

Έτσι, η Ελληνική Αστυνομία, προβαίνει στην έκδοση εκτελεστών διοικητικών πράξεων (προφορικών ή έγγραφων), ενώ στη συνέχεια λαμβάνει μέτρα για την επίτευξη της εκτέλεσής τους (υλικές και νομικές πράξεις). Πέραν αυτού, όλα τα αστυνομικά υλικά μέτρα συνιστούν το μέσο για την εφαρμογή του νόμου και κατά αυτή την έννοια είναι λογικό η αστυνομική εξουσία να προσλαμβάνει τη μορφή διοικητικού καταναγκασμού και μάλιστα με τη χρήση βίας¹⁹⁹. Η τελευταία μπορεί να ασκηθεί είτε ως ανόργανη, είτε ως ενόργανη όταν μεθοδεύεται η χρήση μηχανικών

¹⁹⁵ Δ. Τσάτσος, *Συνταγματικό Δίκαιο – Οργάνωση και Λειτουργία της Πολιτείας τ.Β'*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1993, σελ. 382.

¹⁹⁶ Χ. Χρυσανθάκης, *όπ.π.* (υποσημ. 6), σελ. 169 και 175. Ο διοικητικός καταναγκασμός έχει τη μορφή της διοικητικής εκτέλεσης, δηλαδή της ικανοποίησης χρηματικής απαίτησης του Δημοσίου (είσπραξη δημοσίων εσόδων) και του διοικητικού καταναγκασμού πράξης, παράλειψης ή ανοχής, του οποίου μέσα αποτελούν το πρόστιμο, η αναπληρωτική εκτέλεση και άμεσος καταναγκασμός.

¹⁹⁷ Α. Μάνεσης, *όπ.π.* (υποσημ. 38), σελ. 66.

¹⁹⁸ Χ. Χρυσανθάκης, *όπ.π.* (υποσημ. 6), σελ. 167-168.

¹⁹⁹ Κ. Σταμάτης, Α. Τάκης, *Εισαγωγή στην επιστήμη του δικαίου*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2015, σελ. 70-71.

μέσων, όπως ο οπλισμός του αστυνομικού προσωπικού. Η ανόργανη αστυνομική υλική βία αποτελεί την ηπιότερη μορφή βίας και αφορά ενέργειες όπως μεταξύ άλλων τη διάλυση δημόσιας συνάθροισης με βίαιη απώθηση του πλήθους, την απομάκρυνση ομάδων περιφερόμενων φιλάθλων και την κατακράτηση ατόμου εντός κρατητηρίου αστυνομικού καταστήματος. Από την άλλη πλευρά, η ενόργανη βία διαφοροποιείται, καθώς η ως αναφερθείσα διάλυση της συνάθροισης δύναται να μεθοδευθεί με τη χρήση δακρυγόνων αερίων ή τη χρήση αστυνομικών ράβδων²⁰⁰.

Επίσης, στο πλαίσιο της κατασταλτικής τους δραστηριότητας, τα αστυνομικά όργανα προβαίνουν σε καταναγκαστικά μέτρα, όπως μεταξύ άλλων η συνδρομή σε αναπληρωτική εκτέλεση (π.χ. κατεδάφιση αυθαίρετης οικοδομής) και οι διοικητικές κυρώσεις (διοικητικά πρόστιμα), καθώς και σε άμεσο καταναγκασμό, δηλαδή σε πράξεις υλικής βίας ενόψει κινδύνου, ο οποίος και αποτελεί το δραστικότερο και αμεσότερο μέσο αστυνομικού καταναγκασμού. Κύριες εκφάνσεις του τελευταίου αποτελούν η διοικητική αποβολή προσώπου το οποίο βρίσκεται ή δρα παράνομα σ' έναν χώρο, η εκκένωση κατοικημένων περιοχών λόγω φυσικής καταστροφής, η κατάσχεση περιουσιακού στοιχείου ως πειστήριο, η σύλληψη, η κράτηση και άλλα, καθώς και η χρήση όπλων ως την πιο ακραία μορφή άμεσου καταναγκασμού.

Σαφέστατα, ο διοικητικός καταναγκασμός, σύμφωνα και με τα όσα διατυπώθηκαν στην προηγούμενη ενότητα, δεν μπορεί να είναι ανεξέλεγκτος, αλλά θα πρέπει να υπάγεται σε συγκεκριμένους κανόνες και προϋποθέσεις. Ωστόσο, δεν υπάρχει αυτοτελές νομοθέτημα που να καθορίζει τους όρους αυτούς κατά την αστυνομική δράση. Παρ' όλα αυτά, σαφές είναι ότι ο διοικητικός καταναγκασμός θα πρέπει αρχικά να στηρίζεται σε συγκεκριμένο νόμο, βάσει της αρχής της νομιμότητας κατά την αστυνομική δράση²⁰¹, ενώ αυτονόητο είναι να υπάρχει η μη συμμόρφωση του διοικούμενου στους νόμους (παρνομία) ή η άρνηση συμμόρφωσης στις υποδείξεις των αστυνομικών. Επίσης, θα πρέπει να υπάρχει επείγουσα ανάγκη που να απαιτεί την άμεση εκδήλωση αστυνομικών υλικών ενεργειών²⁰², με ταυτόχρονη άρνηση συμμόρφωσης του διοικούμενου στις υποδείξεις των αστυνομικών²⁰³. Επιπλέον, ο καταναγκασμός προϋποθέτει την προηγούμενη προειδοποίηση του διοικούμενου από τον αστυνομικό, είτε γραπτά (λ.χ. σε διοικητική πράξη), είτε

²⁰⁰ Α. Τάχος, *όπ.π.* (υποσημ. 94), σελ. 235-236 και Ζ. Παπαϊωάννου, *όπ.π.* (υποσημ. 64), σελ. 148-149.

²⁰¹ Π. Δαγτόγλου, *όπ.π.* (υποσημ. 7), σελ. 400-401.

²⁰² Α. Γέροντας, Σ. Λύτρα, Π. Παυλόπουλος, Γ. Σιούτη, Σ. Φλογαίτης, *Διοικητικό Δίκαιο*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2010, σελ. 244.

²⁰³ Ε. Διαμαντής, *όπ.π.* (υποσημ. 123), σελ. 78.

προφορικά (κυρίως σε περιπτώσεις άμεσου καταναγκασμού λ.χ. σύλληψη ή διάλυση συνάθροισης). Η προειδοποίηση θα πρέπει να περιλαμβάνει την προβλεπόμενη από τον νόμο υποχρέωση, την προθεσμία εκπλήρωσής της και το επαπειλούμενο μέσο καταναγκασμού στο ενδεχόμενο μη συμμόρφωσης²⁰⁴. Τέλος, ως σημαντικότερη προϋπόθεση, αναδύεται η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας κατά την επιλογή και χρήση / εφαρμογή του μέσου καταναγκασμού (λ.χ. βία).

Πρόδηλο είναι ότι, στο πλαίσιο του διοικητικού καταναγκασμού από τα αστυνομικά όργανα ως μέσο επιβολής της νομιμότητας, παραβιάζονται θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών. Το συνταγματικό υποκείμενο που είναι ο φορέας του δικαιώματος, τίθεται σε διακινδύνευση απ' τη συμπεριφορά των αστυνομικών ως κρατικών οργάνων, οι οποίοι ανάγονται σε πηγή διακινδύνευσης θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ωστόσο, η κρατική εξουσία δεσμεύεται από τα θεμελιώδη δικαιώματα είτε αυτή δρα νομοθετικά, είτε εκτελεστικά, είτε δικαιοδοτικά²⁰⁵, ενώ «το ατομικό δικαίωμα του ιδιώτη και η υποχρέωση του Κράτους να το προστατεύει δεν καταργούνται με την απλή παραίτηση του δικαιούχου, είτε αυτή γίνεται μονομερώς είτε στο πλαίσιο μιας σύμβασης. Η ρητή ή η σιωπηρή συναίνεση του δικαιούχου δεν αρκεί κατ' αρχήν να τον στερήσει από το δικαίωμά του και να απαλλάξει το Κράτος από την υποχρέωση προστασίας του»²⁰⁶. Πιο συγκεκριμένα, η φάση της προδικασίας, η οποία υπάγεται στην κατασταλτική δράση των αστυνομικών, είναι το χρονικό σημείο κατά το οποίο ο το άτομο, ως ύποπτος διάπραξης ποινικού αδικήματος, έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή με το αστυνομικό όργανο, υπό συνθήκες σαφώς δυσμενείς προς αυτό, κατά την οποία τα αστυνομικά όργανα κατά τη δράση τους προσβάλλουν θεμελιώδη δικαιώματα του υπόπτου (ελευθερία, τιμή, αξιοπρέπεια, ελευθερία κ.α.), ενώ παράλληλα στιγματίζουν το άτομο, ανεξαρτήτως του τεκμηρίου της αθωότητας²⁰⁷. Αλλά και στο πλαίσιο της προληπτικής δράσης της Αστυνομίας, τίθενται σε διακινδύνευση θεμελιώδη δικαιώματα των ιδιωτών όπως ενδεικτικά η ελευθερία της κίνησης (άρθρο 5 παρ. 4 του Συντάγματος) κατά τη ρύθμιση της οδικής κυκλοφορίας, το απαραβίαστο του ασύλου της κατοικίας και η προστασία του ιδιωτικού βίου (άρθρο 9 Συντάγματος) κατά τις κατ' οίκον έρευνες, το δικαίωμα της συνάθροισης (άρθρο 11 Συντάγματος) κατά την απαγόρευση ή διάλυση

²⁰⁴Π. Δαγτόγλου, *όπ.π.* (υποσημ. 7), σελ.401.

²⁰⁵Δ. Τσάτσος, *Συνταγματικά Δικαιώματα – τ. Γ' Θεμελιώδη Δικαιώματα Ι - Γενικό μέρος*, Αθήνα – Κομοτηνή, 2016, σελ. 177.

²⁰⁶Π. Δαγτόγλου, *όπ.π.* (υποσημ. 180), σελ. 169.

²⁰⁷Ι. Φαρσεδάκης, *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991, σελ. 201-202.

συναθροίσεων κ.α.. Ιδιαίτερη διακινδύνευση συνιστά η χρήση υλικής βίας και κυρίως των όπλων από τους αστυνομικούς, καθότι απειλεί το υπέρτατο αγαθό και θεμελιώδες δικαίωμα της ζωής. Παραδείγματα διακινδύνευσης δικαιωμάτων κατά την αστυνομική δράση θα δούμε πιο αναλυτικά στην ενότητα 3.4 του παρόντος κεφαλαίου.

Η λήψη αστυνομικών υλικών μέτρων αποτελεί άσκηση νόμιμης κρατικής υλικής βίας²⁰⁸, η οποία, προκειμένου να είναι σύννομη, θα πρέπει όχι μόνο να προβλέπεται νομοθετικά, αλλά ο τρόπος άσκησής της, η ένταση και η χρονική της διάρκεια οφείλουν να προσαρμόζονται στις ειδικές περιστάσεις και συνθήκες και να διέπονται από την αρχή της αναλογικότητας. Η προέλευση της αρχής της αναλογικότητας από το αστυνομικό δίκαιο λοιπόν δεν είναι τυχαία, δεδομένου ότι η άσκηση αστυνομικής εξουσίας αποτελεί παράγοντα διακινδύνευσης των δικαιωμάτων και των ελευθεριών του πολίτη, συνδέεται με την άσκηση διοικητικού καταναγκασμού και μάλιστα με τη χρήση βίας που εξικνείται μέχρι και την οπλοχρησία. Με την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας τίθενται ποιοτικοί και ποσοτικοί περιορισμοί³⁵, τόσο στην επιλογή, όσο και στη χρήση των λαμβανόμενων κάθε φορά αστυνομικών μέτρων και ιδίως των υλικών μέσων.

3.3 Η έννοια της διακριτικής ευχέρειας και διακριτικής αξιολόγησης κατά την αστυνομική δράση

Η πρόκριση ή ο περιορισμός των δικαιωμάτων κατά την αστυνομική δράση είναι σωστό να λαμβάνει χώρα με αντικειμενικά κριτήρια, γι αυτό και καταβλήθηκε προσπάθεια, όπως θα δούμε στη συνέχεια, να αποτυπωθούν διαδικασίες, κριτήρια και προϋποθέσεις εκδήλωσης αστυνομικών ενεργειών, παράγοντας ένα πλούσιο αστυνομικό δίκαιο. Ωστόσο, η δράση της Αστυνομίας, αξιολογείται από τρεις διαφορετικές οπτικές. Αυτή που προβλέπεται από τις Διεθνείς Συμβάσεις, το Σύνταγμα, την υφιστάμενη νομοθεσία και το αστυνομικό δίκαιο, αυτή που εφαρμόζεται στην πράξη (αστυνομική πρακτική) και τέλος, αυτή που βιώνει το άτομο δέκτης της αστυνομικής δράσης, για το οποίο οι συνέπειες της δράσης είναι συνήθως

²⁰⁸ Α. Μάνεσης, *Συνταγματικό Δίκαιο Ι*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1980, σελ. 125.

ιδιαίτερος δυσμενείς²⁰⁹. Αρχικά, σύμφωνα με το βασικό μοτίβο της αναλογικότητας κατά την αστυνομική δράση²¹⁰, κομβικό σημείο στη σωστή εφαρμογή της είναι η ορθή αξιολόγηση του εάν η δράση του αστυνομικού υπαλλήλου εξυπηρετεί σκοπό δημοσίου συμφέροντος. Στη συνέχεια, η επιλογή του πλέον πρόσφορου μέσου επίτευξης του δημόσιου σκοπού, καθώς και η διάγνωση της αναγκαιότητας χρήσης του συγκεκριμένου μέσου, ώστε να δικαιολογείται και να νομιμοποιείται η αστυνομική επέμβαση.

Το δημόσιο συμφέρον ως έννοια περνάει από διακριτική κρίση, εγγυοδοτείται από το δημόσιο δίκαιο και διαχέεται στη δημόσια διοίκηση. Νοηματοδοτείται ουσιαστικά από επί μέρους επιστημονικούς κλάδους, αλλά δεν ταυτίζεται με άλλους ορισμούς. Έχει νόημα ρευστό και ευμετάβλητο, επηρεαζόμενο από τις μεταβαλλόμενες συνθήκες του περιβάλλοντος (οικονομικές, κοινωνικές, τεχνικές, πολιτικές κ.α.). Κινείται ιδίως στο συνταγματικό πεδίο ως το συμφέρον της ολότητας ή το γενικό ή το εθνικό συμφέρον, ορισμοί οι οποίοι αποκρυπτογραφούν το συμφέρον του νομικού προσώπου του Κράτους, που συσχετίζεται με το γενικό συμφέρον, δηλαδή το συμφέρον της καθολικότερης κοινωνίας, ως σύνθεσης και σύγκλισης επί μέρους δικαιωμάτων, χωρίς ωστόσο να ταυτίζεται με αυτό. Η παραδοσιακή αντίληψη περί δημοσίου συμφέροντος δοκιμάζεται. Δεν εκπροσωπεί ένα αδιαίρετο και ουδέτερο συμφέρον του κράτους, αλλά προκύπτει συνθετικά από τη δυναμική σύνθεση επί μέρους συμφερόντων, με τη συνδρομή τόσο των κρατικών αναγκών, όσο και των αναγκών των επί μέρους κοινωνικών ομάδων, των μειονοτήτων, των σωματείων κ.α. Δεν αποτελεί κάτι διαφορετικό, ξεχωριστό και αποκομμένο από τα ανθρώπινα δικαιώματα. Είναι πολλά ανθρώπινα δικαιώματα μαζί, τα οποία έχουν συνδεθεί, ενοποιηθεί και συγκεραστεί κατάλληλα, συνθέτοντας ένα καθολικό συμφέρον της ολότητας.

Ως νομική έννοια είναι αόριστη, έχει ευρεία ευχέρεια προσαρμογής και αξιολογική διάσταση, έτσι ώστε ο δημόσιος λειτουργός (εν προκειμένω ο αστυνομικός) που το εξετάζει, το εφαρμόζει και το επικαλείται, να λειτουργεί διαπλαστικά, ενώ κατά την εξέτασή του εισάγονται οι προσωπικές του αλήθειες και αξίες. Εισάγεται και αντανακλά δηλαδή η προσωπική ιδεολογία στην ερμηνεία και η προερμηνευτική συνταγματική ερμηνεία δεν αποκλείεται, με κίνδυνο τον ερμηνευτικό πλουραλισμό. Για το λόγο αυτό, ως έννοια χρειάζεται αποσαφήνιση,

²⁰⁹Ι. Φαρσεδάκης, όπ.π. (υποσημ. 207), σελ. 218.

²¹⁰Βλ. σελ. 28

εξαντικειμενικοποίηση και προσδιορισμό του συγκεκριμένου νοήματός του επί πραγματικής περίπτωσης. Η επίκλησή του στο πεδίο του δικαίου, αλλά και της δημόσιας διοίκησης, είναι επικίνδυνο εγχείρημα, πολλές φορές ακόμα και αγωγίμο, για το λόγο αυτό θα πρέπει κάθε φορά να καθίσταται προφανές ότι δεν τελείται αυθαιρέτως. Έτσι, κατά την επίκλησή του, θα πρέπει να εντοπιστεί προηγουμένως το ακριβές περιεχόμενο αυτού και όχι να αρκεστούμε σε γενική αναφορά σε αυτό, να γίνει εξειδίκευσή του επί πραγματικής και συγκεκριμένης περίπτωσης, καθώς και να αιτιολογηθεί ειδικώς η αναγκαιότητα επίκλησής του έναντι άλλων συμφερόντων / δικαιωμάτων.

Ως μεθοδολογικό εργαλείο αποκρυπτογράφησης προσφέρεται η αναγωγή του δημοσίου συμφέροντος στις θεμελιώδεις συνταγματικές αρχές της προστασίας του διοικουμένου, της χρηστής διοίκησης, της αναλογικότητας κ.α., οι οποίες αποτελούν συνταγματικές δεσμεύσεις του ερμηνευτή, συνδεδεμένες με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αποτελούν τον καθοδηγητικό χάρτη ερμηνείας του, χωρίς να επιδιώκεται γραπτά ο περιορισμός της έννοιάς του, αλλά η ορθή επίκληση και εξισορρόπηση του γενικού και ειδικού συμφέροντος, μέσω της αποδοχής της τυπικής ισχύος των συνταγματικών διατάξεων και της ορθής εφαρμογής της μεθόδου / τεχνικής της πρακτικής αρμονίας.

Καταληκτικά, θα λέγαμε ότι η αρχή εξυπηρέτησης του δημοσίου συμφέροντος δεν ερμηνεύεται αξιωματικά, αλλά μέσα από το εφαρμοσμένο διοικητικό δίκαιο, το οποίο χαράσσει τα όρια της δυναμικής επίκλησης του δημοσίου συμφέροντος έναντι των θεμελιωδών δικαιωμάτων και θέτει μέσω της νομολογίας, εν είδη μεθόδου, τις ειδικές προϋποθέσεις περιορισμού τους, υπό την προϋπόθεση να μην θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος και να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας. Έτσι, για να εκδημοκρατισθεί ο περιορισμός θεμελιωδών δικαιωμάτων επικαλούμενοι σκοπό δημοσίου συμφέροντος, ακόμα και προς αντιμετώπιση κατάστασης ανάγκης, θα πρέπει να γίνεται αναγωγή στις γενικές αρχές του δικαίου και να υπάρξει δικαιολογημένη και αιτιολογημένη ειδικώς απόφαση, με βάσει τα πραγματικά και συγκεκριμένα δεδομένα της εκάστοτε περίπτωσης. Διαφορετικά, η ερμηνεία είναι μη ασφαλής, ενδεχομένως και παράνομη.

Αντιλαμβάνεται εύκολα κανείς ότι υπάρχει μεγάλο περιθώριο διακριτικής ευχέρειας και κρίσης κατά την αστυνομική δράση. Η δυνατότητα αυτή, λαμβανομένων των εκάστοτε συνθηκών, οι οποίες είναι πολύ συχνά συνθήκες ιδιαίτερης έντασης, κινδύνου και κατάστασης ανάγκης, αυξάνει τη διακινδύνευση ορθής κρίσης και εκτίμησης εκ μέρους του αστυνομικού, ότι το μέτρο που

χρησιμοποιεί πληρεί όλα τα κριτήρια εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας, συνεπαγόμενο τη νομιμότητα ή εάν η δράση του τελείται καθ' υπέρβαση αυτών των κριτηρίων, καθιστώντας την παράνομη.

Πέραν αυτού, η αστυνομική αρμοδιότητα, όπως αποτυπώθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, ασκείται κατά κανόνα κατά διακριτική ευχέρεια, οπότε και τα αστυνομικά όργανα οφείλουν, εκτιμώντας κάθε φορά τις συγκεκριμένες περιστάσεις, να επιλέγουν τα πλέον κατάλληλα και αναγκαία μέτρα για την εκπλήρωση της αποστολής τους²¹¹ και τον ανάλογο τρόπο χρήσης τους. «Η διακριτική ευχέρεια δεν σημαίνει νομική αποδέσμευση της διοικήσεως, ούτε αποτελεί εξουσία προς αυθαιρεσία. Απλά, σε ορισμένες περιπτώσεις, η σχέση μεταξύ της ρύθμισης που θέτει η διοίκηση και του κανόνα δικαίου που την προβλέπει είναι πιο χαλαρή, γεγονός που καταλείπει στη διοικητική αρχή μεγαλύτερα περιθώρια διαμόρφωσης του περιεχομένου της πράξης της»²¹². Στο πλαίσιο αυτό, η αποτροπή του κινδύνου της υπέρβασης των άκρων ορίων της παρεχόμενης από τον νόμο διακριτικής ευχέρειας ή της κακής χρήσης αυτής από τα αστυνομικά όργανα είναι δυνατή μόνο με την απαρέγκλιτη τήρηση της αρχής της αναλογικότητας, η οποία όπως είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο αποτελεί αναγκαίο ολοκλήρωμα της νομιμότητας. Ο αστυνομικός εφαρμόζει την νομοθεσία, κατά τις επιταγές της αρχής της νομιμότητας, όχι επιδεικνύοντας υπερβάλλοντα ζήλο αλλά με κοινωνική ευαισθησία. Η Αστυνομία έχει υποχρέωση να ασκεί τη διακριτική της ευχέρεια όχι αυθαίρετα, αλλά μέσα στα άκρα όριά της και εφόσον παρέχεται η δυνατότητα αυτή από συγκεκριμένο κανόνα δικαίου. Σε αντίθετη περίπτωση, η υπέρβαση των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειας αποτελεί παράβαση του νόμου.

3.4 Η αρχή της αναλογικότητας στο αστυνομικό δίκαιο - Παραδείγματα οριοθέτησης της αστυνομικής δράσης με βάση την αρχή της αναλογικότητας

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η άσκηση της αστυνομικής εξουσίας, είτε είναι προληπτική είτε είναι κατασταλτική, συνιστά επαχθή και επώδυνο τρόπο κρατικής επέμβασης, συνεπώς, η απαρέγκλιτη εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας κρίνεται ως επιτακτικά αναγκαία. Το αστυνομικό δίκαιο, θέτει όρια στην περιστολή δικαιωμάτων, επιδιώκοντας σαφώς την εξισορρόπηση αυτών με το γενικό / καθολικό

²¹¹ Α. Τάχος, όπ.π. (υποσημ. 94), σελ. 54.

²¹² Ε. Σπηλιωτόπουλος, όπ.π. (υποσημ. 119).

συμφέρον της διαφύλαξης της δημόσιας τάξης και ασφάλειας. Με τον τρόπο αυτό, επιχειρεί ο νομοθέτης να αποτυπώσει όσο το δυνατόν περισσότερα όρια στη δράση του αστυνομικού και να αποσαφηνίσει καταστάσεις περιορισμού των δικαιωμάτων των πολιτών, προσπαθώντας έτσι να αφήσει στενά όρια διακριτικής ευχέρειας και κρίσης στον δρώντα αστυνομικό.

Όπως περιγράφηκε αναλυτικά στο προηγούμενο κεφάλαιο, η ισχύς της αρχής της αναλογικότητας κατά την άσκηση της αστυνομικής εξουσίας θεμελιώνεται και σε ειδικές διατάξεις της αστυνομικής νομοθεσίας. Οι κανόνες αυτοί αναφέρονται στη δέουσα υπηρεσιακή συμπεριφορά των αστυνομικών και στα ενδεικνυόμενα μέτρα που καλούνται να λαμβάνουν για την εκπλήρωση των καθηκόντων τους. Οι διατάξεις αυτές, κατ' ουσίαν εξειδικεύουν το περιεχόμενο της αρχής της αναλογικότητας, διευκολύνοντας και επιχειρώντας να διασφαλίσουν κατ' αυτόν τον τρόπο την ορθή εφαρμογή της από τα αστυνομικά όργανα. Χαρακτηριστικά, το Π.Δ. 538/1989 (άρθρο 2) ορίζει, ότι «κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, οι αστυνομικοί χρησιμοποιούν τα κατά το δυνατόν ηπιότερα μέσα, αποφεύγοντας κάθε περιττή τραχύτητα, ενόχληση ή αδικαιολόγητη φθορά ιδιοκτησίας και επιδεικνύουν πνεύμα μετριοπάθειας και επιείκειας». Ακόμη, το Π.Δ. 141/1991 εξειδικεύει με αρκετές διατάξεις του το περιεχόμενο της αρχής της αναλογικότητας. Ο Νόμος περί οπλοχρησίας αστυνομικών θέτει αναλυτικά τους όρους και τις προϋποθέσεις νόμιμης χρήσης όπλων από αστυνομικούς, βασιζόμενος ουσιαστικά στα στοιχεία της αρχής της αναλογικότητας. Και άλλα νομοθετήματα που συνθέτουν το αστυνομικό δίκαιο περιλαμβάνουν διατάξεις που επισημαίνουν ρητά την υποχρέωση εφαρμογής της εν λόγω αρχής κατά τη δράση των αστυνομικών, όπως λ.χ. η νομοθεσία για την παράσταση των αστυνομικών στις δημόσιες υπαίθριες συγκεντρώσεις / συναθροίσεις, για την οποία να μιλήσουμε παρακάτω, η αντίστοιχη σχετικά με την παρουσία των αστυνομικών σε αθλητικές εκδηλώσεις, κ.α. Τέλος, νόμοι που διαπλέκονται με την αστυνομική δράση αναφέρονται ρητά στην αρχή της αναλογικότητας, όπως ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, ο οποίος κάνει ρητή αναφορά στην υποχρέωση τήρησης της αρχής κατά την προανάκριση (άρθρο 251).

Παρακάτω, θα επιχειρηθεί να γίνει ενδεικτική και περιπτωσιολογική ανάλυση ορισμένων γενικών και ειδικών αστυνομικών μέτρων, τα οποία ρυθμίζουν διάφορες πτυχές του κοινωνικού βίου, επικεντρώνοντας στα δικαιώματα που θίγονται ή απειλούνται, στο μέσο περιορισμού αυτών ως αστυνομικό μέσο καταναγκασμού, καθώς και στην ορθή χρήση / εφαρμογή αυτού κατά τις επιταγές της αρχής της

αναλογικότητας, ως συμπλήρωμα της νομιμότητας της αστυνομικής δράσης. Τα εκτιθέμενα παρακάτω μέτρα και μέθοδοι (έρευνες, παρουσία σε δημόσιες συναθροίσεις, προσαγωγές και χρήση όπλων) είναι ένα μόνο μικρό μέρος της αστυνομικής πρακτικής, ενδεικτικό της επιτακτικής επίκλησης της αρχής της αναλογικότητας στο σύνολο σχεδόν της αστυνομικής δράσης, που αφορά θέματα όπως, πέραν των παρακάτω, σύλληψης, προσωρινής κράτησης, αναζητήσεων υπόπτων και καταδικασθέντων, προσωπικών δεδομένων, ειδικών ανακριτικών πράξεων, μεταγωγές – συνοδείες, δέσμευση κ.α., τα οποία απασχολούν αδιάλειπτα την καθημερινότητα αστυνομικών και πολιτών.

3.4.1 Έρευνες (ατόμων /αντικειμένων / χώρων)

Η πραγματοποίηση ερευνών σε άτομα, αντικείμενα και χώρους, ως αστυνομική ενέργεια, εντάσσεται τόσο στην προληπτική, όσο και στην κατασταλτική δράση της Αστυνομίας, αποτελώντας είτε διοικητική υλική πράξη, είτε δικαστική μικτή ενέργεια (νομική και υλική). Η νομική πρόβλεψη των αστυνομικών ερευνών γίνεται στα άρθρα 94 παρ. α' και 95 του Π.Δ. 141/91, καθώς και στα άρθρα 96 του ίδιου Π.Δ., όπως και στα άρθρα 253, 256 και 257 του Κ.Π.Δ., όπου τίθενται οι περιορισμοί και οι προϋποθέσεις για την ορθή και νόμιμη διεξαγωγή τους. Δεν θα μπορούσε να είναι διαφορετικά, αφού με τη θέσπιση και νομική πρόβλεψη περιορισμών και ορίων επιχειρείται η λιγότερη δυνατή προσβολή / περιορισμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων, που αναπόφευκτα θίγονται από την ίδια τη φύση της έρευνας παντός τύπου. Περιορισμοί βέβαια τίθενται και από το ίδιο το Σύνταγμα, που θεμελιώνει το εκάστοτε δικαίωμα. Ωστόσο, ο νομοθέτης επιδιώκει να εξειδικεύσει και να συγκεκριμενοποιήσει την οριοθέτηση, υποδεικνύοντας ενδεικνύομενες ενέργειες ή θέτοντας ρητές απαγορεύσεις.

Πιο συγκεκριμένα, κατά τις έρευνες ατόμων, οι οποίες καλούνται σωματικές έρευνες, θίγεται το θεμελιώδες δικαίωμα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ο σεβασμός και η αξία της οποίας αποτελεί πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας²¹³. Στο Σύνταγμα, καθιερώνεται η αρχή της αξίας του ανθρώπου, ταυτιζόμενη με την έννοια της αξιοπρέπειας, ως θεμελιώδης αρχή, επικουρώντας στην ερμηνεία οποιασδήποτε άλλης διάταξης²¹⁴. Αντίστοιχα, κατά τις έρευνες αντικειμένων ή μεταφορικών μέσων,

²¹³ Άρθρο 2 παρ.1 του Συντάγματος.

²¹⁴ Χ. Χρυσανθάκης, όπ.π. (υποσημ. 172), σελ. 167.

θίγεται το δικαίωμα της ιδιοκτησίας²¹⁵, ακόμα και της αξιοπρέπειας, λαμβάνοντας υπόψη κάθε φορά τις τρέχουσες συνθήκες λ.χ. εάν γίνεται ενώπιον τρίτων ή σε δημόσιο χώρο κ.α. Επίσης, κατά την έρευνα χώρων που χαρακτηρίζονται ως κατοικία, προσβάλλεται το δικαίωμα του απαραβίαστου του ασύλου της κατοικίας²¹⁶. Κατοικία είναι κάθε χώρος που ο άνθρωπος ορίζει ως τον μη γενικά προσιτό χώρο διαβίωσης και εργασίας του, ενώ με τη θέσπιση ασύλου της κατοικίας, ορίζεται ότι δεν επιτρέπεται η είσοδος ή η παραμονή στην κατοικία οργάνων της δημόσιας εξουσίας, παρά μόνο υπό προϋποθέσεις²¹⁷.

Έτσι, κατά το αστυνομικό δίκαιο²¹⁸, οι «σωματικές έρευνες, έρευνες σε μεταφορικά μέσα και μεταφερόμενα αντικείμενα και έρευνες σε ιδιωτικούς χώρους μη προσιτούς στο κοινό που δεν υπάγονται στην έννοια της κατοικίας, γίνονται όταν υπάρχει σοβαρή υπόνοια τελέσεως αξιόποινου πράξεως ή απόλυτη ανάγκη». Οι αστυνομικοί μπορούν να εκτιμούν, κρίνοντας ελεύθερα, εάν υφίσταται η συνδρομή της "σοβαρής υπόνοιας" ή η «έκτακτη ανάγκη», ως προϋπόθεση των πράξεών τους. Όμως, η κρίση αυτή δεν είναι ανεξέλεγκτη, διότι πρόκειται για αρμοδιότητα και όχι για δικαίωμα, η οποία δεσμεύεται από την αρχή της νομιμότητας. «Οφείλουν λοιπόν, οι αστυνομικοί να βασίζονται σε επαληθεύσιμους συλλογισμούς, οι οποίοι να καθιστούν εκ των υστέρων δυνατό τον έλεγχο νομιμότητάς τους»²¹⁹. Τίθεται λοιπόν αρχικά ένας περιορισμός που σχετίζεται με το γεγονός που καθιστά αναγκαία ή απαραίτητη την έρευνα, σχετιζόμενος με την ύπαρξη συγκεκριμένου σκοπού. «Υπόνοια» είναι η πιθανολογική κρίση κάποιου αρμοδίου προσώπου για την τέλεση εγκλήματος, ενώ στο συμπέρασμα αυτό οδηγείται με τη δεδομένη ψυχολογική του συγκρότηση, λαμβάνοντας υπόψη τις υφιστάμενες ενδείξεις. Ο νομοθέτης ζητά από τον αστυνομικό, λαμβάνοντας υπόψη τις τρέχουσες συνθήκες, να διαγνώσει την ύπαρξη επιχειρούμενης ή τελεσθείσας αξιόποινης πράξης ή επαπειλούμενων αγαθών από την ύπαρξη «κατάσταση ανάγκης», ώστε να δικαιολογηθεί η διεξαγωγή της έρευνας. Υπόνοια μπορεί να πηγάζει από ύποπτα σημάδια στη συμπεριφορά ενός ατόμου, που προκαλούν το αστυνομικό ενδιαφέρον για έλεγχο, όπως εφίδρωση, εκνευρισμός, προσπάθεια ταχείας απομάκρυνσης, προσπάθεια απόκρυψης κ.λπ., ενώ ύποπτο μπορεί να θεωρηθεί κάθε άτομο που δημιουργεί βάσιμες υπόνοιες ότι έχει

²¹⁵Άρθρο 17 του Συντάγματος.

²¹⁶Άρθρο 9 του Συντάγματος.

²¹⁷Π. Δαγτόγλου, όπ.π. (υποσημ. 180), σελ. 335, 337, 340.

²¹⁸Άρθρο 96 παρ. 3 του Π.Δ. 141/91.

²¹⁹Υπ' αριθμ. 7100/22/4^α από 17-6-2005 Εγκύκλιος Διαταγή Α.Ε.Α. στο <https://sefeaa.gr/prosagwges/> (ανάκτηση 28-11-2022).

διαπράξει ή προετοιμάζεται να διαπράξει κάποιο έγκλημα. Σε καμία περίπτωση, δεν επιτρέπεται να συνδέεται η έννοια του υπόπτου διάπραξης εγκληματικής ενέργειας με τυχόν διακριτικά στοιχεία του, όπως το χρώμα, το φύλο, η εθνική καταγωγή, η θρησκεία, η ηλικία, η αναπηρία, η οικογενειακή κατάσταση κ.ά., αλλά αποκλειστικά με εξατομικευμένες ενδείξεις που προκύπτουν από τη συμπεριφορά του. Επίσης, η απλή δυσαρέσκεια ή απλή άρνηση του ελεγχόμενου πολίτη (λ.χ. χωρίς την παρουσία δικαστικού) στη διενέργεια σωματικής ή άλλης έρευνας δεν συνιστά πράξη ύποπτη ή ποινικά κολάσιμη, όταν ο ελεγχόμενος αρκείται σε αυτό και δεν παρεμποδίζει ή δεν ασκεί βία κατά τον έλεγχο.

Οι παραπάνω παράμετροι, εμπεριέχουν σε μεγάλο βαθμό αξιολογική / διακριτική κρίση από τον δρώντα αστυνομικό, για το λόγο αυτό καθίσταται αναγκαίο να είναι ιδιαιτέρως προσεκτικός, να κρίνει συνετά και να προβαίνει σε έρευνα μόνο όταν υπάρχουν επαρκή και πρόσφορα στοιχεία που να δικαιολογούν αντικειμενικά την ενέργεια αυτή²²⁰. Σε κάθε περίπτωση, στο άρθρο 96 παρ. 4 προβλέπεται ότι «κατά τις έρευνες οι αστυνομικοί πρέπει να φροντίζουν να μη θίγεται η προσωπικότητα, ούτε να ενοχλείται αδικαιολόγητα το πρόσωπο που υποβάλλεται σε σωματική έρευνα ή ο ιδιοκτήτης του χώρου ή αντικειμένου που ερευνάται, στο μέτρο που αυτό είναι δυνατό». Επίσης, όπως συμβαίνει και με όλα τα μέτρα διοικητικού καταναγκασμού που είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, στην περίπτωση που αναζητείται συγκεκριμένο πράγμα ή έγγραφο, εκείνος που ενεργεί την έρευνα, καλεί προηγουμένως τον κάτοχό του να το παραδώσει, ενώ θα πρέπει να αναφέρεται / ανακοινώνεται άμεσα και ρητά η πρόθεση των αστυνομικών για την διενέργεια ελέγχου. Σωματική έρευνα διενεργείται και στον κατηγορούμενο κατά την προανάκριση, όταν ο ανακρίνων κρίνει ότι η πραγματοποίησή της είναι ωφέλιμη και χρήσιμη για την εξακρίβωση της αλήθειας, βάσει σπουδαίων λόγων. Πέραν των προαναφερόμενων προϋποθέσεων, η σωματική έρευνα θα πρέπει να γίνεται ιδιαιτέρως και χωριστά σε κάθε άτομο, να μη θίγεται η υγεία ή κατά το δυνατόν η αξιοπρέπεια του ερευνώμενου, ενώ η σωματική έρευνα σε γυναίκα γίνεται από γυναίκα αστυνομικό και αν δεν υπάρχει, από άλλη γυναίκα της επιλογής του αστυνομικού²²¹.

Επίσης, κατ' οίκον έρευνα διενεργείται στο πλαίσιο της ανακριτικής ή προανακριτικής διαδικασίας για κακούργημα ή πλημμέλημα, όταν μπορεί βάσιμα να

²²⁰ Οπ.π.

²²¹ Άρθρο 257 του Κ.Π.Δ. και 96 του Π.Δ.141/91.

υποτεθεί ότι η βεβαίωση του εγκλήματος, η αποκάλυψη ή η σύλληψη των δραστών ή η βεβαίωση ή η αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε, είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί ή να διευκολυνθεί μόνο με αυτήν και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας²²². Ως κατοικία θεωρείται κάθε χώρος, στεγασμένος ή όχι, που δεν είναι ελεύθερα προσιτός σε οποιονδήποτε, στον οποίο διαμένει κάποιος, έστω και προσωρινά, ακόμη και αν δεν είναι νόμιμος κάτοχος. Έτσι, ως κατοικία με την ουσιαστική της έννοια (συνταγματική και πραγματική) θεωρείται ιδίως η οικία στην οποία κατοικεί κάποιος, μόνιμα ή προσωρινά, με οποιαδήποτε ιδιότητα, ο συνεχόμενος προς την οικία περικλεισμένος χώρος (κήπος ή αυλή), εφόσον είναι επαρκώς περιτοιχισμένος ή περιφραγμένος, το δωμάτιο ξενοδοχείου, στο οποίο ενοικεί κάποιος, το πλοίο, η βάρκα, η σκηνή, η καλύβα, το παράπηγμα ή άλλο παρόμοιο κατασκευάσμα, εφόσον κατοικούνται και δεν είναι προσιτά στον καθένα, οποιοδήποτε όχημα, το οποίο χρησιμοποιείται ως κατοικία, είτε αυτό είναι ακίνητο, είτε βρίσκεται σε κίνηση. Συνεπώς, όταν οι έρευνες γίνονται στους ανωτέρω χώρους κατά τη διάρκεια προανάκρισης, υπόκεινται στους περιορισμούς και τις διατυπώσεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (άρθρα 253 και επόμενα). Η είσοδος του αστυνομικού προσωπικού στους δημοσίους χώρους για εκτέλεση υπηρεσίας, είναι ελεύθερη οποιαδήποτε ώρα του 24ώρου, ενώ δημόσιος χώρος θεωρείται κάθε ανοικτός χώρος (δρόμος, πλατεία και γενικά η ύπαιθρος) και από τους κλειστούς χώρους, αυτοί που δεν εμπίπτουν στην έννοια της κατοικίας.

Γενικά, η είσοδος και ο έλεγχος ενός χώρου είναι εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα και εγκυμονεί πολλούς κινδύνους, ειδικότερα αν οι αστυνομικοί που θα ενεργήσουν δεν έχουν εκπαιδευθεί από κοινού και ο χώρος που πρόκειται να ερευνηθεί είναι άγνωστος. Θα πρέπει να συλλέγονται και να αξιολογούνται προσεκτικά τα στοιχεία που συνθέτουν την έννοια του χώρου (δημόσιος ή κατοικία), αλλά και η σκοπιμότητα εισόδου σε αυτόν, ώστε τηρουμένων των προϋποθέσεων, να μην απειλείται η νομιμότητα της αστυνομικής δράσης. Ιδιαίτερη προσοχή συνίσταται στην έρευνα οχημάτων, για το λόγο ότι θα πρέπει να είναι σαφές εάν πρόκειται για έρευνα μεταφορικού μέσου / αντικειμένου ιδιοκτησίας ή για χώρο κατοικίας. Σε κάθε περίπτωση, όπως προαναφέρθηκε, κατά την «κατ' οίκον έρευνα, πρέπει να αποφεύγεται κάθε περιττή δημοσιότητα και κάθε μη απολύτως αναγκαία ενόχληση των ενοίκων, να καταβάλλεται μέριμνα για την υπόληψή τους και διαφύλαξη των

²²² Άρθρο 253 του Κ.Π.Δ.

ατομικών μυστικών, τα οποία δεν σχετίζονται με την κατηγορούμενη πράξη και ολόκληρη η ενέργεια να διεξάγεται με κάθε ευπρέπεια και κοσμιότητα»²²³. Επίσης, η έρευνα κατοικίας κατά τις νυχτερινές ώρες υπόκεινται και σε πρόσθετους περιορισμούς σύμφωνα με το άρθρο 256 του Κ.Π.Δ., όπως επίσης και η έρευνα στο πλαίσιο ειδικών ανακριτικών πράξεων του άρθρου 254 του Κ.Π.Δ.

Θα πρέπει να ειπωθεί βέβαια, ότι δεν μπορεί κάποιος να επικαλεστεί το δικαίωμα του ασύλου για να εναντιωθεί σε επέμβαση εντός της οικίας που είναι αναγκαία για την πρόληψη ή αποτροπή δημόσιου κινδύνου (υγείας ή ζωής) ή για να συνεχίσει την παράνομή του δράση εντός της οικίας του όπου διαπράττονται σοβαρές έκνομες ενέργειες. Στις περιπτώσεις αυτές οι δημόσιοι λειτουργοί ενεργούν ανεξάρτητα από την συγκατάθεση του κατόχου της κατοικίας. Άλλωστε, η ύπαρξη κατάστασης ανάγκης, αποτελεί και λόγω άρσης του αδίκου πράξης σε κάθε έκφραση και πεδίο του δικαίου. Οι δημόσιοι υπάλληλοι που παραβιάζουν το άσυλο της κατοικίας ευθύνονται στην αποκατάσταση της μη περιουσιακής ζημιάς, ενώ τα τυχόν ανευρεθέντα που βρέθηκαν σε παράνομη κατ' οίκον έρευνα²²⁴, δικονομικά δεν μπορούν να αποτελέσουν αποδεικτικά στοιχεία.

Διαπιστώνεται λοιπόν, ότι κατά τη διεξαγωγή των ερευνών από τα αστυνομικά όργανα, υπάρχει ευρύ περιθώριο αξιολογικής κρίσης, που αφορά τη διάγνωση συνδρομής των νόμιμων προϋποθέσεων για τη διεξαγωγή τους (υπόνοια διάπραξης αξιόποινης πράξης ή κατάστασης ανάγκης), λαμβανομένων υπόψη των κρατούσων συνθηκών (τόπο, χρόνο, κ.α.) και την εξατομικευμένη συμπεριφορά του φερόμενου ως υπόπτου, χωρίς σε καμία περίπτωση τα χαρακτηριστικά να παραπέμπουν σε ρατσιστική αντιμετώπιση εκ μέρους του ερευνούντος²²⁵. Επίσης, υπάρχει και ευρύ περιθώριο διακριτικής ευχέρειας ως τον τρόπο διεξαγωγής της έρευνας, αφού πέραν των τυπικών προϋποθέσεων (γυναίκα να διενεργεί σωματική έρευνα σε γυναίκα, να παρίσταται δικαστικός λειτουργός κατά την έρευνα σε οικία κ.α.), τίθενται ως υποχρεωτικές οι γενικές ρήτρες της «ευπρέπειας», της «κοσμιότητας», της «αποφυγής περιττής δημοσιότητας και κάθε μη απολύτως αναγκαίας ενόχλησης των ενοίκων», όπως και ο σεβασμός «κατά το δυνατόν της αξιοπρέπειας του ερευνούμενου». Συνεπώς, με τη βοήθεια της αρχής της

²²³ Α. Καρράς, *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ. 475. Σχετικά το άρθρο 9 παρ. 1 του Συντάγματος & τα άρθρα 254-256 του Κ.Π.Δ.

²²⁴ Άρθρο 9 παρ. 2 του Συντάγματος.

²²⁵ 7100/25/14-δ/2014 Εγκύκλιος διαταγή «Οδηγός αντιμετώπισης αντιμετώπιση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, μισαλλοδοξίας και μη ανεκτικότητας κατά την αστυνομική δράση».

αναλογικότητας, ο αστυνομικός, ως υποκείμενο της έρευνας, αρχικά, καλείται να σταθμίσει και να διαγνώσει αφενός την προσφορότητα και αναγκαιότητα διεξαγωγής της έρευνας ως μέσο επίτευξης σκοπού δημοσίου συμφέροντος, όπως τέτοιος θεωρείται η διερεύνηση και διαλεύκανση αξιόποινης πράξης ή η αποφυγή τέλεσης αυτής ή η προστασία συνταγματικών αγαθών από κατάσταση ανάγκης. Αφετέρου, στη συνέχεια, υποχρεούται να διακρίνει την προσφορότητα και αναγκαιότητα των μεθόδων που χρησιμοποιεί, ώστε να θίγονται όσο το δυνατόν λιγότερο τα προαναφερόμενα ανθρώπινα δικαιώματα των αντικειμένων της έρευνας. Σε καμία περίπτωση η αοριστία της έννοιας της υπόνοιας ή η ευρεία διακριτική ευχέρεια των μεθόδων έρευνας δεν θα πρέπει να αποτελέσει αιτιολογική αφετηρία για καταχρηστικές πράξεις εκ μέρους των αστυνομικών δυνάμεων, οι οποίες εκφεύγουν των ορίων της νομιμότητας²²⁶.

3.4.2 Παράσταση σε δημόσιες συναθροίσεις και συγκεντρώσεις

Στο πλαίσιο της προληπτικής δράσης της Αστυνομίας, έργο των αστυνομικών είναι να παρίσταται στα δημόσια θεάματα, τις δημόσιες συναθροίσεις και συγκεντρώσεις, τις αθλητικές εκδηλώσεις, καθώς και σε εκθέσεις, εορτές, πανηγύρεις και δημόσιες αγορές²²⁷, με στόχο την τήρηση της κοινής ησυχίας και ευταξίας, την περιφρούρηση της ασφαλείας των παρισταμένων (θεατών, αθλητών, παραγόντων και λοιπών συμμετεχόντων), την εξασφάλιση της ομαλής διεξαγωγής τους, την πρόληψη πράξεων βίας κατά προσώπων ή πραγμάτων, την εξασφάλιση της άνετης προσέλευσης και αποχώρησης του κοινού και την εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας. Η παράσταση σε δημόσιες συναθροίσεις / συγκεντρώσεις είναι ένα ειδικό διοικητικό / αστυνομικό μέτρο που αποσκοπεί στην εξασφάλιση της ανεμπόδιστης και ασφαλούς συμμετοχής όσων πολιτών το επιθυμούν, στην προστασία της συνάθροισης και των συναθροιζομένων από οποιαδήποτε προσβολή, καθώς και στην αποκατάσταση της τάξης και της ασφάλειας σε συντρέχουσα

²²⁶ Λ. Κοτσάλης, *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου & Ποινικό Δίκαιο*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2014, σελ 70: Για παράδειγμα, στην απόφαση Jalloh κατά Γερμανίας, το ΕΔΔΑ δέχθηκε ότι η χρήση εμετικού φαρμάκου για την απόσπαση ποσότητας ναρκωτικών, που είχε καταποθεί από τον προσφεύγοντα, συνιστά απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, δεδομένου ότι το πειστήριο της καταποθείσας ναρκωτικής ουσίας θα μπορούσε να είχε αποκτηθεί με λιγότερο επώδυνο τρόπο, επί πλέον δε η μέθοδος που ακολουθήθηκε, δημιούργησε στον προσφεύγοντα αίσθημα φόβου και κατωτερότητας και ενείχε κίνδυνο για την υγεία του.

²²⁷ Η αστυνομική νομοθεσία εξειδικεύει την παρουσία των αστυνομικών σε αυτές, ανάλογα με το είδος της συγκέντρωσης στα άρθρα 104-106 του Π.Δ. 141/1991.

περίπτωση²²⁸. Στο πλαίσιο της παρουσίας τους, οι αστυνομικοί δύνανται να λαμβάνουν και άλλα ειδικά ή γενικά αστυνομικά διοικητικά μέτρα, καθώς και δικαστικά σε συντρέχουσα περίπτωση. Έτσι, τα αστυνομικά όργανα συγκεντρώνουν έγκαιρα πληροφορίες για τον αριθμό των θεατών που προβλέπεται να παρακολουθήσουν την εκδήλωση και το ενδεχόμενο να δημιουργηθούν επεισόδια, λαμβάνουν μέτρα τάξης (π.χ. περιορισμός κυκλοφορίας πεζών και έλεγχοι κ.α.), ασφάλειας (π.χ. έρευνες αντικειμένων και ατόμων, προσαγωγές κ.α.) και τροχαίας (π.χ. κυκλοφοριακές ρυθμίσεις, αποκλεισμοί οδών κ.α.), πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη λήξη κάθε εκδήλωσης. Όλα τα μέτρα που λαμβάνουν θα πρέπει να είναι αναγκαία, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία και σε συνεργασία με τον οργανωτή της συνάθροισης²²⁹. Επίσης, καταφεύγουν εφόσον τούτο κριθεί αναγκαίο, σε επεμβάσεις / κατασταλτικές ενέργειες, σε περίπτωση διάπραξης εγκληματικής ενέργειας κατά τη διάρκεια των δημοσίων θεαμάτων ή συγκεντρώσεων (π.χ. συλλήψεις, κατασχέσεις, έρευνες κ.α.) ή ακόμα και στη διάλυση της συγκέντρωσης / συνάθροισης, το οποίο είναι και το πιο επαχθές μέτρο καταστολής, δεδομένου ότι πλήττει την ίδια την υπόσταση του δικαιώματος, καθιστώντας το μη ασκούμενο.

Σε κάθε περίπτωση, η παρουσία των αστυνομικών στις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις, προκειμένου λάβουν τα απαραίτητα μέτρα ασφάλειας, τροχαίας και τάξης, προβλέπεται σαφώς και ρητά στο ίδιο το Σύνταγμα (άρθρο 11 παρ.2), εξειδικεύεται στον Νόμο 4703/2020 (Φ.Ε.Κ. Α'- 131/10.7.2020) και στο Π.Δ. 73/2020 (Φ.Ε.Κ. Α'- 167/7.9.2020), καθώς και στο άρθρο 130 του Π.Δ.141/191 του αστυνομικού δικαίου. Με τις διατάξεις αυτές, επιδιώκεται από τη μία η «διασφάλιση της άσκησης του δικαιώματος του συνέρχεσθαι εντός ενός θεσμικού πλαισίου λογικής, ως αντικειμενικού αναλογικού μέτρου», ώστε να προστατεύεται η δημόσια ασφάλεια και να μην διαταράσσεται υπέρμετρα η κοινωνικοοικονομική ζωή ορισμένης περιοχής, καθώς και να «διασφαλίζεται ισόρροπα η ακώλυτη άσκηση του συγκεκριμένου δικαιώματος των πολιτών», επιχειρώντας ταυτόχρονα τη σαφή «οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων της αστυνομικής αρχής στο πλαίσιο μιας έννομης τάξης που σέβεται και υπερασπίζεται τις εγγυήσεις του κράτους δικαίου»²³⁰.

²²⁸ Άρθρο 2 του Π.Δ.73/2020.

²²⁹ Άρθρο 7 του Π.Δ.73/2020.

²³⁰ Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου: «Δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις και άλλες διατάξεις». <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/dimosies-synathriseis-olo.pdf> (ανάκτηση 5-12-2022).

Καθίσταται πρόδηλο ότι η Αστυνομία καλείται από τη μία να διασφαλίσει την ακώλυτη ενάσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των συμμετεχόντων, όπως το δικαίωμα του «συνέρχεσθαι» (άρθρο 11 Συντάγματος) και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στη ζωή της χώρας (άρθρο 5 παρ.1 Συντάγματος) και από την άλλη να προστατεύσει το κοινωνικό σύνολο από τυχόν προσβολές των δικαιωμάτων τους κατά τη διεξαγωγή αυτών, λ.χ. του δικαιώματος της ελευθερίας της κίνησης (άρθρο 5 παρ.4), της προστασίας του περιβάλλοντος (άρθρο 24 Συντάγματος), καθώς και της ευταξίας, της ασφάλειας και της κοινής ησυχίας ως δημόσια κοινωνικά αγαθά που περιέχουν κι άλλα ατομικά δικαιώματα, όπως της προσωπικής ασφάλειας, της ζωής, της αξίας κ.α.. Ενδεικτικό παράδειγμα καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος του συνέρχεσθαι αποτελούν οι μικρές συγκεντρώσεις (κάτω των 500 ατόμων) που καταλαμβάνουν κεντρικές οδικές αρτηρίες του κέντρου της Αθήνας και παρακωλύουν την οδική κυκλοφορία, έχοντας ως αποτέλεσμα την παραβίαση του δικαιώματος της επαγγελματικής ελευθερίας του εμπορικού κόσμου του κέντρου²³¹. Το εν λόγω δικαίωμα βάλλεται ακόμα περισσότερο λόγω των αναταραχών που προκαλούν καθημερινές πορείες που διαταράσσουν την κοινωνικοοικονομική ζωή της πόλης. Παράλληλα, το συνεχές κλείσιμο των δρόμων του κέντρου προσβάλλει το συνταγματικό δικαίωμα του απλού πολίτη να συμμετέχει ελεύθερα στην κοινωνική και οικονομική ζωή του τόπου, αλλά και του δικαιώματός του να κινείται ελεύθερα και χωρίς περιορισμούς σε όλη την Επικράτεια, καθώς και το δικαίωμα εργασίας όλων των εργαζομένων²³², οι οποίοι αδυνατούν να έχουν πρόσβαση στην εργασία τους και να ασκήσουν αυτή απρόσκοπτα. Περαιτέρω, κάποιες πορείες και διαδηλώσεις, γίνονται πόλος έλξης εγκληματικών στοιχείων, πλήττοντας την αντίληψη της δημόσιας ασφάλειας²³³.

Όλες οι ενέργειες των αστυνομικών οργάνων θα πρέπει να συντείνουν συνδυαστικά στην εξισορροπητική διαφύλαξη όλων των εν λόγω αγαθών, με όσο το δυνατόν λιγότερη προσβολή κάποιων από αυτών και πάντα υπό προϋποθέσεις. Περιορισμοί στα ως άνω δικαιώματα τίθενται και από το ίδιο το Σύνταγμα, καθιστώντας σαφές ότι αυτά δεν είναι απόλυτα, αλλά μπορούν, όταν συντρέχουν οι νόμιμοι λόγοι, να περιοριστούν. Συγκεκριμένα, η ελεύθερη συμμετοχή στην

²³¹Άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος.

²³²Άρθρο 22 παρ. 1 του Συντάγματος.

²³³Αιτιολογική Έκθεση στην πρόταση νόμου «Άσκηση δικαιώματος συνέρχεσθαι σε υπαίθριες συναθροίσεις, εξορθολογισμός πλαισίου διαδηλώσεων και πορειών στα αστικά κέντρα». <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/a-diad-eis.pdf> (ανάκτηση 5-12-2022).

κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, δεν θα πρέπει να προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων, ούτε να παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη, ενώ το δικαίωμα του «συνέρχεσθαι» θα πρέπει να γίνεται ήσυχα και χωρίς όπλα και όχι καταχρηστικά²³⁴. Έργο λοιπόν των αστυνομικών είναι να εξασφαλίζουν τη σωστή και νόμιμη ενάσκηση των δικαιωμάτων αυτών, κατά τις προϋποθέσεις που θέτει το Σύνταγμα, αλλά και να μεριμνούν, ώστε να μη θίγονται ταυτόχρονα άλλα δικαιώματα.

Η υφιστάμενη νομοθεσία επιχειρεί να συμπεριλάβει εξαντλητικά εκτενή περιπτωσιολογία της αστυνομικής παρουσίας και δράσης στις συναθροίσεις, έτσι ώστε να μην αφήνονται ευρεία περιθώρια διακριτικής ευχέρειας και εκτίμησης στον δρώντα αστυνομικό. Μάλιστα, στο πλαίσιο της ορθής αξιολόγησης περιπτώσεων, χαρακτηριστικών και συντρεχουσών συνθηκών των συναθροίσεων / συγκεντρώσεων και στοχεύοντας στην ενιαία, ομοιόμορφη και πρωτίστως νόμιμη διαχείριση ανάλογων περιστατικών, από το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη εκδόθηκε και δημοσιεύθηκε το Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης Δημοσίων Υπαίθριων Συναθροίσεων²³⁵, τον Ιανουάριο του 2021. Παρά ταύτα, όπως θα δούμε παρακάτω, το περιθώριο διακριτικής δράσης παραμένει εκτενές, καθιστώντας αναγκαία της επίκληση των γενικών αρχών δικαίου, κυρίως δε της αρχής της αναλογικότητας. Ιδιαίτερη πρακτική αλλά κυρίως νομική σημασία για τα όρια της αστυνομικής δράσης και τις προϋποθέσεις νομιμότητας αυτής, έχουν οι σχετικοί ορισμοί που τίθενται στη νομοθεσία, όπου διακρίνεται σαφώς η δημόσια από την ιδιωτική συγκέντρωση, καθώς και η υπαίθρια δημόσια από την δημόσια συνάθροιση / συγκέντρωση σε κλειστό χώρο, καθώς επίσης, και οι όροι «διατάραξη», «διάλυση», «απαγόρευση» και «περιορισμός» της συγκέντρωσης / συνάθροισης.

α) Δημόσια ή ιδιωτική συγκέντρωση, σε υπαίθριο ή κλειστό χώρο

Ενώ η Αστυνομία εξουσιοδοτείται αλλά και υποχρεούται να παρίσταται στις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις από το ίδιο το Σύνταγμα, δεν είναι επιτρεπτή η παρουσία αστυνομικών δυνάμεων σε δημόσιες συναθροίσεις κλειστού χώρου, εκτός

²³⁴ Άρθρο 25 παρ. 3 του Συντάγματος: «η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται»,

²³⁵ Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης των δημοσίων υπαίθριων συναθροίσεων, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, Αθήνα, 2021, (στο https://www.minocp.gov.gr/file/2021/01/27012021-ethniko_sxedio2.pdf ανάκτηση την 21-11-2022).

εάν υπάρξει σχετικό αίτημα από τους οργανωτές αυτής²³⁶, προκειμένου να μην πληγεί το θεμελιώδες δικαίωμα του απαραβίαστου της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Στην περίπτωση δε των ιδιωτικών συγκεντρώσεων²³⁷, για την είσοδο και παρουσία σε αυτές, ισχύουν τα περί κατ' οίκον έρευνας, δεδομένου ότι αυτές τελούνται μόνο σε κλειστό ιδιωτικό χώρο και όχι δημόσιο. Ωστόσο, εξωτερικά όλων των συγκεντρώσεων, υποχρεούται κατά τον ίδιο τρόπο με τις υπαίθριες συγκεντρώσεις, να μεριμνήσει για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων, προς διασφάλιση των ίδιων αγαθών. Ως απόρροια, βέβαια, της συνταγματικής διάταξης περί άοπλης και ήσυχης συνάθροισης, στην περίπτωση που στον κλειστό χώρο της συνάθροισης λαμβάνει χώρα σοβαρή διατάραξη της τάξεως ή διαπράττονται αξιόποινες πράξεις, η Αστυνομία μπορεί να επεμβαίνει αυτεπάγγελτα για να αποκαταστήσει την τάξη ή να συλλάβει τους δράστες²³⁸.

β) Βεβαίωση παραβάσεων - συλλήψεις

Όλες οι ενέργειες θα πρέπει να γίνονται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε κατά το δυνατό, να μη διαταράσσεται η ησυχία των συμμετεχόντων και η ομαλή διεξαγωγή της εκδήλωσης, αποφεύγοντας παράλληλα κάθε εξεζητημένη ενέργεια, που μπορεί να προκαλέσει δυσμενείς κρίσεις ή εκδηλώσεις των παρευρισκομένων. Επίσης, η βεβαίωση των παραβάσεων πρέπει να γίνεται, κατά προτίμηση, μετά τη λήξη του θεάματος, εκτός αν υπάρχει κίνδυνος να χαθούν τα ίχνη της πράξης ή να διαφύγει ο δράστης²³⁹. Ειδικούς περιορισμούς θέτει ο νομοθέτης για τη σύλληψη δράστη στο πλαίσιο του αυτοφώρου, για πράξη που τελείται κατά τη διάρκεια τέτοιων περιστάσεων, καίτοι ισχύει το άρθρο 275 παρ. 1 του Κ.Π.Δ., το οποίο κάνει λόγο για υποχρέωση σύλληψης σε περίπτωση αυτοφώρων πλημμελημάτων. Συγκεκριμένα, ορίζεται ότι, σε περίπτωση σοβαρών επεισοδίων, «όταν πρόκειται για αυτόφωρο έγκλημα, θα πρέπει να αποφεύγεται η σύλληψη του δράστη όταν αυτό είναι ασήμαντο πλημμέλημα και απειλείται από τη σύλληψη η διατάραξη της τάξης και η πρόκληση σοβαρότερων αξιόποινων πράξεων»²⁴⁰. Κι αυτό γιατί, όταν το πρόσωπο που πρέπει να συλληφθεί βρίσκεται μέσα σε πλήθος ή σε ομάδα που είναι σε ευθυμία

²³⁶Σ. Βλαχόπουλος, *Θεμελιώδη δικαιώματα*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2017, σελ. 443.

²³⁷Άρθρο 129 παρ.3 εδαφ. β' του Π.Δ.141/1991 «*Ιδιωτικές είναι οι συναθροίσεις που γίνονται σε κλειστό χώρο και στις οποίες μπορούν να προσέρχονται μόνο ατομικά προσκαλούμενα πρόσωπα*».

²³⁸Άρθρο 130 παρ. 2 εδαφ. γ' του Π.Δ.141/1991.

²³⁹Άρθρο 104 παρ. 3 του Π.Δ.141/1991.

²⁴⁰Άρθρου 119 εδαφ. ε' του Π.Δ. 141/1991.

ή κάτω από συνθήκες ή περιστάσεις που πιθανολογούν την εξέγερση του πλήθους εναντίον των αστυνομικών που επιχειρούν τη σύλληψη, εφόσον δεν υπάρχει κίνδυνος απόδρασης ή εξαφάνισης του δράστη, πρέπει να αναβάλλεται η σύλληψη. Στην περίπτωση αυτή, γίνεται η διαδικασία ταυτοποίησης των στοιχείων του δράστη, καθόσον από την αστυνομική επέμβαση σε ένα εξαγριωμένο πλήθος, θα μπορούσε να κινδυνεύσει το σημαντικότερο έννομο αγαθό, αυτό της ζωής ακόμη και τρίτων, ενώ αμέσως μετά, σε πρόσφορο χρόνο, πραγματοποιείται η σύλληψη.

γ) Απαγόρευση και περιορισμός υπαίθριων συναθροίσεων

Το ίδιο το Σύνταγμα δίνει την αρμοδιότητα στην Αστυνομία να απαγορεύει τις υπαίθριες συναθροίσεις στην περίπτωση που «επίκειται σοβαρός κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια ή απειλείται σοβαρή διατάραξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής», κατόπιν αιτιολογημένης απόφασης. Οι έννοιες αυτές επιδέχονται ευρείας ερμηνείας και αξιολογικής κρίσης. Για το λόγο αυτό, το έχον την αποφασιστική αρμοδιότητα όργανο της Διοίκησης (Γενικός Αστυνομικός Διευθυντής ή άλλος) έχει τη διακριτική ευχέρεια, εφόσον αξιολογήσει τις περιστάσεις (αριθμός συμμετεχόντων, περιοχή, βαθμός επικινδυνότητας, λοιπές συνθήκες), να αποφανθεί εάν επίκειται ο παραπάνω κίνδυνος, ανατρέχοντας στις εξειδικεύσεις του άρθρου 8 του Π.Δ.73/2020²⁴¹ και να αποφασίσει ειδικώς και αιτιολογημένα. Πρόδηλο είναι πως το δυσμενές διοικητικό μέτρο της απαγόρευσης, θα πρέπει, βάσει συγκεκριμένων στοιχείων, να είναι το πλέον κατάλληλο και αναγκαίο σε σχέση με τυχόν άλλα πρόσφορα μέτρα όπως λ.χ. ο περιορισμός της συγκέντρωσης.

Ομοίως, με αιτιολογημένη απόφαση του ίδιου του οργάνου, βάσει συγκεκριμένων στοιχείων που το επιβάλλουν ως αναγκαίο, δύναται να περιοριστεί υπαίθρια συγκέντρωση / συνάθροιση με συγκεκριμένα μέσα, που ορίζονται ρητά αλλά όχι εξαντλητικά, στο άρθρο 9 παρ. 3 του Π.Δ. 73/2020, όπως διάταξη αστυνομικών δυνάμεων, φορητά μέσα σήμανσης της κυκλοφορίας και οριοθέτησης

²⁴¹(α) Επαπειλείται σοβαρός κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια, λόγω ιδιαιτέρως πιθανής διάπραξης σοβαρών εγκλημάτων ιδίως κατά της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας, της ιδιοκτησίας και της πολιτειακής εξουσίας, (β) απειλείται σοβαρή διατάραξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής σε ορισμένη περιοχή, η οποία θεωρείται ότι συντελείται ιδίως όταν εξαιτίας της συνάθροισης απειλείται η κοινή ειρήνη ή τίθεται σε σοβαρό κίνδυνο η ασφάλεια των συγκοινωνιών ή η λειτουργία υποδομών ζωτικής σημασίας ή άλλων κοινωφελών εγκαταστάσεων ή παρακωλύεται σημαντικά ο εφοδιασμός της χώρας ή μιας περιοχής με αγαθά πρώτης ανάγκης όπως υγειονομικό υλικό, φάρμακα, καύσιμα, κ.λπ., (γ) πρόκειται για δημόσια υπαίθρια συνάθροιση ο σκοπός της οποίας αντιτίθεται προς το σκοπό ήδη προγραμματισμένης, γνωστοποιηθείσας και μη απαγορευθείσας συνάθροισης που πραγματοποιείται ή βρίσκεται σε εξέλιξη στην ίδια περιοχή ή εγγύς της ίδιας περιοχής και κατά το ίδιο χρονικό διάστημα.

του χώρου, κιγκλιδώματα, μεταλλικοί φραγμοί ή φραγμοί με οχήματα και «άλλα πρόσφορα μέσα». Διαπιστώνεται στην περίπτωση αυτή πως η διακριτική ευχέρεια των αστυνομικών οργάνων έγκειται όχι μόνο στην απόφαση περιορισμού της ελεύθερης ενάσκησης του δικαιώματος του «συνέρχεσθαι», αλλά και στην επιλογή του κατάλληλου και αναγκαίου μέσου περιορισμού, λαμβάνοντας υπόψη τις κρατούσες συνθήκες. Λογική αφετηρία του περιορισμού είναι η εκτίμηση ότι η δημόσια υπαίθρια συνάθροιση ενδέχεται να περιορίσει του πολίτες ή ακόμα και να αποκλείσει ουσιαστικά τη δυνατότητα χρήσης από αυτούς κοινόχρηστων χώρων, μεταφορικών μέσων και κοινωφελών εγκαταστάσεων, έτσι ώστε να προκαλέσει δυσανάλογη διατάραξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής, σε σχέση με την ανεκτή διατάραξη που θα προκαλούσε η άσκηση του δικαιώματος του συνέρχεσθαι, σε βαθμό που το δικαίωμα να ασκείται καταχρηστικά²⁴².

δ) Διάλυση συγκέντρωσης / συνάθροισης

«Διάλυση είναι η διακοπή της διεξαγωγής δημόσιας υπαίθριας συνάθροισης και η εκούσια ή μη απομάκρυνση των συναθροισθέντων, κατόπιν προφορικής ή γραπτής διαταγής της παριστάμενης αστυνομικής αρχής προς τους συμμετέχοντες στη συνάθροιση να απομακρυνθούν»²⁴³. Η διάλυση μαζί με την απαγόρευση αποτελούν, όπως προείπαμε, τα πλέον επαχθή δυσμενή διοικητικά μέτρα των αστυνομικών δυνάμεων, αφού πλήττουν την ίδια την υπόσταση του θεμελιώδους δικαιώματος του «συνέρχεσθαι». Η διάλυση συντελείται με μέσα άμεσου καταναγκασμού και συγκεκριμένα με υλικές ενέργειες, ακόμα και τη χρήση υλικής βίας. Για το λόγο αυτό, οι προϋποθέσεις που τίθενται από τη νομοθεσία είναι ρητές και σαφείς²⁴⁴. Ειδικότερα, η διάλυση μιας εν εξελίξει υπαίθριας δημόσιας συνάθροισης είναι επιτρεπτή, μόνο όταν τελείται ενώ είχε απαγορευθεί ή δεν τηρούνται οι περιορισμοί που τέθηκαν σε αυτήν ή δεν έχει προηγουμένως γνωστοποιηθεί στις αρχές κατά τα ισχύοντα ή όταν μετατρέπεται σε βίαιη (επιθέσεις κατά προσώπων, εμπρησμοί, φθορές δημόσιας ή ιδιωτικής περιουσίας, βιαιοπραγίες κατά της αστυνομικής δύναμης) ή ένοπλη (αυτοσχέδιοι εκρηκτικοί και εμπρηστικοί μηχανισμοί, φωτοβολίδες, αιχμηρά αντικείμενα). Συνεπώς, διαλύεται όταν

²⁴²Οπ.π. (υποσημ. 230).

²⁴³Άρθρο 2 του Ν. 4703/2020.

²⁴⁴Άρθρο 9 του Ν. 4703/2020 και άρθρο 10 του Π.Δ. 73/2020.

αντιτίθεται στη συνταγματική επιταγή περί ήσυχης και άοπλης συνάθροισης και θέτει σε άμεσο κίνδυνο αγαθά όπως η ζωή, η περιουσία και η ασφάλεια.

Όπως κάθε μέσο άμεσου καταναγκασμού, έτσι και η διάλυση, τελεί υπό προϋποθέσεις και περιορισμούς. Έτσι, θα πρέπει να υπάρχει η προειδοποίηση των συμμετεχόντων προς συμμόρφωση και αποκατάσταση της νομιμότητας της συνάθροισης, η ανακοίνωση της απόφασης διάλυσης και της υποχρέωσης εκούσιας απομάκρυνσης των συμμετεχόντων, καθώς και η ταυτόχρονη ανακοίνωση της ανάλογης προθεσμίας. Εν συνεχεία, εφόσον εξαντληθούν τα περιθώρια της εκούσιας και ήσυχης απομάκρυνσης, ακολουθεί η ρητή εντολή για διάλυση από τον επικεφαλής της αστυνομικής δύναμης²⁴⁵. Προς επίτευξη της διάλυσης, οι αστυνομικές δυνάμεις δύνανται να χρησιμοποιούν «τα πλέον πρόσφορα, αναγκαία και ανάλογα προς την περίπτωση νόμιμα μέσα», ενώ όλες οι ενέργειές τους θα πρέπει να είναι σύμφωνες με τις αρχές της νομιμότητας και της αναλογικότητας και να διακόπτονται άμεσα με την εξάλειψη του λόγου που επέβαλε την εκδήλωσή τους. Διαπιστώνουμε ότι ο νομοθέτης κάνει ρητή αναφορά στην αρχή της αναλογικότητας, αξιώνοντας από τον δρώντα αστυνομικό την απόλυτη εξισοροποιητική δράση του και επιδιώκοντας την οριοθέτηση των βίαιων υλικών ενεργειών και μέσων από αυτόν. Τέτοια μέσα αποτελούν η κάθε μορφή νόμιμης αστυνομικής βίας όπως είναι η χρήση σωματικής βίας ή αστυνομικής ράβδου ή δακρυγόνων κ.α.

Σε κάθε περίπτωση, η αστυνομική δράση για την αποκατάσταση ή την αποτροπή του κινδύνου διασάλευσης της δημόσιας τάξης πρέπει να εκδηλώνεται μόνο όταν υφίσταται πραγματική και αναπότρεπτη ανάγκη, το εύρος και η έντασή της να περιορίζεται στον απολύτως αναγκαίο βαθμό, να διακόπτεται άμεσα εφόσον εκλείψουν οι λόγοι που επέβαλαν την εκδήλωσή της, να διέπεται από τις αρχές της αναλογικότητας, μετριοπάθειας και επιείκειας και να περιλαμβάνει τα απαραίτητα στοιχεία ευαισθησίας και ανθρωπισμού. Απαραίτητη είναι η αποφυγή από πλευράς αστυνομικής δύναμης οποιασδήποτε πράξης ή συμπεριφοράς που θα μπορούσε να εννοηθεί ως απρεπής, προσβλητική ή απαξιοτική και να αποτελέσει αφορμή για

²⁴⁵Για παράδειγμα, στην υπόθεση *Ataykayakatá Τουρκίας* (22 Ιουλίου 2014) σχετικά με τον θάνατο του γιου του προσφεύγοντος, που προκλήθηκε από ρίψη δακρυγόνων από την αστυνομία κατά τη διάρκεια παράνομης διαδήλωσης, ως αποτέλεσμα υπέρμετρης χρήσης βίας, το Δικαστήριο έκρινε ότι κανένα στοιχείο δεν προέκυπτε ότι η χρήση φονικής βίας κατά του γιου του προσφεύγοντος ήταν απολύτως αναγκαία και αναλογική ή ότι η αστυνομία είχε μεριμνήσει δεόντως ώστε να βεβαιωθεί ότι κάθε κίνδυνος για την ανθρώπινη ζωή είχε ελαχιστοποιηθεί. Βλ. *Θεματικό Δελτίο – Χρήση βίας στην αστυνόμευση διαδηλώσεων*, Ε.Δ.Δ.Α., 2021 (στο https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Force_demonstrations_ELL.pdf (ανάκτηση 28-11-2022)).

αντίδραση και αντιπαράθεση. Γενικά, θα πρέπει να επιλέγεται η πλέον διακριτική αστυνομική προσέγγιση αποκλιμάκωσης οποιασδήποτε έντασης ή διατάραξης, ακολουθώντας τρία διαδοχικά στάδια. Του διαλόγου, της αποκλιμάκωσης και της δυναμικής επέμβασης. Κύριος στόχος είναι η αστυνομική παρέμβαση να είναι αποτελεσματική στα δύο πρώτα στάδια και στην περίπτωση που τούτο δεν επιτευχθεί, τότε η δυναμική επέμβαση να είναι άμεση, στοχευμένη στην αιτία της διατάραξης, αποτελεσματική, να διαρκεί τον απολύτως αναγκαίο χρόνο και να γίνεται με τα πλέον κατάλληλα και αναγκαία μέσα.

3.4.3 Προσαγωγή υπόπτων και εξακρίβωση στοιχείων

Σύμφωνα με το αστυνομικό δίκαιο²⁴⁶ «η προληπτική ενέργεια αποτελεί το πρώτιστο καθήκον της Ελληνικής Αστυνομίας» και στο πλαίσιο αυτό, οι αστυνομικοί δύνανται να «οδηγούν στο αστυνομικό κατάστημα για εξέταση άτομα, τα οποία στερούνται στοιχείων αποδεικτικών της ταυτότητάς τους ή τα οποία, εξαιτίας του τόπου, του χρόνου, των περιστάσεων και της συμπεριφοράς τους δημιουργούν υπόνοιες διάπραξης εγκληματικής ενέργειας»²⁴⁷. Παράλληλα, «σε περίπτωση διάπραξης οποιουδήποτε εγκλήματος, η Ελληνική Αστυνομία οφείλει να επιλαμβάνεται, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, για τη βεβαίωσή του, τη συλλογή των αποδείξεων και πειστηρίων, την αναζήτηση και σύλληψη του δράστη και την παράδοσή του στην αρμόδια δικαστική αρχή. Προς τούτο, δύναται η Αστυνομία να προσκαλεί ή να προσάγει για εξέταση στα αστυνομικά καταστήματα, τα άτομα, για τα οποία υπάρχουν σοβαρές υπόνοιες ότι ενέχονται στη διάπραξη του εγκλήματος». Η προσαγωγή του υπόπτου στο αστυνομικό κατάστημα συνιστά εξ' ορισμού ένα επαχθές καταναγκαστικό μέτρο, που επιδρά στην ελευθερία κίνησης του πολίτη, καθόσον το άτομο τίθεται υπό τη φυσική εξουσία του αστυνομικού, πολλές φορές μάλιστα με δέσμευση. Η όλη διαδικασία των προσαγωγών θα πρέπει να συνδυάζεται με προσήλωση στον σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και στα ατομικά δικαιώματα του πολίτη, καθόσον, ακόμα και η πρόληψη και δίωξη του εγκλήματος, δεν επιτρέπεται να γίνεται έναντι οποιουδήποτε τιμήματος.

Η επίδειξη δελτίου αστυνομικής ταυτότητας θα έπρεπε, κατ' αρχήν, να απαλλάσσει τον ελεγχόμενο από το ενδεχόμενο προσαγωγής για πρόσθετη

²⁴⁶ Άρθρα 93 και 95 του Π.Δ. 141/1991.

²⁴⁷ Άρθρο 74 παρ. 15 περ. θ' του Π.Δ.141/1991.

εξακρίβωση στοιχείων, αφού το αντίθετο επιτρέπεται μόνο αν η συμπεριφορά του (και όχι απλώς ο τόπος, ο χρόνος ή οι περιστάσεις) κινεί υπόνοιες διάπραξης εγκληματικής ενέργειας²⁴⁸. Ο υψηλός βαθμός εγκληματικότητας σε κάποια περιοχή δικαιολογεί την αύξηση της αστυνόμευσης αυτής και την αστυνομική επέμβαση, εφόσον παρουσιάζεται η παραμικρή εξατομικευμένη ένδειξη, χωρίς ωστόσο να επιτρέπει την αντιμετώπιση όλων των πολιτών που βρίσκονται τυχαία εκεί ως υπόπτων. Οι αστυνομικοί δεν πρέπει να συνδέουν την έννοια του υπόπτου διάπραξης εγκληματικής πράξης με τυχόν προκαταλήψεις για το χρώμα, το φύλο, την εθνική καταγωγή, την ιδεολογία και τη θρησκεία, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ηλικία, την αναπηρία, την οικογενειακή κατάσταση, την οικονομική και κοινωνική θέση ή άλλο διακριτικό στοιχείο του πολίτη, αλλά με αποκλειστικά εξατομικευμένες ενδείξεις που προκύπτουν από τη συμπεριφορά του. Γι αυτό και δεν επιτρέπεται να προσάγονται άτομα και μάλιστα δεσμευόμενα, όταν η προηγούμενη συμπεριφορά τους δεν δημιουργεί υπόνοιες ή δεν συνδέεται αιτιωδώς με διάπραξη εγκλήματος. Τέλος, οι νομίμως προσαγόμενοι θα πρέπει να παραμένουν στο αστυνομικό κατάστημα κατά τον απολύτως αναγκαίο χρόνο²⁴⁹.

Όπως προείπαμε και στην περίπτωση των ερευνών, ο όρος «υπόνοια διάπραξης» φέρει μεγάλη αξιολογική κρίση και εκτίμηση και θα πρέπει να στηρίζεται σε ειδικά στοιχεία, τα οποία να είναι επαρκή και πρόσφορα να δικαιολογήσουν κατά τον νόμο την προσαγωγή. Είναι έννοια αναπόσπαστα συνδεδεμένη με το πρόσωπο εκείνου, στον οποίο παρέχεται από τον νόμο το δικαίωμα να την αξιολογεί, δηλαδή του επιληφθέντα αστυνομικού και δεν περιέχεται σε κανένα νομικό κείμενο. Γίνεται ωστόσο δεκτό ότι, υπόνοια είναι η πιθανολογική κρίση κάποιου (αρμοδίου) προσώπου, ο επαγωγικός του συμπερασμός περί τέλεσης εγκλήματος, στην οποία κρίση ή συμπερασμό καταλήγει με τη δεδομένη ψυχολογική του συγκρότηση, αξιολογώντας τις υφιστάμενες ενδείξεις²⁵⁰. Τον κίνδυνο της παράνομης προσαγωγής λόγω λανθασμένης εκτίμησης επιδιώκει να αποτρέψει η ρύθμιση του άρθρου 5 §1 περ. (γ) της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων²⁵¹ του

²⁴⁸ Άρθρο 74 του Π.Δ. 141/1991.

²⁴⁹ Εγκύκλιος Διαταγή ό.π. (υποσημ. 219) και υπ' αριθμ. 717/4/16344 από 20-5-2013 έγγραφο ΥΠΤΠ (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/67715b2c-ec81-4f0c-ad6a-476a34d732bd/8076693.pdf> ανάκτηση 28-11-2022).

²⁵⁰ Ν. Λίβος. *Η δικονομική θέση των καθ' ών υφίστανται υπόνοιες περί τέλεσως εγκλήματος*, Ποιν. Χρ. ΜΕ, σελ. 1103επ στην Εγκύκλιος Διαταγή ό.π. (υποσημ. 219).

²⁵¹ Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, άρθρο 5 «Το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια», στο https://www.echr.coe.int/documents/convention_ell.pdf (ανάκτηση την 25-11-2022).

Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), με την οποία εισάγεται αντικειμενικό κριτήριο για το μέτρο της προσαγωγής, καθώς ορίζεται, ότι προκειμένου μια προσαγωγή να είναι νόμιμη, χρειάζεται λογικά δεδομένα που να δείχνουν ότι η προσαγωγή είναι το «αναγκαίο μέσο για να εμποδίσει τη διάπραξη αδικήματος ή τη δραπετεύση του υπόπτου».

Όπως αναφέρθηκε, κατά την προσαγωγή, θίγεται το θεμελιώδες δικαίωμα της ελευθερίας της κίνησης του προσαγόμενου, ωστόσο ο τρόπος, οι λοιποί μέθοδοι ελέγχου αυτού και οι συνθήκες υπό τις οποίες πραγματοποιείται, σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να θίγουν άλλα δικαιώματα, όπως η αξία και αξιοπρέπειά του. Για τον λόγο αυτό, ο προσαγόμενος δεν θα πρέπει να δεσμεύεται, αλλά να συνοδεύεται σε κατάλληλη απόσταση από τον αστυνομικό, ενώ συνίσταται να αποφεύγεται η πεζή μετακίνηση στο αστυνομικό κατάστημα, αλλά να ζητείται πάντα συνδρομή ανάλογης μηχανοκίνητης μονάδας. Η δέσμευση με χειροπέδες θα πρέπει να γίνεται μόνο όταν η προηγούμενη διαγωγή ή συμπεριφορά του ατόμου δημιουργεί υπόνοια φυγής²⁵² ή δεν μπορούν να αποτραπούν με άλλον τρόπο οι κίνδυνοι που προκαλεί ο προσαγόμενος στον εαυτό του ή σε άλλους. Θα πρέπει δηλαδή η δέσμευση, ως αστυνομικό μέσο καταναγκασμού, να είναι το απολύτως πρόσφορο και αναγκαίο μέσο για την επίτευξη του σκοπού της προσαγωγής και δεν ενδείκνυται στην περίπτωση που η πιθανότητα της απόδρασης αντιμετωπίζεται με άλλο ηπιότερο μέσο (π.χ. αυξημένη επιτήρηση)²⁵³. Απλά «αρνητική» συμπεριφορά των ελεγχομένων, η οποία εξηγείται από το στοιχειώδες ένστικτο αυτοσυντήρησης, δεν συνιστά λόγο δέσμευσης.

Βάσει των ίδιων αρχών, θα πρέπει να αξιολογείται και ο απολύτως αναγκαίος χρόνος για την ολοκλήρωση της διαδικασίας της προσαγωγής, σε διαφορετική περίπτωση, οποιαδήποτε υπέρβαση του χρόνου αυτού θα μπορούσε να στοιχειοθετήσει ποινικό αδίκημα (κατακράτηση παρά το Σύνταγμα κ.λπ.). Ο αστυνομικός θα πρέπει να κοινοποιεί στον προσαγόμενο τον εκτιμώμενο χρόνο περαίωσης της διαδικασίας, κάτι που επιβάλλεται από την επιταγή του σεβασμού της προσωπικότητάς του. Επίσης, η συμπεριφορά του προς αυτόν θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από προσήνεια, μετριοπάθεια, επιείκεια και ευγένεια, ενώ οι αρμόδιοι

²⁵²Άρθρο 119 περ. δ', του Π.Δ. 141/1991.

²⁵³Για παράδειγμα, στην υπόθεση Μπέκου και Κουτρόπουλου κατά Ελλάδος, οι προσφυγόντες κατέθεσαν ότι υπήρξαν θύματα αστυνομικής βίας, σωματικής και λεκτικής, κατά τη διάρκεια της προσαγωγής τους στο πλαίσιο της σύλληψής τους για απόπειρα κλοπής, καθώς και η μεταχείριση που είχαν από το αστυνομικά όργανα ήταν απάνθρωπη, εξευτελιστική και έθεσαν σε κίνδυνο την ζωή τους, καθόσον οι αστυνομικοί που τους προσήγαγαν, τους χτύπησαν με την αστυνομική ράβδο ενώ τους οδηγούσαν στο αστυνομικό τμήμα. Βλ. Υπόθεση Μπέκου και Κουτρόπουλου κατά Ελλάδος, 13/12/2005 (Αριθμός Προσφυγής 15250/02) στο <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4ca4564d2>, (ανάκτηση 28-11-2022).

αστυνομικοί οφείλουν να επιδεικνύουν προθυμία ενημέρωσης και αιτιολόγησης των ενεργειών τους στον προσαγόμενο.

Επιπλέον, συχνά η προσαγωγή συνοδεύεται και από άλλες αστυνομικές ενέργειες, όπως π.χ. έρευνες, ενώ μπορεί να οδηγήσει και σε δικαστικές ενέργειες, στην περίπτωση που αποδειχθεί η διάπραξη συγκεκριμένου αδικήματος από τον προσαγόμενο (π.χ. σύλληψη, κατάσχεση κ.α.). Αυτονόητο είναι σε όλες τις περιπτώσεις ότι, κατά την εκτίμηση της υπόνοιας διάπραξης αδικήματος που καθιστά τον προσαγόμενο ύποπτο, στην επιλογή των μέσων που χρησιμοποιεί ο αστυνομικός, στον χρόνο περαίωσης του εν λόγω μέτρου και στην συμπεριφορά του αστυνομικού, αναγκαία είναι η εφαρμογή του μοτίβου της αναλογικότητας που αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο²⁵⁴.

3.4.4 Χρήση υλικής ή άυλης βίας – χρήση όπλων

Η Ελληνική Αστυνομία αποτελεί τον κύριο εκφραστή του όρου «δημόσια ένοπλη δύναμη», δηλαδή είναι ο δημόσιος φορέας εκείνος που, βάσει νόμου, είναι αρμόδιος να ασκεί υλική και ψυχολογική βία, ακόμη και με τη χρήση όπλων. Η βία αποτελεί μέσο της αστυνομικής δράσης, συνιστώντας κατά περίπτωση μέσο διοικητικού καταναγκασμού σε πράξη ή άμεσου καταναγκασμού σε περίπτωση ανάγκης και δύναται να εμπεριέχεται σε όλες τις μορφές των αστυνομικών ενεργειών.

Η χρήση βίας κατά τρίτου στην ελληνική έννομη τάξη είναι κατ' αρχήν πράξη παράνομη από οποιονδήποτε και εάν προέρχεται. Σωματική βία αποτελεί η «περιαγωγή του άλλου σε κατάσταση αναισθησίας ή ανικανότητας για αντίσταση με υπνωτικά ή ναρκωτικά ή ανάλογα μέσα»²⁵⁵. Μπορεί να είναι απόλυτη, όταν δεν αφήνει στον εξαναγκαζόμενο περιθώριο αυτόβουλης ενέργειας ή εξαναγκάζουσα, όταν υπάρχει βουλευτική κυριαρχία του δρώντος στις σωματικές του κινήσεις, αλλά η βούλησή του αποτελεί προϊόν ψυχολογικού καταναγκασμού που ασκήθηκε από τρίτο²⁵⁶. Στον τελευταίο όρο υπάγεται τόσο η ψυχοσωματική, όσο και η καθαρά ψυχολογική βία, δηλαδή η απειλή²⁵⁷. Δύναται δε να είναι είτε ανόργανη, κατά την οποία δεν χρησιμοποιούνται πρόσθετα μέσα πέραν της σωματικής δύναμης ή του λόγου του υπαιτίου, είτε ενόργανη, όταν γίνεται με τη χρήση μηχανικών, χημικών ή άλλων μέσων ή αντικειμένων που μπορεί να επιφέρουν το αποτέλεσμα της

²⁵⁴ Βλ. σελ. 28

²⁵⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 13 του Π.Κ..

²⁵⁶ Ζ. Παπαϊωάννου Ζωή, όπ.π. (υποσημ. 64), σελ. 147.

²⁵⁷ Που προβλέπεται και τιμωρείται στο άρθρο 333 του Π.Κ.

σωματικής βίας. Η νομική και ηθική απαξία της βίας έγκειται στο γεγονός ότι αποτελεί πράξη διακινδύνευσης του υπέρτατου αγαθού της ζωής²⁵⁸, η οποία αποτελεί την προϋπόθεση όλων των θεμελιωδών δικαιωμάτων και γι αυτό αποτελεί την υπέρτατη αξία²⁵⁹, την οποία επιβάλλεται να διαφυλάττουν οι αστυνομικοί υπάλληλοι. Το δικαίωμα της ζωής έχει πάντα προβάδισμα έναντι των υπολοίπων δικαιωμάτων, δεν μπορεί να «σταθμιστεί» με αυτά και εξαιρείται οποιασδήποτε ιεράρχησης. Επίσης, η βία μπορεί να προκαλέσει σωματικές βλάβες και στην περίπτωση αυτή, απειλείται το αγαθό της σωματικής ακεραιότητας, δηλαδή το ανέπαφο της ακεραιότητας του σώματος και το ανέπαφο της υγείας του ανθρώπου, καθώς και η ευεξία, με την έννοια της φυσιολογικής λειτουργίας των οργάνων το σώματος²⁶⁰. Πρόκειται για έννομο αγαθό, δηλαδή αγαθό που φέρει μία ηθική και κοινωνική αξία, η οποία προστατεύεται από το νόμο με ποινικές κυρώσεις²⁶¹.

Εξαιρετική περίπτωση επιτρεπτής βίας είναι η αστυνομική βία. Η χρήση βίας από αστυνομικούς αποτελεί νόμιμη βία, δεδομένου ότι, ως φορέας δημόσιας εξουσίας και βάσει της αρχής της νομιμότητας, έχει ανάλογη δοτή αρμοδιότητα από τον νόμο. Ωστόσο, ο ίδιος ο νόμος, αλλά και οι γενικές αρχές δικαίου, κυρίως η αρχή της αναλογικότητας με τα υποστοιχεία της, θέτουν τις προϋποθέσεις και τα όρια αυτής, έτσι ώστε, λαμβανομένων υπόψη συγκεκριμένων κριτηρίων, να μην εκφεύγει από τα όρια της νομιμότητας. Έτσι, οι αστυνομικοί νομιμοποιούνται να χρησιμοποιούν σωματική ή ψυχολογική βία, ανόργανη (π.χ. όταν απωθείται το πλήθος κατά τη διάλυση μιας συγκέντρωσης) ή ενόργανη (π.χ. αστυνομική ράβδος, δακρυγόνα, πυροβόλα όπλα κ.α.). Συνεπώς, ο άδικος και ποινικά κολάσιμος χαρακτήρας της βίας αίρεται υπό προϋποθέσεις, όταν υποκείμενο είναι ο αστυνομικός, αφού η βία αποτελεί μέσο εκπλήρωσης της αποστολής του. Σωρευτικές προϋποθέσεις είναι να ασκείται κατ' εξαίρεση και όχι κατά κανόνα, να είναι επιτρεπτή από τον νόμο και να τηρείται απαρέγκλιτα η αρχή της αναλογικότητας, με τα υποστοιχεία προσφορότητας και της αναγκαιότητας.

Η χρήση υλικής και συγκεκριμένα ένοπλης βίας, αποτελεί την πιο ακραία μορφή βίας εκ μέρους των αστυνομικών, αφού απειλεί άμεσα όπως αναφέρθηκε το αγαθό της ζωής. Γι αυτό και ο νομοθέτης θεσπίζει ειδικώς τις προϋποθέσεις νόμιμης

²⁵⁸ Άρθρο 5 παρ. 2 του Συντάγματος.

²⁵⁹ Α. Ράικος, *όπ.π.* (υποσημ. 37), σελ. 185-187.

²⁶⁰ Λ. Μαργαρίτης, *Σωματικές Βλάβες*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2000, σελ. 46.

²⁶¹ Α. Κωστάρας, *Ποινικό Δίκαιο- Έννοιες και Θεσμοί του Γενικού Μέρους*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 64.

χρήσης αυτής, στον Νόμο 3169/2003. Ανατρέχοντας στις διατάξεις αυτού, διαπιστώνεται ότι κυρίαρχη θέση και ρητή προϋπόθεση νομιμότητας έχει η αρχή της αναλογικότητας. Πρόκειται ίσως από τα λίγα νομοθετήματα, ίσως και το μόνο, στο οποίο η αρχή της αναλογικότητας επιχειρείται να αναλυθεί τόσο εξαντλητικά, στοχεύοντας στη συρρίκνωση του εύρους της διακριτικής ευχέρειας εκ μέρους των αστυνομικών. Συγκεκριμένα, τονίζεται η εξαιρετικότητα της οπλοχρησίας από τον αστυνομικό, καθιστώντας την επιτρεπτή εφόσον είναι αναγκαία για την εκπλήρωση του αστυνομικού του καθήκοντος και έχουν εξαντληθεί όλα τα ηπιότερα του πυροβολισμού μέσα, εκτός αν αυτά δεν είναι διαθέσιμα ή πρόσφορα στη συγκεκριμένη περίπτωση. Τέτοια μέσα είναι ιδίως οι παραινέσεις, οι προτροπές, η χρήση εμποδίων ή σωματικής βίας ή αστυνομικής ράβδου ή επιτρεπτών χημικών ουσιών ή άλλων ειδικών μέσων, η προειδοποίηση για χρήση πυροβόλου όπλου και η απειλή με πυροβόλο όπλο. Επίσης, θα πρέπει ο αστυνομικός να έχει δηλώσει την ιδιότητά του και να έχει απευθύνει σαφή και κατανοητή προειδοποίηση για την επικείμενη χρήση πυροβόλου όπλου, παρέχοντας επαρκή χρόνο ανταπόκρισης, εκτός αν αυτό είναι μάταιο υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες ή επιτείνει τον κίνδυνο θανάτου ή σωματικής βλάβης. Τέλος, επισημαίνεται ρητά ότι η χρήση πυροβόλου όπλου δεν θα πρέπει να συνιστά υπερβολικό μέτρο σε σχέση με το είδος της απειλούμενης βλάβης και την επικινδυνότητα της απειλής.

Ακόμα και όταν επιβάλλεται ως απολύτως αναγκαία η χρήση πυροβόλου όπλου, αυτή θα πρέπει να είναι η ηπιότερη, δηλαδή επιβάλλεται η κλιμάκωση της χρήσης του με τη μικρότερη δυνατή και αναγκαία προσβολή. Ως προς αυτό, ο νόμος επιχειρεί εν μέρει μία περιπτωσιολογία, διαχωρίζοντας τα είδη πυροβολισμού και τις προϋποθέσεις / απαγορεύσεις αυτών, προβαίνοντας στην κλιμάκωση της επιτρεπτής χρήσης του όπλου, από την ηπιότερη έως την πιο επαχθή, ανάλογα με τον στόχο βολής. Έτσι, ξεκινώντας από τον ηπιότερο, ο πυροβολισμός διακρίνεται σε: α) εκφοβιστικό, δηλαδή στον αέρα ή κατά πραγμάτων (όταν στοχεύονται άψυχα αντικείμενα), β) ακινητοποίησης (όταν στοχεύονται μη ζωτικά όργανα ατόμου λ.χ. πόδια) και γ) εξουδετέρωσης, ο οποίος επιφέρει τη μεγαλύτερη δυνατή προσβολή στον πληττόμενο, αφού υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να επέλθει ως αποτέλεσμα ο θάνατος του πληγέντος. Τονίζεται δε, η απαρέγκλιτη ύπαρξη αναγκαιότητας για τον επαχθέστερο πυροβολισμό της εξουδετέρωσης, καθιστώντας τον επιτρεπτό μόνο όταν υπάρχει επικείμενος κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ανθρώπου κατά την απόκρουση επίθεσης ή η ίδια απειλή (κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής

βλάβης), για τη διάσωση ομήρων κατά την κατάσταση ομηρίας. Από την άλλη μεριά, οι πυροβολισμοί ακινητοποίησης θεωρούνται επιτρεπτοί σε ειδικές περιπτώσεις, όπως αφοπλισμός αστυνομικού, ενώ οι εκφοβιστικοί (στον αέρα και κατά πραγμάτων) χρησιμοποιούνται για προειδοποιητικούς λόγους²⁶².

Πέραν των προαναφερομένων περιπτώσεων που νομιμοποιούν τη χρήση βίας από αστυνομικούς, ο ποινικός κώδικας αναφέρεται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις κατά τις οποίες αίρεται ο άδικος χαρακτήρας μιας κατά κανόνα παράνομης πράξης. Τέτοιες περιπτώσεις, οι οποίες τυγχάνουν εφαρμογής κατά την άσκηση του αστυνομικού έργου, είναι η άσκηση δικαιώματος ή καθήκοντος (άρθρο 20 Π.Κ.), η προσταγή (άρθρο 21 Π.Κ.), η άμυνα (άρθρο 22 Π.Κ.) και η κατάσταση ανάγκης (άρθρο 25 Π.Κ.). Η άσκηση δικαιώματος ή καθήκοντος προκύπτει σαφώς από τα προαναφερόμενα, δεδομένου ότι ο αστυνομικός έχει τη ρητή εξουσιοδότηση της έννομης τάξης (αρμοδιότητα) να τελέσει μια αρχικά άδικη πράξη. Στην περίπτωση της προσταγής, καίτοι αποτελεί λόγο άρσης του αδικού της πράξης αστυνομικού ο οποίος ήταν δέκτης νόμιμης προσταγής ιεραρχικά ανωτέρου του, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που θέτει ο Π.Κ., αυτή στερείται δεσμευτικής δύναμης όταν έχει προδήλως εγκληματικό περιεχόμενο ή είναι προφανώς παράνομη στην ουσία της²⁶³. Για παράδειγμα, αίρεται το άδικο για τον αστυνομικό, που με τη χρήση αστυνομικής ράβδου προκάλεσε επικίνδυνη σωματική βλάβη για τη διάλυση μιας συνάθροισης, κατόπιν προσταγής των ανωτέρων του, όχι όμως για την προσταγή χρήσης όπλων κατά άοπλου πλήθους²⁶⁴. Σχετικά με την άμυνα, ως λόγο άρσης του αδικού και συνεπώς νομιμοποίησης της αστυνομικής βίας, δέον όπως εξετάζονται σωρευτικά κάθε φορά οι νόμιμες προϋποθέσεις. Αυτές αφορούν αφενός την κατάσταση της άμυνας, δηλαδή τις ειδικότερες επικρατούσες συνθήκες της κατάστασης που προκαλούν την πράξη απόκρουσης και αφετέρου το αμυντικό μέσο, δηλαδή τον τρόπο / πράξη / μέσα με τον οποίο τελείται η πράξη άμυνας. Έτσι, για να είναι νόμιμη η άμυνα θα πρέπει να υπάρχει επίθεση παρούσα και άδικη κατά του ίδιου ή τρίτου προσώπου, ενώ το μέτρο που επιλέγεται προς άμυνα, θα πρέπει να είναι το αναγκαίο, λαμβάνοντας υπόψη «τον βαθμό επικινδυνότητας της επίθεσης, το είδος της προσβολής που απειλείται, τον τρόπο και την ένταση της επίθεσης και τις υπόλοιπες

²⁶²Ε. Συμεωνίδου - Καστανίδου, *Κατάχρηση Εξουσίας & Ανθρώπινα Δικαιώματα*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2013, σελ. 29.

²⁶³Α. Κωστάρας, *όπ.π.* (υποσημ. 261), σελ. 371-372.

²⁶⁴Μ. Μαργαρίτης, *Ποινικός Κώδικας- Ερμηνεία- Εφαρμογή*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2009, σελ. 78.

περιστάσεις»²⁶⁵. Τέλος, σχετικά με την κατάσταση ανάγκης, αυτή νοείται «ως μια πραγματική κατάσταση κινδύνου, στην οποία περιέρχεται ξαφνικά ορισμένο έννομο αγαθό και από την οποία δεν μπορεί τελικά να εξέλθει αυτό με άλλο τρόπο, παρά μόνο με τη θυσία ενός αλλού εννόμου αγαθού»²⁶⁶. Στην περίπτωση αυτή, προϋπόθεση είναι να υπάρχει άμεσος κίνδυνος κατά ατόμου (πλην του ίδιου του αστυνομικού) ή περιουσίας, ο οποίος είναι αναπότρεπτος με άλλα μέσα πλην αυτών που χρησιμοποιεί ο δρών αστυνομικός. Αξιώνεται λοιπόν από τον αστυνομικό να σταθμίσει το απειλούμενο από τον κίνδυνο έννομο αγαθό, με το έννομο αγαθό που θέτει σε διακινδύνευση από τις ενέργειές του και να αποφασίσει ως κατάλληλη και αναγκαία, βάσει λογικών συνειρμών, τη θυσία του πρώτου. Αρκεί βέβαια, «η βλάβη που προκλήθηκε να είναι σημαντικά κατώτερη κατά το είδος και τη σπουδαιότητα από τη βλάβη που απειλήθηκε». Διαπιστώνεται λοιπόν ότι, τόσο η κατάσταση άμυνας, όσο και η κατάσταση ανάγκης, όπως διατυπώνονται στον Ποινικό Κώδικα, εμπεριέχουν έκδηλα την αρχή της αναλογικότητας, ως όριο στις ενέργειες των αστυνομικών και προϋπόθεση νομιμότητας αυτών.

Καταληκτικά, από την ανάλυση των προϋποθέσεων νομιμότητας των προαναφερθέντων ενεργειών των αστυνομικών, οι οποίες αποτελούν ένα ενδεικτικό μόνο μέρος του έργου τους, συμπεραίνεται ότι, τόσο το Σύνταγμα, όσο και η νομοθεσία και το αστυνομικό δίκαιο, οριοθετούν σαφώς και ρητά τις πράξεις αυτές. Αρχικά, προβάλλουν, μέσα από τους περιορισμούς και τις προϋποθέσεις που θέτουν, την ύπαρξη δημόσιου σκοπού ως προϋπόθεση πραγμάτωσής τους (λ.χ. υπόνοια τελέσεως αξιοποιήσιμου πράξεως ή απόλυτη ανάγκη ή τήρηση της ευταξίας, της ασφάλειας και της κοινής ησυχίας ή ύπαρξη σοβαρού κινδύνου για τη δημόσια ασφάλεια ή απειλή σοβαρής διατάραξης της κοινωνικοοικονομικής ζωής ή ύπαρξη επικείμενου κινδύνου θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ή άμεσου και αναπότρεπτου κινδύνου κατά ατόμου ή περιουσίας κ.ο.κ.). Επίσης, επιτάσσουν την τήρηση της αναλογικότητας με τα υποστοιχεία αυτής, τόσο στον τρόπο δράσης, όσο και στα χρησιμοποιούμενα μέσα και μεθόδους των αστυνομικών οργάνων (λ.χ. αναφορές όπως «να μη θίγεται η προσωπικότητα ούτε να ενοχλείται αδικαιολόγητα το πρόσωπο που υποβάλλεται σε έρευνα στο μέτρο που αυτό είναι δυνατό», «εντός

²⁶⁵Βούλευμα 7/1995 Πλημ/κείου Βέροιας: Αστυνομικός πυροβόλησε στην καρδιά από μικρή απόσταση με το υπηρεσιακό του όπλο Αλβανό λαθρομετανάστευση που επιχειρούσε να διαρρήξει καντίνια. Ο αστυνομικός παραπέμπεται για ανθρωποκτονία από πρόθεση σε ήρεμη ψυχική κατάσταση και οπλοχρησία και το δικαστήριο δεν αίρει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης λόγω άμυνας αφού συντρέχουν οι προϋποθέσεις του αρ. 23 ΠΚ (Υπέρβαση Άμυνας).

²⁶⁶Α. Κωστάρας, *όπ.π.* (υποσημ. 261), σελ. 396.

ενός θεσμικού πλαισίου λογικής ως αντικειμενικού αναλογικού μέτρου», «χωρίς να διαταράσσεται υπέρμετρα η κοινωνικοοικονομική ζωή ορισμένης περιοχής», «να διασφαλίζεται ισόρροπα η ακώλυτη άσκηση του συγκεκριμένου δικαιώματος των πολιτών», «άλλα πρόσφορα μέσα», «τα πλέον πρόσφορα, αναγκαία και ανάλογα προς την περίσταση νόμιμα μέσα» κ.α.). Ο αστυνομικός λοιπόν καλείται κάθε φορά να αξιολογήσει ορθά και σωρευτικά, την προσφορότητα και την αναγκαιότητα των ενεργειών του και των μέσων που χρησιμοποιεί, λαμβάνοντας κάθε φορά υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν, ώστε οι πράξεις του να διέπονται από νομιμότητα και να μην εκφεύγουν από τα όρια αυτής.

Κεφάλαιο 4 : Ο ρόλος της εκπαίδευσης του αστυνομικού προσωπικού στη σωστή εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας κατά το αστυνομικό έργο

Μετά από όλα όσα προαναφέρθηκαν, είναι βέβαιο ότι, ο ανθρώπινος παράγοντας, δηλαδή ο αστυνομικός, η αξιολογική του κρίση, η συμπεριφορά του και η δράση του, συνιστά μία βασικότερη παράμετρο για την εδραίωση ενός σύγχρονου δημοκρατικού οικοδομήματος, με σεβασμό στα θεμελιώδη δικαιώματα. Παράλληλα, οποιαδήποτε σκόπιμη ή μη παρέκκλιση του αστυνομικού από τη νομιμότητα και τα συμπληρώματά αυτής, θέτει εμπόδια στη συνολική προσπάθεια που καταβάλλεται για την εφαρμογή σύγχρονων αντιλήψεων. Ταυτόχρονα, εισπράττεται αρνητικά και αποδοκιμάζεται έντονα, τόσο από τον κυρίαρχο λαό, όσο και από το σύνολο των ενσυνείδητων αστυνομικών.

Σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, ως προς τη γενική πρόληψη υπέρμετρης βίας από αστυνομικούς, δίνεται έμφαση στην προσεκτική επιλογή στελεχών, στη σωστή εκπαίδευση και στην ύπαρξη μη επικίνδυνων όπλων, ως μορφή εναλλακτικής δράσης. Κατά μία άλλη άποψη, η αστυνομική βία εξηγείται ως αποτέλεσμα της οργανωτικής πολιτικής και διαδικασιών ή της έλλειψής αυτών. Έτσι, η αστυνομική βία εξηγείται ως αποτέλεσμα έλλειψης επαγγελματισμού (κυρίως έλλειψης επίβλεψης, κατάρτισης και εισαγωγικής εκπαίδευσης) ή / και ως αποτέλεσμα απουσίας αποτελεσματικών ελέγχων²⁶⁷. Πέραν αυτού, η αποτελεσματική αστυνόμευση απαιτούσε πάντα έναν μοναδικό συνδυασμό σωματικών, γνωστικών,

²⁶⁷ A. Osse & I. Cano, “Police deadly use of firearms: an international comparison”, in *The International Journal of Human Rights*, 21:5, p.p.629-649, 2017, σελ.632 – 633.

συναισθηματικών και κοινωνικών δεξιοτήτων²⁶⁸. Οι αστυνομικοί θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ασκηθούν σε τομείς όπως η δικονομική δικαιοσύνη, οι κοινωνικές σχέσεις, η διαχείριση του άγχους και σε διάφορες ψυχικές και σωματικές δεξιότητες²⁶⁹. Η γνώση από μόνη της δεν μπορεί να λύσει το παγκόσμιο ζήτημα της κρίσης της αστυνομικής νομιμότητας, αλλά μπορεί να είναι η τελευταία καλύτερη ελπίδα. Μεταξύ άλλων, αναδύεται ότι η επαγγελματοποίηση της αστυνομικής πρακτικής μέσω της εκπαίδευσης, δύναται να δημιουργήσει, να εφαρμόσει και να προωθήσει τη χρήση της έρευνας για καλύτερη παροχή στοιχείων για τη λήψη ορθών αποφάσεων δράσης²⁷⁰. Επιπλέον, προκειμένου να μειωθεί το όριο της καταφυγής σε χρήση υλικής βίας από αστυνομικούς, οδηγείται κανείς σε μια έκκληση για περισσότερη και καλύτερη εκπαίδευση, για πιο ποικίλο εξοπλισμό, συμπεριλαμβανομένης της αυτοάμυνας, για απόκτηση χρήσιμης πληροφορίας πριν από τις επιχειρήσεις²⁷¹ κ.α. Επίσης, μιλώντας για σύγχρονες μετεκπαιδεύσεις των αστυνομικών, δεν γίνεται να μην συμπεριληφθεί η παροχή γνώσεων σχετικών με τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς και η απόκτηση δεξιοτήτων διαχείρισης της διαφορετικότητας, συμπεριλαμβανομένων των δεξιοτήτων επικοινωνίας και διαχείρισης των φοβικών συναισθημάτων, κυρίως απέναντι στις εν γένει ευάλωτες κοινωνικές ομάδες²⁷².

Έτσι, θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα αρχικά στην ποιότητα του προσωπικού που δέχεται η Ελληνική Αστυνομία στους κόλπους της και εν συνεχεία, στην εκπαίδευση, στην επιμόρφωση και στην εξειδίκευση, αλλά και στη χρήση από την αστυνομία μέσω επικοινωνίας και τεχνικού εξοπλισμού προηγμένης τεχνολογίας και εφευρετικότητας²⁷³. Η εκπαίδευση αποτελεί μία διαδικασία μάθησης, ώστε ο εκπαιδευόμενος να αποκτήσει τις αναγκαίες γνώσεις, δεξιότητες και τεχνικές, καθώς και να αναπτύσσει συμπεριφορές και στάσεις που θα τον βοηθήσουν να γίνει πιο

²⁶⁸ D. Blumberg et.al., “New Directions in Police Academy Training: A Call to Action”, in *Environmental Research and Public Health*, 16(24), 4941, 2019, σελ. 1.

²⁶⁹ D. Blumberg et.al., “όπ.π. (υποσημ. 265), σελ. 10.

²⁷⁰ L. Sherman, “The Cambridge Police Executive Program: Proportionality and Evidence-Based Policing against Harm” in *Translational Criminology* p.p. 20-21, 2020, όπου αναφέρει ότι πέραν της επαγγελματικής εκπαίδευσης, το πρόγραμμα του Cambridge προτάσσει άλλους τρεις πυλώνες: «1) συνδυασμός των αστυνομικών επεμβάσεων με τις αναλογικές βλάβες /ζημίες 2) μέτρηση της προκαλούμενης βλάβης με βάση τον δείκτη εγκληματικότητας 3) εφαρμογή του μοντέλου στόχευση – δοκιμή – έλεγχος – αλλαγή για τη λήψη αποφάσεων.»

²⁷¹ L. Sherman, όπ.π. (υποσημ. 675), σελ. 645-646.

²⁷² Π. Μητρόπουλος, *Μετανάστευση και κοινωνική ενσωμάτωση. Απόψεις και εκπαιδευτικές ανάγκες των Στελεχών της Διεύθυνσης Αλλοδαπών της Ελληνικής Αστυνομίας*, Διπλωματική εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα, 2012, σελ. 28.

²⁷³ Ζ. Παπαϊωάννου, όπ.π. (υποσημ. 64), σελ. 343-345.

αποτελεσματικός στη δουλειά του. Κατά πόσο ένα σύστημα εκπαίδευσης είναι αποτελεσματικό, εξαρτάται από την επίτευξη των αρχικών του στόχων, μέσω της μεταβίβασης της μάθησης από το εκπαιδευτικό περιβάλλον στον εργασιακό χώρο²⁷⁴. Κρίνεται επιτακτική η ανάγκη αναθεωρητικών και πρακτικών εκπαιδεύσεων και μετεκπαιδεύσεων, καθώς και διαρκούς αναπροσαρμογής τους προς τα σύγχρονα εξελικτικά δεδομένα. Στόχος είναι να μπορέσει ο αστυνομικός να προσφέρει υψηλότερης ποιοτικής στάθμης υπηρεσίες σε όλους τους τομείς, να ενεργεί με ασφάλεια και αποτελεσματικότητα, προκειμένου να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της σύγχρονης τεχνοκρατούμενης κοινωνίας και να καταστήσει την Ελληνική Αστυνομία αντάξια των προσδοκιών του πολίτη.

Η επιστήμη έχει τυποήσει ορισμένα standards, τα οποία πρέπει να ακολουθούνται σχεδόν από όλα τα κράτη. Οι αστυνομικές σχολές οφείλουν να επικεντρώνουν το εκπαιδευτικό τους έργο και ενδιαφέρον πάνω σε τέσσερις βασικές βαθμίδες μάθησης²⁷⁵. Η πρώτη βαθμίδα αφορά την περιπολία και την ανάκριση, που περιλαμβάνει την εκμάθηση του συνταγματικού δικαίου, του ποινικού δικονομικού δικαίου, του ποινικού δικαίου, καθώς και της τακτικής αστυνόμευσης σε δημόσιους χώρους, της παροχής πρώτων βοηθειών, της ανακριτικής διαδικασίας (τροχαία ατυχήματα, εγκλήματα όπως λ.χ. ανθρωποκτονία, βιασμός κ.ά.). Η δεύτερη βαθμίδα αφορά τον τρόπο άσκησης της αστυνομικής εξουσίας και τη χρήση πυροβόλων όπλων, εστιάζοντας στη φυσική αγωγή, στην ανακριτική επιστήμη και στη θεωρητική και πρακτική εκπαίδευση στα όπλα. Η τρίτη βαθμίδα περιλαμβάνει την εκμάθηση της επικοινωνιακής διαδικασίας και την ανάπτυξη των ανθρωπίνων σχέσεων, δηλαδή την κατανόηση των κοινωνικών προβλημάτων, ενώ η τέταρτη βαθμίδα έχει σχέση με την απόκτηση συμπληρωματικής γνώσης πάνω σε πεδία μίας ευρύτερης μόρφωσης με την παροχή γενικών γνώσεων. Πέραν αυτών, η πανεπιστημιακή εκπαίδευση καθιστά τους αστυνομικούς ικανούς να χειρίζονται δύσκολες και πολύπλοκες καταστάσεις αστυνόμευσης με μεγαλύτερη δημιουργικότητα και εφευρετικότητα, ενώ η υψηλή μόρφωση θεωρείται απαραίτητο προσόν, ώστε ο αστυνομικός να μπορεί να εφαρμόζει τις νέες μεθόδους αστυνόμευσης²⁷⁶. Επιπλέον, είναι απαραίτητη η

²⁷⁴ Χ. Γεωργογιάννης, *Εκπαίδευση και Ανάπτυξη Προσωπικού στην Ελληνική Αστυνομία: Προσδιοριστικοί Παράγοντες, Μέθοδοι, Αξιολόγησης Αποτελεσματικότητας*, Διδακτορική Διατριβή, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πατρών, 2012.

²⁷⁵ Χ. Δημόπουλος, *Η Αστυνομία και ο Αστυνομικός*, στη σειρά *Εγκληματολογικά αρ.* 13, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002, σελ.103.

²⁷⁶ Σ. Καμπανάκης, «Αστυνομικοί με πανεπιστημιακή εκπαίδευση και η επίδοση στη δουλειά τους», *Περιοδικό Αστυνομική Επιθεώρηση*, Ελληνική Αστυνομία, 1999, σελ.157-159.

διαμόρφωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, δίνοντας βάση στην κοινωνική διάσταση του ρόλου της Αστυνομίας, στην κατανόηση και τη γνώση εκ μέρους των αστυνομικών των κοινωνικών προβλημάτων και των συνεπειών τους, στην ουσιαστική εμπέδωση όχι μόνο των νομικών αλλά και των ηθικών υποχρεώσεων απέναντι στον πολίτη, καθώς και στον προσανατολισμό περισσότερο στις διαδικασίες κοινωνικής πρόληψης και όχι μόνο στην καταστολή²⁷⁷.

Σε κάθε περίπτωση, η αποτελεσματικότητα και η σωστή δράση μιας αστυνομικής υπηρεσίας, απαιτεί τις ανάλογες παρεμβάσεις, τόσο στη βασική εκπαίδευση των αστυνομικών, όσο και στα εκπαιδευτικά προγράμματα επιπέδου μετεκπαίδευσης και επιμόρφωσης καθ' όλη την επαγγελματική τους πορεία²⁷⁸. Λαμβάνοντας υπόψη και τα όσα παρατέθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, η παρεχόμενη εκπαίδευση θα πρέπει να συμβάλλει στη θεωρητική αλλά και στην πρακτική εμπέδωση των αρχών της αστυνομικής δράσης και εν προκειμένω της αρχής της αναλογικότητας, ως αναγκαίο συμπλήρωμα της νομιμότητας. Προς επίτευξη αυτού, θα πρέπει να στοχεύει σε τέσσερις πυλώνες: α) στη συναίσθηση της υψηλής διττής αποστολής των αστυνομικών και της αυξημένης ευθύνης τους ως φορείς δημόσιας εξουσίας, β) στη σε βάθος γνώση των αρμοδιοτήτων τους, προς επίτευξη της νομιμότητας των ενεργειών τους, συνδυαστικά με τις βασικές αρχές δικαίου ως συμπληρώματα της νομιμότητας, γ) στην επίγνωση και αποκωδικοποίηση των υφιστάμενων κάθε φορά περιστάσεων, που αφορούν κοινωνικές, πολιτικές, πολιτισμικές και οικονομικές συνθήκες και δ) στην κατάλληλη ψυχολογική και σωματική προετοιμασία τους.

4.1 Υφιστάμενο νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο εισαγωγής και εκπαίδευσης προσωπικού στην Ελληνική Αστυνομία - Περιεχόμενο και μέσα υφιστάμενης αστυνομικής εκπαίδευσης και μετεκπαίδευσης ως προς την αρχή της αναλογικότητας

²⁷⁷ Ζ. Παπαϊωάννου, *όπ.π.* (υποσημ. 64), σελ.180.

²⁷⁸ Γ. Πανούσης, «Η εκπαίδευση των Αστυνομικών στο πλαίσιο του νέου Αντεγκληματικού κοινωνικού τους ρόλου» σε Ν. Κουράκης, *Αντεγκληματική Πολιτική II*, εκδ. Σάκουλα, Αθήνα, 1999, σ. 133.

Όταν γίνεται λόγος για Αστυνομική Εκπαίδευση, ουσιαστικά γίνεται αναφορά στην εισαγωγική εκπαίδευση²⁷⁹ και στην εκπαίδευση που λαμβάνει ο αστυνομικός κατά τη διάρκεια του επαγγελματικού του βίου²⁸⁰. Στη συνέχεια, αυτή η επαγγελματική εκπαίδευση κατηγοριοποιείται και εξειδικεύεται. Η επαγγελματική εκπαίδευση παρέχεται από την Υπηρεσία και υποστηρίζεται από οργανωμένα συστήματα εκπαίδευσης - επιμόρφωσης και μετεκπαίδευσης, η οποία μπορεί να είναι είτε ατομική είτε συλλογική.

Η βασική εκπαίδευση των Ελλήνων αστυνομικών παρέχεται κατά κανόνα από τη Σχολή Αξιωματικών και τη Σχολή Αστυφυλάκων, στις οποίες η εισαγωγή από το έτος 1995 έως και σήμερα γίνεται μέσα από τη διαδικασία των Πανελληνίων Εξετάσεων²⁸¹. Μάλιστα, από τα πρώτα κιόλας χρόνια, αποτελούν Σχολές που καταλαμβάνουν υψηλή θέση στις προτιμήσεις των υποψηφίων και η επιτυχία εισαγωγής συνεπάγεται και επίτευξη υψηλής βαθμολογίας από αυτούς. Επίσης, στο αστυνομικό προσωπικό εντάσσονται οι ειδικοί φρουροί και οι συνοριακοί φύλακες, των οποίων η εισαγωγή στο Σώμα γίνεται μέσω των θεσμών για την πρόσληψη

²⁷⁹ Υποστηρίζεται πως η εκπαίδευση στις Αστυνομικές Σχολές έχει αναβαθμιστεί ριζικά με την ένταξη τους στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, «Το μέγεθος της σημασίας της εν λόγω ρύθμισης μπορεί να κατανοηθεί πλήρως αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η εκπαίδευση των δοκίμων αστυφυλάκων στις αντίστοιχες σχολές τη Χωροφυλακής της Αστυνομίας Πόλεων αλλά και της Ελληνικής Αστυνομίας, διαρκούσε κατά μέσο όρο μόνο έξι μήνες. Η αναβάθμιση της Σχολής Αστυφυλάκων ολοκληρώνεται λίγο αργότερα όταν με το Π.Δ. 68/1997 χαρακτηρίζεται πλέον ως Ανώτερη Σχολή Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, μια ρύθμιση που πρέπει επίσης να επισημάνουμε ότι γίνεται για πρώτη φορά στην ιστορία της λειτουργίας της Σχολής Αστυφυλάκων. Σε ό,τι αφορά τη Σχολή Αξιωματικών, η φοίτηση διαρκεί οκτώ εξάμηνα, ήτοι, η εκπαίδευση των δοκίμων αξιωματικών είναι διάρκειας τεσσάρων ετών έναντι τριών που ίσχυε κατά το παρελθόν.» Ευάγγελος Στεργιούλης, *Η Ελληνική Αστυνομία κατά την περίοδο της μεταπολίτευση (1975 -1995)*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 1999, σελ. 224-225.

²⁸⁰ Το ένστολο προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας εκπαιδεύεται στη χρήση όπλων και ειδικών μέσων και μηχανημάτων και φέρει κατά την άσκηση των καθηκόντων του κατάλληλο οπλισμό, εφόδια και μέσα. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Άμυνας και Δημόσιας Τάξης & Προστασίας του Πολίτη (πλέον Προστασίας του Πολίτη), το προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας μπορεί να εκπαιδεύεται και στις σχολές και τα κέντρα εκπαίδευσης των ενόπλων δυνάμεων με τη συνδρομή ειδικών εκπαιδευτών των ενόπλων δυνάμεων. Επίσης, δύναται να εκπαιδεύεται σε σχολές και κέντρα εκπαίδευσης αντίστοιχων Υπηρεσιών του εξωτερικού.

²⁸¹ Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν.2226/1994 ρυθμίζονται ειδικότερα τα ζητήματα σχετικά με την εισαγωγή, την εκπαίδευση και τη μετεκπαίδευση στις Σχολές της Αστυνομικής Ακαδημίας, καθώς και στο τμήμα Ανθυποπυραγών της Πυροσβεστικής Ακαδημίας. Στο άρθρο 1 του νόμου αυτού αναφέρονται οι προϋποθέσεις εισαγωγής στις Σχολές Αστυφυλάκων και Αξιωματικών. Η εισαγωγή σπουδαστών στη Σχολή Αστυφυλάκων και στη Σχολή Αξιωματικών της Ελληνικής Αστυνομίας γίνεται με το σύστημα των γενικών εξετάσεων, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 1 και 2 του Ν.1351/1983 (ΦΕΚ 56 Α') η εισαγωγή σπουδαστών στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση και άλλες διατάξεις, όπως έχουν τροποποιηθεί και συμπληρωθεί μεταγενέστερα και ισχύουν κάθε φορά και με τις ειδικότερες ρυθμίσεις που αναφέρονται στις ακόλουθες παραγράφους του παρόντος άρθρου.

προσωπικού στον δημόσιο τομέα, βάσει αντικειμενικών κριτηρίων²⁸², οι οποίοι μετά την εισαγωγή τους, εκπαιδεύονται από τη Σχολή Αστυφυλάκων σε ειδικό πρόγραμμα βασικής εκπαίδευσης²⁸³. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι το μορφωτικό επίπεδο του αστυνομικού αποτελεί σπουδαίο παράγοντα στον καθορισμό της θέσης του στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Η παιδεία του δε, έχει άμεση σχέση με το επίπεδο και τον τρόπο εκπλήρωσης της αποστολής του και συγκεκριμένα με την εκτέλεση των καθηκόντων του. Και αυτό διότι, ένα υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης μπορεί να συμβάλλει έντονα στη διαμόρφωση της συνολικής εικόνας του αστυνομικού, αλλά και στη θετική εκτίμηση του κοινού στο Σώμα της Ελληνικής Αστυνομίας²⁸⁴. Η βασική εκπαίδευση στοχεύει τόσο στην ακαδημαϊκή και επαγγελματική κατάρτιση του αστυνομικού, όσο και στην επαγγελματική αγωγή του, καθιστώντας τον σωστό επαγγελματία στην υπηρεσία του πολίτη, καταρτισμένο και κοινωνό των αρχών που διέπουν τη δράση του.

Οι δύο Σχολές βασικής εκπαίδευσης υπάγονται διοικητικά στην Αστυνομική Ακαδημία, η οποία ιδρύθηκε το 1986 και ως αποστολή της καθορίζεται η οργάνωση, ο συντονισμός και η εποπτεία κάθε είδους εκπαίδευσης, μετεκπαίδευσης, επιμόρφωσης και εξειδίκευσης που πραγματοποιείται στις Αστυνομικές Σχολές, όλων των κατηγοριών και βαθμών του προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας ή και άλλων φορέων στα πλαίσια προγραμματισμένης συνεργασίας²⁸⁵. Στην Αστυνομική Ακαδημία υπάγονται επίσης οι δύο κύριοι φορείς μετεκπαίδευσης των αστυνομικών, η Σχολή Εθνικής Ασφάλειας και η Σχολή Μετεκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Ελληνικής Αστυνομίας.

Το εκπαιδευτικό προσωπικό όλων των Σχολών της Αστυνομικής Ακαδημίας αποτελούν ωρομίσθιοι τακτικοί και αναπληρωτές καθηγητές, προερχόμενοι από Πανεπιστημιακά Ιδρύματα της Χώρας, καθώς επίσης και Εισαγγελικοί και δικαστικοί Λειτουργοί, Αξιωματικοί του Σώματος, με εμπειρία και εξειδικευμένες γνώσεις, καθώς και άλλοι εξειδικευμένοι καθηγητές για ειδικά μαθήματα. Προς υποβοήθηση

²⁸²Ν. 4647/2019 (Φ.Ε.Κ. Α΄-204/13-12-2019), Π.Δ. 84/2008 (Φ.Ε.Κ. Α΄ - 125/1-7-2008), Π.Δ. 373/2002 (Φ.Ε.Κ.Α΄-320/18-12-2002). «Πρόελευση, προσόντα, πρόσληψη, μετάταξη και εξέλιξη αστυνομικού προσωπικού ειδικών καθηκόντων της Ελληνικής Αστυνομίας».

²⁸³Κ.Υ.Α. 7002/12/1-στ-1999 (Φ.Ε.Κ. Β΄- 1845/5-10-1999) «Εκπαίδευση Ειδικών Φρουρών», Κ.Υ.Α. 6999/3/5-2009 «Συμπληρωματική εκπαίδευση Ειδικών Φρουρών και Συνοριακών Φυλάκων που εντάσσονται στο αστυνομικό προσωπικό» και Κ.Υ.Α. 7001/12/782-μβ-1998 (Φ.Ε.Κ. Β΄-1061/ 12-10-1998) «Εκπαίδευση Συνοριακών Φυλάκων».

²⁸⁴Ε. Στεργιούλης, *Η Ελληνική Αστυνομία κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης (1975-1995)*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2001, σελ.57-58.

²⁸⁵Άρθρο 18 του Π.Δ.14/2001 (Φ.Ε.Κ. Α΄ - 12/31-1-2001).

του διδακτικού έργου όλων των Σχολών χορηγούνται εκπαιδευτικά βοηθήματα, τα οποία καθορίζονται από τη Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Ανάπτυξης Ανθρώπινων Πόρων του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας, αφού λάβει υπόψη και τις προτάσεις της Αστυνομικής Ακαδημίας, της Σχολής Αξιωματικών και του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου της. Ως εκπαιδευτικά βοηθήματα χρησιμοποιούνται πανεπιστημιακά συγγράμματα, συγγράμματα ιδιωτών και αστυνομικών, σημειώσεις του διδακτικού προσωπικού, υλικό της βιβλιοθήκης της Σχολής, καθώς και τα υφιστάμενα στη Σχολή οπτικοακουστικά μέσα.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα όλων των Σχολών είναι δυναμικά και επικαιροποιούνται πριν την έναρξη κάθε εκπαιδευτικού προγράμματος ή και εκτάκτως εάν κριθεί σκόπιμο, από τα αντίστοιχα Εκπαιδευτικά Συμβούλια των Σχολών της Αστυνομικής Ακαδημίας, με στόχο την αντιμετώπιση των νέων και σύνθετων μορφών εγκληματικότητας και την επίλυση σύγχρονων προβλημάτων που ανακύπτουν κατά το αστυνομικό έργο. Το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο υποβάλλει προτάσεις για την κατάρτιση και την τροποποίηση ή βελτίωση του εκπαιδευτικού προγράμματος, καθορίζοντας παράλληλα τον σκοπό, τον στόχο και γενικά τη μεθοδολογία διδασκαλίας κάθε μαθήματος. Παράλληλα, εντοπίζει τις αδυναμίες του προγράμματος και τυχόν ανεπάρκεια του διδακτικού προσωπικού, ενώ επίσης προτείνει τα κατάλληλα βιβλία ή άλλα εκπαιδευτικά βοηθήματα και την τυχόν αναμόρφωση ή προσαρμογή αυτών στις ανάγκες της εκπαίδευσης²⁸⁶. Οι προτάσεις του εν λόγω Συμβουλίου υποβάλλονται ιεραρχικά στη Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Ανάπτυξης Ανθρώπινων Πόρων του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας, προκειμένου να αποφασίσει σχετικά. Αντιθέτως, για τα βραχυχρόνια προγράμματα εκπαίδευσης, τα οποία υλοποιούνται υπό την επιμέλεια της Σχολής Μετεκπαίδευσης και Επιμόρφωσης, εκπονούνται σχέδια εκπαιδευτικού προγράμματος από την Αστυνομική Ακαδημία, κατόπιν εισηγήσεων της εν λόγω Σχολής. Κατά την κατάρτιση των προγραμμάτων λαμβάνονται υπόψη οι γενικές κατευθυντήριες γραμμές του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας, οι απόψεις - προτάσεις του διδακτικού προσωπικού και των εκπαιδευθέντων κατά τα παρελθόντα έτη, τα συμπεράσματα που προκύπτουν κατά την αξιολόγηση προηγούμενων αντίστοιχων

²⁸⁶Για τη Σχολή Αξιωματικών Ελληνικής Αστυνομίας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 10 του Π.Δ. 319/1995, για τη Σχολή Εθνικής Ασφάλειας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 21 του Π.Δ. 380/1996, για τη Σχολή Αστυφυλάκων, όπως προβλέπεται στο άρθρο 36 του Π.Δ. 352/1995 και για τη Σχολή Μετεκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Ελληνικής Αστυνομίας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 44 του Π.Δ.190/1996.

εκπαιδευτικών προγραμμάτων, καθώς και οι σύγχρονες εξελίξεις στον τομέα έκαστου αντικειμένου εκπαίδευσης.

4.1.1 Σχολή Αξιοματικών Ελληνικής Αστυνομίας (Σ.Α.Ε.Α.)

Η Σχολή Αξιοματικών Ελληνικής Αστυνομίας ιδρύθηκε με τον Ν.1481/84 και από την έναρξη εφαρμογής του καταργήθηκαν τα Σώματα Ελληνικής Χωροφυλακής και Αστυνομίας Πόλεων και οι μέχρι τότε λειτουργούσες Σχολές Αξιοματικών Χωροφυλακής και Υπαστυνόμων, αντίστοιχα. Είναι ισότιμη με τα ιδρύματα και τις σχολές του πανεπιστημιακού τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης της Χώρας και τις αντίστοιχες παραγωγικές Σχολές των Ενόπλων Δυνάμεων. Αποστολή της Σχολής είναι η εκπαίδευση των Δοκίμων Υπαστυνόμων. Η εκπαίδευση αποβλέπει στην άρτια επαγγελματική κατάρτιση, τη γενική μόρφωση και την κατάλληλη σωματική και ψυχική προετοιμασία των εκπαιδευομένων, ώστε να καταστούν ικανοί αξιωματικοί της Ελληνικής Αστυνομίας, πειθαρχημένοι, αποφασιστικοί, αποτελεσματικοί²⁸⁷.

Η φοίτηση των Δοκίμων Υπαστυνόμων στη Σχολή διαρκεί οκτώ (8) εξάμηνα, χωριζόμενα σε τέσσερα εκπαιδευτικά έτη για τους προερχόμενους εξ ιδιωτών, ενώ οι εκ του Σώματος εγγράφονται στο Γ' εξάμηνο. Η εκπαίδευση των Δοκίμων Υπαστυνόμων είναι θεωρητική και πρακτική και καλύπτει τους εξής τομείς: α) της Εθνικής, Ηθικής και Αστυνομικής διαπαιδαγώγησης, β) της Νομικής και Διοικητικής Επιστήμης, γ) της Αστυνομικής Επιστήμης και Μεθοδολογίας, δ) της Κοινωνικής, Εγκυκλοπαιδικής και Γενικής Μόρφωσης, ε) της Φυσικής Αγωγής, Αθλητισμού και Αυτοπροστασίας και στ) του χειρισμού των όπλων²⁸⁸. Στο πρόγραμμα σπουδών²⁸⁹ όλων των εξαμήνων περιλαμβάνονται μαθήματα Ποινικού Δικαίου και Δικονομικού Ποινικού Δικαίου, καθώς και γνωστικά αντικείμενα σχετικά με τις διοικητικές και δικονομικές αρμοδιότητες των αστυνομικών (γενικά και ειδικά θέματα γενικής αστυνόμευσης, ασφάλειας και τροχαίας), καθώς και σωματικής αγωγής και οπλοτεχνικής – σκοποβολής. Επίσης, σε μικρότερο βαθμό, περιλαμβάνονται ζητήματα Συνταγματικού και Διοικητικού Δικαίου, Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Ανθρωπιστικών Σπουδών, όπως Κοινωνιολογία, Εγκληματολογία και Ψυχολογία,

²⁸⁷ Π.Δ.319/1995 (Φ.Ε.Κ.Α'-174/11-8-1995).

²⁸⁸ Άρθρο 34 του Π.Δ.319/1995 (Φ.Ε.Κ.Α'-174/11-8-1995).

²⁸⁹ Πρόγραμμα Θεωρητικής και πρακτικής εκπαίδευσης σε <https://www.astynomia.gr/elliniki-astynomia/anthropino-dynamiko/ekpaidefsi/astynomiki-akadimia/scholi-axiomatikon-ellinikis-astynomias/theoritiki-kai-praktiki-ekpaidefsi/> (ανάκτηση 19-12-2022).

όπως επίσης και Θέματα Διοίκησης Προσωπικού και Ξένης Γλώσσας (Αγγλικής ή Γαλλικής). Το πρόγραμμα συμπληρώνεται με τη διδασκαλία βασικών στοιχείων Αστικού και Ευρωπαϊκού Δικαίου, Πληροφορικής, Ιατροδικαστικής, καθώς και άλλων πρακτικών κυρίως αντικειμένων που σχετίζονται με το αστυνομικό έργο.

Η θεωρητική εκπαίδευση πλαισιώνεται από την πρακτική εφαρμογή, τόσο σε προσομοιωμένο Αστυνομικό Τμήμα για τη πρακτική εφαρμογή ποινικών υποθέσεων, όσο και σε πρακτικές ασκήσεις – μελέτες περιπτώσεων για άλλα γνωστικά αντικείμενα. Επίσης, η εκπαίδευση στη χρήση των όπλων γίνεται τόσο υπό συνθήκες πραγματικών καταστάσεων, όσο και υπό συνθήκες προσομοίωσης με ειδικά μηχανήματα εξομοιωτών βολών που διαθέτει η εν λόγω Σχολή. Πέραν αυτών, οι Δόκιμοι Υπαστυνόμοι όλων των ετών τους θερινούς μήνες υφίστανται πρακτική εκπαίδευση σε Αστυνομικά Τμήματα της Αττικής, προς συμπλήρωση της θεωρητικής τους κατάρτισης.

Σχετικά με την αρχή της αναλογικότητας, αυτή περιλαμβάνεται σε θεωρητικό επίπεδο κυρίως στην ύλη του Συνταγματικού και Διοικητικού Δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, του Αστυνομικού Δικαίου, και του Κώδικα Δεοντολογίας, ενώ η πρακτική εφαρμογή της συναντάται στη μελέτη περιπτώσεων όλων των εκφάνσεων του αστυνομικού έργου (πρακτική εφαρμογή ποινικών υποθέσεων, έρευνες, μεταγωγές, συναθροίσεις, προσαγωγές, συλλήψεις, προσωρινή κράτηση, κ.α.), καθώς και στις πρακτικές ασκήσεις αυτοάμυνας – αυτοπροστασίας και χρήσης όπλων. Διαπιστώνει κανείς ότι η ύλη αυτή είναι, σε θεωρητικό επίπεδο μικρότερη σε σχέση με τη διδασκαλία του Ουσιαστικού και Δικονομικού Ποινικού Δικαίου, ωστόσο δεδομένου ότι η αρχή της αναλογικότητας καταλαμβάνει σχεδόν το σύνολο της αστυνομικής δράσης, περιλαμβάνεται άμεσα ή έμμεσα σε όλα τα αστυνομικά αντικείμενα, θεωρητικού και πρακτικού επιπέδου, τα οποία είναι διάσπαρτα και εκτενή σε όλα τα εκπαιδευτικά έτη της εν λόγω Σχολής.

4.1.2 Σχολή Αστυφυλάκων

Η Σχολή Αστυφυλάκων Ελληνικής Αστυνομίας ιδρύθηκε ομοίως με τον Ν.1481/84 και λειτουργεί σύμφωνα με τις διατάξεις του Π.Δ. 352/95 όπως τροποποιήθηκε και ισχύει. Είναι Ανωτέρα Σχολή υπερδιετούς κύκλου σπουδών, έχει ως αποστολή την εκπαίδευση των Δοκίμων Αστυφυλάκων και αποβλέπει στην άρτια επαγγελματική κατάρτιση και την κατάλληλη σωματική και ψυχική προετοιμασία των εκπαιδευομένων, ώστε να καταστούν ικανοί Αστυνομικοί και Ανακριτικοί

Υπάλληλοι. Λειτουργεί σε οκτώ Τμήματα ανά τη Χώρα (Γρεβενά, Διδυμότειχο, Καρδίτσα, Κομοτηνή, Νάουσα, Ξάνθη, Ρέθυμνο και Σητεία) και έχει έδρα την Κομοτηνή.

Η φοίτηση στη Σχολή διαρκεί πέντε εξάμηνα και χωρίζεται σε τρία εκπαιδευτικά έτη. Τα δύο πρώτα εκπαιδευτικά έτη διαιρούνται σε δύο αυτοτελή εξάμηνα το καθένα. Τόσο οι πρωτοετείς, όσο και οι δευτεροετείς Δόκιμοι Αστυφύλακες, κατά το δεύτερο μισό του Β' Εξαμήνου και καθ' όλη τη διάρκεια του Ε' εξαμήνου αντίστοιχα, υφίστανται Πρακτική Εκπαίδευση σε αντικείμενα Αστυνομικού ενδιαφέροντος (Ασφάλεια, Τάξη, Τροχαία) σε μάχιμες υπηρεσίες του Σώματος, κυρίως σε επίπεδο Αστυνομικού Τμήματος. Η εκπαίδευση της Σχολής Αστυφυλάκων (πρακτική – θεωρητική) καλύπτει τους τομείς: α) της Βασικής Αστυνομικής Εκπαίδευσης, β) της επαγγελματικής εκπαίδευσης, γ) της Νομικής Επιστήμης, δ) της κοινωνικής και ηθικής αγωγής, ε) της γενικής εγκυκλοπαιδικής μόρφωσης και διαπαιδαγώγησης, στ) του χειρισμού όπλων και της χρήσης αυτών κατά την εκτέλεση της αποστολής τους και ζ) της φυσικής αγωγής. Στο πρόγραμμα σπουδών²⁹⁰ περιλαμβάνονται κατά βάση αντικείμενα ποινικού και δικονομικού ποινικού δικαίου, καθώς και αστυνομικού δικαίου και ειδικότερων θεμάτων των αστυνομικών αρμοδιοτήτων, ενώ μεγάλο μέρος της εκπαίδευσης αφορά την εκπαίδευση και τις πρακτικές ασκήσεις στη χρήση όπλων, όπως και η αυτοάμυνα – αυτοπροστασία. Ζητήματα συνταγματικού και διοικητικού δικαίου, ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανθρωπιστικών σπουδών και γενικών αρχών δικαίου περιορίζονται σε ένα μόνο γνωστικό αντικείμενο του πρώτου έτους. Ωστόσο, συγκριτικά με τη Σχολή Αξιωματικών η διδασκαλία δεν είναι τόσο ακαδημαϊκού και θεωρητικού επιπέδου, αλλά περισσότερο πρακτικού, στοχεύοντας στην αντιμετώπιση πραγματικών θεωρητικών και κυρίως πρακτικών ζητημάτων που θα κληθεί να διαχειριστεί ο μελλοντικός αστυφύλακας.

Το ίδιο ισχύει και για την αρχή της αναλογικότητας. Θεωρητικά προσεγγίζεται σε μικρό βαθμό, εντασσόμενη στα γνωστικά αντικείμενα «Στοιχεία Συνταγματικού Δικαίου», «Ανθρώπινα Δικαιώματα» και «Στοιχεία Διοικητικού Δικαίου», ωστόσο η πρακτική εφαρμογή της εντάσσεται σε όλα σχεδόν τα υπόλοιπα αντικείμενα του προγράμματος σπουδών, αφού αφορά ένα ευρύ φάσμα της αστυνομικής δράσης (αστυνόμηση, ασφάλεια, τροχαία κ.α.). Επίσης, στη Σχολή

²⁹⁰ Οδηγός Σπουδών Σχολής Αστυφυλάκων σε <https://www.astynomia.gr/file/2021/12/odigos-spydwn-sa.doc> (ανάκτηση 19-12-2022).

Αστυφυλάκων ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στις πρακτικές ασκήσεις αστυνομικών τεχνικών, όπως και στην ορθή χρήση όπλων, όπου η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί τον γνώμονα ορθών πρακτικών.

Η Σχολή Αστυφυλάκων παρέχει επίσης τη βασική εκπαίδευση στους νεοπροσληφθέντες Ειδικούς Φρουρούς, Συνοριακούς φύλακες και του προσωπικού των Ομάδων Προστασίας Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων (Ο.Π.Π.Ι.), με σκοπό να αναπτύξουν τις ψυχικές, πνευματικές και σωματικές ικανότητες και να αποκτήσουν την αναγκαία επαγγελματική κατάρτιση, προκειμένου να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στην αποστολή τους²⁹¹. Η εκπαίδευση διαρκεί τρεις μήνες και είναι θεωρητική και πρακτική. Η θεωρητική περιλαμβάνει τη διδασκαλία των θεμάτων της διδακτέας ύλης κάθε μαθήματος, φροντιστηριακές ασκήσεις και πρακτικές εφαρμογές κατά την εξέλιξη σεναρίων – εικονικών περιστατικών. Η πρακτική εκπαίδευση περιλαμβάνει εξάσκηση και υλοποίηση της θεωρητικής εκπαίδευσης σε αντικείμενα αρμοδιότητάς τους και ιδίως στην πραγματική εκτέλεση των καθηκόντων των εκπαιδευομένων και πραγματοποιείται σε αστυνομικές Υπηρεσίες.

Η εκπαίδευση των Ειδικών Φρουρών και Συνοριακών Φυλάκων καλύπτει τους εξής τομείς: α) της επαγγελματικής εκπαίδευσης, β) της φυσικής αγωγής, αυτοάμυνας – αυτοπροστασίας, καθώς και του χειρισμού των όπλων και της χρήσης αυτών κατά την εκτέλεση της αποστολής τους. Ειδικά για τους Ειδικούς Φρουρούς που προσλαμβάνονται για τη στελέχωση των Ομάδων Προστασίας Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων (Ο.Π.Π.Ι.), η εκπαίδευσή τους καλύπτει, εκτός των παραπάνω, τους τομείς της νομικής επιστήμης, καθώς και της κοινωνικής και ηθικής αγωγής. Τα γνωστικά αντικείμενα περιορίζονται στις βασικές θεωρητικές νομικές και διοικητικές γνώσεις και επικεντρώνονται στην πρακτική διδασκαλία και μελέτη περιπτώσεων προσομοιωμένων πραγματικών καταστάσεων, εστιασμένες σε τεχνικές και μεθόδους τάξης και ασφάλειας (περιπολίες, φρούρηση στόχων, έρευνες, αναζητήσεις, δέσμευση κ.α.), καθώς και σε τεχνικές αυτοάμυνας – αυτοπροστασίας και οπλοτεχνικής – αμυντικής σκοποβολής. Όπως και για τους Δόκιμους Αστυφύλακες, έτσι και εδώ, η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί άμεσα ή έμμεσα κυρίαρχο αντικείμενο διδασκαλίας, δημιουργώντας πρότυπα ορθών αστυνομικών πρακτικών.

4.1.3 Σχολή Μετεκπαίδευσης και Επιμόρφωσης (Σ.Μ.Ε.)

²⁹¹Οπ.π. (υποσημ.283).

Η Σχολή Μετεκπαίδευσης και Επιμόρφωσης ιδρύθηκε το 1996 και λειτουργεί σύμφωνα με τις διατάξεις του Π.Δ. 190/1996 «*Οργανισμός Σχολής Μετεκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Ελληνικής Αστυνομίας και συναφή θέματα*» όπως αυτό τροποποιήθηκε και ισχύει. Την ίδρυση και λειτουργία της Σχολής επέβαλε η αναγκαιότητα μετεκπαίδευσης, επιμόρφωσης και εξειδίκευσης του αστυνομικού προσωπικού, τόσο σε θέματα καθημερινού αστυνομικού ενδιαφέροντος, όσο και στις νέες τεχνικές και μεθόδους, η εκμετάλλευση των οποίων συμβάλλει σημαντικά στην καταπολέμηση της εγκληματικότητας. Η Σχολή Μετεκπαίδευσης και Επιμόρφωσης έχει ως αποστολή α) την επαγγελματική επιμόρφωση - μετεκπαίδευση του αστυνομικού προσωπικού, με τη λειτουργία διαφόρων σχολείων και σεμιναρίων, β) τη διενέργεια εξετάσεων του αστυνομικού προσωπικού για προαγωγή στο βαθμό του Αρχιφύλακα ή την εισαγωγή στο Τμήμα Επαγγελματικής Μετεκπαίδευσης Ανθυπαστυνόμων και την προαγωγή τους σε Αξιωματικούς ή για απόκτηση ειδικότητας χειριστή – συνοδού αστυνομικού σκύλου ή πυροτεχνουργού ή για την απόσπασή του στο εξωτερικό σε Υπηρεσίες του ελληνικού κράτους ή σε Διεθνείς Οργανισμούς, γ) την εκπαίδευση και μετεκπαίδευση ιδιωτών που προσλαμβάνονται για τις ανάγκες ασφαλείας ή φρούρησης εγκαταστάσεων ή χώρων Ν.Π.Δ.Δ., Οργανισμών Κοινής Ωφέλειας και Επιχειρήσεων, καθώς και συνοδείας χρηματοποστολών και δ) την εκπαίδευση στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων-Λιμενικού Σώματος, σε θέματα αστυνομικού ενδιαφέροντος.

Οι μετεκπαιδεύσεις που υλοποιεί η εν λόγω Σχολή είναι τακτικές αλλά κυρίως έκτακτες και τα αντικείμενα ποικίλουν ανάλογα με τους εκπαιδευτικούς στόχους. Ενδεικτικά, στις τακτικές ετήσιες μετεκπαιδεύσεις περιλαμβάνονται: α) Το Σεμινάριο Επιμόρφωσης Αστυνομικών Διευθυντών²⁹², διάρκειας δύο εβδομάδων, σε θέματα σύγχρονων μεθόδων διοίκησης και ηγεσίας, οργάνωσης και λειτουργίας υπηρεσιών και τεχνικών επικοινωνίας, στην οποία συμμετέχουν όλοι οι νεοπροαχθέντες Αστυνομικοί Διευθυντές. β) Η Επαγγελματική Μετεκπαίδευση Επιτελών – Στελεχών²⁹³, διάρκειας έξι εβδομάδων, σε θέματα οργάνωσης και διοίκησης, νομικών ζητημάτων, εθνικών και διακρατικών θεμάτων, ψυχολογίας, καθώς και σχέσεων κράτους – πολίτη, στην οποία συμμετέχουν όλοι οι Αξιωματικοί πριν την προαγωγή τους στην ανώτερη βαθμίδα Αξιωματικών (Αστυνόμοι Α'). γ) Η Επαγγελματική

²⁹²Άρθρο 40 του Π.Δ. 190/1996.

²⁹³Άρθρα 14-21 του Π.Δ.190/1996.

Μετεκπαίδευση Ανθυπαστυνόμων²⁹⁴, διάρκειας τεσσάρων μηνών, σε γενικότερα θέματα που άπτονται του αστυνομικού έργου (δικονομικού και διοικητικού), συμπεριλαμβανομένων του συνταγματικού και διοικητικού δικαίου, ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανακριτικής, ψυχολογίας, σχέσεων κράτους - πολίτη, καθώς και πρακτικών ασκήσεων σε αστυνομικές τεχνικές και στη χρήση όπλων. Η εισαγωγή στην εκπαίδευση γίνεται κατόπιν εξετάσεων και οι απόφοιτοι αυτής προάγονται σε Αξιωματικούς. δ) Το Σεμινάριο Επιμόρφωσης Αρχιφυλάκων²⁹⁵, διάρκειας τεσσάρων εβδομάδων, σε θέματα δικονομικού ποινικού δικαίου και πρακτικής εφαρμογής ποινικών υποθέσεων, καθώς και θεμάτων γενικής αστυνόμευσης, δημόσιας ασφάλειας και τροχαίας, στο οποίο συμμετέχουν όλοι οι νεοπροαχθέντες Αρχιφύλακες, οι οποίοι προήχθησαν στο βαθμό αυτό κατόπιν εξετάσεων. ε) Το Σεμινάριο Επιμόρφωσης Αρχιφυλάκων Μη Ανακριτικών Υπαλλήλων, διάρκειας δύο εβδομάδων²⁹⁶, σε θέματα που άπτονται κυρίως των ανακριτικών τους καθηκόντων τα οποία θα κληθούν να εκπληρώσουν, δεδομένου ότι οι απόφοιτοι του σεμιναρίου προάγονται στο βαθμό του Ανθυπαστυνόμου. Σε όλες τις παραπάνω εκπαιδεύσεις περιλαμβάνονται γνωστικά αντικείμενα που περιέχουν τη θεωρητική προσέγγιση και την πρακτική εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας.

Πέραν αυτών, η διδαχή της εν λόγω αρχής περιλαμβάνεται και στην ύλη έκτακτων σεμιναρίων, τα οποία αποφασίζονται και διατάσσονται από το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας και είναι συνήθως στοχευμένα, δηλαδή απευθύνονται σε συγκεκριμένη ομάδα εκπαιδευομένων, που έχουν ειδικά αστυνομικά καθήκοντα, λ.χ. Αξιωματικοί σύνδεσμοι και προσωπικό ασφαλείας ελληνικών υπηρεσιών στο εξωτερικό, συνοδοί – χειριστές αστυνομικών σκύλων, πυροτεχνουργοί, οπλουργοί, εξερευνητές – δακτυλοσκόποι, προσωπικό γραφείων ενδοοικογενειακής βίας, αθλητικής βίας, ρατσιστικής βίας και γραφείων επικοινωνίας, αστυνομικοί της γειτονιάς, ομάδων ΔΡΑΣΗ, ΔΙ.ΑΣ., ΟΔΟΣ κ.α. Ενδεικτικά, εν προκειμένω για θέματα που σχετίζονται με την αρχή της αναλογικότητας, πρόσφατα υλοποιήθηκαν με μέριμνα της εν λόγω Σχολής: α) η εκπαίδευση -1.978- αστυνομικών της ομάδας ΔΙ.ΑΣ., διάρκειας έξι ημερών, σε θέματα ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου, αστυνομικού δικαίου και δεοντολογίας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων,

²⁹⁴Άρθρα 22-28 του Π.Δ.190/1996.

²⁹⁵Άρθρο 20 του Π.Δ. 82/2006.

²⁹⁶Άρθρο 11 του Ν. 3686/2008 όπως αυτό αντικαταστάθηκε με την παρ. 7 του άρθρου 2 του Π.Δ. 82/2021.

ψυχολογίας, καθώς και αυτοάμυνας – αυτοπροστασίας και χρήσης όπλων²⁹⁷, β) η εκπαίδευση στελεχών των γραφείων ενδοοικογενειακής βίας της χώρας, διάρκειας πέντε ημερών σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων, μεθόδων και τρόπου χειρισμού ανάλογων υποθέσεων και δικονομικής διαχείρισης αυτών, καθώς και γενικότερων θεμάτων ενδοοικογενειακής βίας²⁹⁸, γ) το πρόγραμμα επιμόρφωσης - 229- αστυνομικών, διάρκειας 6 ημερών, που θα αποτελέσουν πυρήνα εκπαιδευτών για μελλοντικές επιμορφώσεις σε θέματα δικαιωμάτων και ορθού χειρισμού ευάλωτων ομάδων, καθώς και ρατσιστικής βίας²⁹⁹, δ) το σχολείο κατάρτισης εκπαιδευτών αστυνομικών σχολών, διάρκειας δύο εβδομάδων, σε θέματα διαχείρισης κρίσιμων καταστάσεων, αυτοάμυνας – αυτοπροστασίας, ψυχολογίας και πρώτων βοηθειών³⁰⁰, ε) σειρά εκπαιδύσεων συνολικά -512- αστυνομικών σε θέματα διαχείρισης εξωτερικών συνόρων, συμπεριλαμβανομένων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων παράτυπων μεταναστών και τεχνικών επικοινωνίας, ελέγχου και διαχείρισης αυτών³⁰¹.

4.1.4 Σχολή Εθνικής Ασφάλειας (Σ.ΕΘ.Α.)

Η Σχολή Εθνικής Ασφάλειας ιδρύθηκε και λειτουργεί σύμφωνα με το Π.Δ. 380/96 και έχει ως αποστολή τη μετεκπαίδευση και επιμόρφωση σε μεταπτυχιακό επίπεδο και τον επιστημονικό εκσυγχρονισμό των ανώτερων στελεχών του Δημόσιου τομέα, ώστε μέσα από τη δύναμη της γνώσης που παρέχει η συνεχής επιμόρφωση και σε συνεργασία με τους εκάστοτε εμπλεκόμενους φορείς, να επιτυγχάνεται το ιδανικό αποτέλεσμα, προς όφελος του πολίτη και της πολιτείας.

Η φοίτηση στη Σχολή Εθνικής Ασφάλειας διαρκεί από έξι μέχρι οκτώ μήνες και συμμετέχουν σε αυτήν ανώτερα στελέχη της Ελληνικής Αστυνομίας, των Ενόπλων Δυνάμεων, του Λιμενικού Σώματος, του Πυροσβεστικού Σώματος, καθώς και Πολιτικοί Υπάλληλοι Υπουργείων και Υπηρεσιών του ευρύτερου δημόσιου

²⁹⁷ <https://www.astynomia.gr/2022/07/02/02-07-2022-oloklirothike-i-eidiki-ekpaidefsi-ton-stelechon-tis-omadas-di-as-tis-diefthynsis-amesis-drasis-attikis/> (ανάκτηση 23-12-2022).

²⁹⁸ <https://www.astynomia.gr/2022/09/30/30-09-2022-me-epitychia-oloklirothike-i-ekpaidefsi-tou-astynomikou-prosopikou-pou-tha-stelechousei-ta-grafeia-antimetopisis-endooikogeneiakis-vias/> (ανάκτηση 23-12-2022).

²⁹⁹ <https://www.astynomia.gr/2022/05/10/10-05-2022-me-epitychia-oloklirothike-to-ekpaideftiko-programma-epimorfosis-astynomikou-prosopikou-me-antikeimeno-ta-dikaiomata-ton-evaloton-omadon/> (ανάκτηση 23-12-2022).

³⁰⁰ <https://www.astynomia.gr/2022/09/30/30-09-2022-me-epitychia-oloklirothike-to-scholeio-katartisis-ekpaidefton-astynomikon-scholon/> (ανάκτηση 23-12-2022).

³⁰¹ <https://www.astynomia.gr/2021/12/11/11-12-2021-oloklirothike-seira-ekpaidefseon-tou-prosopikou-tis-ellinikis-astynomias-se-themata-olokliromenis-diacheirisis-exoterikon-synoron/> (ανάκτηση 23-12-2022).

τομέα. Τα γνωστικά αντικείμενα διδασκαλίας αφορούν θέματα που σχετίζονται με την Στρατηγική και την Πολιτική της Εθνικής Ασφάλειας, ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στα καθήκοντα του ανώτατου κρατικού λειτουργού και συγκεκριμένα, α) Θέματα Κρατικής Ασφάλειας, Στρατηγική και Πολιτική Εθνικής Ασφάλειας, β) Διακρατικές και Διεθνείς Σχέσεις, Διεθνείς Οργανισμοί. Δίκαιο και Θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γ) Διεθνές Δίκαιο, Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, δ) Εθνικά θέματα - Διεθνείς Συνθήκες, Πολιτική και Διπλωματική Ιστορία νεότερων χρόνων και ε) Εφαρμογή της Διοικητικής Επιστήμης και Πρακτικής στη Δημόσια Διοίκηση, Δημόσια Ασφάλεια και Διαχείριση Κρίσεων.³⁰² Η διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων πραγματοποιείται από κορυφαίους και διακεκριμένους επιστήμονες, κυρίως από Ακαδημαϊκούς και Πανεπιστημιακούς καθηγητές, ενώ επίσης προσκαλούνται ως διαλέκτες Πολιτικοί, Κυβερνητικοί, Υπηρεσιακοί παράγοντες και προσωπικότητες της χώρας.

Η παρουσία της αρχής της αναλογικότητας σε αυτό το επίπεδο επιμόρφωσης υφίσταται κεκαλυμμένη στα θεωρητικά αντικείμενα που πραγματεύεται η εν λόγω Σχολή, όπως αναφέρονται παραπάνω. Και δεν θα μπορούσε να είναι διαφορετικά, λαμβάνοντας υπόψη τον σκοπό της εν λόγω επιμόρφωσης και της θέσης των εκπαιδευομένων, που είναι κυρίως στρατηγικού και επιτελικού επιπέδου και όχι τακτικού και λειτουργικού.

4.1.5 Άλλοι φορείς εκπαίδευσης

Πέραν των Σχολών της Αστυνομικής Ακαδημίας, στο πλαίσιο της εξειδίκευσης αλλά και της διαρκούς ενημέρωσης και κατάρτισης των αστυνομικών στο αντικείμενο των αρμοδιοτήτων τους, Αυτοτελείς Κεντρικές Αστυνομικές Υπηρεσίες ή Υπηρεσίες Επιπέδου Γενικής Διεύθυνσης, έχουν τη δυνατότητα να παρέχουν εξειδικευμένη εκπαίδευση στο προσωπικό τους, αφού καταγράψουν τις υφιστάμενες εκπαιδευτικές ανάγκες και καταρτίσουν το κατάλληλο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, πολλές φορές και σε συνεργασία με τη Σχολή Μετεκπαίδευσης και Επιμόρφωσης.

Επί παραδείγματι, η Διεύθυνση Εγκληματολογικών Ερευνών, δυνάμει της υφιστάμενης νομοθεσίας³⁰³, καταρτίζει και υλοποιεί προγράμματα εκπαίδευσης και

³⁰² <https://www.astynomia.gr/elliniki-astynomia/anthropino-dynamiko/ekpaidefsi/astynomiki-akadimia/scholi-ethnikis-asfaleias/> (ανάκτηση την 19-12-2022).

³⁰³ Άρθρου 30 παρ. 16 εδαφ. α' του Π.Δ. 178/2014.

επιμόρφωσης του προσωπικού της, τόσο της Κεντρικής Υπηρεσίας, όσο και των αντίστοιχων οργανικών μονάδων της Περιφέρειας, στο πλαίσιο μιας ειδικής εγκληματολογικής εκπαίδευσης, σε μια λογική απόκτησης εξειδίκευσης και εναργούς παρακολούθησης των επιστημονικών εξελίξεων στη διερεύνηση του εγκλήματος. Επίσης, το Τμήμα Εκπαίδευσης και Μετεκπαίδευσης Οδηγών της Διεύθυνσης Τεχνικών Εφαρμογών του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας, διαχειρίζεται όλα τα ζητήματα που αφορούν την τεχνική εκπαίδευση του προσωπικού, την παροχή ειδικής μετεκπαίδευσης στους οδηγούς υπηρεσιακών οχημάτων της Ελληνικής Αστυνομίας σε αντικείμενα που αφορούν, κυρίως, τις επιχειρήσεις καταδίωξης με μεγάλη ταχύτητα, την ασφαλή διενέργεια συνοδειών ασφάλειας, την εκτέλεση προσχεδιασμένης επιχείρησης έκτακτης ανάγκης και την αύξηση γενικά της αντίληψης του οδηγού, καθώς και την ευαισθησίας του αναφορικά με τον περιβάλλοντα του οχήματος χώρο³⁰⁴. Επιπλέον, το Ενιαίο Συντονιστικό Κέντρο Επιχειρήσεων και Διαχείρισης Κρίσεων, είναι υπεύθυνο για την κατάρτιση εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε θέματα αρμοδιότητάς του³⁰⁵, το Τμήμα Εκπαίδευσης της Γενικής Διεύθυνσης Προστασίας Επισήμων και Ευπαθών Στόχων σε θέματα προστασίας επισήμων και φύλαξης στόχων³⁰⁶, το 4^ο Τμήμα της Διεύθυνσης Διαχείρισης και Ανάλυσης Πληροφοριών, σε θέματα συλλογής, επεξεργασίας και ανάλυσης πληροφοριών, ως και χρήσης και αξιοποίησης του υφιστάμενου και νέου τεχνολογικού εξοπλισμού³⁰⁷, τα Τμήματα Εκπαίδευσης των Γενικών Αστυνομικών Διευθύνσεων Αττικής και Θεσσαλονίκης, καθώς και των Γενικών Περιφερειακών Διευθύνσεων Χώρας, τα οποία μεριμνούν για τη διαρκή μετεκπαίδευση του προσωπικού τους³⁰⁸ σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας, αυτοάμυνας – αυτοπροστασίας – οπλοτεχνικής – αμυντικής σκοποβολής, διαχείρισης ευάλωτων ομάδων κ.α. Στις περιπτώσεις τέτοιου είδους εκπαιδεύσεων, το γνωστικό αντικείμενο καθορίζεται από τον σκοπό της επιμόρφωσης που είναι σκοπός εξειδίκευσης των επί μέρους αστυνομικών καθηκόντων και μελέτης – αξιολόγησης – αξιοποίησης νέων τεχνικών και τακτικών. Έτσι, συχνά συναντάται η αρχή της αναλογικότητας, εφαρμοσμένη σε σύγχρονες και βέλτιστες πρακτικές, οι οποίες αποτελούν αντικείμενο επικαιροποιημένης γνώσης.

³⁰⁴ Άρθρο 23 παρ. 7 του Π.Δ.178/2014.

³⁰⁵ Άρθρο 25 παρ. 3 εδαφ.ζ' του Π.Δ.178/2014.

³⁰⁶ Άρθρο 26 παρ. 5 του Π.Δ.178/2014.

³⁰⁷ Άρθρο 27 παρ. 5 εδαφ. ε' του Π.Δ.178/2014.

³⁰⁸ Άρθρο 37 επ. του Π.Δ.178/2014.

4.1.6 Ευρωπαϊκοί και Διεθνείς Φορείς Εκπαίδευσης

Αξίζει να αναφερθεί ότι, η αστυνομική εκπαίδευση και μετεκπαίδευση είναι ενταγμένη στο πλαίσιο της διεθνούς και ευρωπαϊκής συνεργασίας. Στο πλαίσιο αυτό, είναι επιτρεπτή³⁰⁹ η εισαγωγή και φοίτηση ξένων πολιτών υπό προϋποθέσεις, σε όλες Σχολές της Αστυνομικής Ακαδημίας, ενώ οι Έλληνες αστυνομικοί εκπαιδεύονται σε Ακαδημίες ξένων χωρών, σε ανώτατα εκπαιδευτικά Ιδρύματα στην αλλοδαπή, με τη χορήγηση εκπαιδευτικής αδειάς έως τρία έτη, καθώς επίσης, μεταβαίνουν στο εξωτερικό, για την παρακολούθηση ειδικών σεμιναρίων στο πλαίσιο συμφωνιών διμερούς συνεργασίας για αστυνομικά θέματα, σε αστυνομικά εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

Ολοκληρώνοντας την παράθεση του ισχύοντος νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου της αστυνομικής εκπαίδευσης, αξίζει να αναφερθεί ότι στο πλαίσιο πρόσφατων νομοθετικών ρυθμίσεων³¹⁰, προωθείται η ολιστική αναβάθμιση της αστυνομικής εκπαίδευσης, ιδίως της Σχολής Αξιωματικών Ελληνικής Αστυνομίας, η οποία εκσυγχρονίζεται και προσαρμόζεται στο μοντέλο οργάνωσης και λειτουργίας, καθώς και στα διοικητικά και ακαδημαϊκά πρότυπα των Ανώτατων Στρατιωτικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων της χώρας. Παράλληλα, επιχειρείται η αναδιαμόρφωση του πλαισίου λειτουργίας όλων των Σχολών της Αστυνομικής Ακαδημίας. Ο εν λόγω Νόμος δεν έχει τύχει ακόμα εφαρμογής, καθότι εκκρεμεί η έκδοση των απαιτούμενων κανονιστικών πράξεων.

4.2 Κριτική Επισκόπηση υφιστάμενης εκπαίδευσης

Ανατρέχοντας στα προγράμματα σπουδών των προαναφερόμενων επίσημων φορέων εκπαίδευσης, θα μπορούσε κανείς να εξάγει κάποια πρώτα συμπεράσματα, σχετικά με τον βαθμό που αυτά προσεγγίζουν τους πυλώνες που αναφέρθηκαν στην αρχή του κεφαλαίου και σχετίζονται με την επίτευξη της νομιμότητας μέσα από την άρτια διδασκαλία των ολοκληρωμάτων της, μέσω της σωστής εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας από τους σύγχρονους αστυνομικούς.

³⁰⁹Άρθρο 25 του Ν. 3511/2006 (Φ.Ε.Κ. Α-258), ενώ είναι σε εξέλιξη η σύνταξη της προβλεπόμενης από το νόμο, κοινής Απόφασης των Υπουργών Εξωτερικών, Οικονομίας και Οικονομικών και Εσωτερικών, στην οποία θα καθορίζονται οι προϋποθέσεις για την παροχή εκπαίδευσης των ξένων πολιτών, καθώς και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια.

³¹⁰Συγκεκριμένα με την ψήφιση του Ν. 4962/2022 (Φ.Ε.Κ. Α' - 148) «Αναβάθμιση της αστυνομικής εκπαίδευσης, αναμόρφωση του πλαισίου οργάνωσης και λειτουργίας της Σχολής Αξιωματικών της Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες ρυθμίσεις του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη».

4.2.1 Αποστολή της Ελληνικής Αστυνομίας

Στο κεφάλαιο 2 της παρούσας διατυπώθηκε την διττή αποστολή της Ελληνικής Αστυνομίας, όπως αυτή προκύπτει από την έννομη τάξη και τις γενικές αρχές δικαίου που διαμορφώθηκαν στην ιστορία των ελληνικού κράτους. Ως φορέας δημόσιας εξουσίας και συγκεκριμένα της εκτελεστικής, διέπεται και δεσμεύεται σε όλες τις πτυχές του έργου της από τις θεμελιώδεις αρχές του κράτους δικαίου και του κοινωνικού κράτους. Η επιτυχία της ως δημόσιος οργανισμός εξαρτάται από την επίτευξη δύο στόχων. Αφενός την αποτελεσματικότητά της σχετικά με τους τιθέμενους δείκτες αντεγκληματικής πολιτικής και αφετέρου την ικανοποίηση των πολιτών από την παροχή υπηρεσιών σε αυτούς. Δεν θα μπορούσε σαφώς να είναι διαφορετικά, αφού σε ένα κοινωνικό κράτος δικαίου, ο δημόσιος οργανισμός είναι το μέσο και η ικανοποίηση / εξυπηρέτηση του πολίτη είναι ο στόχος. Η αποδοτικότητα, δηλαδή το κόστος λειτουργίας του οργανισμού αποτελεί δευτερεύοντα στόχο και όχι πρωτεύοντα. Συνεπώς, αρχικά, το αστυνομικό έργο θεωρείται επιτυχές όταν εκπληρώνει τον πρώτο του σκοπό, ο οποίος είναι η εξασφάλιση της δημόσιας ειρήνης και ευταξίας και η απρόσκοπτη κοινωνική διαβίωση των πολιτών, μεριμνώντας στο πλαίσιο αυτό για την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος. Ωστόσο, ο χαρακτηρισμός της αποστολής ως επιτυχούς δεν εξαρτάται μόνο από τους παραπάνω στόχους, αφού αυτή χαρακτηρίζεται και από το κόστος που απαιτείται για να επιτευχθεί το αποτέλεσμα αυτό, το οποίο δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αποστολή των αστυνομικών ως φορέων δημόσιας εξουσίας είναι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και όχι η καταπάτηση αυτών, με εξαίρεση των περιορισμών που τέθηκαν στην παρούσα εργασία και πάντα υπό την προϋπόθεση της αναλογικότητας. Ο αστυνομικός τίθεται στην υπηρεσία του πολίτη και από την αποδοχή αυτού εξαρτάται και η επιτυχία του έργου του. Συνεπώς, η εκπαιδευτική διαδικασία θα πρέπει να διαμορφώνει συνθήκες που προάγουν τις αξίες της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων, της ειρήνης και της ελευθερίας, ως μέρος της αποστολής της Αστυνομίας και χρέος του αστυνομικού ως φορέα δημόσιας εξουσίας. Επίσης, θα πρέπει να δομείται επάνω στις θεμελιώδεις αξίες της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ώστε οι αστυνομικοί να είναι σε θέση να καταπολεμήσουν στάσεις και

αντιλήψεις ρατσιστικές και ξενοφοβικές³¹¹. Παράλληλα, οι ενέργειές τους θα πρέπει να διαθέτουν ακεραιότητα και σεβασμό για τα άτομα που διασαλεύεται η ελευθερία τους και τα ατομικά τους δικαιώματα και που ανήκουν συνήθως σε ιδιαίτερα ευάλωτες ομάδες³¹². Οι αστυνομικοί υποχρεούνται να εισέλθουν σε μια εκπαιδευτική διαδικασία, στοχεύοντας στην αυτοβελτίωσή τους και την καλλιέργεια της ενσυναίσθησης, ώστε να έχουν τη δέουσα συμπεριφορά, ακεραιότητα, υπευθυνότητα, δεκτικότητα, κατανόηση και φυσικά, μεγαλύτερο σεβασμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα³¹³.

Πέραν αυτού, είναι σαφές ότι το έργο της Αστυνομίας είναι ηθικά δύσκολο, δεδομένου ότι οι αστυνομικοί έρχονται τακτικά αντιμέτωποι με ηθικά διλήμματα. Κι αυτό γιατί συχνά νιώθουν να δικαιολογούν έντιμους σκοπούς (προστασία κοινωνίας) σε βάρος των νόμιμων μέσων (π.χ. παραβίαση ηθικών κανόνων για να πιάσουν θύματα)³¹⁴. Και είναι λάθος να πιστεύουμε ότι οι υπάλληλοι είτε έχουν είτε δεν έχουν αυτές τις ηθικές δεξιότητες. Το γεγονός είναι ότι οι ηθικές δεξιότητες μπορεί να διδαχθούν και να ενισχυθούν. Συγκεκριμένα, μια θεμελιώδης ψυχολογική δεξιότητα που απαιτείται είναι η ακεραιότητα / ηθική που «περιλαμβάνει τη διατήρηση υψηλών προτύπων προσωπικής συμπεριφοράς και αποτελείται από χαρακτηριστικά όπως η ειλικρίνεια, η αμεροληψία, η αξιοπιστία και η υπακοή στους νόμους, κανονισμούς και διαδικασίες»³¹⁵. Όπως υποστηρίζει άλλωστε ο Μακρυδημήτρης «αν η διοίκηση δεν έχει στοχαστικό και ηθικό περιεχόμενο, δεν θα απέχει πολύ από τη βαρβαρότητα, τον κυνισμό και τη λογική της ισχύος (όχι την ισχύ της λογικής)»³¹⁶. Εννοώντας ότι η επιστήμη της διοίκησης είναι τμήμα και οργανικό στοιχείο της εφαρμοσμένης φιλοσοφίας και όχι απλά της νομικής ή της πολιτικής επιστήμης, των οικονομικών, της ψυχολογίας ή της κοινωνιολογίας. Είναι στοιχείο της πιο σύνθετης και απαιτητικής, αλλά και της πιο πολύτιμης στον άνθρωπο διάστασης του πνεύματος και της ηθικής του συγκρότησης. Αυτό μάλιστα έρχεται να εξισορροπήσει τον «ρηχό πρακτικισμό και την εργαλειακή αντίληψη» κατά τη δράση της διοίκησης, που οδηγεί

³¹¹ J.Murdoch and R.Roche, *The European Convention on Human Rights and Policing: A handbook for police officers and other law enforcement officials*, Council of Europe, 2013, σελ. 147-150

³¹² J.Murdoch and R.Roche, *όπ.π.* (υποσημ. 311) σελ. 20.

³¹³ Γ. Πανούσης, *όπ.π.* (υποσημ. 278).

³¹⁴ D.Blumberg et.al., *όπ.π.* (υποσημ. 368), σελ. 9.

³¹⁵ D. Blumberg et.al., “Jacobson, Impact of Police Academy Training on Recruits”, in *Integrity Police Quarterly.*, p.p. 63-86, 2016, σελ.61.

³¹⁶ Α. Μακρυδημήτρης, «Πέντε Θέσεις για τη Διοικητική Επιστήμη και Ένα Συμπέρασμα» στο *Δημόσιο Δίκαιο* - Επιστημονικό Περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων (ΕΕΔ), τ.1, σελ. 1-11, Αθήνα, 2018, σελ. 10.

σε υποδούλωση του ανθρώπινου πνεύματος και της κριτικής αντίληψης. Απαιτείται λοιπόν η ενίσχυση της «ηθικο-φιλοσοφικής συγκρότησης των λειτουργών της διοίκησης, η ανανέωση και η αναζωογόνηση του στοχαστικού και πνευματικού τους κεφαλαίου», προκειμένου να μην αδρανήσει πλήρως η ηθική ακεραιότητα των δημοσίων λειτουργών, η ανιδιοτέλεια και η πίστη στην ευγένεια του λειτουργήματός τους, εξαιτίας της ρουτινοποίησης της καθημερινής πρακτικής³¹⁷. Η σωστή και σφαιρική εκπαίδευση καθιστά τον αστυνομικό που την λαμβάνει ηθικό, τίμιο και ικανό, έτοιμο να προασπιστεί τα δικαιώματα του πολίτη, αλλά και να σεβαστεί και τα δικαιώματα του δράστη³¹⁸.

Σαφώς, η ηθικοπλαστική προσέγγιση της αστυνομικής εκπαίδευσης, αφορά περισσότερο τη βασική εκπαίδευση, η οποία διαπλάθει τον αστυνομικό στο εμβρυακό στάδιο της υπόστασής του ως κρατικού λειτουργού. Η διττή αποστολή του αστυνομικού και η σωστή αστυνομική αγωγή θα πρέπει να αποτελεί όχι μόνο βασικό κίνητρο για την επαγγελματική του επιλογή, αλλά απαραίτητο γνώμονα των πράξεών του και απαρέγκλιτο στόχο των ενεργειών του σε όλο τον επαγγελματικό του βίο. Στο πλαίσιο της παρούσας, διαπιστώνεται ότι, στον οδηγό Σπουδών της Σχολής Αξιωματικών καθώς και της Σχολής Αστυφυλάκων, από το πρώτο εξάμηνο, διδάσκονται μαθήματα που στοχεύουν στην αστυνομική «αγωγή», δηλαδή στη διαμόρφωση του σωστού αστυνομικού ως κρατικού λειτουργού. Συγκεκριμένα, στο πρόγραμμα σπουδών περιλαμβάνονται αντικείμενα όπως Στοιχεία Δημοσίου και Συνταγματικού Δικαίου και Ανθρώπινα Δικαιώματα, καθώς και Κοινωνική και Επαγγελματική Δεοντολογία και Σχέσεις Κράτους - Πολίτη, τα οποία στοχεύουν στην εμπέδωση της διττής αποστολής του αστυνομικού, από το πρώτο στάδιο της εισαγωγής του στις Σχολές βασικής εκπαίδευσης.

4.2.2 Αρμοδιότητες αστυνομικών υπαλλήλων και νομιμότητα αυτών

Επιπλέον, αυτονόητο είναι ότι, πρώτο βασικό προαπαιτούμενο για τη δικαιοκρατική άσκηση αστυνομικής εξουσίας και τη σύμπλευσή της με τη θεμελιώδη αρχή της αναλογικότητας αποτελεί η ενδεδειγμένη γνώση των νομικών διατάξεων που αναφέρονται στις αστυνομικές επεμβάσεις και ιδιαίτερα εκείνων, η εφαρμογή των οποίων ορίζεται από τον νόμο ως ειδικότερο αστυνομικό καθήκον. Όπως

³¹⁷ Α. Μακρυδημήτρης, *όπ.π.* (υποσημ. 316), σελ.10.

³¹⁸ Γ. Παπακωνσταντής, *όπ.π.* (υποσημ. 165), σελ. 24.

αναφέρθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, υπάρχει πλούσια και εκτενής παράθεση διατάξεων διαφόρων νομοθετημάτων που διέπουν το αστυνομικό έργο. Αντιπροσωπευτικό και ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί η γνώση του περιεχομένου των διατάξεων του ποινικού δικονομικού δικαίου από τους ασκούντες προανάκριση, επειδή ακριβώς αφορούν την εκάστοτε ακολουθούμενη διαδικασία και τους τρόπους διεξαγωγής και διενέργειας πολλαπλών και πολυποίκιλων ανακριτικών πράξεων (συλλήψεων, ερευνών, προσαγωγών, εκτέλεσης ποινών, κ.λ.π), για την επιτυχή περαίωση των οποίων είναι πολλές φορές επιτρεπτή και δικαιολογημένη ή άσκηση βίας. Η κατά το δυνατόν πληρέστερη κατανόηση και εμπέδωση του περιεχομένου των εν λόγω διατάξεων θεωρείται απολύτως αναγκαία, αφενός μεν για την ενδεδειγμένη ακόλουθη εφαρμογή του ουσιαστικού ποινικού δικαίου, αφετέρου δε για τον λόγο ότι η παραβίαση του περιεχομένου των διατάξεων αυτών προσβάλλει θεμελιώδη δικαιώματα των ατόμων, συνεπαγόμενη, υπό προϋποθέσεις, ποινικές, πειθαρχικές και αστικές ευθύνες για τους αστυνομικούς³¹⁹. Ωστόσο, δεδομένου ότι η αστυνομική δράση διέπει μεγάλο μέρος της κοινωνικής ζωής των πολιτών, οι αρμοδιότητες των αστυνομικών προβλέπονται από πλήθος νομοθετημάτων και βάσει της αρχής της νομιμότητας που διέπει τη δημόσια διοίκηση και εν προκειμένω την Αστυνομία, δεν νοείται άγνοια ή πλημμελή γνώση των αρμοδιοτήτων των αστυνομικών. Αυτό βέβαια, θα πρέπει σαφώς να αποτελέσει αντικείμενο ολιστικής μελέτης και όχι μηχανιστικής γνώσης. Πολλώ δε μάλλον, λαμβάνοντας υπόψη ότι, η διακριτική εξουσία στη δράση των αστυνομικών εντείνεται από το γεγονός ότι οι θεσπιζόμενοι νόμοι αναφέρονται σε έννοιες αόριστες, ασαφείς, αβέβαιες έννοιες που επιδέχονται αποκωδικοποίηση κατά την κρίση του υπαλλήλου που καλείται κάθε φορά να ενεργήσει (έννοια δημοσίου συμφέροντος, υπόνοιας διάπραξης εγκληματικής ενέργειας, υπόπτου, διατάραξης της κοινωνικοοικονομικής ζωής μιας περιοχής κ.λπ.). Συνεπώς, απαραίτητη είναι η σε βάθος γνώση των εφαρμογών των γενικών αρχών δικαίου που διέπουν την αστυνομική δράση, όπως αυτή της αναλογικότητας, αφού χωρίς αυτές δεν γίνεται λόγος για νομιμότητα.

Ανατρέχοντας στα προγράμματα σπουδών των Αστυνομικών Σχολών, διαπιστώνεται ότι το κύριο μέρος αυτών καταλαμβάνεται από γνωστικά αντικείμενα που στοχεύουν στην κατάρτιση του αστυνομικού, ως φορέα πλήρους γνώσης των αρμοδιοτήτων του, επιχειρώντας να συμπληρωθεί με ζητήματα σωστής χρήσης της

³¹⁹ Α. Καρρά, όπ.π. (υποσημ. 223), σελ.486.

διακριτικής ευχέρειας. Στα πλαίσια της κατασταλτικής δράσης της Αστυνομίας, το αστυνομικό προσωπικό ενεργεί σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, προκειμένου να συλλέξει τις αποδείξεις και τα πειστήρια για τη βεβαίωση του εγκλήματος, ώστε να οδηγηθεί στη σύλληψη και στην παράδοση του δράστη στις αρμόδιες δικαστικές αρχές³²⁰. Στην κατεύθυνση αυτή, κατά τη διάρκεια των αστυνομικών σπουδών, τόσο σε βασικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο μετεκπαίδευσης, οι αστυνομικοί επικεντρώνονται στη μελέτη και ανάλυση των αστυνομικών, ποινικών και δικονομικών διατάξεων, συνδυάζοντας τη θεωρία με την πρακτική διδασκαλία και τη μελέτη περιπτώσεων. Διαπιστώνεται ότι η πλειοψηφία των γνωστικών αντικειμένων σε προπτυχιακό επίπεδο σπουδών αποτελείται από την ύλη του Ουσιαστικού Ποινικού Δικαίου, του Δικονομικού Ποινικού Δικαίου και του Αστυνομικού Δικαίου. Παράλληλα, υπάρχει πληθώρα αντικειμένων που άπτονται των διοικητικών αρμοδιοτήτων των αστυνομικών, αλλά και των διαφόρων μεθόδων και τεχνικών για την αποτελεσματική υλοποίησή τους, όπως θέματα τροχαίας, γενικής αστυνόμευσης και ασφάλειας, καθώς και επιστημονικής αστυνομίας, τουριστικής αστυνομίας, θέματα συναθροίσεων – συγκεντρώσεων, θέματα αλλοδαπών, διάφορα ζητήματα ειδικών ποινικών νόμων κ.α. Σε μεταπτυχιακό επίπεδο, τα παραπάνω αντικείμενα υπάρχουν σε πολύ μικρότερο βαθμό, επικεντρώνοντας μόνο στη μελέτη και ανάλυση θεωρητικών, διοικητικών και νομικών ζητημάτων που απασχολούν τη Διοίκηση σε στρατηγικό κυρίως επίπεδο. Αντίστοιχα, σε επίπεδο επιμόρφωσης, είναι διάχυτη η επιμόρφωση σε θέματα αστυνομικών αρμοδιοτήτων, περισσότερο στοχευμένα και σε πρακτικό επίπεδο, επιδιώκοντας την εξέταση και επίλυση καίριων ζητημάτων που απασχολούν την αστυνομική πρακτική.

Ωστόσο, η άρτια, σωστή αλλά και αναγκαία γνώση της αρμοδιότητας δεν εξασφαλίζεται μόνο με τη γνώση του Νόμου. Απαιτεί επίγνωση και συνείδηση των ολοκληρωμάτων της νομιμότητας. Αυτή επιδιώκεται με τη διδασκαλία των μαθημάτων του Συνταγματικού και του Διοικητικού Δικαίου, των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Σχέσεων Κράτους - Πολίτη, κατά τα οποία, επιδιώκεται να μεταλαμπαδευτεί όχι μόνο η θεωρητική γνώση των θεμελιωδών αρχών του κράτους δικαίου και του κοινωνικού κράτους, αλλά η πρακτική και ουσιαστική αξία της

³²⁰Σ. Βιδάλη, *Αστυνομία - Έλεγχος του Εγκλήματος και Ανθρώπινα Δικαιώματα*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ.186, η οποία μεταξύ των άλλων αναφέρει: «στο άρθρο 95 του Π.Δ. 141/1991 τις ενέργειες που οφείλει να αναλάβει η αστυνομία αφού διαπραχθεί το έγκλημα».

χρήστης διοίκησης και των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η σύγχρονη Αστυνομία οφείλει να δρα μέσα στο πλαίσιο της κατανόησης της σχέσης ασφάλειας και ανθρώπινων δικαιωμάτων, αποδεχόμενη πως η ελευθερία αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση της ασφάλειας³²¹. Είναι αναγκαίες οι ενέργειες προώθησης γνώσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη σημασία τους, τόσο γενικότερα στο σύνολο της κοινωνίας, όσο και ειδικότερα, σε συγκεκριμένες επαγγελματικές ομάδες, όπως είναι τα σώματα ασφαλείας³²². Στο πλαίσιο αυτό, τα προγράμματα εκπαίδευσης και μετεκπαίδευσης καλλιεργούν τις δεξιότητες και αναβαθμίζουν τις υφιστάμενες γνώσεις, οδηγώντας τους αστυνομικούς να κατανοήσουν βαθιά τα ανθρώπινα δικαιώματα και κυρίως τον τρόπο που αυτά συνδέονται με τα καθήκοντά τους³²³. Στόχος της εκπαίδευσης είναι να αντιληφθούν οι αστυνομικοί πως δεν βρίσκονται απέναντι από τους πολίτες και πως είναι λανθασμένη η οπτική να πιστεύουν πως βρίσκονται σε ένα εχθρικό και επικίνδυνο περιβάλλον³²⁴. Επίσης, σκοπός είναι να αρθεί από την αντίληψη των αστυνομικών η ενδεχόμενη παγιωμένη αντίληψη πως ευρίσκονται σε μια συνεχή αντιπαλότητα με την κοινωνία και όχι να αποφευχθεί η καλλιέργεια συνειδητής ή ασυνειδητής «αστυνομικής υπο-κουλτούρας»³²⁵.

Σε προπτυχιακό επίπεδο, ενδεχομένως να ήταν δύσκολο θα γίνει αντιστοίχιση της θεωρίας των αρχών με την πράξη, λόγω της απειρίας των δοκίμων σε θέματα αστυνομικής πρακτικής. Ωστόσο, η δυσκολία αυτή επιχειρείται να ξεπεραστεί με την πρακτική εφαρμογή υποθέσεων και τη μελέτη περιπτώσεων και προσομοιωμένων σεναρίων. Σε επίπεδο μετεκπαίδευσης η διδασκαλία των ολοκληρωμάτων της νομιμότητας είναι διάχυτη και συχνή και φαίνεται να έχει μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα σε σχέση με τη βασική εκπαίδευση. Κι αυτό γιατί η επιμόρφωση επικεντρώνεται στην επισήμανση εσφαλμένων εφαρμογών της αρχής, βέλτιστων πρακτικών δράσης και γενικώς πρακτική εφαρμογή των αρχών σε συγκεκριμένες περιπτώσεις του αστυνομικού έργου, λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη την εμπειρία των

³²¹Κ. Κωνσταντινίδης, «Η ‘ελευθερία και η ασφάλεια’ θυσία στο βωμό επίστευσης της ποινικής διαδικασίας», στο Συλλογικό έργο Ν. Αλιβιζάτος, Ν. Παρασκευόπουλος, Η. Αναγνωστόπουλος *Τιμητικός Τόμος για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη*, τ.1, εκδ. Σάκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 59.

³²²*Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών. Ενίσχυση του κράτους δικαίου εντός της Ένωσης. Στρατηγικό σχέδιο δράσης*, Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2019, σελ. 7-8.

³²³Γ. Πανούσης, *όπ.π.* (υποσημ. 278), σελ. 133.

³²⁴Σ. Καμπανάκης, *όπ.π.* (υποσημ. 276).

³²⁵Larry K. Gaines; Victor E. Kappeler; Joseph B. Vaughn, *Policing in America*, U.S.A., 1999, σελ. 360-361.

εκπαιδευομένων και τη βιωματική επίγνωση σφαλμάτων ή ενδεικνυόμενων πρακτικών.

Πέραν των ανωτέρω, λαμβάνοντας υπόψη ότι η αποτελεσματικότητα του αστυνομικού έργου εξαρτάται και από την αποδοχή που έχει ο θεσμός από τους πολίτες, τα ζητήματα που άπτονται των σχέσεων κράτους – πολίτη είναι εξίσου σημαντικά και καθοριστικά για την εκπλήρωση της αποστολής της Αστυνομίας. Τα ζητήματα αυτά, σε σχέση με τα νομικά και αστυνομικά ζητήματα, καταλαμβάνουν μικρότερη διδακτέα ύλη σε επίπεδο βασικής εκπαίδευσης. Δεν συμβαίνει το ίδιο σε επίπεδο μετεκπαίδευσης, αφού στο στάδιο αυτό, η γνώση της αρμοδιότητας θεωρείται κεκτημένο από τον ενεργό αστυνομικό και επιδιώκεται είτε η εξειδίκευση, είτε η στοχευμένη επιμόρφωση, ενδεχομένως σε ζητήματα που απαιτούν συνδυασμό εμπειρίας και γνώσης, κριτικής σκέψης και αξιοκρατικής κρίσης, όπως αυτά των αρχών της δημόσιας διοίκησης, συμπεριλαμβανομένης της αρχής της αναλογικότητας.

4.2.3 Κοινωνικές, πολιτικές, πολιτισμικές και οικονομικές συνθήκες

Πέραν όλων αυτών, έγινε δεκτό ότι για να επιτευχθεί η ορθή γνώση της αρχής της αναλογικότητας, θα πρέπει ο αστυνομικός και γνωρίζει και να μπορεί να αποκωδικοποιήσει τις υφιστάμενες κάθε φορά περιστάσεις που αφορούν κοινωνικές, πολιτικές, πολιτισμικές και οικονομικές συνθήκες. Πολλώ δε μάλλω όταν κατά την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας από τον δρώντα αστυνομικό γίνεται επίκληση της αξιοκρατικής του κρίσης, της εμπειρίας του, των πεποιθήσεών του, τα οποία συνθέτουν και καθορίζουν τη δράση του κατά διακριτική ευχέρεια. Στο σύγχρονο περιβάλλον των διαρκών αλλαγών και εξελίξεων, ο αστυνομικός, μέσω της εκπαίδευσης, οφείλει να γνωρίζει όχι μόνο τους νομικούς κανόνες που ορίζουν τη δράση του, αλλά και όλα τα πορίσματα των επιστημών του ανθρώπου (κοινωνιολογία - εγκληματολογία, ψυχολογία). Κι αυτό γιατί καλείται συχνά να διαχειριστεί προληπτικά και κατασταλτικά ανθρώπινες συμπεριφορές υπό διαφορετικές κάθε φορά συνθήκες και κοινωνικές καταστάσεις. Επίσης, καλείται να είναι γνώστης των σύγχρονων μορφών και μεθόδων εγκληματικότητας, αλλά και του ίδιου του Φορέα, μέσα από μία διαδικασία αυτογνωσίας (την οργάνωση, την αποστολή, τη δράση, τις μεθόδους και τα μέσα που χρησιμοποιεί, τη μέτρηση απόδοσης, τις σχέσεις με τον

πολίτη, τις γενικές αρχές που ακολουθεί κ.α.)³²⁶. Στο πλαίσιο της διακριτικής του δράσης, ο αστυνομικός ενεργεί βάσει τριών βασικών και αλληλένδετων συνιστωσών³²⁷: τη γνώση, τη βούληση και την εφαρμογή. Συνεπώς, δεν θα αποφασίσει ορθά αν δεν μελετήσει και αναλύσει ενδελεχώς το υπό αντιμετώπιση πρόβλημα, με τέτοιον τρόπο, ώστε να μη μείνει τίποτα έξω από τη σφαίρα της εξέτασης, της γνώσης και της σπουδής. Στη συνέχεια, καλείται να σχηματίσει την αναγκαία βούληση ή προαίρεση για τη συγκεκριμένη και προκρινόμενη επιλογή, μετά από εξέταση των εναλλακτικών λύσεων ή τρόπων δράσης, που έχει στη διάθεσή του. Και αφού μετά τη γνώση, σχηματίσει την αναγκαία βούληση, τότε μόνο ακολουθεί το τρίτο και πιο ορατό στάδιο ή σκέλος της απόφασης.

Πέραν αυτών, εφόσον ο αστυνομικός διαδραματίζει ένα σημαντικό κοινωνικό ρόλο, είναι αναγκαία η σχετική γνώση και ευαισθητοποίησή του στα κοινωνικοψυχολογικά θέματα, ώστε ο κοινωνικός χαρακτήρας της αστυνομικής συμβολής να μην αλλοιώνεται, αφού αρκετά συχνά καλείται να δώσει λύση σε οικογενειακά ή ατομικά θέματα, να παράσχει βοήθεια σε τοξικομανείς, ασθενείς κτλ., αναδεικνύοντας το κοινωνικό ρόλο της αστυνομίας.

Έτσι, διαπιστώνεται ότι σε προπτυχιακό επίπεδο, εκτός από την επιχειρησιακή ετοιμότητα, την επιταγή της νομιμότητας, τη δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης ανάμεσα στους πολίτες και την αστυνομία, αλλά και την αντιμετώπιση του εγκλήματος, η εκπαίδευση επιχειρεί να παρέχει στους αστυνομικούς βασική γνώση Ανθρωπιστικών Σπουδών όπως Κοινωνιολογίας, Εγκληματολογίας και Ψυχολογίας, θεμάτων Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Δικαίου, καθώς και ζητημάτων Μάνατζμεντ και Πληροφορικής. Αυτό είναι πιο έντονο σε μεταπτυχιακό επίπεδο, αφού στη Σχολή Εθνικής Ασφάλειας τα κυρίαρχα ζητήματα εδράζονται σε διεθνή και εθνικά κοινωνικοπολιτικά ζητήματα, σε θέματα διεθνών και διπλωματικών σχέσεων, στρατηγικής κ.α. Σε επίπεδο διά βίου εκπαίδευσης, τα ζητήματα αυτά εντοπίζονται ίσως περισσότερο απ' ότι σε εκπαίδευση βασικού επιπέδου, ειδικότερα δε σε εξειδικευμένες εκπαιδεύσεις όπως λ.χ. της επιστημονικής αστυνομίας, αλλά και σε όλες τις τακτικές εκπαιδεύσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω, οι οποίες στοχεύουν στην παροχή σφαιρικών γνώσεων στον αστυνομικό όλων των βαθμίδων διοικήσεως.

³²⁶Ι. Φαρσεδάκης, *Ανακριτική, Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εγκληματογένεση*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984, σελ.33.

³²⁷Α. Μακρυδημήτρης, *όπ.π.* (υποσημ. 316), σελ.8, όπου παραπέμπει και σε Ηθικά Νικομάχεια, 1105 a 31-33.

4.2.4 Ψυχολογική και σωματική προετοιμασία

Τέλος, διαπιστώνεται ότι η εκπαίδευση του σύγχρονου αστυνομικού στοχεύει σε μεγάλο βαθμό στη σωματική του προετοιμασία για την εκπλήρωση της αποστολής του, κυρίως σε προπτυχιακό επίπεδο και σε επίπεδο επιμορφώσεως και καθόλου σε μεταπτυχιακό επίπεδο. Εντάσσονται μαθήματα όπως σωματική αγωγή, αυτοάμυνα – αυτοπροστασία, οπλοτεχνική – αμυντική σκοποβολή, στο οποίο εντάσσεται και η ορθή χρήση όπλων, συνδυαζόμενη σαφώς και με τη θεωρητική ανάλυση του σχετικού Νόμου. Η εξειδίκευση για τον χειρισμό του όπλου στις μέρες μας είναι αναγκαία, αφού τα αστυνομικά όργανα αναλαμβάνουν να ασκήσουν περισσότερο απαιτητικά και ιδιάζοντα καθήκοντα εξαιτίας της συνεχούς διαφοροποίησης της εγκληματικής τακτικής όσον αφορά την οργάνωση και τον τρόπο δράσης των σύγχρονων εγκληματιών. Ωστόσο, οι δεσμεύσεις που προβλέπονται για την αστυνομική δράση στο αστυνομικό δίκαιο παρέχουν μόνο πρότυπα συμπεριφοράς και ένα χρήσιμο σημείο εκκίνησης, αφού οι εκάστοτε περιστάσεις μπορεί να απαιτούν μια απόκλιση από τις προβλεπόμενες πρακτικές, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τις προϋποθέσεις που αναφέρθηκαν στην παρούσα ως προς τη σωστή εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας. Η υιοθέτηση αυτών των πρακτικών έχει αξία στην εκπαίδευση των αστυνομικών σχετικά με την αναλογικότητα της χρήσης βίας, ωστόσο δεν συνοδεύονται πάντα από σαφείς οδηγίες για τη λήψη αποφάσεων υπό συγκεκριμένες συνθήκες. Τέτοιες κατευθύνσεις θα μπορούσαν να δώσουν έμφαση στην επικοινωνία και στην αποκλιμάκωση των αστυνομικών ενεργειών ως προς τη χρήση βίας, συνδέοντας σαφώς τη νομιμότητα με την αναγκαιότητα της αστυνομικής επέμβασης με υλική βία³²⁸. Έτσι, καθίσταται επιτακτική ανάγκη διαρκούς ενημέρωσης, αλλά και η προσαρμογή των αστυνομικών υπαλλήλων στα σύγχρονα δεδομένα της οπλοτεχνικής και στην προσφορά ενός σύγχρονου, ολοκληρωμένου και αποτελεσματικού εξοπλισμού. Επίσης, μαθήματα όπως αυτοάμυνα – αυτοπροστασία, οπλοτεχνική – αμυντική σκοποβολή συναντώνται πολύ συχνά κατά τη συντηρητική εκπαίδευση των αστυνομικών, η οποία αποσκοπεί στη διατήρηση της ικανότητας του αστυνομικού στο χειρισμό και τη χρήση των όπλων, καθώς και στη μελέτη περιπτώσεων εσφαλμένων και ενδεικνυόμενων πρακτικών. Μάλιστα, η αποτυχία στο

³²⁸ Kevin Cyr, “Assessing Necessity and Proportionality”, in *Police Use of Force*, p.p. 663-679, 2015-2016, σελ..676.

μάθημα οπλοτεχνικής - σκοποβολής συνιστά λόγο αποβολής του δοκίμου από τη Σχολή Αστυφυλάκων.

Βέβαια, αν και το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου που αφιερώνει ένας αστυνομικός στην υπηρεσία περιλαμβάνει μη επικίνδυνα καθήκοντα (λ.χ. η ανταπόκριση σε τροχαίο ατύχημα), είναι αναγκαίο να προετοιμαστούν οι αστυνομικοί για τα χειρότερα σενάρια. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η σύγχρονη αστυνόμευση είναι εξαιρετικά περίπλοκη, προκλητική και στρεσογόνα. Για το λόγο αυτό, οι υπηρεσίες επιβολής του νόμου είναι υποχρεωμένες να προσλαμβάνουν, να εκπαιδεύουν και να διατηρούν στελέχη ψυχολογικά ικανά και σωστά προετοιμασμένα³²⁹. Συνεπώς, μαζί με άλλες δεξιότητες που διδάσκονται (π.χ. πυροβόλα όπλα, αμυντικές τακτικές και επιχειρήσεις έκτακτης ανάγκης), τα στελέχη της αστυνομίας θα πρέπει να θεωρούν τις ψυχολογικές δεξιότητες ως φθαρτές και να αρχίσουν να απαιτούν συνεχή εκπαίδευση και επανεκπαίδευση σε αυτές τις δεξιότητες. Από την άλλη πλευρά, η αστυνομική εκπαίδευση θα πρέπει να επικεντρωθεί στην εφαρμογή αυτών των δεξιοτήτων, στην ανάπτυξη αστυνομικών τεχνικών ανώτερης τάξης και στην ενίσχυση των ψυχολογικών δεξιοτήτων³³⁰. Ως προς την ψυχολογική προετοιμασία των αστυνομικών, αυτή επιχειρείται στο μάθημα της Ψυχολογίας, το οποίο περιλαμβάνεται σε όλες τις βαθμίδες και Σχολές εκπαίδευσης, ωστόσο διαφοροποιείται ανάλογα με τις εκπαιδευτικές ανάγκες και τους εκπαιδευτικούς στόχους. Έτσι, επικεντρώνεται κατά περίπτωση στη δικαστική ή κλινική ή κοινωνική ψυχολογία, στη διαχείριση στρες, στον χειρισμό ψυχικά ασθενούς ατόμου, κ.α.

Γενικά, από τα προγράμματα σπουδών όλων των Σχολών της Ελληνικής Αστυνομίας, όσο και από τη συνολική μελέτη του συστήματος εκπαίδευσης, διαπιστώνεται, πέραν της επικράτησης της νομικής έναντι της εγκληματολογικής εκπαίδευσης και η απουσία ερευνητικού προσανατολισμού και προγραμμάτων δια βίου εκπαίδευσης, αποσυνδεδεμένων από τη βαθμολογική προαγωγή, γενικά, αλλά και ειδικά ως προς το πεδίο της εγκληματολογίας. Το ίδιο συμβαίνει και με τα ζητήματα του κοινωνικού και οικονομικοπολιτικού γίνεσθαι, τα οποία σχεδόν απουσιάζουν από το πρόγραμμα σπουδών της Σχολής Αστυφυλάκων, ενώ μειονεκτούν σημαντικά έναντι των νομικών στη Σχολή Αξιωματικών. Αντιθέτως, παρατηρείται ότι η επιμόρφωση των νέων αστυνομικών εστιάζεται κυρίως στη γνώση των δικονομικών και αστυνομικών τους καθηκόντων, τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε

³²⁹ D. Blumberg et.al., όπ.π. (υποσημ. 268), σελ. 1.

³³⁰ D. Blumberg et.al., όπ.π. (υποσημ. 268), σελ. 10.

πρακτικό επίπεδο, στη σωματική τους προετοιμασία και καταλληλότητα και στην πρακτική εξάσκηση στη χρήση όπλων και λοιπών τεχνικών μέσων. Υπάρχει μία προσπάθεια να πλαισιωθεί η εκπαίδευση με τη διδασκαλία ζητημάτων Διοικητικού Δικαίου και βασικών αρχών δημόσιας διοίκησης, ωστόσο, ενώ για τη μεν Σχολή Αξιωματικών κρίνεται ότι μπορεί να προσεγγίζει τις εκπαιδευτικές ανάγκες, στη Σχολή Αστυφυλάκων κρίνεται ιδιαιτέρως ανεπαρκής, αφού καταλαμβάνει πολύ μικρό μέρος της διδακτέας ύλης.

Θετικό πρόσημο έχει ότι, σε όλα τα στάδια και επίπεδα της αστυνομικής εκπαίδευσης, η θεωρητική εκπαίδευση πλαισιώνεται από την πρακτική, μέσα από τη μελέτη περιπτώσεων, την εξέταση προσομοιωμένων σεναρίων και την αναζήτηση βέλτιστων πρακτικών. Και ενώ δεν είναι εύκολο να παρέχονται – διδάσκονται αλάνθαστες πρακτικές, σκόπιμη κρίνεται η έμμεση καθοδήγηση σε αυτές μέσω της διδαχής των μη ενδεδειγμένων πρακτικών και της επισήμανσης λαθών³³¹. Κι αυτό γιατί όσοι, δεν πράττουν την αναγκαία επισκόπηση αυτού που συνέβη και δεν εξάγουν τα αναγκαία συμπεράσματα από τα λάθη τους, είναι καταδικασμένοι να τα επαναλάβουν στο μέλλον. Γιατί ο άνθρωπος δεν διαθέτει άλλον τρόπο να μαθαίνει παρά μόνο μέσω της εμπειρίας του, από τα λάθη και τα σφάλματα στις επιλογές του, τις εικασίες και τις διαψεύσεις του³³². Η πρακτική άσκηση περιλαμβάνει τόσο τα δικονομικά ζητήματα, όπου κυρίαρχη θέση στη βασική εκπαίδευση καταλαμβάνει η πρακτική εφαρμογή ποινικών υποθέσεων, όσο και τα ζητήματα διοικητικής δράσης της Αστυνομίας (θέματα τροχαίας, έκδοσης αδειών, ζητήματα αλλοδαπών κ.α), όπου μελετώνται συγκεκριμένες περιπτώσεις αστυνομικής δράσης σε πρακτικό επίπεδο. Επίσης, η εκπαίδευση στη χρήση των όπλων γίνεται τόσο υπό συνθήκες πραγματικών καταστάσεων, όσο και υπό συνθήκες προσομοίωσης με ειδικά μηχανήματα, παράλληλα με τη διδασκαλία της νομοθεσίας περί όπλων από τους εκπαιδευτές της οπλοτεχνικής, αλλά και από καταρτισμένους καθηγητές νομικών σχολών για την ορθή εφαρμογή του συγκεκριμένου νόμου.

Η διδασκαλία των εκπαιδευομένων γίνεται μέσα από την υλοποίηση σεναρίων που αφορούν καταστάσεις και προβλήματα όμοια με αυτά που αντιμετωπίζουν στη δουλειά τους, αφού η δημιουργία περιβάλλοντος πραγματικών καταστάσεων αποτελεί έναν πρόσφορο τρόπο μετάδοσης ικανοτήτων αστυνόμευσης. Έτσι, υιοθετούνται τεχνικές προσομοίωσης (simulations) περιστατικών, μελέτες

³³¹Ι. Φαρσεδάκης, ό.π. (υποσημ. 326), σελ. 240-242.

³³²Α. Μακρυδημήτρης, ό.π. (υποσημ. 316), σελ.3.

περίπτωσης και παίξιμο ρόλων, μέσα από πρακτικές ενέργειες των εκπαιδευομένων, καθώς και η μετάβαση στο χώρο εργασίας (πρακτική άσκηση). Σημαντικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας στη δημιουργία ρεαλιστικών καταστάσεων μέσα στο εκπαιδευτικό περιβάλλον, με προσομοιώσεις και παίξιμο ρόλων, όπως λ.χ. βίντεο, ταινίες, τηλεόραση, ηλεκτρονικούς υπολογιστές, διαδίκτυο, εφαρμογές αλληλεπιδραστικών πολυμέσων κ.ά.³³³. Ήδη, η Ελληνική Αστυνομία διαθέτει προσομοιωτές στην εκπαίδευση όπλων, οι οποίοι θέτουν τους εκπαιδευόμενους αστυνομικούς μπροστά σε προβληματικές καταστάσεις με τη χρήση αλληλεπιδραστικού βίντεο, αξιολογώντας τον τρόπο ενέργειας τους και τις αντιδράσεις τους. Πρόκειται για έναν αποτελεσματικό τρόπο εκπαίδευσης των αστυνομικών στη λήψη αποφάσεων, όπου ο εκπαιδευόμενος αντιμετωπίζει εικονικά περιστατικά σε συνθήκες προσομοίωσης. Στην αναπαράσταση σεναρίων-περιστατικών σε όσο το δυνατόν πιο πραγματικές συνθήκες, ο εκπαιδευόμενος αστυνομικός δύναται να νιώσει πραγματικά συναισθήματα όπως αγωνία, φόβο διαπιστώνοντας εάν και πώς μπορεί να επηρεαστεί η κρίση του.

Συμπερασματικά, προκύπτει ότι η αστυνομική εκπαίδευση είναι πλούσια και υπάρχει ένα ευρύ φάσμα γνωστικών πεδίων, τα οποία αποτελούν αντικείμενο εξέτασης, μελέτης και διδασκαλίας στους φορείς αστυνομικής εκπαίδευσης και διαφοροποιούνται ανά επίπεδο εκπαίδευσης, βαθμό και θέση εκπαιδευομένων, καθώς και εκπαιδευτικού στόχου. Σε κάθε περίπτωση, διαπιστώνεται ότι επιχειρείται να παρασχεθεί σφαιρική και πλήρης γνώση όλου του πεδίου αρμοδιοτήτων των αστυνομικών, στοχεύοντας σαφώς στην εξασφάλιση της τήρησης της αρχής της νομιμότητας, η οποία αποτελεί αρχή απαρέγκλιτη για κάθε δημόσιο λειτουργό. Από την άλλη πλευρά, η σωστή χρήση της διακριτικής ευχέρειας επιδιώκεται με τη διδασκαλία συγκεκριμένων γνωστικών αντικείμενων, όπως το Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, με την παροχή γενικών γνώσεων εγκληματολογίας, κοινωνιολογίας, ψυχολογίας και άλλων αντικειμένων που βοηθούν την ορθή αξιοκρατική κρίση του αστυνομικού, καθώς επίσης και με την παροχή εξειδικευμένων επιμορφώσεων για την επίλυση και διαχείριση συγκεκριμένων ζητημάτων όπως λ.χ. η διαχείριση εύαλωτων ομάδων κ.α. Αυτό που αναδύεται ως το

³³³ Ενδεικτική είναι η πρακτική άσκηση "ΚΛΕΨΥΔΡΑ" 4ετων Δόκιμων Υπαστυνόμων της Σχολής Αξιοματικών της Ελληνικής Αστυνομίας. Μικρά αποσπάσματα από βίντεο της εν λόγω εκπαίδευσης μπορεί να τα παρακολουθήσει ο καθένας στις ιστοσελίδες του youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=UIXE19yxAIY>, <https://www.youtube.com/watch?v=YZXuac6WMI>.

πιο σημαντικό για την αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης στην ορθή επίκληση της αρχής της αναλογικότητας, όπως και των άλλων αρχών δικαίου, είναι ο συνδυασμός της θεωρητικής γνώσης με την πρακτική εφαρμογή. Κυρίως σε τακτικό – επιχειρησιακό επίπεδο, μέσα από την μελέτη περιπτώσεων, την εξέταση και ανάλυση εσφαλμένων πρακτικών και την προώθηση ενδεικνυόμενων, μέσα από βιωματικές ασκήσεις και προσομοιωμένα πραγματικά σενάρια. Απαιτείται ο συνδυασμός όλων αυτών, ώστε να είναι πλήρως προετοιμασμένος ο αστυνομικός και να προσεγγίζει – διαχειρίζεται το κάθε περιστατικό εφαρμοσμένα, βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του και όχι μηχανιστικά και δογματικά.

Κεφάλαιο 5 : Συμπεράσματα

Στη χώρα μας, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι στενά συνδεδεμένος με τις δημοκρατικές παραδόσεις του λαού μας, όπως και των θεμελιωδών αρχών του κράτους δικαίου και του κοινωνικού κράτους του πολιτεύματός μας. Στο πλαίσιο αυτό, όπως αναπτύχθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, η Αστυνομία, από τη μια καλείται να εξασφαλίσει το αίσθημα τάξης και ασφαλείας στους πολίτες και από την άλλη να διασφαλίσει τα δικαιώματα όλων, δημιουργώντας παράλληλα σχέσεις εμπιστοσύνης και αλληλοσεβασμού. Μάλιστα, έναν από τους βασικούς στόχους του Προγράμματος Αντεγκληματικής Πολιτικής 2020-2024 του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, αποτελεί η «ορθολογική συναρμογή των δράσεων πρόληψης και καταστολής του εγκλήματος, με τελικό σκοπό την κατοχύρωση της ασφάλειας του πολίτη, δίχως εκπτώσεις στην ασφάλεια των δικαιωμάτων του, με επιχειρησιακό σχεδιασμό δράσεων των υπηρεσιών, επικεντρωμένο στην ταχύτητα ανταπόκρισης, τη νομιμότητα δράσης και την αποτελεσματικότητα»³³⁴. Ο ρόλος της Αστυνομίας είναι πολυδιάστατος και πολύμορφος, αλλά και καθοριστικός για την προώθηση και επίτευξη της σύγχρονης αστυνόμευσης. Και μπορεί να έχουν γίνει βήματα εξέλιξης και αντιστροφής του κλίματος αυταρχισμού και επιφυλακτικότητας που διαπότιζε τη σχέση της Αστυνομίας με τους πολίτες, κυρίως λόγω των κατάλοιπων του ιστορικού παρελθόντος, ωστόσο μεμονωμένα περιστατικά αστυνομικής αυθαιρεσίας,

³³⁴ *Ετήσιο Σχέδιο Δράσης* (επιτελική σύνοψη) Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, Αθήνα, 2021, (https://government.gov.gr/wp-content/uploads/2021/12/yp_prostasias_tou_politi_2022.pdf ανάκτηση την 9-1-2022).

παράνομης βίας και υπέρβασης ή κατάχρησης εξουσίας, εξακολουθούν να αμαυρώνουν την κατά τα άλλα θετική συνολικά εικόνα της σύγχρονης Αστυνομίας, δημιουργώντας πρόσκομμα στη καλλιέργεια της σχέσης εμπιστοσύνης και αποδοχής από τους πολίτες.

Δυστυχώς, στις μέρες μας, τα περιστατικά κατά τα οποία η δράση των αστυνομικών ακροβατεί στα όρια της νομιμότητας ή είναι καταφανώς παράνομη αποτελούν συχνά αντικείμενο ποινικής και πειθαρχικής διερεύνησης, καθώς και ανάλογης εξέτασης από τους επίσημους φορείς ελέγχου των κρατικών εξουσιών. Παράλληλα, τα περιστατικά αυτά πλήττουν σοβαρά το κύρος του Σώματος της Ελληνικής Αστυνομίας και θέτουν το σύνολο των αστυνομικών υπό αμφισβήτηση και μη αποδοχή από τους πολίτες. Επίσης, αποτελούν κυρίαρχο θέμα συζήτησης και ανάλυσης από τα Μ.Μ.Ε., αφού απασχολεί ιδιαίτερα το κοινωνικό σύνολο, αλλά και ζήτημα που εγείρει έντονες πολιτικές συζητήσεις και αντιπαραθέσεις σε κάθε επίπεδο, από τα κανάλια των τηλεοράσεων, έως το βήμα της Βουλής των Ελλήνων και τις προεκλογικές ομιλίες. Δεν θα μπορούσε να είναι ίσως διαφορετικά, αφενός γιατί τα περιστατικά αυτά διαψεύδουν την προσδοκία του Έλληνα πολίτη ότι τίθεται υπό την προστασία του κοινωνικού κράτους μέσω των λειτουργών του, αφετέρου δε δημιουργούν την πλασματική εντύπωση ότι η αρχή της νομιμότητας, ως βασική αρχή του κράτους δικαίου, υποκαθίσταται από την αρχή της σκοπιμότητας που χαρακτηρίζει άλλα καθεστώτα, πιο αυταρχικά. Η νομολογία είναι πλούσια σε περιστατικά αστυνομικής αυθαιρεσίας, η οποία συνίσταται κυρίως στην υπέρβαση των ορίων της διακριτικής ευχέρειας των αστυνομικών ως παράβαση της νομιμότητας, συνήθως λόγω κακής εκτίμησης των συνθηκών κάθε περιστατικού, σε συνδυασμό με την εσφαλμένη εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας.

Όπως παρατέθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, η σωστή εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας κατά το αστυνομικό έργο είναι αναπόσπαστο κομμάτι και αναγκαίο συμπλήρωμα της νομιμότητας της αστυνομικής δράσης. Σε διαφορετική περίπτωση, οι αστυνομικές ενέργειες είναι όχι μόνο παράνομες, αλλά πράξεις ιδιαίτερης ηθικής και κοινωνικής απαξίας, αφού αντίκεινται στην ίδια την αποστολή και το χρέος της Αστυνομίας να προστατεύει τα έννομα αγαθά των πολιτών και όχι να τα πλήττει. Υπό το πρίσμα των ζητημάτων και προβληματισμών που τίθενται στην παρούσα, εύκολα αναδύεται το συμπέρασμα ότι στόχος της αρχής της αναλογικότητας κατά το αστυνομικό έργο είναι η εξισορρόπηση από τη μία πλευρά της αποτελεσματικότητας της αστυνομικής δράσης, όπως αυτή αναφέρεται στο

κεφάλαιο 2 της παρούσας και της προστασίας των δικαιωμάτων των πολιτών, όπως αυτά κατοχυρώνονται και θεμελιώνονται από τις διεθνείς Συνθήκες και το ελληνικό Σύνταγμα. Ή θα ήταν πιο ακριβές να λεχθεί ότι σκοπός της επίκλησης της εν λόγω αρχής από τους αστυνομικούς είναι η απολύτως αναγκαία προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε είδος και βαθμό, προς επίτευξη των σκοπών της αστυνομικής δράσης. Μάλιστα, δεδομένης της φύσης της αστυνομικής δράσης ως δημόσιας εξουσίας, η οποία είναι ως επί τω πλείστον περιοριστική, η ανάγκη επίκλησης της αρχής της αναλογικότητας γίνεται σε πολλές αστυνομικές ενέργειες, μεθόδους και τεχνικές, τόσο προληπτικές όσο και κατασταλτικές, κυρίως δε σε ενέργειες υλικής και άυλης βίας, κατά τις οποίες απειλούνται θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα όπως αυτά της ζωής, της ασφάλειας, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κ.α.

Συμπερασματικά, διαπιστώνει κανείς ότι υπάρχει πληθώρα διατάξεων που επιχειρούν να κωδικοποιήσουν και να οριοθετήσουν σαφώς την αστυνομική αρμοδιότητα, αφήνοντας στενά περιθώρια διακριτικής ευχέρειας. Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Σύνταγμα και κυρίως το αστυνομικό δίκαιο, το οποίο ορίζει επακριβώς και εξειδικεύει όλο το φάσμα των αστυνομικών αρμοδιοτήτων, περιγράφοντας και θέτοντας ένα στενό πλαίσιο αστυνομικής δράσης. Παράλληλα, υπάρχει σαφής, τόσο ρητή όσο και απορρέουσα νομοθετική και κανονιστική πρόβλεψη της αρχής της αναλογικότητας, όχι μόνο στην εθνική νομοθεσία που βεβαίως δεσμεύει όλους τους φορείς δημόσιας εξουσίας, αλλά και στο αστυνομικό δίκαιο. Κανονιστικά διατάγματα και πράξεις, εγκύκλιοι διαταγές, μνημόνια ενεργειών και επιχειρησιακά σχέδια, δίνουν τις δέουσες κατευθυντήριες οδηγίες, επιδιώκοντας να θέσουν σαφές περίγραμμα στις αστυνομικές ενέργειες και να εξασφαλίσουν την ορθή εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας στις ενέργειες που θίγουν αναπόφευκτα τα ανθρώπινα δικαιώματα των πολιτών.

Το βασικό μοτίβο της αναλογικότητας κατά την εκδήλωση των αστυνομικών ενεργειών ξεκινά από την κατάφαση ύπαρξης θεμιτού δημόσιου σκοπού, η οποία δικαιολογεί και εκκινεί την επίκληση της αρχής στον περιορισμό δικαιώματος ή έννομου συμφέροντος. Ολοκληρώνεται δε, με την επιλογή και εφαρμογή του περιοριστικού μέσου, το οποίο θα πρέπει να είναι το πρόσφορο / κατάλληλο, αλλά και το απολύτως αναγκαίο και το λιγότερο επαχθές από τα άλλα κατάλληλα μέσα, προς επίτευξη του δημόσιου σκοπού. Γίνεται αντιληπτό ωστόσο ότι, η αρχή της αναλογικότητας, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο, δεν γίνεται να προσεγγιστεί δογματικά και αξιωματικά. Κι αυτό γιατί εμπεριέχει σε μεγάλο βαθμό

έννοιες γενικές και αόριστες, η αποκωδικοποίηση και εξέταση των οποίων απαιτεί την αξιολογική κρίση αυτού που την επικαλείται, δηλαδή του δρώντος αστυνομικού (λ.χ. «δημόσιος σκοπός», «δημόσιο συμφέρον», «προστασία δικαιώματος», «απολύτως αναγκαίο», «λιγότερο επαχθές», «ύποπτος», «υπόνοια διάπραξης αδικήματος», «απειλή της δημόσιας τάξης» κ.α.). Παράλληλα, η ίδια η έννοια της αρχής της αναλογικότητας, η οποία αποσκοπεί στην εξισορρόπηση συγκρουόμενων έννομων αγαθών και δικαιωμάτων, προϋποθέτει τον υπολογισμό και την αξιολόγηση πολλών παραγόντων που εδράζονται στην εκάστοτε περίπτωση και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και συνθήκες αυτής. Συνεπώς, αναδύεται η ανάγκη μιας εφαρμοσμένης προσέγγισης της αρχής της αναλογικότητας κατά την αστυνομική δράση, τόσο από τον δρώντα αστυνομικό, όσο και από όλα τα επίπεδα εξουσιών που την επικαλούνται, την εξετάζουν και την ελέγχουν ως προς την ορθότητα επίκλησής της (Διοίκηση, νομοθέτης, δικαστής, ΣτΠ και ελεγκτικοί μηχανισμοί και όργανα).

Στο πλαίσιο του κράτους δικαίου, του οποίου ανάπτυγμα είναι ο έλεγχος των κρατικών εξουσιών, και στην προσπάθεια αποτροπής περιστατικών αστυνομικής αυθαιρεσίας, η Πολιτεία έχει θεσπίσει Φορείς, Υπηρεσίες και γενικώς διαδικασίες ελέγχου της αστυνομικής δράσης και των Ελλήνων αστυνομικών. Ωστόσο, είναι κοινώς αποδεκτό, ότι η πρόληψη και η αποτροπή έκνομων ενεργειών είναι πάντα καλύτερη και επιθυμητή σε σχέση με τη δράση των μηχανισμών καταστολής, αφού στην πρώτη περίπτωση αποφεύγεται η ίδια η επέλευση του ανεπιθύμητου αποτελέσματος της παράνομης ενέργειας και οι περαιτέρω συνέπειες αυτής. Συνεπώς, είναι αδιαφιλονίκητο, ότι πέραν του δικαστικού, διοικητικού και πειθαρχικού ελέγχου των αστυνομικών και των αντίστοιχων κυρώσεων, ως μέσο γενικής πρόληψης, προτάσσεται ως προτιμότερη η εκ προοιμίου επιτυχής εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας ως θεμελιώδους κατευθυντήριας αρχής στην εκπλήρωση του αστυνομικού έργου.

Δεσπόζουσα θέση στην επίτευξη αυτού του στόχου κατέχει η σύγχρονη, αδιάκοπη και κατάλληλη εκπαίδευση και επιμόρφωση των αστυνομικών. Μιας εκπαίδευσης σύγχρονης και κατάλληλης, προσαρμοσμένης στις αλλαγές των ρόλων, των στόχων και των μέσων των οργανισμών και των ατόμων προς το σύγχρονο περιβάλλον, το οποίο ως γνωστό χαρακτηρίζεται από ταχύτατες, μεγαλύτερες και συχνά απροσδόκητες αλλαγές του τεχνικού, οικονομικού και κοινωνικού περιβάλλοντος. Στόχος της εκπαίδευσης αποτελεί η ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας και η επιτυχής ένταξη του επαγγελματία αστυνομικού στο νέο

πολύπλοκο εργασιακό του περιβάλλον, αφενός μέσα από τη συγκρότηση και αποδοχή κοινών αξιών και αφετέρου με την ανάπτυξη νοητικών, συναισθηματικών και ψυχοκινητικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων. Με την έννοια αυτή ο αστυνομικός καθίσταται ικανός να αντιμετωπίζει με επιτυχία προβλήματα και επιπλέον να διαμορφώνει άποψη και να λειτουργεί ως υπεύθυνος δημόσιος λειτουργός και κατ' επέκταση και ενεργός πολίτης. Επίσης, δύναται να συλλαμβάνει την κοινωνική πραγματικότητα με επιστημονικά και επαγγελματικά εφόδια που του παρέχει η εκπαίδευση του, ως και να διαχειρίζεται και να πράττει αποτελεσματικά στο διαρκώς μεταβαλλόμενο και απαιτητικό κοινωνικό περιβάλλον. Άλλωστε, όπως διαπιστώνει ο καθηγητής Μακρυδημήτρης³³⁵, «ουδείς κλάδος των κοινωνικών επιστημών έχει υποστεί μεγαλύτερη προσβολή, ούτε έχει δεχθεί τέτοια περιφρόνηση όσο η επιστήμη και η τέχνη της διοίκησης, ώστε να νομίζει κανείς ότι μπορεί να την ασκήσει (επιτυχώς) δίχως την αναγκαία σπουδή, εμπειρία και προπαρασκευή» και ότι «δεν υπάρχει απλή λύση ούτε εύκολη μέθοδος για να μάθει κανείς να διοικεί, καλά· και πάντως δεν αρκεί η κατοχή της εξουσίας. Χρειάζεται ειδική σπουδή, άσκηση και εμπειρία».

Η αποτελεσματικότητα του αστυνομικού έργου δεν εξαρτάται όπως αναφέρθηκε μόνο από την επίτευξη των τιθέμενων δεικτών – στόχων αντεγκληματικής πολιτικής, μέσω της προληπτικής και κατασταλτικής δράσης, αλλά και από την αποδοχή του αστυνομικού έργου από τον πολίτη και την ικανοποίηση των αναγκών τους για την παροχή του κοινωνικού αγαθού της δημόσιας ασφάλειας και τάξης, αλλά την προστασία των ατομικών τους δικαιωμάτων. Έτσι, η συμπεριφορά του αστυνομικού θα πρέπει να προσαρμόζεται στις αντιλήψεις και απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας, ενώ η συνεργασία του αστυνομικού με τον πολίτη και η διαρκής ενημέρωσή του είναι αναγκαία για την ανάπτυξη μιας αμοιβαίας εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ τους³³⁶. Επίσης, η επαγγελματική επάρκεια και η ηθική πληρότητα είναι οι ιδεώδεις εκείνες αρετές, οι οποίες θα πρέπει να κοσμούν την προσωπικότητα του λειτουργούντος σε μια σύγχρονη και δημοκρατικά οργανωμένη κοινωνία αστυνομικού. Οι όροι αυτοί περιλαμβάνουν το σύνολο των απαραίτητων επαγγελματικών και ηθικών προσόντων του σύγχρονου αστυνομικού, ο οποίος διαχειρίζεται την κρατική εξουσία για την εμπέδωση της

³³⁵ Α. Μακρυδημήτρης, *όπ.π.* (υποσημ. 316), σελ.1-4.

³³⁶ Χ. Γεωργογιάννης, *όπ.π.* (υποσημ. 274).

τάξεως και ασφάλειας και την περιφρούρηση των εννόμων αγαθών του πολίτη. Πάντα υπό την απαραίτητη προϋπόθεση, του σεβασμού στο έπακρο των συνταγματικώς κατοχυρωμένων δικαιωμάτων του ίδιου του πολίτη, κατά την μεταξύ τους επαφή για την εφαρμογή του νόμου, αποφεύγοντας υπερβάσεις ή καταχρήσεις, οι οποίες αναπόφευκτα οδηγούν σε αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις. Ο ίδιος ο αστυνομικός θα πρέπει να γνωρίζει τα δικαιώματα, ιδιαίτερα δε τις υποχρεώσεις του, κατά την εκδήλωση της δράσης του ως όργανο της πολιτείας και για το συμφέρον του πολίτη, ο οποίος πολίτης μάλιστα σήμερα, όχι μόνο γνωρίζει καλώς τα δικαιώματά του, αλλά και τον τρόπο να αξιώνει και να επιβάλει τον σεβασμό έναντι πάντων προς αυτά, ιδίως από την κρατική αυθαιρεσία.

Όλα αυτά αποτελούν τη γενεσιουργό αιτία παραγωγής του μεγάλου πλήθους των αστυνομικών διατάξεων, αλλά και της αναγκαιότητας της ολοκληρωμένης και ολιστικής αστυνομικής εκπαίδευσης. Η ολιστική αυτή εκπαίδευση αλλά και η διαβίου εναργής εκπαίδευση των αστυνομικών, θα πρέπει, κατά την άποψη της συγγραφέως, να βασίζεται σε τέσσερις πυλώνες, οι οποίοι στοχεύουν στην πληρότητα, ορθότητα και αποτελεσματικότητα του αστυνομικού έργου, μέσα από την ορθή επίκληση της αρχής της αναλογικότητας. Η εμπέδωση της υψηλής αποστολής του Έλληνα αστυνομικού, η άρτια γνώση των αρμοδιοτήτων του με ταυτόχρονη την εφαρμοσμένη προσέγγιση των αρχών που διέπουν την αστυνομική δράση, η κατάρτιση για θέματα που άπτονται του σύγχρονου κοινωνικοοικονομικού και πολιτικού γίνεσθαι, καθώς και η κατάλληλη σωματική και ψυχολογική προετοιμασία, είναι ικανά και πρόσφορα στο να συντελέσουν στην αποτελεσματικότητα αλλά και την αδιαφιλονίκητη νομιμότητα των ενεργειών των αστυνομικών.

Υστερα από μία σύντομη επισκόπηση του θεσμικού πλαισίου και των προγραμμάτων βασικής εκπαίδευσης και μετεκπαίδευσης των Ελλήνων αστυνομικών από τους επίσημους Φορείς αστυνομικής εκπαίδευσης, διαπιστώνεται μία αρκετά μεγάλη πληρότητα των προγραμμάτων αυτών σε γνωστικά αντικείμενα και σε εκπαιδευτικές μεθόδους που διαφαίνονται κατάλληλα και ικανά να επιτύχουν τους τιθέμενους στόχους, όπως αυτά περιγράφηκαν παραπάνω. Ωστόσο, στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, δεν είναι δυνατό να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για τον βαθμό στον οποίο επιτυγχάνονται οι εκπαιδευτικοί στόχοι, σε σχέση με τις μεθόδους και τις τεχνικές διδασκαλίας– εκμάθησης. Κάτι τέτοιο απαιτεί μία ποιοτική έρευνα συσχέτισης μεταβλητών, η οποία δύναται να εξετάζει την αποτελεσματικότητα

συγκεκριμένων τεχνικών εκμάθησης ενηλίκων ή συσχέτισης άλλων παραγόντων εκπαίδευσης (εκπαιδευτές, εκπαιδευτικά υλικά και άυλα μέσα, εκπαιδευτική αξία των εγχειριδίων κ.α.), σε σχέση πάντα με την επίτευξη συγκεκριμένων μετρήσιμων (κλιμακούμενων) εκπαιδευτικών στόχων. Αυτό δύναται να αποτελέσει το ερευνητικό αντικείμενο του μελλοντικού ερευνητή.

Στο πλαίσιο της παρούσας και με τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί κυρίως μέσα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση, την ανάλυση της υφιστάμενης νομοθεσίας και των προγραμμάτων σπουδών των Αστυνομικών Σχολών, αρχικά διαπιστώνεται ότι στην ελληνική βιβλιογραφία, οι αναφορές που σχετίζονται με την εκπαίδευση στην Ελληνική Αστυνομία είναι λίγες³³⁷, καταδεικνύοντας ένα ερευνητικό κενό που υφίσταται το συγκεκριμένο πεδίο. Διαπιστώνουμε επίσης ότι υπάρχει θεσμοθετημένο το πλαίσιο της διαρκούς και ουσιαστικής εκπαίδευσης των αστυνομικών για την απόκτηση αστυνομικής αγωγής, κριτικής σκέψης, γνώσης, κατανόησης και εφαρμογής του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου σε πλήθος γνωστικών αντικειμένων που σχετίζονται με τους πυλώνες επίτευξης της νομιμότητας του αστυνομικού έργου³³⁸. Επίσης, γίνεται αντιληπτό ότι η αστυνομική εκπαίδευση, ακόμα και στο βασικό της (προπτυχιακό) επίπεδο δεν αποτελεί μία αμιγώς ακαδημαϊκή εκπαίδευση. Εμπεριέχει την στρατιωτική εκπαίδευση, λαμβάνοντας υπόψη ότι η Ελληνική Αστυνομία αποτελεί ένοπλο Σώμα, καθώς και την επαγγελματική εκπαίδευση, η οποία στόχο έχει να διαμορφώσει έναν καταρτισμένο και αποτελεσματικό δημόσιο λειτουργό. Συνεπώς, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το σύγχρονο αστυνομικό γίνεσθαι και τις προσκλήσεις στις οποίες καλείται να ανταποκριθεί αποτελεσματικά ο σύγχρονος αστυνομικός και για το λόγο αυτό επηρεάζεται αμφίδρομα από άλλες δράσεις, συνεργασίες, θεσμούς (συνεργασία με άλλες Αρχές όπως Συνήγορος του Πολίτη, Εισαγγελείς κ.α., η ανταλλαγή απόψεων και ιδεών με συλλόγους και κοινωνικούς φορείς, κ.α), προκειμένου να επιτευχθούν οι εκπαιδευτικοί σκοποί σε κάθε πτυχή της

³³⁷ Χ. Γεωργογιάννης ό.π. (υποσημ. 274), σελ. 22. – Β. Μάνη, *Οι επιμορφωτικές ανάγκες των Αστυνομικών. Μελέτη περίπτωσης ενός Αστυνομικού τμήματος*, Διπλωματική εργασία, , Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, Πάτρα, 2014, σελ.. 24. - Π. Μητρόπουλος, ό.π. (υποσημ. 272), σελ. 24.- Γ. Παπακωνσταντής, *Ελληνική Αστυνομία, Οργάνωση, Πολιτική και Ιδεολογία*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2003, σελ.. 24 – Μ. Τσαντιράκη, *Απόψεις των πρωτοετών σπουδαστών της Σχολής αστυφυλάκων σχετικά με το πρόγραμμα σπουδών τους*, Διπλωματική Εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα, 2011, σελ. 30. – Α. Κόλλια, *Ο ρόλος της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στην Ελληνική Αστυνομία*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, 2021, σελ. 30. – Π. Μενεξέ, *Εκπαίδευση Αστυνομικών στα Ανθρώπινα Δικαιώματα*, Διπλωματική Εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Νομικής, Κομοτηνή, 2022, σελ.85.

³³⁸Βλ. κεφάλαιο 4.

αστυνομικής δράσης. Και ενώ στο χώρο της εκπαίδευσης της Ελληνικής Αστυνομίας έχουν σημειωθεί τα τελευταία χρόνια εκσυγχρονιστικές αλλαγές, οι οποίες μακροπρόθεσμα θα επιφέρουν θετικά αποτελέσματα, τόσο σε επίπεδο παρεχόμενων υπηρεσιών στους πολίτες όσο και στον εκδημοκρατισμό του Σώματος, θα πρέπει να θεωρηθεί δεδομένο ότι η εκπαίδευση είναι μία δυναμική διαδικασία, που διαρκώς επικαιροποιείται, αξιολογείται και ενστερνίζεται τα νέα δεδομένα.

Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να γίνει εστίαση στο ότι οι σύγχρονες απαιτήσεις για προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κυρίως των ευάλωτων ομάδων και οι ατέρμονες θεσμικές αλλαγές που επιτελούνται στο πλαίσιο του κοινωνικού κράτους, επιζητούν διαρκή μετεκπαίδευση σε θέματα όπως αντιμετώπιση ρατσισμού και ξеноφοβίας, ενδοοικογενειακής βίας, διαχείρισης θυμάτων εγκληματικών ενεργειών, χειρισμού ανηλίκων θυμάτων – θυτών, διαχείρισης κρατουμένων, ατόμων Λ.Ο.Α.Τ.Κ.Ι.+ κοινότητας, Α.Μ.Ε.Α., παράνομων μεταναστών και άλλων ευάλωτων ομάδων κ.α. Επίσης, η καλλιέργεια της αρχής της χρηστής διοίκησης ως απαύγασμα του κράτους δικαίου, καθώς και όλων των αναπτυγμάτων της, θα πρέπει να τίθεται σε προτεραιότητα και όχι απλώς ως εκπαιδευτικό συμπλήρωμα, σε επίπεδο προπτυχιακό, μεταπτυχιακό αλλά και μετεκπαίδευσης στις αστυνομικές σχολές, στο πλαίσιο των σχέσεων Κράτους – πολίτη, καθώς και αποτελεσματικής συνεργασίας με συναρμόδιους φορείς και παροχής σε αυτούς απαιτούμενης συνδρομής. Επιπλέον, θέματα αμιγώς επιχειρησιακής φύσεως θα πρέπει να τίθενται αδιάκοπα υπό εξέταση και αμφισβήτηση ως προς την ορθότητά τους, ώστε μέσα από τη μελέτη πληθώρας περιπτώσεων και ειδικότερων προσομοιωμένων συνθηκών να αναζητείται η βέλτιστη πρακτική διαχείρισή τους λ.χ. αντιμετώπισης περιστατικών εξαφανίσεων, απόπειρας αυτοκτονίας, χρήσης όπλων, ερευνών – προσαγωγών-ελέγχων υπόπτων, επιχειρησιακών & ανακριτικών μεθόδων για την αντιμετώπιση του μεμονωμένου και οργανωμένου εγκλήματος κ.α. Έτσι, η αστυνομική εκπαίδευση θα πρέπει να συμβαδίζει με τη συνεχή επικαιροποίηση των ήδη υπάρχοντων μνημονίων ενεργειών για τον τρόπο προσέγγισης και αντιμετώπισης σοβαρών περιστατικών αστυνομικής φύσεως και την εκπόνηση νέων μνημονίων ενεργειών (όπου εντοπίζεται κενό), ώστε να προβλέπονται και περιγράφονται ειδικότερες ενέργειες και διαδικασίες που θα καλύπτουν όλο το φάσμα των αστυνομικών δράσεων.

Πέραν αυτών, η διαρκής επιμόρφωση των προϊσταμένων – διοικούντων κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική, αφού αυτοί είναι επιφορτισμένοι πρωτίστως να μεταλαμπαδεύουν τις γνώσεις τους στο υφιστάμενο προσωπικό μέσω των

θεσπισμένων / καθιερωμένων εβδομαδιαίων συσκέψεων-συγκεντρώσεων σε κάθε οργανική μονάδα. Παράλληλα, καθοδηγούν ανάλογα το προσωπικό τους στην κατεύθυνση της αντιμετώπισης όλων των μορφών εγκληματικότητας (ανάλογα με τις αρμοδιότητες της κάθε οργανικής μονάδας), σύμφωνα πάντα με την αρχή της χρηστής διοίκησης, μέσω της βελτίωσης της συμπεριφοράς τους προς τους πολίτες, του σεβασμού και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κ.λπ.. Δευτερευόντως ασκούν τον προσήκοντα διοικητικό έλεγχο όπου παρατηρείται απόκλιση.

Γίνεται επίσης αντιληπτό ότι, βαρύνουσα σημασία για την καλλιέργεια της «αστυνομικής αγωγής» και την εμπέδωση των αρετών που πρέπει να διακρίνουν το αστυνομικό προσωπικό, όπως η αυτογνωσία, η αυτοκριτική, η φρόνηση, η σωφροσύνη, η αυτοκυριαρχία, η ταπεινοφροσύνη, η ανιδιοτέλεια, η αμεροληψία, η ειλικρίνεια, αξιοπρέπεια, η δικαιοσύνη, η τιμιότητα, η ευγενής άμιλλα, η κριτική σκέψη, η φιλαλληλία, η φιλομάθεια, η διαλλακτικότητα, έχει πρωτίστως η βασική εκπαίδευση των νέων αστυνομικών. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να μένει κανείς μόνο σε αυτό. Η συλλογική προσπάθεια, η προώθηση του σωστού προτύπου αστυνομικού λειτουργού και η συλλογική αστυνομική συνείδηση, σε αντίθεση με την καλλιέργεια της αντίληψης υποκρισίας, αλαζονείας, τυχודιωκτισμού, αυθαιρεσίας, δογματισμού και της κακώς νοούμενης συναδελφικής αλληλεγγύης, που μόνο δυσμενείς επιπτώσεις μπορεί να επιφέρουν, θα πρέπει να προωθούνται μέσω της μετεκπαίδευσης, αλλά και των υφιστάμενων υπηρεσιακών διοικητικών δομών. Επίσης, στην ίδια κατεύθυνση συντείνει και η προώθηση και θεμελίωση της αξιοκρατίας στη βαθμολογική και μισθολογική εξέλιξη των αστυνομικών, η αναγνώριση και η επιβράβευση του συνειδητοποιημένου, ακεραίου και δίκαιου αστυνομικού, η αντικειμενικότητα στην ανάδειξη των ικανών, η δίκαιη αξιολόγηση, η δημιουργία κλίματος αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των αστυνομικών και η απαξίωση και αποδοκιμασία του αριβισμού, τα οποία θα πρέπει να αποτελέσουν προτεραιότητα σε στρατηγικό και θεσμικό επίπεδο, στοχεύοντας στην ολιστική αναμόρφωση του μηχανισμού κινήτρων και αντικινήτρων.

Επίσης, η κατάλληλη σωματική και ψυχολογική προετοιμασία των αστυνομικών δεν μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω της εκπαίδευσης, όσο και αν αυτή χαρακτηρίζεται όπως είδαμε από επάρκεια στην πρακτική προετοιμασία για χρήση όπλων και λοιπών καταναγκαστικών μέσων, καθώς και στην κατάρτιση σε θέματα ψυχολογίας και διαχείρισης άγχους. Η θεωρητική και πρακτική εκπαίδευση θα πρέπει

να συνδυαστεί με την προσπάθεια τόνωσης της ψυχολογίας των αστυνομικών μέσω παροχών (κοινωνικών, οικονομικών κ.α.), τη συνεχή ιατρική παρακολούθηση αυτών και τον έλεγχο καταλληλότητας προς χρήση όπλου. Επίσης, αναγκαία είναι η παροχή ψυχολογικής υποστήριξης στους αστυνομικούς, αφενός για τη διαχείριση του εργασιακού στρες το οποίο είναι ιδιαίτερα έντονο λόγω της φύσης και των συνθηκών εργασίας των αστυνομικών, αλλά και αφετέρου του μετατραυματικού στρες, το οποίο είναι σύνηθες και δυστυχώς συχνά δεν αξιολογείται κατάλληλα.

Αναδύεται στην κατεύθυνση αυτή και η ανάγκη επένδυσης της Πολιτείας στην Αστυνομία και στους υπαλλήλους της, παρέχοντάς τους τα απαραίτητα μέσα και κίνητρα για την απρόσκοπτη επιτέλεση του λειτουργήματός τους, όπως υλικοτεχνικό εξοπλισμό, νομοθετική θωράκιση για την αντιμετώπιση του εγκλήματος, αξιοπρεπείς μισθούς διαβίωσης κ.λπ. Κι αυτό γιατί η εγγύηση για παροχή εσωτερικής ασφάλειας στη Χώρα μας, σε μία χρονική περίοδο, με μεγάλες πολιτικοοικονομικές αλλαγές, παγκοσμιοποίηση, ριζοσπαστικοποίηση, διόγκωση της διεθνούς τρομοκρατίας, μετακινήσεων πληθυσμών, αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη βελτίωση του πολιτισμικού μας επιπέδου, την πραγματοποίηση οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας, την προσέλκυση επενδύσεων, την αύξηση του τουρισμού κ.α.

Καταληκτικά, συνάγεται το συμπέρασμα ότι η εκπλήρωση της αποστολής της Ελληνικής Αστυνομίας και η αποτελεσματικότητα του έργου της καθορίζεται από την ορθή επίκληση και εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας σε όλο το φάσμα των αρμοδιοτήτων της. Συνεπώς, η εκμάθηση, η εμπέδωση και η καλλιέργειά της σε θεωρητικό αλλά και πρακτικό επίπεδο θα πρέπει να αποτελέσει βασική προτεραιότητα όλων των επιπέδων Διοικήσεως του Σώματος. Μέσο για την επίτευξη αυτού δεν είναι άλλο από την εκπαίδευση και διαρκή μετεκπαίδευση των αστυνομικών, οι οποίες, σε συνδυασμό με άλλες δράσεις, συνεργασίες και υπηρεσιακές λειτουργίες, δύνανται να οδηγήσουν στην ορθή εφαρμοσμένη προσέγγιση της αρχής της αναλογικότητας και στην εξασφάλιση της νομιμότητας και της αποτελεσματικότητας της αστυνομικής δράσης. Ο ενδεικνύμενος τρόπος, οι μέθοδοι και οι κατάλληλες τεχνικές εκπαίδευσης, ώστε να επιτευχθεί ο παραπάνω στόχος, αποτελεί πρόκληση και αντικείμενο του μελλοντικού ερευνητή. Η απαραίτητη ορθότητα της εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας αποτελεί θεσμική πρόκληση και έννομο χρέος όλων των αστυνομικών και παράλληλα εξασφαλιστική επιταγή και προσδοκία όλων των πολιτών.

Πηγές - βιβλιογραφία

Βιβλιογραφία - Αρθρογραφία

- Ν. Αλιβιζάτος, Ν. Παρασκευόπουλος, Η. Αναγνωστόπουλος, *Τιμητικός Τόμος για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη*, τ.1, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2005.
- Θεόφιλος Βέικος, *Ο μύθος του λόγου*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1977.
- Σοφία Βιδάλη, *Αστυνομία - Έλεγχος του Εγκλήματος και Ανθρώπινα Δικαιώματα*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012.
- Σπυρίδων Βλαχόπουλος, *Θεμελιώδη δικαιώματα*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2017.
- Απόστολος Γέροντας, *Η αρχή της αναλογικότητας στο Γερμανικό Δημόσιο Δίκαιο*, ΤοΣ, 1984, σελ.20-30.
- Απόστολος Γέροντας, *Επιτομή Γενικού Διοικητικού Δικαίου*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2015.
- Α. Γέροντας, Σ. Λύτρα, Π. Παυλόπουλος, Γ. Σιούτη, Σ. Φλογαίτης, *Διοικητικό Δίκαιο*, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή, 2010.
- Χρήστος Γεωργογιάννης, *Εκπαίδευση και Ανάπτυξη Προσωπικού στην Ελληνική Αστυνομία: Προσδιοριστικοί Παράγοντες, Μέθοδοι, Αξιολόγησης Αποτελεσματικότητας*, Διδακτορική Διατριβή, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πατρών, 2012.
- Κωνταντίνος Γώγος, *Κανόνες Δεοντολογίας της Δημόσιας Διοίκησης*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2000.
- Πρόδρομος Δαγτόγλου, *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004.
- Πρόδρομος Δαγτόγλου, *Συνταγματικό Δίκαιο, ατομικά δικαιώματα*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1991.
- Θεοχάρης Δαλακούρας, *Αρχή αναλογικότητας και μέτρα δικονομικού καταναγκασμού*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1993.
- Θεοχάρης Δαλακούρας, «Η συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού, Ο ρόλος του εισαγγελέα, της αστυνομίας και των λοιπών διωκτικών οργάνων», στο *Ποινικά χρονικά* 5/2006, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2011, σελ. 247-263.
- Ηλίας Δασκαλάκης (επιμ.), *Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στις Ελλάδα*, έρευνα ομάδας Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, 1983.

- Ανδρέας Δημητρόπουλος, *Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος*, τ. Γ' (I), εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2005.
- Χαράλαμπος Δημόπουλος, *Η Αστυνομία και ο Αστυνομικός*, στη σειρά Εγκληματολογικά αρ. 13, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002.
- Ευάγγελος Διαμαντής, *Αστυνομική δράση και προστασία του πολίτη*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2021.
- Γιάννης Δρόσος, «'Δημόσια τάξη' και 'Δημόσια ασφάλεια'»: Δύο έννοιες του εθνικού Συντάγματος σε διεθνές πλαίσιο, σε *Χαριστήρια Ι. Δεληγιάννη*, δ' μέρος, Επιστημονική Επετηρίδα Τμήματος Νομικής Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1992, σελ. 27επ.
- Χριστίνα Ζαραφονίτου, *Εμπειρική Εγκληματολογία*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004.
- Χριστίνα Ζαραφονίτου, «'Αντεγκληματική Πολιτική' Έγκλημα και Τιμωρία», στο *Ενημερωτικό Δελτίο της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας*, τ.6/2020, σελ. 8-9.
- Χριστίνα Ζαραφονίτου, «Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του φόβου του εγκλήματος και της (αν) ασφάλειας», στο *Ποινική Δικαιοσύνη* τ.8-9/2006, σελ.1031-1039.
- Σήφης Καμπανάκης, «Αστυνομικοί με πανεπιστημιακή εκπαίδευση και η επίδοση στη δουλειά τους», στο Περιοδικό *Αστυνομική Επιθεώρηση*, εκδ. Ελληνική Αστυνομία_1999-03-0000, Αθήνα, 1999, σελ. 157-160.
- Χαράλαμπος Καραγιαννίδης, «Ελληνική Αστυνομία και Συμμετοχική Αντεγκληματική Πολιτική – Προβλήματα και Προοπτικές» στο *Εγκληματολογία* τ.1-2/2014, Αθήνα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2014, σελ.81-89.
- Αγγελική Καρδάρá, *Γένεση του εγκλήματος και αντεγκληματικές πολιτικές – Η στάση των ΜΜΕ*, στο <https://www.postmodern.gr/genesis-tou-egklimatatos-ke-antegklimatikes-politikes-i-stasi-ton-mme/> (ανάκτηση την 25-3-2022).
- Αργύριος Καρράς, *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011.
- Γιώργος Κατρούγκαλος, «Νομική και ιδεολογική λειτουργία του γενικού συμφέροντος», στο *Δίκαιο και Πολιτική*, 19-20/1990, Αθήνα, 1990, σελ.71-90.
- Ιωάννης Κοϊμτζόγλου, *Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου – Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο*, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1999.

- Κρίτων Κοκκινάκης, «Η σχέση ποινικοδικονομικής δραστηριότητας και αστυνομικής πρόληψης ενόψει της κρατικής παρέμβασης στο χώρο των συνταγματικών δικαιωμάτων και εν γένει των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» στο *Ποινική Δικαιοσύνη*, 6/2002, σελ.660επ.
- Αγγελική Κόλλια, *Ο ρόλος της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στην Ελληνική Αστυνομία*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου/ Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, 2021.
- Ξενοφών Κοντιάδης, *Ο νέος Συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002.
- Δήμητρα Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου, *Η αρχή της αναλογικότητας στο εσωτερικό δημόσιο δίκαιο*, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1989.
- Δημήτριος Κόρσος, *Διοικητικό Δίκαιο, Γενικός Μέρος*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2005.
- Λεωνίδας Κοτσάλης, *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου & Ποινικό Δίκαιο*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2014.
- Γιάννης Κτιστάκης, *Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, με αφορμή τα 50 χρόνια του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1959-2009)*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2009.
- Νέστωρ Κουράκης, *Αντεγκληματική Πολιτική II*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1999.
- Αλέξανδρος Κωστάρας, *Ποινικό Δίκαιο - Έννοιες και Θεσμοί του Γενικού Μέρους*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016.
- Έφη Λαμπροπούλου, *Εσωτερική ασφάλεια και κοινωνία ελέγχου*, εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2001.
- Νικόλαος Λίβος, *Η δικονομική θέση των καθ' ών υφίστανται υπόνοιες περί τελέσεως εγκλήματος*, Ποινικά Χρονικά ΜΕ., 2006, σελ.1103επ.
- Δημήτριος Λυπουρλής (μτφ), *Ηθικά Νικομάχεια του Αριστοτέλη*, τ. 2ος, Βιβλίο Ε', εκδ. Ζήτρος, Θεσσαλονίκη, 2006.
- Αντώνης Μακρουδημήτρης, *Ο 'μεγάλος ασθενής', η μεταρρύθμιση και ο εκσυγχρονισμός της Δημόσιας Διοίκησης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1999.
- Αντώνης Μακρουδημήτρης *Αξιοκρατία δεν είναι μόνο η αντικειμενικότητα*, Εισήγηση στο 1^ο διεθνές συνέδριο του Α.Σ.Ε.Π. με θέμα “Επιλογή Ανθρώπινου Δυναμικού στον Δημόσιο Τομέα: Νέες τάσεις & προκλήσεις”, Αθήνα, 9/11/2017, <https://www.asep.gr/webcenter/content/conn/ucmsserver/path/enterprise%20libraries/asep/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%B4%CF%81%CE%B9%CE%B1/1%C>

[Ε%BF%20%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B5%CE%B4%CF%81%CE%AF%CE%BF/%CE%9C%CE%91%CE%9A%CE%A1%CE%A5%CE%94%CE%97%CE%9C%CE%97%CE%A4%CE%A1%CE%97%CE%A3.pdf](#) (ανάκτηση την 30-1-2023).

- Αντώνης Μακρυδημήτρης, *Δημόσια Διοίκηση, Στοιχεία Διοικητικής Οργάνωσης*, Γ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2008.
- Αντώνης Μακρυδημήτρης, «Πέντε Θέσεις για τη Διοικητική Επιστήμη και Ένα Συμπέρασμα» στο *Δημόσιο Δίκαιο - Επιστημονικό Περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων (ΕΕΔ)*, τ.1/2018, Αθήνα, 2018, σελ. 1-11.
- Αριστόβουλος Μάνεσης, *Συνταγματικά δικαιώματα – Α' Ατομικές ελευθερίες*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 1982.
- Αριστόβουλος Μάνεσης, *Συνταγματική Θεωρία και Πράξη Ι, 1954-1979*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1980.
- Αριστόβουλος Μάνεσης, *Συνταγματικό Δίκαιο Ι*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1980.
- Βασιλική Μάνη, *Οι επιμορφωτικές ανάγκες των Αστυνομικών. Μελέτη περίπτωσης ενός Αστυνομικού τμήματος*, Διπλωματική εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο/ Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, Πάτρα, 2014.
- Ιωάννης Μανωλεδάκης, *Το έννομο αγαθό ως βασική έννοια του ποινικού δικαίου*, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1998.
- Αντώνης Μανιτάκης, *Κράτος δικαίου και δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας*, τ. Α', εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1994.
- Λάμπρος Μαργαρίτης, *Σωματικές Βλάβες*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2000.
- Μιχαήλ Μαργαρίτης, *Ποινικός Κώδικας- Ερμηνεία- Εφαρμογή*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2009
- Ανδρομάχη Μαρκαντωνάτου – Σκαλτσά, *Γενικές Αρχές στη Νομολογία του ΣτΕ και του ΔΕΚ*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2007.
- Ανδρομάχη Μαρκαντωνάτου – Σκαλτσα, *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2016.
- Ανδρομάχη Μαρκαντωνάτου – Σκαλτσα, *Διοικητικό Δίκαιο, Εισαγωγή – Θεμελιώδεις έννοιες*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004.
- Ανδρομάχη Μαρκαντωνάτου – Σκαλτσα, *Η προστασία του διοικουμένου*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2000.

- Παναγιώτα Μενεξέ, *Εκπαίδευση Αστυνομικών στα Ανθρώπινα Δικαιώματα*, Διπλωματική Εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης/ Τμήμα Νομικής, Κομοτηνή, 2022.
- Παναγιώτης Μητρόπουλος, *Μετανάστευση και κοινωνική ενσωμάτωση. Απόψεις και εκπαιδευτικές ανάγκες των Στελεχών της Διεύθυνσης Αλλοδαπών της Ελληνικής Αστυνομίας*, Διπλωματική εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα, 2012.
- Γεώργιος Μπαμπινιώτης, *Λεξικό νέας ελληνικής γλώσσας*, εκδ. Κέντρο Λεξικολογίας, 1998.
- Γιάννης Μπέκας, *Οπλοφορία και χρήση πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς*, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα, 2003.
- Μαίρη Μπόση, *Ζητήματα ασφάλειας στη νέα τάξη πραγμάτων*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1999.
- Γεώργιος Νικολόπουλος, «Κατασκευάζοντας έναν Ευρωπαϊκό Χώρο ‘ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης’: το ‘Πρόγραμμα Χάγης’ και τα διακυβεύματα μιας υπερκρατικής βαθμίδας κοινωνικού ελέγχου», στο *Ποινική Δικαιοσύνη*, 2005, σελ.17-56.
- Σαράντης Ορφανουδάκης, *Η αρχή της αναλογικότητας στην ελληνική έννομη τάξη*, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.
- Δονάτος Παπαγιάννης, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016.
- Θεόδωρος Παπαθεοδώρου, *Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική Πολιτική – Συγκριτική προσέγγιση*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002.
- Ζωή Παπαϊωάννου, *Αστυνομικό Δίκαιο. Η λειτουργική αρμοδιότητα του αστυνομικού προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2006.
- Γιώργος Παπακωνσταντής, *Η οργάνωση και η διοίκηση της αστυνομίας πολιτικοϊδεολογικά χαρακτηριστικά της ελληνικής αστυνομίας (1984-2000)*, διδακτορική διατριβή, Τμήμα Ψυχολογίας/ Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 2002.
- Γιώργος Παπακωνσταντής, *Ελληνική Αστυνομία, Οργάνωση, Πολιτική και Ιδεολογία*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2003.
- Αθανάσιος Ράικος, *Συνταγματικό Δίκαιο - Θεμελιώδη δικαιώματα*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002.

- Αθανάσιος Ράικος, *Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011.
- Βασίλειος Σκουρής, «Η συνταγματική αρχή της αναλογικότητας και ο νομοθετικός περιορισμός της επαγγελματικής ελευθερίας», στο *Ελληνική Δικαιοσύνη* 28/1987.
- Επαμεινώνδας Σπηλιωτόπουλος, *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου*, τόμος Ι, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002.
- Επαμεινώνδας Σπηλιωτόπουλος, *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου*, τόμος Ι, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017.
- Κωνσταντίνος Σταμάτης, Ανδρέας Τάκης, *Εισαγωγή στην επιστήμη του δικαίου*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2015.
- Κωνσταντίνος Σταμάτης, *''Όψεις του κράτους δικαίου'' Ιστορικές αναδρομές στην ελληνική θεωρία και σύγχρονες αναζητήσεις*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1990.
- Ευάγγελος Στεργιούλης, *Η Ελληνική Αστυνομία κατά την περίοδο της μεταπολίτευση (1975 - 1995)*, διδακτορική διατριβή, Τμήμα Κοινωνιολογίας/Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 1999.
- Ευάγγελος Στεργιούλης, *Η Ελληνική Αστυνομία κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης (1975-1995)*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2001.
- Δημήτριος Στράνης, *Το δημόσιο δίκαιο στο εργατικό δίκαιο του 21ου αιώνα – Ιδιωτικό ή και Δημόσιο δίκαιο;* εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2010.
- Ελισάβετ Συμεωνίδου - Καστανίδου, *Κατάχρηση Εξουσίας & Ανθρώπινα Δικαιώματα*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2013.
- Αναστάσιος Τάχος, *Δίκαιο της Δημόσιας Τάξης*, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1990.
- Βασίλειος Τζέμος, *Οργανωτικό Διοικητικό Δίκαιο. Διαγράμματα*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013.
- Βασίλειος Τζέμος, «Η Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια στο Δίκαιο της Ε.Ε.», στο *Δημόσιο Δίκαιο - Επιστημονικό Περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων (ΕΕΔ)*, τ.1/2016, Αθήνα, 2016.
- Βασίλειος Τζέμος (επιμ.), *Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Κατ' άρθρον ερμηνεία*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2015 και 2019.

- Βασίλειος Τζέμος, «Εφαρμοσμένο Διοικητικό Δίκαιο και αρχές δικαίου και μάνατζμεντ» στο *Δημόσιο Δίκαιο - Επιστημονικό Περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων* (ΕΕΔ), τ.1-2/2021, Αθήνα, 2021.
- Βασίλειος Τζέμος, «Η ‘‘ώριμη’’ αναλογικότητα», στο Β. Τζέμος (επιμ.), *Βιβλίο Πρακτικών του Ετήσιου Επιστημονικού Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων*, σε συνεργασία με τον Δικηγορικό Σύλλογο Πατρών, Πάτρα, 12-13 Απριλίου 2019, με θέμα «Το Δημόσιο Δίκαιο σε ‘‘αμηχανία’’», Αθήνα, 2020, σελ. 10-36.
- Βασίλειος Τζέμος, «Σύννομη κακοδιοίκηση», στο *Δημόσιο Δίκαιο - Επιστημονικό Περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων* (ΕΕΔ), τ.2-3/2017, Αθήνα, 2017, σελ. 95-108.
- Βασίλειος Τζέμος, «Γενική Θεωρία Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Πρωτογενές Ενωσιακό Δίκαιο» στο *Δημόσιο Δίκαιο - Επιστημονικό Περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων* (ΕΕΔ), τ.2-3/2018, Αθήνα, 2018.
- Βασίλειος Τζέμος, «Η μέρα νύχτα. Η πανδημία, η ζωή ως το υπέρτατο αγαθό και οι δύο όψεις της αναλογικότητας», στο *Δημόσιο Δίκαιο - Επιστημονικό Περιοδικό Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων*, τ.1-2/ 2020, Αθήνα, 2020, σελ.1-21.
- Γεώργιος Τριανταφύλλου, «Η αρχή της αναλογικότητας στην ποινική δίκη», *Ελληνική Δικαιοσύνη*, 1990, σελ. 300επ.
- Μαρία Τσαντηράκη, *Απόψεις των πρωτοετών σπουδαστών της Σχολής αστυφυλάκων σχετικά με το πρόγραμμα σπουδών τους*, Διπλωματική Εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα, 2011.
- Δημήτρης Τσάτσος, *Συνταγματικό Δίκαιο – Οργάνωση και Λειτουργία της Πολιτείας τ.Β΄*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1993.
- Δημήτρης Τσάτσος, *Συνταγματικό Δίκαιο Ι, Θεμελιώδη Δικαιώματα*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 1987.
- Δημήτρης Τσάτσος, *Συνταγματικά Δικαιώματα – τ. Γ΄ Θεμελιώδη Δικαιώματα Ι - Γενικό μέρος*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2016.
- Βασίλειος Τσεβρένης, *Ανθρώπινη αξιοπρέπεια*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2012.
- Χρήστος Τσουραμάνης, *Το έγκλημα*, εκδ. Κατσαρού, Αθήνα, 2009.
- Ιάκωβος Φαρσεδάκης, *Ανακριτική, Δικαιώματα του ανθρώπου και Εγκληματογένεση*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984.

- Ιάκωβος Φαρσεδάκης, *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991.
- Μισέλ Φουκό, *Εξουσία, γνώση και ηθική* (μτφρ) Ζήσης Σαρίκας, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα, 1987.
- Αντώνιος Χάνος, «'Αρνητική' και 'θετική' έννοια της αρχής της αναλογικότητας: Εννοιολογικά στοιχεία και δικαστικός έλεγχος», στον Συλλογικό Τόμο *Χαριστήριο εις Λουκά Θεοχαρόπουλο και Δήμητρα Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου*, εκδ., Επιστημονική Επετηρίδα/ Τμήμα Νομικής της Σχολής Νομικών Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών/Α.Π.Θ. σειρά 10, Θεσσαλονίκη, 2009, σελ. 659-702.
- Αντώνιος Χάνος, «Τελολογική ερμηνεία του δικαίου και αρχή της αναλογικότητας» στον Συλλογικό Τόμο Σκοπός, *τελεολογία και δίκαιο - Εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2006/2007*, με επιμέλεια Ι. Στράγγα Ι – Χ. Παπαχαραλάμπους, τ. 4 της σειράς *Πεπραγμένα της Ελληνικής Εταιρείας Δικαιοφιλοσοφικής και Δικαιοϊστορικής Ερεύνης*, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2010, σελ. 343-368.
- Χαράλαμπος Χρυσανθάκης, Πέτρος Πανταζόπουλος *Εισηγήσεις Διοικητικού Δικαίου – Όργανα και περιεχόμενο της διοικητικής δράσης*, τ.1 της σειράς «Θεσμοί Δημοσίου Δικαίου», επιμ. Χαράλαμπου Χρυσανθάκη, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2006.
- Χαράλαμπος Χρυσανθάκης, Εύη Γαλάνη, Πέτρος Πανταζόπουλος, *Εισηγήσεις Συνταγματικού Δικαίου – Οργάνωση του Κράτους, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα Ε.Σ.Δ.Α.*, τ. 2 της σειράς «Θεσμοί Δημοσίου Δικαίου», επιμ. Χαράλαμπου Χρυσανθάκη, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2007.
- Κώστας Χρυσόγονος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2014.
- Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα τ.8, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα, 1981.
- Daniel Blumberg & Luciano Giromini & Laura Jacobson, “Impact of Police Academy Training on Recruits”, in *Integrity Police Quarterly*, p.p. 63-86, 2016, στο <https://doi.org/10.1177/1098611115608322> (ανάκτηση την 20-2-2023).
- Daniel Blumberg & Michael Schlosser & Konstantinos Papazoglou & Sarah Creighton & Chief Chuck Kaye, “New Directions in Police Academy Training: A Call to Action”, in *Environmental Research and Public Health*, 16 (24), 4941, 2019, στο <https://doi.org/10.3390/ijerph16244941> (ανάκτηση την 20-2-2023).

- Kevin Cyr, “Assessing Necessity and Proportionality”, in *Police Use of Force*, p.p. 663-679, 2015-2016, στο <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/alblr53&div=29&id=&page=> (ανάκτηση την 20-2-2023).
- Larry K. Gaines & Victor E. Kappeler & Joseph B. Vaughn, *Policing in America*, U.S.A., 1999.
- Jim Murdoch & Ralph Roche, *The European Convention on Human Rights and Policing: A handbook for police officers and other law enforcement officials*, Council of Europe, 2013, στο https://www.echr.coe.int/documents/handbook_european_convention_police_eng.pdf (ανάκτηση την 20-2-2023).
- Anneke Osse & Ignacio Cano, “Police deadly use of firearms: an international comparison”, in *The International Journal of Human Rights*, 21:5, p.p. 629-649, 2017, στο <https://www.mdpi.com/1660-4601/16/24/4941> (ανάκτηση την 20-2-2023).
- Lawrence Sherman, “The Cambridge Police Executive Program: Proportionality and Evidence-Based Policing against Harm” in *Translational Criminology*, p.p. 20-21, 2020, στο https://www.monitorfuerzaletal.com/uploads/studies/police-deadly-use-of-firearms-an-international-comparison_1565802846.pdf (ανάκτηση την 20-2-2023).

Λοιπές εκδόσεις

- *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών. Ενίσχυση του κράτους δικαίου εντός της Ένωσης. Στρατηγικό σχέδιο δράσης*, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019, διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:52019DC0343> (ανάκτηση την 28-11-2022).
- Εγχειρίδιο εκπαίδευσης *Εκπαίδευση αστυνομικών σε θέματα θεμελιωδών δικαιωμάτων*, Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013, στο https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2013-fundamental-rights-based-police-training_el.pdf (ανάκτηση την 28-11-2022).

- Θεματικό Δελτίο *Χρήση βίας στην αστυνόμευση εκδηλώσεων*, Ε.Δ.Δ.Α., 11/2021, στο https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Force_demonstrations_ELL.pdf (ανάκτηση την 28-11-2022).
- *Οδηγός για τα δικαιώματα των θυμάτων ρατσιστικού εγκλήματος*, Υπουργείο Δικαιοσύνης, Εθνικό Τυπογραφείο 2021, στο <https://www.astynomia.gr/file/2022/12/Guideforrights.pdf> (ανάκτηση την 21-11-2022).
- *Οδηγός αντιμετώπισης και διαχείρισης περιστατικών βίας σε βάρος ΛΟΑΤΚΙ+ πολιτών*, Ελληνική Αστυνομία, 2022, στο <https://m.facebook.com/PoliceActionForHumanRights/posts/2022893914764780/> (ανάκτηση την 21-11-2022).
- *Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας*, Υπουργείο Δικαιοσύνης, Αθήνα, 2021, στο <https://moj.gov.gr/wp-content/uploads/2022/08/NAP-LAST.pdf> (ανάκτηση την 21-11-2022).
- *Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης των δημοσίων υπαίθριων συναθροίσεων*, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, Αθήνα, 2021, στο https://www.minocp.gov.gr/file/2021/01/27012021-ethniko_sxedio2.pdf (ανάκτηση την 21-11-2022).
- *Ετήσιο Σχέδιο Δράσης (επιτελική σύνοψη)* Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, Αθήνα, 2021, στο https://government.gov.gr/wp-content/uploads/2021/12/yp_prostasias_tou_politi_2022.pdf (ανάκτηση την 9-1-2022).
- *Θεματικό Δελτίο – Χρήση βίας στην αστυνόμευση διαδηλώσεων*, Ε.Δ.Δ.Α., 2021, στο https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Force_demonstrations_ELL.pdf (ανάκτηση 28-11-2022).

Νομοθεσία κ.α.

- Σύνταγμα της Ελλάδος 1975/1986/2001/2008/2019.
- Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Συνθήκη της Λισσαβόνας).
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο https://www.echr.coe.int/documents/convention_ell.pdf. (ανάκτηση την 25-11-2022).

- Ν.1481/1984 (Φ.Ε.Κ. Α΄ - 152/8-10-1984) «Οργανισμός Υπουργείου Δημόσιας Τάξης».
- Ν. 2800/2000 (Φ.Ε.Κ. Α΄- 41/29-2-2000) «Αναδιάρθρωση Υπηρεσιών Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, σύσταση Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες διατάξεις».
- Ν. 4249/2014 (Φ.Ε.Κ. Α΄- 73/24-3-2014) «Αναδιοργάνωση της Ελληνικής Αστυνομίας, του Πυροσβεστικού Σώματος και της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας, αναβάθμιση Υπηρεσιών του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και ρύθμιση λοιπών θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και άλλες διατάξεις».
- Ν. 4620/2019 (Φ.Ε.Κ.Α΄-96/11-6-2019) «Κύρωση του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας».
- Ν. 4619/2019 (Φ.Ε.Κ.Α΄- 95/11-6-2019) «Κύρωση του Ποινικού Κώδικα».
- Ν. 4703/2020 (Φ.Ε.Κ.Α΄-131/10-7-2020) «Δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις και άλλες διατάξεις».
- Ν. 2226/1994 (Φ.Ε.Κ. Α΄- 122/21-7-1994) «Εισαγωγή εκπαίδευση και μετεκπαίδευση στις Σχολές της Αστυνομικής Ακαδημίας και στο Τμήμα Ανθυποπυραγών της Πυροσβεστικής Ακαδημίας και άλλες διατάξεις».
- Ν.1351/1983 (Φ.Ε.Κ. Α΄- 56/26-4-1983) «Εισαγωγή σπουδαστών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και άλλες διατάξεις».
- Ν. 4647/2019 (Φ.Ε.Κ. Α΄-204/13-12-2019) «Κατεπείγουσες ρυθμίσεις αρμοδιότητας των Υπουργείων Υγείας, Εσωτερικών, Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και άλλες διατάξεις».
- Ν. 3511/2006 (Φ.Ε.Κ. Α-258/27-11-2006) «Αναδιοργάνωση του Πυροσβεστικού Σώματος, αναβάθμιση της αποστολής του και άλλες διατάξεις».
- Ν. 4962/2022 (Φ.Ε.Κ. Α΄ - 148/28-7-2022) «Αναβάθμιση της αστυνομικής εκπαίδευσης, αναμόρφωση του πλαισίου οργάνωσης και λειτουργίας της Σχολής Αξιωματικών της Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες ρυθμίσεις του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη».
- Ν. 3686/2008 (Φ.Ε.Κ. Α΄- 158/1-8-2008) «Ρύθμιση θεμάτων προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας».
- Ν. 3169/2003 (Φ.Ε.Κ. Α΄-189/24-7-2003) «Οπλοφορία, χρήση πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς, εκπαίδευσή τους σε αυτά και άλλες διατάξεις».

- Π.Δ. 141/1991 (Φ.Ε.Κ. Α΄ - 58/30-4-1991) «Αρμοδιότητες οργάνων και υπηρεσιακές ενέργειες του προσωπικού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και θέματα οργάνωσης Υπηρεσιών».
- Π.Δ. 538/1989 (Φ.Ε.Κ. Α΄ - 224/6-10-1989) «Υποχρεώσεις και δικαιώματα του αστυνομικού προσωπικού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης».
- Π.Δ.73/2020 (Φ.Ε.Κ. Α΄ - 167/7-9-2020) «Ρύθμιση δημοσίων υπαιθρίων συναθροίσεων».
- Π.Δ. 84/2008 (Φ.Ε.Κ. Α΄ - 125/1-7-2008) «Προσόντα, κριτήρια και διαδικασία πρόσληψης συνοριακών φυλάκων» (καταργήθηκε με Ν. 4647/2019).
- Π.Δ. 373/2002 (Φ.Ε.Κ.Α΄-320/18-12-2002) «Προέλευση, προσόντα, πρόσληψη, μετάταξη και εξέλιξη αστυνομικού προσωπικού ειδικών καθηκόντων της Ελληνικής Αστυνομίας».
- Π.Δ.14/2001 (Φ.Ε.Κ.Α΄-12/31-1-2001) «Οργάνωση Υπηρεσιών Ελληνικής Αστυνομίας».
- Π.Δ. 178/2014 (Φ.Ε.Κ.Α΄-281/31-12-2014) «Οργάνωση Υπηρεσιών Ελληνικής Αστυνομίας».
- Π.Δ. 120/2008 (Φ.Ε.Κ.Α΄-182/2-9-2008) «Πειθαρχικό δίκαιο του αστυνομικού προσωπικού».
- Π.Δ. 254/2004 (Α΄ - 238/3-12-2004) «Κώδικας Δεοντολογίας του αστυνομικού».
- Π.Δ. 380/1996 (Φ.Ε.Κ.Α΄-251/4-11-1996) «Οργανισμός Σχολής Εθνικής Ασφαλείας.»
- Π.Δ. 352/1995 (Φ.Ε.Κ.Α΄-187/8-9-1995) «Οργανισμός Σχολής Αστυφυλάκων.»
- Π.Δ.190/1996 (Φ.Ε.Κ.Α΄-153/9-7-1996) «Οργανισμός Σχολής Μετεκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Ελληνικής Αστυνομίας και συναφή θέματα.».
- Π.Δ.319/1995 (Φ.Ε.Κ.Α΄-174/24-8-1995) «Οργανισμός Σχολής Αξιωματικών Ελληνικής Αστυνομίας».
- Π.Δ. 82/2006 (Φ.Ε.Κ.Α΄-86/19-4-2006) «Προϋποθέσεις, δικαιολογητικά, εξεταζόμενα μαθήματα και διαδικασία προαγωγικών εξετάσεων για την κάλυψη κενών οργανικών θέσεων αρχιφυλάκων γενικών καθηκόντων».
- Κ.Υ.Α. 7002/12/1-στ-1999 (Φ.Ε.Κ. Β΄ - 1845/5-10-1999) «Εκπαίδευση Ειδικών Φρουρών».
- Κ.Υ.Α. 7001/12/782-μβ-1998 (Φ.Ε.Κ. Β΄-1061/ 12-10-1998) «Εκπαίδευση Συνοριακών Φυλάκων».

- Υ.Α. 6999/3/5-2009 «Συμπληρωματική εκπαίδευση Ειδικών Φρουρών και Συνοριακών Φυλάκων που εντάσσονται στο αστυνομικό προσωπικό».
- Υπ' αριθμ. 6004/12/63 από 8-10-2015 Εγκύκλιος Διαταγή Α.Ε.Α./Διεύθυνση Αστυνομικού Προσωπικού.
- Υπ' αριθμ. 6004/12/35 από 27-12-2007 Εγκύκλιος Διαταγή Α.Ε.Α./ Διεύθυνση Αστυνομικού Προσωπικού.
- Υπ' αριθμ. 1507/18/089006 από 31-5-2018 Εγκύκλιος Διαταγή Α.Ε.Α./ Διεύθυνση Νομικής Υποστήριξης.
- Υπ' αριθμ. 7100/22/4-α' από 17-6-2005 Εγκύκλιος Διαταγή Α.Ε.Α.
- Υπ' αριθμ. 7100/25/14-δ/2014 Εγκύκλιος Διαταγή «Οδηγός αντιμετώπισης αντιμετώπιση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, μισαλλοδοξίας και μη ανεκτικότητας κατά την αστυνομική δράση».

Αποφάσεις κ.α.

- Α.Π.10/2003
- Α.Π. 26/2003
- ΣτΕ 343/1943
- ΣτΕ 2112/1984
- ΣτΕ 536/2003
- ΣτΕ 3635/2003
- ΣτΕ 392/1993
- ΣτΕ 2234/1999
- ΣτΕ1682/2002
- ΣτΕ 276/1986
- ΣτΕ 1615/1988
- ΣτΕ 276/1986
- ΣτΕ 1615/1988
- Δ.Ε.Κ. 118/75
- Βούλευμα 7/1995 Πλημ/κείου Βέροιας

Πηγές Διαδικτύου

- <https://government.gov.gr/>
- <https://www.hellenicparliament.gr/>

- <https://www.minocp.gov.gr/>
- <https://www.astynomia.gr/>
- <https://www.refworld.org/>
- <http://eaynh.gr/>
- <https://www.postmodern.gr/>
- <http://www.hscriminology.gr/>
- <http://www.publiclawjournal.com/>
- <http://www.nbonline.gr/>
- <https://www.echr.coe.int/>
- <https://www.didaktorika.gr/>
- <https://sefeaa.gr/>
- <https://www.youtube.com/>
- <http://www.areiospagos.gr/>
- <https://www.dpa.gr/>
- <http://www.adjustice.gr/>
- <https://eur-lex.europa.eu/>
- <https://www.echr.coe.int/>
- <https://european-union.europa.eu>
- <https://www.synigoros.gr/>
- <https://www.kodiko.gr/>
- <https://www.e-nomothesia.gr/>
- <https://el-gr.facebook.com/>